Begroting 2023



Begroting 2023

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2023

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 5
Leeswijzer ... 31

Deel 2 Beleidsbegroting ... 33
Wijkprogramma's ... 34
Wijken Algemeen ... 35
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 40
Noordwest ... 45
Noordoost ... 49
Presikhaaf ... 55
Malburgen ... 61
Schuytgraaf/Elderveld ... 67
De Laar/Elden ... 72
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 76

Stedelijke programma's ... 81
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 82
Veiligheid ... 90
Bereikbaarheid ... 97
Economie ... 104
Onderwijs ... 114
Cultuur ... 119
Participatie en armoedebestrijding ... 128
Zorg ... 138
Welzijn en inclusie ... 149
Gezondheid en sport ... 158
Klimaat en energie ... 163
Ruimtelijke ontwikkeling ... 170
Wonen en leefomgeving ... 177

Paragrafen ... 192
Lokale heffingen ... 193
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 200
Onderhoud kapitaalgoederen ... 217
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 238
Verbonden partijen ... 245
Grondbeleid ... 263

Investeringen ... 267
Subsidies ... 274
Overig programmaplan ... 281

Deel 3 Financiële begroting ... 282
Overzicht van baten en lasten per programma ... 283
Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten ... 289
Geprognosticeerde balans 2023-2026 ... 291
Reserves en voorzieningen ... 292
EMU-saldo 2023 ... 301
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 303
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 309
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 314
Mutaties circulaires ... 319

Bijlagen ... 324
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 325
Afkortingenlijst ... 327
Begrippenlijst ... 330

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Hoofdlijnen van beleid

Arnhem heeft veel om trots op te zijn. De rijke historie, de prachtige parken en bossen en het uiteenlopende culturele aanbod maken van onze stad een bijzondere plek voor mens en dier. Een stad om te koesteren in deze onrustige wereld die van crisis naar crisis lijkt te gaan. Voor veel Arnhemse inwoners en ondernemers zijn de gevolgen van de energiecrisis dagelijks voelbaar door de sterk gestegen prijzen voor gas en elektriciteit. Ook de klimaatcrisis, de wooncrisis en de kloof tussen arm en rijk vragen elk om effectieve oplossingen voor de korte en de lange termijn. Hiervoor hebben we de inbreng en ideeën van onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties hard nodig. Samen met hen nemen we maatregelen voor snelle resultaten met impact en investeren we fors in fundamentele veranderingen die onze stad toekomstbestendig moeten maken: duurzaam, groen, kansrijk en verbonden.

Toekomstbestendig door te investeren in een DUURZAAM Arnhem. De komende jaren gaan we daarom vol inzetten op een inclusieve energietransitie. Dat is hard nodig want de klimaatcrisis wacht niet op ons. In 2023 nemen we snelle en effectieve maatregelen om de eerste slagen te slaan. Zo gaan we aan de slag met een acute aanpak voor de meest kwetsbare Arnhemmers om te zorgen dat de stijgende energiekosten voor hen weer betaalbaar worden.

Maar er is meer nodig, want doorgaan op dezelfde voet is onverantwoord. Om de verdere opwarming van de aarde en de gevolgen hiervan tegen te gaan, is een fundamentele verandering essentieel. We vullen het klimaatfonds de komende jaren aan met totaal € 15 miljoen om de energietransitie mede mogelijk te maken en over voldoende geld voor cofinanciering te beschikken. Bij alle maatregelen die we nemen gaan we uit van een circulaire economische benadering en gebruiken we de 17 Sustainable Development Goals zoals vastgelegd door de Verenigde Naties, als onze leidraad. Daarbij streven we te allen tijde naar duurzaamheid en brede welvaart.

Afval zien we zoveel mogelijk als een grondstof die we hergebruiken. Daarnaast nemen we maatregelen om de hoeveelheid restafval die Arnhem produceert flink omlaag te brengen. Zo organiseren we burgerberaden zodat inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen kunnen meedenken over maatregelen die echt werken. We zetten vol in op preventie, gedragsverandering en maken inwoners en bedrijven nog bewuster van hun consumptie en de hoeveelheid afval die dit met zich meebrengt. Daarnaast krijgen Arnhemmers bij wijze van een pilot de mogelijkheid om twee keer per jaar gratis hun grofvuil op te laten halen. Eind 2023 zullen we het gevoerde afvalbeleid evalueren.

De wooncrisis houdt ons al te lang in de greep. Daarom pakken we de regie en gaan we sturen op goede volkshuisvesting en stellen we een woonvisie op. Wonen is immers een grondrecht: alle Arnhemmers hebben recht op een betaalbare en goede woning. We gaan sneller en veel meer woningen toevoegen voor alle doelgroepen in de Arnhemse wijken. Bouwen doen we klimaatpositief en natuurinclusief. We verduurzamen bestaande woningen en sturen op duurzame nieuwbouw. Bestaande woningen en gebouwen willen we voor 2030 zoveel mogelijk isoleren tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Hiervoor wordt een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Daarnaast versnellen we de verduurzaming van ons eigen vastgoed zodat de gemeentelijke gebouwen zo veel mogelijk klimaatneutraal zijn. Hiervoor trekken we in de komende periode in totaal € 10,7 miljoen uit.

Nieuwe woningen komen in de bestaande stad, waarbij we sturen op het divers maken van het woningaanbod in alle wijken. Ook zorgen we voor een betere doorstroming in de wijken, onder meer door het inzetten van verhuiscoaches. We reguleren de vrije huursector met het oog op betaalbaarheid en energieafhankelijkheid. We voeren in de hele stad verhuurdersvergunningen in, zodat malafide of discriminerende verhuurders kunnen worden aangepakt.

Toekomstbestendig door nog meer te investeren in een GROEN Arnhem. Een groene, schone en biodiverse stad is de basis voor een goed en gezond leven. We vangen de klimaatverandering op door hittestress en wateroverlast aan te pakken en gaan radicaal vergroenen zodat het leven voor mens en dier in de stad prettig en gezond blijft. Hiervoor stellen we een klimaatadaptatiefonds in waarvoor we € 12,5 miljoen vrijmaken.

Voetgangers en fietsers krijgen ruim baan. De schone, veilige en goed onderhouden openbare ruimte moet uitnodigen tot ontmoeten. We reserveren in totaal € 2 miljoen voor aanpassing van de Hoge en lage Rijnkade als wandel en fietspromenade. De kwaliteit van lucht, water en bodem draagt bij aan een gezonde leefomgeving en daar zetten we dan ook stevig op in.

De natuur krijgt alle ruimte omdat deze op zichzelf waardevol is voor mens en dier. We vergroten de biodiversiteit en zetten de intrinsieke waarde van planten en dieren centraler. Het groenfondsbudget wordt opgewaardeerd zodat we de ecologische hoofdstructuur verder kunnen versterken. Het extra budget zetten we in om de barrières binnen en tussen de bossen en parken en op wijkniveau tussen grotere groengebieden op te lossen.

Om onze groeiende stad bereikbaar en leefbaar te houden op een duurzame manier, werken we de komende jaren aan een mobiliteitstransitie. Hierbij komt eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en dan pas de auto. We streven naar een bereikbare stad in de regio, het tegengaan van verkeersoverlast en een schonere lucht. Om het fietsgebruik verder te stimuleren investeren we meer in fietsparkeren. We trekken tot en met 2026 twee keer € 8 miljoen uit om de maximumsnelheden voor automobilisten terug te brengen, en het aantal rijstroken te verminderen.

Toekomstbestendig door te investeren in een KANSRIJK Arnhem voor alle inwoners. Arnhem is in vele opzichten een diverse stad met een verscheidenheid van talenten, achtergronden, ervaringen en zienswijzen. Alle Arnhemmers moeten in al hun eigenheid zichzelf kunnen zijn, ongeacht sekse, seksuele geaardheid, genderidentiteit, huidskleur, (etnische) afkomst, religie, levensovertuiging, leeftijd of beperking. Daarom gaan we door met het actieplan Vrij zijn in Arnhem en trekken we extra middelen uit voor de uitvoering hiervan.

Elke Arnhemmer heeft recht op bestaanszekerheid en moet de mogelijkheid krijgen om het beste uit zichzelf te halen vanuit een stevige basis. Complexe problemen proberen we zo veel mogelijk te voorkomen door snel en laagdrempelig hulp of ondersteuning te bieden. Bij voorkeur thuis of in de eigen buurt.

We stimuleren Arnhemmers om aan het werk te gaan en ondersteunen hen bij het vinden van een betaalde baan. Wie dit niet lukt of wie onvoldoende inkomen verdient om rond te komen, krijgt hulp aangeboden. Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen door de stijgende energiekosten, krijgen inkomensondersteuning. Hiervoor stellen we een energiearmoedefonds waarvoor in totaal € 5 miljoen uittrekken. Om de mobiliteit van mensen met een laag inkomen te vergroten, wordt het mogelijk om met de Gelrepas voor één euro met het openbaar vervoer te reizen.

We organiseren diverse preventieactiviteiten om te voorkomen dat Arnhemmers in de schulden raken en helpen jongeren zo veel mogelijk met hun geldzorgen door hun schulden over te nemen. Daarnaast werken we aan een plan van aanpak om de armoedebestrijding, schulddienstverlening en bewindvoering beter te organiseren en meer in eigen hand te nemen.

Arnhem moet een fijne plek zijn om op te groeien. Een stad waar iedereen volop kansen krijgt om zijn, haar of hun ambities waar te maken. Ook als je start met een achterstand. De school en andere maatschappelijke gebouwen in een wijk vormen de verbindende kern van de gezonde en veilige omgeving waarin kinderen en jongeren opgroeien en buurtgenoten elkaar treffen. Daarom werken we toe naar goede en gezonde onderwijshuisvesting, waarvoor we tot en met 2026 in totaal € 12 miljoen uittrekken. Om te voorkomen dat kinderen zonder eten of met ongezond eten op school komen, starten we een project waarbij we gezonde schoolmaaltijden aanbieden op scholen waar dat het hardst nodig is.

We willen dat onze inwoners langer fysiek en mentaal fit blijven. Jong en oud moeten in hun wijk worden uitgedaagd om te sporten, spelen en bewegen. We versterken de positie van inwoners met een beperking door te investeren in de toegankelijkheid van hoofdlooproutes, inclusieve speeltuinen en vastgoed. Ouderen moeten oud kunnen worden in hun eigen buurt omdat dat bijdraagt aan gezondheid en geluk. Ook zetten we in op Arnhem als dementievriendelijke stad.

We trekken tot en met 2026 in totaal € 11 miljoen uit voor de Arnhem-Oost aanpak zodat we die kunnen continueren. Met deze doelgerichte en samenhangende aanpak krijgen de wijken in het oosten van onze stad het commitment en de aandacht die ze verdienen. Zodat kinderen en jongeren in een veilige en kansrijke omgeving opgroeien. De waardevolle lessen die we hierin leren, passen we ook toe in de rest van de stad. Daarnaast maken we ons hard voor veilige en leefbare wijken, onder meer door het versterken van de handhaving.

Een veilig Arnhem betekent ook dat we stevig optreden tegen ondermijnende criminaliteit. Misdaad mag nooit lonen. We voorkomen jeugdcriminaliteit en dringen dit zoveel mogelijk terug. Ook het tegenaan van woonoverlast staat hoog op onze agenda, juist omdat dit mensen treft in de kern van hun bestaan. In de strijd tegen seksuele

intimidatie gaan we door met weerbaar maken van Arnhemse jeugd door middel van onder andere voorlichting en trainingen.

Toekomstbestendig door te investeren in een VERBONDEN Arnhem. Steeds opnieuw zoeken en vinden we de verbinding met bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties in onze stad. We kijken naar elkaar om en helpen diegenen die dat nodig hebben. We willen de betrokkenheid en solidariteit van Arnhemmers benutten om onze stad nog socialer te maken.

Door te investeren in kunst, cultuur en erfgoed zorgen we dat ook daar verbindingen worden gelegd. Voor jonge Arnhemmers verlagen we de drempel om cultuur te bezoeken aanzienlijk door gratis cultuurbezoek mogelijk te maken. In Arnhem kan iedereen zichzelf zijn, we zijn op elk terrein een inclusieve stad en doen alles wat we kunnen om discriminatie en racisme tegen te gaan.

Arnhem is een gastvrije stad. De komende jaren maken we extra middelen vrij om te zorgen voor goede en veilige opvang voor vluchtelingen. Ook bieden we een toekomstperspectief aan mensen zonder papieren en mensen op de vlucht.

Zowel de breedtecultuur als het topsegment heeft onze prioriteit. Zo hebben we gekozen voor het intensiveren van het cultuuraanbod in Zuid en werken we de komende jaren toe naar een verhuizing van de Jacobiberg en het cultuurcentrum. We stellen incidentele middelen beschikbaar voor de jubileumeditie van de Sonsbeektentoonstelling. State of Fashion blijven we steunen. Samen met de organisatoren willen we deze internationaal toonaangevende evenementen nog verder versterken. Tijdens de jaarwisseling kunnen Arnhemmers genieten van een centrale licht- of vuurwerkshow dat als alternatief dient voor consumentenvuurwerk en bovendien verbondenheid stimuleert.

We willen Arnhemmers nog meer betrekken bij onderwerpen die spelen in de stad en gebruik maken van alle kennis die onze stad herbergt. Burgerparticipatie is een cruciale voorwaarde om de betrokkenheid tussen bewoners en gemeente te versterken. Komend jaar beginnen we daarom met een burgerberaad over afval.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen. Veel Arnhemse ambities – zoals duurzame mobiliteit, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt en de regionale energiestrategie – worden ook vanuit de Groene Metropoolregio opgepakt.

De gemeentelijke organisatie moet toegankelijk zijn voor iedereen. Daarom hebben we ons de afgelopen maanden extra ingespannen om Loket Zuid te heropenen. Hierdoor kunnen Arnhemmers zowel op het stadhuis als in het Loket Zuid laagdrempelig terecht. We verbeteren onze digitale dienstverlening en zorgen dat regels passen bij onze inwoners in plaats van bij de gebruikte systemen. We zetten extra kracht bij voor het inclusiever en divers maken van de gemeentelijke organisatie. Ook zien we het als onze taak om intensiever aan de slag te gaan met opkomstbevordering bij de verkiezingen. Hoe meer Arnhemmers hun stem uit brengen hoe groter de legitimiteit van ons stadsbestuur, en daarmee de verbondenheid met de stad.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Arnhem staat voor grote opgaven. De klimaatcrisis vraagt om actie, de vastgelopen woningmarkt moet worden vlot getrokken en de kloof tussen arm en rijk gedicht. Om deze en andere doelen te verwezenlijken, zijn investeringen in onze stad essentieel. Voor de korte termijn is dat ook mogelijk dankzij zekerheid over onze financiële positie. Vanaf 2026 bestaat er echter onduidelijkheid, onder andere vanwege aangekondigde veranderingen in het gemeentefonds. Deze onzekerheid heeft uiteraard ook invloed gehad op de wijze waarop deze begroting tot stand is gekomen. In deze Begroting 2023 is het coalitieakkoord financieel verwerkt. Daarnaast hebben we de financiële ontwikkelingen meegenomen die zich na de totstandkoming van het coalitieakkoord hebben voorgedaan.

Ook het Regeerakkoord van het in januari 2022 gestarte kabinet laat veel ambities zien. Hierbij zijn hogere rijksuitgaven beschikbaar gesteld om de diverse uitdagingen aan te pakken. Deze landelijke ambities met bijbehorende middelen werken door in een hoger accres van het gemeentefonds volgens de trap-op-trap-af systematiek. In het Arnhemse coalitieakkoord zijn deze middelen ingezet om de gewenste investeringen in de stad op het gebied van duurzaamheid, groen, kansrijk en verbondenheid te kunnen realiseren.
De meicirculaire 2022 heeft dit beeld verder versterkt. De opnieuw hogere begrote rijksuitgaven in de Voorjaarsnota doen het gemeentefonds voor de jaren tot en met 2025 fors verder stijgen. Daarnaast is de oploop van de opschalingskorting binnen het gemeentefonds voor de jaren tot en met 2025 geschrapt. Dit betekent dat voor deze jaren het gemeentefonds niet verder gekort wordt, terwijl dit oorspronkelijk wel de bedoeling van het Rijk was. Verder is afgesproken om het volumedeel van het accres vast te zetten. Dit betekent dat (afgezien van loon- en prijsstijgingen) de accressen de komende jaren vast staan en dat gemeenten geen risico lopen dat, als gevolg van onderuitputting op de rijksbegroting, het accres in de komende jaren negatief wordt bijgesteld. Zekerheid voor de korte termijn dus, met (meer dan) voldoende financiële middelen in de jaren 2022 tot en met 2025. Ook de uitzonderlijk hoge weerstandsfactor en de solvabiliteitsratio ondersteunen dit beeld. Deze goede financiële positie maakt het mogelijk om de voor Arnhem zo belangrijke en gewenste investeringen in de stad te kunnen realiseren.

Voor de lange termijn vanaf het jaar 2026 ervaren alle gemeenten echter grote onzekerheid over de ontwikkeling van de gemeentelijke financiën. Vanaf 2026 zal het gemeentefonds namelijk niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Het Rijk is voornemens geen accres meer te verstrekken voor volumeontwikkelingen (zoals stijging van het aantal inwoners, woningen, uitkeringsgerechtigden, etc), maar alleen voor loon- en prijsontwikkeling. Dit betekent concreet voor alle gemeenten een flinke daling van het accres vanaf 2026, ook wel het accres-ravijn genoemd. Voor Arnhem komt dit neer op circa € 25 miljoen minder gemeentefonds vanaf 2026 in vergelijking met 2025. Specifiek wordt een klein aantal gemeenten, waaronder Arnhem, daarnaast geconfronteerd met een nieuw verdeelmodel voor de uitkeringen voor beschermd wonen, dat na 2026 verder negatief oploopt. In 2026 is reeds rekening gehouden met een nadeel van € 15 miljoen, dit loopt verder op naar € 28 miljoen vanaf 2029. Om die reden kunnen we in deze Begroting vooral incidenteel geld uitgeven en amper structureel. Met de structurele uitgaven moeten we zeer terughoudend zijn, gelet op de onzekerheid vanaf 2026.

In de komende tijd wordt door het Rijk gewerkt aan een verkenning voor de richting van de oplossing voor de financiële positie van gemeenten vanaf 2026. Daartoe wordt een aantal mogelijkheden verkend: een beoordeling van de mate waarin de gestelde ambities voor gemeenten nog passen bij de daarvoor beschikbaar gestelde middelen bij gemeenten en de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied. Vooralsnog biedt dit bij het opstellen van deze Begroting met meerjarenraming tot en met 2026 geen concrete houvast. De Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) zet in op het tijdig verkrijgen van zekerheid voor gemeenten en geeft aan dat een groter eigen belastinggebied niet kan/mag leiden tot lastenverzwaring. De insteek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is dat gemeenten de incidentele middelen in de jaren 2023 tot en met 2025 (deels) kunnen reserveren als een buffer voor 2026 en verder. Kanttekening hierbij is dat dit volgens de geldende financiële spelregels natuurlijk geen structurele oplossing is.

In het licht van de geschetste incidentele ruimte voor de jaren tot en met 2025 en de onzekerheid over een mogelijk structureel tekort vanaf 2026, is in deze Begroting een balans gevonden tussen de ambities om te investeren in de stad enerzijds en de financiële middelen anderzijds. Op onderdelen zijn daarom noodzakelijke

afwegingen gemaakt om de ambities in te passen in de beschikbare financiële ruimte. Dat betekent dat in een aantal gevallen voorgesteld wordt om alleen incidentele middelen ter beschikking te stellen om bepaalde ambities te realiseren, terwijl het eigenlijk gewenst is om structurele inzet te kunnen plegen. Om de structurele ruimte te verruimen, zijn daarnaast reeds in het coalitieakkoord verhogingen van een aantal belastingen voorgesteld en in deze Begroting verwerkt.

In deze Begroting houden we de weerbaarheid op peil. Met een Begroting in evenwicht, waarvan de weerstandsfactor de komende jaren ruim boven de 1,4 ligt, geeft deze Begroting in elk geval voor de komende jaren de mogelijkheid om de belangrijke investeringen in de stad te kunnen doen. Het is een sluitende begroting, die vanwege de onzekerheid over de financiële verhoudingen tussen Rijk en gemeenten echter wel onder druk staat vanaf 2026. Hopelijk heeft de verkenning op Rijksniveau naar de structurele financiële positie van gemeenten als resultaat dat ook vanaf 2026 gerekend kan worden met passende financiële middelen bij de ambities die (ook van rijkswege) bij gemeenten neergelegd zijn.

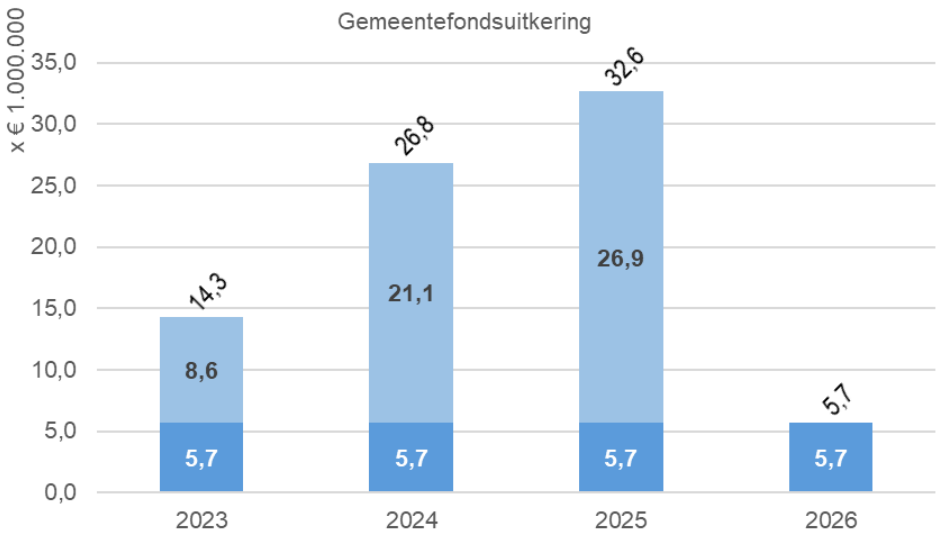
Reëel en structureel sluitende begroting

In onderstaande twee tabellen is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2023 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. De eerste tabel betreft het financieel beeld uit het coalitieakkoord. In de tweede tabel worden de ontwikkelingen gepresenteerd die zich aanvullend op het coalitieakkoord voordoen bij het gemeentefonds en op de verschillende beleidsthema's. In de tabellen verderop in dit hoofdstuk waarin de beleidsontwikkelingen uitgesplitst worden, zijn voor de volledigheid ook de ontwikkelingen uit het coalitieakkoord opgenomen.

Financieel beeld 2023-2026	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2022	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan coalitieakkoord	-1.032	5.726	4.474	2.468
Financiële tabel coalitieakkoord	1.946	-3.357	7.886	-5.782
Waarvan structureel	*3.137*	*5.961*	*5.559*	*-850*
Waarvan incidenteel	*-1.191*	*-9.318*	*2.327*	*-4.933*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve na coalitieakkoord	***913***	***2.369***	***12.359***	***-3.315***
Waarvan structureel	*2.104*	*11.687*	*10.032*	*1.618*
Waarvan incidenteel	*-1.191*	*-9.318*	*2.327*	*-4.933*

Na verwerking van het coalitieakkoord wordt in 2026 € 3,3 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Omdat € 4,9 miljoen daarvan incidenteel is resteert een structureel overschot van € 1,6 miljoen. Doordat in 2023 € 0,9 miljoen, in 2024 € 2,4 miljoen en in 2025 € 12,4 miljoen aan de algemene reserve wordt toegevoegd resteert na het coalitieakkoord samen met de onttrekking van € 3,3 miljoen totaal € 12,3 miljoen incidentele ruimte (de optelsom van de blauwe regel in de bovenstaande tabel).

Na het verschijnen van het coalitieakkoord, is de meicirculaire met betrekking tot het gemeentefonds gepubliceerd. De jaarlijkse mutatie van de gemeentefondsuitkering is in de onderstaande tabel opgenomen. Omdat de gemeentefondsuitkering in 2026 met € 5,7 miljoen veel minder hard stijgt dan in 2023 tot en met 2025 (€ 14,3 oplopend tot € 32,6) ontstaat er in 2023 tot en met 2025 een forse incidentele ruimte, waar er slecht beperkte structurele ruimte bestaat. In onderstaande figuur is in donkerblauw de structurele ruimte weergegeven die als gevolg van de ontwikkeling van het gemeentefonds ontstaat en in lichtblauw de incidentele ruimte.



Met de budgettaire ruimte op basis van de meicirculaire ontstaat de mogelijkheid om een aantal (nieuwe) knelpunten op te lossen en middelen in te zetten op prioriteiten uit het coalitieakkoord waarvoor nog geen of onvoldoende middelen waren bestemd. De daarbij gemaakte keuzes en zijn eveneens in de onderstaande tabel weergegeven.

Financieel beeld 2023-2026 (vervolg)	2023	2024	2025	2026
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	14.312	26.825	32.637	5.725
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-6.290	-3.798	-4.309	-409
Waarvan structureel	*435*	*402*	*391*	*391*
Waarvan incidenteel	*-6.725*	*-4.200*	*-4.700*	*-800*
Een GROEN Arnhem	-6.963	-5.638	-4.553	-4.734
Waarvan structureel	*-33*	*-33*	*-33*	*-214*
Waarvan incidenteel	*-6.930*	*-5.605*	*-4.520*	*-4.520*
Een KANSRIJK Arnhem	-3.297	-1.961	-1.281	-1.242
Waarvan structureel	*-560*	*-421*	*-391*	*-442*
Waarvan incidenteel	*-2.737*	*-1.540*	*-890*	*-800*
Een VERBONDEN Arnhem	-5.760	-4.466	-3.136	-2.940
Waarvan structureel	*-1.215*	*-1.041*	*-781*	*-781*
Waarvan incidenteel	*-4.545*	*-3.426*	*-2.355*	*-2.160*
Jaarlijkse bijstellingen	-8.787	-5.972	-5.499	-6.288
Waarvan structureel	*-6.303*	*-6.790*	*-6.952*	*-6.288*
Waarvan incidenteel	*-2.484*	*818*	*1.453*	*0*
Aanvullende toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2023	-15.871	7.358	26.219	-13.203
Waarvan structureel	*8.740*	*30.629*	*34.904*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.612*	*-23.271*	*-8.685*	*-13.212*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na het coalitieakkoord, blijkt dat met deze Begroting in 2023 een onttrekking van € 15,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2024 en 2025 wordt respectievelijk € 7,4 miljoen en 26,2 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 wordt € 13,2 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Doordat de onttrekking van € 13,2 miljoen in 2026 van incidentele aard is en dus ná 2026 niet meer gedaan wordt, is de begroting structureel in evenwicht. Verderop in dit hoofdstuk wordt de benodigde weerstandscapaciteit toegelicht. Daaruit blijkt dat tot en met 2026 in totaal incidenteel € 26,0 miljoen uit de algemene reserve kan worden onttrokken zonder dat de weerstandsfactor onder de 1,4 zakt.

Samenvattend
Voorafgaand aan het coalitieakkoord werd in de meerjarenraming vanaf 2026 jaarlijks 2,5 miljoen toegevoegd aan de algemene reserve. In het coalitieakkoord is € 0,9 miljoen van deze structurele ruimte ingezet en resteert dus € 1,6 miljoen structurele ruimte. Met de aanvullende ontwikkelingen na het coalitieakkoord wordt deze structurele ruimte ook ingezet. Doordat er niet meer dan de structurele ruimte wordt ingezet, is de Begroting 2023 structureel in evenwicht.

De incidentele ruimte in de eerste jaren leidt in deze Begroting tot toevoegingen aan de algemene reserve in 2024 en 2025. In 2026 wordt € 13,2 miljoen van deze incidentele ruimte ingezet.

Mocht het Rijk overgaan tot een aanpassing van de accresberekening voor 2026, wat zou leiden tot een hogere gemeentefondsuitkering, dan groeit daarmee de structurele ruimte. in de eerdere figuur van de gemeentefondsuitkering zullen de donkerblauwe kolommen groeien. Aangezien de totale gemeentefondsuitkering in 2023 tot en met 2025 hetzelfde blijft, zal deze extra structurele ruimte dus ten koste gaan van de incidentele ruimte. Daarom is het van belang prudent om te gaan met de incidentele ruimte die de Begroting 2023 biedt.

Gemeentefonds

Gemeentefonds in coalitieakkoord
In het coalitieakkoord zijn reeds de september- en decembercirculaire 2021 verwerkt. Tevens zijn in het coalitieakkoord inschattingen gemaakt over de meicirculaire (aanvullend accres, schrappen oploop opschalingskorting, herverdeling algemene uitkering en compensatie jeugdzorg). Voor het onderdeel Beschermd Wonen is in het coalitieakkoord al rekening gehouden met het nieuwe verdeelmodel dat voor Arnhem een nadelige oploop laat zien. Na het jaar 2026 waarin reeds rekening wordt gehouden met een nadeel van bijna € 15 miljoen loopt dit verder op tot bijna € 21 miljoen in 2027, ruim € 26 miljoen in 2028 en ruim € 28 miljoen vanaf 2029. Hiermee zal in de komende nieuwe begrotingen rekening moeten worden gehouden.

Gemeentefonds en overige ontwikkelingen aanvullend op het coalitieakkoord
In deze Begroting is de raming van het gemeentefonds bijgesteld op basis van de feitelijke meicirculaire 2022. Ten opzichte van de Begroting 2022 stijgt de gemeentefondsuitkering over de jaren tot en met 2025. Een groot deel daarvan betreft de nominale indexatie van de gemeentefondsuitkering dat tot uitdrukking komt in een hoger accres. Het accres laat in de meicirculaire vanaf 2026 echter een daling zien als gevolg van de wijziging van de normeringssystematiek. Het effect van dit zogenaamde accres-ravijn is circa € 25 miljoen voor Arnhem. De oploop van de opschalingskorting is tot en met het jaar 2025 geschrapt, ook dit is verwerkt in de meicirculaire.
De verdeling van het gemeentefonds sluit door onder andere de decentralisaties in het sociaal domein niet meer aan bij de huidige tijd en is bovendien in de afgelopen twintig jaar ingewikkeld en ondoorzichtig geworden. Daarom wordt vanaf 1 januari 2023 een compleet herzien verdeelmodel gebruikt. Het doel van de herziene verdeling is een stabiel verdeelmodel dat zo goed mogelijk aansluit bij de kosten van gemeenten. Het model is geen eindstation en zal continu onderhoud vragen. Op basis van een ingroeipad wordt in 3 jaar het maximale effect in elke gemeente bereikt. Voor Arnhem betekent dit een voordeel van ruim € 6 miljoen vanaf 2025 dat in de meicirculaire en daarmee in deze Begroting is meegenomen. De overige aanpassingen in het gemeentefonds die leiden tot aanpassingen in de lasten als gevolg van taakmutaties en decentralisatie-uitkeringen zijn toegelicht in deel 3 (Financiële begroting).
Conform het advies van de Commissie van Wijzen zijn voor het jaar 2023 de middelen jeugdzorg incidenteel volledig in de meicirculaire verwerkt. Voor de jaren daarna vindt formele besluitvorming later plaats bij het afsluiten van de Hervormingsagenda. Daarbij vormt het advies van de Commissie van Wijzen het uitgangspunt. Op basis van de richtlijn vanuit Rijk en VNG mogen gemeenten de middelen in de begroting echter volledig meenemen, waarbij ook rekening gehouden wordt met een besparing die landelijk door het Rijk wordt uitgewerkt en naar verwachting tot lagere lasten bij gemeenten gaat leiden. In programma S07 Zorg en verderop in dit hoofdstuk wordt nader toegelicht op welke wijze de extra middelen voor jeugdzorg zullen worden ingezet.
Nader onderzoek naar de effecten van de nota Investeren, waarderen en afschrijven (nota IWA) op het meerjarig onderhoudsplan 2022 (MJOP) van het gemeentelijk vastgoed, levert een voordeel op. Tot slot is op deze plaats

een administratieve correctie verwerkt van een boeking die in de vorige Begroting ten onrechte niet structureel was opgenomen.

In onderstaande tabel zijn alle hiervoor beschreven mutaties op het gemeentefonds vanuit het coalitieakkoord en aanvullend daarop opgenomen.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2023	2024	2025	2026	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	10.890	10.997	11.795	12.156	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	3.864	3.886	4.073	4.022	S
Inschatting ontwikkelingen meicirculaire	18.024	28.800	33.621	24.695	S
Beschermd Wonen		-2.797	-7.441	-14.689	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Coalitieakkoord	*32.777*	*40.885*	*42.047*	*26.184*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	11.210	13.488	18.487	-7.215	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	2.887	2.909	4.525	5.148	S
Extra middelen Jeugdzorg		10.236	9.433	6.501	S
Effect nota IWA op MJOP Vastgoed	214	192	192	291	S
Correctie structurele boeking AR				1.000	S
Gemeentefonds totaal aanvullend op Coalitieakkoord	***14.312***	***26.825***	***32.637***	***5.725***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**47.089**	**67.710**	**74.685**	**31.909**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In het coalitieakkoord zijn middelen beschikbaar gesteld voor een aantal onvermijdelijke ontwikkelingen. Daarnaast is een aantal beleidskeuzes op het terrein van de algemene middelen gemaakt. Deze zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Onvermijdelijke ontwikkelingen en beleidskeuzes coalitieakkoord	2023	2024	2025	2026	I/S
Bedragen x € 1.000					
Onvermijdelijke ontwikkelingen					
Stikstofagenda	-100				I
Actualisatie BUIG	-1.300	-1.500	-1.500	-1.500	S
Burgerzaken voordeel BRP straat Zevenaar	508	508	508	508	S
Uitvoering moties Diversiteit en Inclusie eigen personeel	-65				I
Tekort Bridge to Liberation (21A62)	-100	-100	-200		I
Stijging kosten HO door vergrijzing en tariefstijgingen	-994	-1.664	-2.034	-1.904	S
Stijging kosten WRV	-460	-795	-795	-795	S
Stijging kosten doelgroepenvervoer			-274	-262	S
Stijging kosten Jeugd (tariefstijging en volumestijging)	-2.590	-2.684	-1.685	-2.221	S
Voordeel binnen zorgbegroting	5.518	4.885	3.191	3.261	S
Uitvoeringsagenda Nieuwe Haven	-200	-200			I
Beëindiging woonfuncties woonboten Nieuwe Haven	-500				I
Bijdrage E-depot Gelders Archief	-54	-54	-54	-54	S
Verlenging afspraken voor sw-medewerkers	-920	-1.915	-2.280	-2.280	S
Omzetten pilots uitvoering Wgs in structureel beleid	-155	-155	-155	-155	S
Hogere energieprijzen Sportbedrijf	-300				I
Milieutoezicht ODRA	-150	-150	-150	-150	S
Gevolgen Wet kwaliteitsborging bouw	-130	-130	-130	-130	S

Formatie SBR	-2.500	-2.500	-2.500	-2.500	S
Informatieveiligheid & privacy	-1.470	-1.470	-1.370	-1.270	S
Kostenstijging IV/ICT	-635	-635	-635	-635	S
Open en transparante overheid: capaciteit informatievoorziening en kwaliteitssysteem	-200	-200	-200	-100	S
RTV Arnhem / Connect		-100	-100	-100	S
Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen: Uitvoeren regionale agenda	-687	-687	-687	-687	S
Onderhoud beweegvoorzieningen in de openbare ruimte	-100	-100	-100	-100	S
Plan van aanpak woonwagenlocaties	-100	-600	-100	-100	S
Uitvoering en handhaving reguleringsinstrumentarium (ODRA)	-60	-60	-60	-60	S
Risico op kapitaalvernietiging groot onderhoud wegen		-23	-46	-69	S
Klantenservice	-100	-100	-100	-100	S
Beleidskeuzes					
Indexatie OZB obv CPI met extra ruimte tot 5% jaarlijks	2.790	4.240	5.690	7.140	S
Verhoging afvalstoffenheffing (in 4 jaar naar 95% kostendekking)	57	1.280	1.990	2.700	S
Verhoging parkeertarieven	2.900	2.900	2.900	2.900	S
Verhoging toeristenbelasting (regulier tarief met € 0,50 en verlaagd tarief met € 0,25)	166	166	166	166	S
Stopzetten dotaties aan BR Solvabiliteit	6.110	3.693	2.941	2.941	S
Vrijval BR Solvabiliteit	20.447				I
Vrijval uit algemene reserve bij weerstandsfactor van 1,4	19.284				I
Totaal Onvermijdelijke ontwikkelingen coalitieakkoord	**43.910**	**1.850**	**2.230**	**4.443**	

In het coalitieakkoord zijn de onvermijdelijke ontwikkelingen niet apart toegelicht. Hieronder worden deze punten die nu in de Begroting worden opgenomen toegelicht.

Stikstofagenda
De maatregelen in het kader van de stikstofagenda zoals ingezet in de Begroting 2022 worden ook in 2023 voortgezet.

Actualisatie BUIG
In lijn met het programmaplan ‘Doorbraak naar Werk’ en het realistisch en actueel begroten van BUIG (gebundelde uitkeringen), wordt de bijgestelde raming voor 2023 en verder voor de BUIG verwerkt in deze Begroting.

Burgerzaken voordeel BRP straat Zevenaar
In de Perspectiefnota 2021-2024 is een voordeel van € 508.000 in 2021 en 2022 gemeld op de BRP-straat Zevenaar. Bij dit onderdeel van Burgerzaken kunnen asielzoekers uit het IND-centrum in Zevenaar zich inschrijven in de basisregistratie personen. Dit voordeel ontstaat doordat de compensatie voor de BRP-straat hoger is dan de kosten die Burgerzaken daarvoor maakt. Dit voordeel komt vanaf 2023 structureel ten gunste van de algemene middelen.

Uitvoering moties Diversiteit en Inclusie eigen personeel
Voor de uitvoering van een aantal moties in het kader van diversiteit van het eigen personeel, is een uitvoeringsplan opgesteld. Hiermee wordt gewerkt aan een divers personeelsbestand en een inclusieve (werk)cultuur. Voor de uitvoering van het plan worden middelen vrijgemaakt. De komende jaren investeren we in totaal ruim € 1,4 miljoen per jaar extra in Inclusie & Diversiteit. Dit is verdeeld over meerdere programma's. in het stedelijke programma Welzijn en Inclusie wordt een totaalbeeld gegeven.

Tekort Bridge to Liberation (21A62)
In november 2021 is amendement 21A62 (Extra budget 2022 Bridge to Liberation-experience) aangenomen om het tekort op de begroting van 2022 voor de Bridge to Liberation op te lossen. De subsidie voor 2022 is

incidenteel opgehoogd met € 100.000 en de subsidie voor 2025 is verlaagd met hetzelfde bedrag. Daardoor ontstaat in 2025 een tekort van € 100.000 binnen de huidige subsidie van de gemeente Arnhem. Voor 2023 en 2024 wordt het subsidiebedrag met € 100.000 verhoogd en in 2025 met € 200.000.

Stijging kosten HO door vergrijzing en tariefstijgingen
De toenemende vergrijzing zorgt o.a. voor een grotere vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Daarnaast wordt verwacht dat de toenemende krapte op de arbeidsmarkt invloed zal hebben op de zorg en tot tariefstijgingen zal leiden. Voor een deel is het streven om de toenemende zorgvraag op te vangen door het bieden van ondersteuning vanuit algemene voorzieningen (de sociale basis/ welzijn).

Stijging kosten WRV
De vergrijzing zorgt voor een toenemende vraag naar woon-, rolstoel- en vervoersvoorzieningen (WRV). Daarnaast stijgen de kosten van nieuwe contracten mede als gevolg van de stijgende materiaalkosten.

Stijging kosten doelgroepenvervoer
De transitie naar zero emissie bij doelgroepenvervoer vraagt een investering vanaf 2024. Tevens ontvangt de BVO-DRAN een subsidie van de provincie die afgebouwd wordt naar € 0 in 2024 waardoor de bijdrage van de gemeenten hoger zal worden. In 2021 is een positief resultaat behaald op doelgroepenvervoer, dit resultaat wordt de komende jaren ingezet ter dekking van de transitie naar zero emissie en de afbouw van de provinciesubsidie.

Stijging kosten Jeugd (tariefstijging en volumestijging)
In de laatste kwartalen van 2021 zijn de jeugdzorgkosten opgelopen vanwege hogere tarieven en een grotere zorgvraag. Deze trend zet zich in 2022 door. De verwachting is dat deze stijging voor een groot deel structureel is.

Voordeel binnen zorgbegroting
Op Wmo - begeleiding doet zicht een voordeel voor binnen de zorgbegroting. Dit komt door een combinatie van factoren. De inkoop 2020, waarbij de inzet van lichtere begeleiding aantrekkelijker is gemaakt ten opzichte van zwaardere begeleiding, heeft een blijvend effect. De aanpak van zorgfraude heeft als gevolg dat zorg doelmatiger wordt ingezet. Een deel van de Wmo-begeleiding is overgegaan naar wet langdurige zorg, waarvoor het Rijk verantwoordelijk is. Als gevolg van de coronacrisis is het aantal mensen dat gebruik maakt van activerend werk en groepsbegeleiding teruggelopen. Vooralsnog zijn de aantallen niet naar het oude niveau teruggekeerd. De verwacht is dat dit op termijn wel weer van toenemen.

Uitvoeringsagenda Nieuwe Haven
Voor 2023 en 2024 is € 200.000 bestemd voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven.

Beëindiging woonfuncties woonboten Nieuwe Haven
Onderdeel van de ontwikkeling van de haven is dat woonfunctie beëindigd wordt. Voor het beëindigen van de woonfunctie, wat neerkomt op het uitkopen dan wel verplaatsten van 15 woonboten wordt € 0,5 miljoen extra begroot.

Bijdrage E-depot Gelders Archief
Het Rijk trekt zicht landelijk terug uit de regionale historische centra (RHC) zoals het Gelders Archief. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. De RHC's dienen een eigen voorziening op te richten. Het Rijk stelt middelen beschikbaar voor de opzet van het e-depot. Het beheer moet door deelnemers in de RHC's worden gedekt. Als deelnemer in het Gelders Archief leidt dit tot een structureel hogere bijdrage van € 54.000.

Verlenging afspraken voor sw-medewerkers
Voor de komende periode van drie jaar zijn nieuwe afspraken gemaakt voor de werkplekken van de Arnhemse sw-medewerkers bij of via Scalabor. In de raadsbrief 'Continueren uitvoerend werkgeverschap Wsw door Scalabor' van 7 december 2021 wordt dit toegelicht. De nieuwe afspraken betekenen dat we met ingang van 2023 een financiële bijdrage per SW-medewerker betalen aan Scalabor. De bijdrage loopt de komende jaren op naar 2,3 miljoen in 2026.

Omzetten pilots uitvoering Wgs in structureel beleid
Voor de uitvoering van de wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) zijn in samenwerking met de Belastingdienst, UWV en Hypotheekverstrekkers een aantal pilots opgezet om te kijken hoe we op de beste manier uitvoering vorm kunnen geven. Deze pilots moeten worden naar een structurele aanpak.

Hogere energieprijzen Sportbedrijf
Het Sportbedrijf wordt vanwege de aard van haar activiteiten extra hard geraakt door de stijding van de energieprijzen. Om dit te compenseren wordt voor 2023 de bijdrage verhoogd met € 300.000.

Milieutoezicht ODRA
Er wordt € 150.000 extra budget voor ODRA begroot voor het uitvoeren van extra controles. Enerzijds als gevolg van inventarisaties op bedrijventerreinen waaruit blijkt dat er 300 bedrijven zijn die niet bij de ODRA bekend waren en anderzijds door nieuwe controlefrequenties als gevolg van een nieuwe risico-analyse van het bedrijvenbestand.

Gevolgen Wet kwaliteitsborging bouw
Naar schatting worden € 130.000 extra kosten per jaar gemaakt door de invoering van de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb). Met de Wkb (die tegelijk met de Omgevingswet in werking treedt) verdwijnt een aantal taken van de ODRA naar particuliere toezichthouders. Deze kosten kunnen niet meer verhaald worden door de leges maar zorgen nog wel voor werkzaamheden bij de ODRA.

Formatie SBR
In de Perspectiefnota 2022-2025 is aangegeven dan de afgelopen jaren een onevenwichtigheid is ontstaan tussen de formatieve en daadwerkelijk ingezette capaciteit bij het cluster Strategie, beleid en regie (SBR). Gebleken is dat deze onevenwichtigheid niet binnen het huidige begrote budget kan worden opgelost.

Informatieveiligheid & privacy
In 2019 is de Baseline Informatiebeveiliging Overheid ingevoerd als wettelijk kader waaraan gemeenten moeten gaan voldoen. Hiermee kunnen inwoners bij alle overheden hetzelfde niveau van veiligheid voor hun gegevens verwachten. Tegelijkertijd nemen externe dreigingen toe. Er worden extra middelen vrijgemaakt om de informatieveiligheid en de bescherming van persoongegevens naar een hoger niveau te brengen.

Kostenstijging IV/ICT
We zien wereldwijd een bovengemiddelde stijging in de kosten van informatievoorziening en ICT. Personeel in het vakgebied is schaars geworden, waardoor een stuwing in het loongebouw en extra inhuur onvermijdelijk lijkt. Dit leidt tot hogere lasten.

Open en transparante overheid: capaciteit informatievoorziening en kwaliteitssysteem
Om te voldoen aan de Wet Openbaarheid van Bestuur lopen momenteel al inspanningen. Er zijn nog achterstanden op het gebied van het toegankelijk maken van analoge en digitale archieven. Naar de toekomst toe moet het proces anders ingericht worden. Dit vraagt om investeringen die nu in de begroting worden opgenomen.

RTV Arnhem / Connect
De Streekomroep Midden Gelderland (RTV Arnhem) is in ontwikkeling en bezig met verdere professionalisering. In 2021 en 2022 is incidenteel € 100.000 verstrekt uit de rijkscoronamiddelen. Voor een goed functionerende omroep zijn structurele middelen nodig. De uitwerking van het landelijk coalitieakkoord en gevolgen voor de toekomstige financiering worden gevolgd. Voor het Arnhems Mediafonds is in september 2021 een 2-jarige pilot gestart (uitvoering amendement). Hiervoor is € 130.000 incidenteel beschikbaar gesteld. Voor de verdere professionalisering worden structurele middelen vrijgemaakt.

Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen: Uitvoeren regionale agenda
In het coalitieakkoord zijn extra lasten voor de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen opgenomen. De kosten voor de uitvoering van de regionale agenda worden naar rato van inwonertal verdeeld over de regiogemeenten. Arnhem heeft voor 2022 op alle vijf de opgaven ingetekend en daarvoor vanuit de algemene middelen eenjarig een bedrag vrijgemaakt van € 412.000. Het totale bedrag voor 2022 is € 687.262. Van dit bedrag was reeds € 275.000 begroot. De begroting van de GMR en de bijbehorende regionale agenda wordt vanaf 2023 meerjarig gepresenteerd. Het gevolg van de meerjarenraming voor Arnhem is onjuist in het coalitieakkoord opgenomen. Hieronder bij de beleidsontwikkelingen voor Een duurzaam Arnhem wordt dit gecorrigeerd.

Onderhoud beweegvoorzieningen in de openbare ruimte
De afgelopen jaren zijn er beweegvoorzieningen aangelegd in de openbare ruimte. Voor het onderhoud van deze voorzieningen wordt een strucutreel budget van € 100.000 begroot.

Plan van aanpak woonwagenlocaties
Voor de onrendabele top op het plan van aanpak woonwagenlocaties worden extra middelen vrijgemaakt.

Uitvoering en handhaving reguleringsinstrumentarium (ODRA)
In de begroting worden extra middelen opgenomen voor de structurele capaciteit bij ODRA voor uitvoering en handhaving reguleringsinstrumentarium, onder andere voor goed verhuurderschap, kamerverhuur, handhaving regulering betaalbare koop en huur.

Risico op kapitaalvernietiging groot onderhoud wegen
De komende jaren zullen diverse wegen die in de jaren 60 en 70 zijn aangelegd vervangen moeten worden. Dit drukt op het onderhoudsbudget voor wegen. Om onderhoudsachterstand en daarmee kapitaalvernietiging te voorkomen worden extra investeringsmiddelen vrijgemaakt.

Klantenservice
De Klantenservice is voor veel Arnhemmers de eerste ingang bij de gemeente. De afdeling verzorgt de telefonische contacten met de Arnhemse burgers en ondernemers via het op dit moment gratis telefoonnummer 0800-1809. Op jaarbasis zijn dat gemiddeld 150.000 telefoontjes. De Klantenservice werkt met een dagelijks dashboard, waardoor precies bekend is voor welke onderwerpen inwoners de gemeente Arnhem benaderen. Grote acties, zoals mailing of belastingaanslagen, worden van tevoren intern afgestemd om voorbereid te zijn om extra vragen. Naast telefonisch contact verzorgt deze afdeling ook onze Social Media kanalen en WhatsApp communicatie. Om de dienstverlening optimaal te houden wordt het budget structureel verhoogd.

Indexatie OZB obv CPI met extra ruimte tot 5% jaarlijks
De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden jaarlijks met 5 procent verhoogd. De verdeling van de OZB-opbrengst niet-woningen over eigenaren en gebruikers wijzigen we van 75%-25% naar 80%-20%.
Verhoging afvalstoffenheffing (in 4 jaar naar 95% kostendekking)
In vier jaar tijd wordt de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing verhoogd naar 95%.

Verhogen parkeertarieven
De parkeertarieven worden met 0,50 euro verhoogd voor parkeren op straat en in de gemeentelijke parkeergarages. De naheffingsaanslagen (boetes) worden volgens de wettelijke regeling verhoogd.

Verhoging toeristenbelasting (regulier tarief met € 0,50 en verlaagd tarief met € 0,25)
Het reguliere tarief van de toeristenbelasting wordt verhoogd met 0,50 euro. Het verlaagde tarief wordt verhoogd met 0,25 euro.

Stopzetten dotaties aan BR Solvabiliteit
De bestemmingsreserve solvabiliteit wordt opgeheven. de begrote toevoegingen aan de reserve vallen vrij naar de algemene middelen.

Vrijval BR Solvabiliteit
Het saldo van de bestemmingsreserve solvabiliteit valt in 2023 vrij naar de algemene middelen.

Vrijval uit algemene reserve bij weerstandsfactor van 1,4
De algemene reserve biedt ruimte voor een vrijval van € 19,3 miljoen waarmee de weerstandsfactor boven de 1,4 blijft.

De financiële koers is in dit hoofdstuk verder in vier onderwerpen samengevat:

- Een DUURZAAM Arnhem
- Een GROEN Arnhem
- Een KANSRIJK Arnhem
- Een VERBONDEN Arnhem

In onderstaande tabel wordt duidelijk welke nieuwe middelen aanvullend op het coalitieakkoord op deze ontwikkelingen worden ingezet:

Beleidsontwikkelingen (aanvullend op coalitieakkoord)	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**
Bedragen x € 1.000				
Een DUURZAAM Arnhem	-4.790	-3.798	-4.309	-409
Een GROEN Arnhem	-6.963	-5.638	-4.553	-4.734
Een KANSRIJK Arnhem	-3.297	-1.961	-1.281	-1.242
Een VERBONDEN Arnhem	-5.760	-4.466	-3.136	-2.940
Totaal beleidsontwikkelingen	**-20.809**	**-15.863**	**-13.279**	**-9.325**

In de volgende paragrafen worden per onderwerp deze financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting nader toegelicht. Daarbij zijn in elke tabel telkens eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in het coalitieakkoord benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de presentatie van het coalitieakkoord hebben voorgedaan, weergegeven.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Stadsontwikkelfonds (aangevuld tot startbedrag van € 10 miljoen)	-4.400				I
Budget stedelijke ontwikkeling	-750	-750	-750	-750	S
Versterken positie huurders	-100	-100	-100	-100	S
Verhuiscoach	-50	-50	-50	-50	I
Verhuurdersvergunning	*-250*	*-250*	*-250*	*-250*	*S*
Grofvuil twee keer per jaar gratis ophalen	-750	-750			I
Klimaatfonds	-10.000	-5.000			I
Budget Duurzaamheid (incidenteel)	-500	-500			I
Budget Duurzaamheid (structureel)	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	S
Versterken circulaire economie	-200				I
Transformatie economie en arbeidsmarkt	-500	-500	-500	-500	I
Totaal ontwikkelingen coalitieakkoord	*-19.000*	*-9.400*	*-3.150*	*-3.150*	
Verduurzaming Vastgoed	-3.400	-3.400	-3.900		I
Ondergronds leggen hoogspanningskabel	-1.500				I
Kwaliteitsimpuls werklocaties	-300	-300	-300	-300	I
Versterking werklocaties en vestigingsklimaat voor de hoofdopgave Energy	-750				I
Betaalbaarheid en versnelling woningbouw	-500	-500	-500	-500	I
Reclame code ontwikkelen	-100				I
Korenmarkt en omgeving	-75				I
Sustainable Development Goals	-100				I
Groene Metropoolregio	435	402	391	391	S
Totaal aanvullend op coalitieakkoord	***-6.290***	***-3.798***	***-4.309***	***-409***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-25.290**	**-13.198**	**-7.459**	**-3.559**	

Verduurzaming gemeentelijke gebouwen
Het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed heeft door de energiecrisis nog meer prioriteit gekregen. Het is onze ambitie om zowel klimaatneutraliteit als energieneutraliteit te behalen. Dit betekent dat de CO2-uitstoot gereduceerd wordt tot 0 én dat we volledig voorzien in onze eigen energiebehoefte door lokale opwek van duurzame energie. Deze ambitie is hoog, maar ook hard nodig. Om deze ambities te kunnen realiseren begroten we in de jaren 2023, 2024 en 2025 € 0,5 miljoen investeringsbudget voor de wettelijk verplichte maatregelen. Daarnaast begroten we in 2023 en 2024 een extra investeringsbudget van € 2,9 miljoen en in 2025 een investeringsbudget van € 3,4 miljoen. Hierbij beginnen we met de gebouwen met de meeste impact, oftewel de gebouwen die nu veel (elektrische) energie en/ of gas verbruiken of bijvoorbeeld niet op de stadverwarming of een andere lokale bron zijn aangesloten. Dit zijn onder meer een aantal Multifunctionele centra (MFC), Rozet, Musis Sacrum, het stadhuis en de gemeentelijke zwembaden. Deze investeringsbudgetten worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten. Zodra de investeringen afgerond zijn kunnen de kapitaallasten gedekt worden vanuit deze bestemmingsreserve.

Ondergronds leggen hoogspanningskabel
Sinds 2005 is er een verschil in behandeling in nieuwe en bestaande situaties met betrekking tot hoogspanningslijnen. Het Rijk en ook de gemeente Arnhem adviseert om voor nieuwe situaties binnen een bepaalde zone rond hoogspanningslijnen het voorzorgsbeginsel toe te passen en hier geen nieuwe gevoelige bestemmingen (woningen, scholen etc.) te vestigen. In 2005 heeft NUON een berekening uitgevoerd en aangegeven dat deze zone voor de lijn in de Hoogkamp 2x35 meter is. Deze zone is opgenomen in het bestemmingsplan. Uit recente berekeningen, die zijn uitgevoerd in het kader van de voorgenomen ontwikkeling van woningen door Portaal op de locatie van de voormalige school Het Palet, volgt echter dat dit ter hoogte van de Witsenstraat 2x45 meter is. Het RIVM geeft aan dat dit komt omdat de hoeveelheid stroom door de hoogspanningslijnen, waarmee in 2005 is gerekend, groter is geworden. Dit legt onder meer (extra) beperkingen op aan de ontwikkeling van woningen.

Gemeenten kunnen subsidie krijgen voor 80% van de kosten van het onder de grond brengen (verkabelen) van hoogspanningslijnen. Een deel van de kosten moeten gemeenten en provincies zelf betalen. Dit is afhankelijk van het aantal inwoners. Voor Arnhem betekent dit een eigen bijdrage van 20% met een maximale bijdrage van € 975.000 per kilometer. Voor de ongeveer 1,5 kilometer in de Hoogkamp is dat dus € 1,5 miljoen.

Omdat er geen (grootschalige) ruimtelijke ontwikkelingen en dus kostendragers binnen het gebied zijn, is er tot op heden nog geen beslissing genomen om te verkabelen. Wij vinden de (verruimde) zone rond de hoogspanningslijn echter hoe dan ook onwenselijk voor zowel nieuwe als voor bestaande situaties, en willen de lijn daarom -ook als de kosten niet terugverdiend kunnen worden- onder de grond brengen. Daartoe wordt de benodigde maximale eigen bijdrage van de gemeente (€ 1,5 miljoen) opgenomen in de begroting. Als eerste stap vragen we Tennet een haalbaarheidsonderzoek (quick scan) te doen. Op basis hiervan wordt een basisontwerp (verder detaillering van het traject inclusief overleg met gemeente en omwonenden) en vervolgens een en definitief ontwerp gemaakt, waarmee tot verkabeling kan worden overgegaan. Tennet zal dit als beheerder van het hoogspanningstraject moeten uitvoeren. Voor uitvoering van het gehele planproces is subsidie van de provincie beschikbaar.

Kwaliteitsimpuls werklocaties
In het coalitieakkoord is opgenomen dat de werklocaties in onze stad groen, duurzaam en toekomstbestendig moeten zijn. Dit vraagt om een kwaliteitsimpuls voor werklocaties waarbij optimaal ruimtegebruik het uitgangspunt is. Het realiseren van meer werkplekken is belangrijk voor een stad die groeit.
In de (concept) visie werklocaties wordt een handelingsperspectief geschetst voor kansen en strategieën voor werklocaties ten behoeve van optimaal ruimtegebruik en realiseren van meer werkgelegenheid. Daarbij zorgen grootschalige gebiedsontwikkelingen zoals Spoorzone Arnhem-Oost ook voor opgaven op de werklocaties. Denk aan de transformatie van Rijnpark van bedrijventerrein naar woon-werkmilieu, herontwikkeling van Het Broek ten behoeve van optimaal ruimtegebruik en het creëren van een verbinding tussen kenniscampus en Industriepark Kleefse Waard (kennis-as), verbinden en versterken van de drie campuslocaties (Industriepark Kleefse Waard, kenniscampus, Arnhems Buiten) ten behoeve van het energieprofiel van de stad.

Versterking werklocaties en vestigingsklimaat voor de hoofdopgave Energy
Met de groei van Arnhem moet er ook voldoende werkgelegenheid zijn en ruimte om te werken. De gemeente Arnhem ziet versterking van het energycluster als één van de twee hoofdopgaven voor een sterke,

toekomstbestendige economie (economische agenda 2021-2025 en uitvoeringsagenda 2022). Concrete effecten die we daarmee voor de stad en regio willen bereiken: meer (duurzame) bedrijvigheid, meer banen en meer goed opgeleide mensen die werk maken van de energietransitie en de versnelling daarvan. De stad zal in de huidige krappe arbeidsmarkt meer moeten doen om technische energiestudenten en werknemers van buiten de stad en eventueel van buiten Nederland te kunnen aantrekken en behouden. Voor de hoofdopgave Energy zijn drie Arnhemse werk- en opleidingslocaties het belangrijkst: het gebied met daarin Industriepark Kleefsewaard en de Nieuwe Haven, energy businesspark Arnhems Buiten, en de HAN/Van Hall Larenstein campus.
In de contacten met instellingen en ondernemers uit de energysector komt een drietal ruimtelijke verbeterpunten naar voren voor het vestigingsklimaat, toegespitst op deze drie locaties:
1. Betere bereikbaarheid en ontsluiting;

2. Natuur- en landschapsinclusief toevoegen of renoveren van duurzame werkplekken en bedrijfsgebouwen met ‘internationaal toonaangevende kwaliteit’. Daarnaast toevoegen van short stay woonmogelijkheid voor (internationale) werknemers en studenten;

3. Versterking van de (elektrische) aansluitcapaciteit en/of oplossingsmogelijkheden voor netcongestieproblematiek.

Met de middelen van € 750.000 als cofinancieringsbudget kan de gemeente een deel van de externe voorbereidings- en uitvoeringskosten vergoeden voor deze en eventuele andere verbeterpunten die actueel worden. Daarmee stimuleren we een multiplier effect, waarbij onze bijdrage leidt tot minimaal evenveel en soms zelf veel meer investeringen van anderen, zoals mede overheden en locatie- of gebouweigenaren en ondernemers.

Betaalbaarheid en versnelling woningbouw
Komende jaren zet Arnhem in op het versnellen van de bouw van betaalbare woningen. In het coalitieakkoord zijn middelen vrijgemaakt voor de verhuurdersvergunning, de wooncoach en de versterking van de positie van huurders. Voor onder andere het stadsakkoord met marktpartijen en woningcorporaties, de uitvoering van de woonzorgnota, het faciliteren van bijzondere woonvormen en regulering van de woningmarkt worden extra middelen ingezet voor procesbegeleiding, beleidsonderzoek en juridisch advies.
In totaal gaat het om jaarlijks € 500.000 tot en met 2026. Dit wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting.

Reclame code ontwikkelen
In het coalitieakkoord is de ambitie opgenomen om een reclamecode te ontwikkelen met een uitvoeringsplan om commerciële reclame in de openbare ruimte zoveel als mogelijk te beperken, waarbij wij zelf het goede voorbeeld geven. Om dit te bereiken wordt reclamebeleid ontwikkeld, waar de reclamecode onderdeel van uitmaakt. De randvoorwaarden van het reclamebeleid liggen vast in de omgevingswetgeving en welstandsnota, waardoor deze ook dienen te worden aangepast. Dit vraagt om juridische kaders en beleidsmatige keuzes rondom bijvoorbeeld financiën, openbare ruimte, (verkeers-)veiligheid, contracten (vastgoed), erfgoed, duurzaamheid en economie. De gemeente Arnhem heeft contracten met diverse exploitanten die reclame in de openbare ruimte plaatsen. Met hen vindt afstemming plaats in het ontwikkelen van reclamebeleid en de reclamecode. Daarnaast worden ondernemers en partners die gebruik maken van reclame in de openbare ruimte betrokken in het proces. Voor het opstellen van reclamebeleid en het ontwikkelen en implementeren van het uitvoeringsplan wordt een gespecialiseerd adviesbureau in de hand genomen. Daarnaast wordt een projectleider aangesteld om te zorgen voor borging in de organisatie. Voorgesteld wordt om hiervoor € 100.000 incidenteel in 2023 vrij te maken.

Korenmarkt en omgeving
In het coalitieakkoord is opgenomen dat samen met ondernemers wordt bekeken hoe we het gebied op en rondom de Korenmarkt en omgeving aantrekkelijker kunnen maken, waarbij we ook kijken naar de openbare ruimte. Aan de ontwikkeling van het Korenkwartier wordt op verschillende wijze gewerkt. De ruimtelijke kwaliteit van de omgeving en de openbare ruimte is een opgave die een extra impuls kan gebruiken.
Er gebeurt al veel in het gebied wat de aantrekkelijkheid en gastvrijheid alsmede de dagfunctie zal gaan versterken. Toch is er nog winst te behalen op het gebied van vindbaarheid en toegankelijkheid van het gebied. Gedacht kan worden aan een groene verbinding vanaf het station en de groene bushalte op de Nelson Mandelabrug om het gebied visueel en groen te markeren. De hiermee verbonden kosten zijn op dit moment nog niet in te schatten. Daarnaast moet een gastvrij en aantrekkelijk gebied ook een veilig gebied zijn. Gedacht kan worden om de horecastewards die nu naar volle tevredenheid de-escalerend aanwezig zijn in het gebied te verlengen om zo het gevoel van veiligheid te versterken. Het is de uitdrukkelijke wens van politie en handhaving

om de stewards te behouden. Een jaar lang verlengen vraagt ongeveer om € 75.000. Daarna zou deze inzet via de Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier vanuit ondernemersgeld bekostigd kunnen worden.

Sustainable Development Goals
In het coalitieakkoord is opgenomen dat bij alles wat we doen, het streven naar duurzaamheid en brede welvaart ons uitgangspunt is. De Global Goals (de 17 Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties) gebruiken we hiervoor als leidraad. Alle voorstellen die vanuit het college naar de gemeenteraad worden gestuurd, worden voortaan voorzien van een duurzaamheids- en welzijnsparagraaf. Hierin wordt opgenomen op welke wijze een voorstel bijdraagt aan het behalen van deze doelen. Om dit op een goede wijze te ontwikkelen, wordt voorgesteld in 2023 € 100.000 vrij te maken voor advies en capaciteit.

Groene Metropoolregio
In de financiële tabel van het coalitieakkoord was per abuis een te hoge bijdrage aan de groene Metropoolregio opgenomen. De aanpassing hiervan leidt tot een voordeel van € 435.000 in 2023 teruglopend naar € 391.000 structureel vanaf 2026.

Een GROEN Arnhem

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem	2023	2024	2025	2026	I/S
Bedragen x € 1.000					
Wijkgroenagenda's	-350	-350	-350	-350	I
Vitaliteit, onderhoud en duurzaam beheer parken en bossen	-150	-150	-150	-150	S
Stadslandbouw	-100	-100	-100	-100	I
Klimaatadaptatiefonds	-12.500				I
Budget Groen en Klimaatadaptatie	-750	-750	-750	-750	S
Fietsparkeren	-500	-500	-500	-500	S
Basis duurzame bereikbaarheid incl. transferia		-200	-200	-200	S
Voortzetten milieuzone	-69	-69	-69	-69	S
Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan					I
Dierenwelzijn (structureel)	-50	-50	-50	-50	S
Dierenwelzijn (incidenteel)	-50	-50	-50	-50	I
Extra handhaving ODRA (structureel)	-150	-150	-150	-150	S
Extra handhaving ODRA (incidenteel)	-150				I
Totaal ontwikkelingen coalitieakkoord	-14.819	-2.369	-2.369	-2.369	
Verlaging maximum snelheid	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000	I
Wandel- en fietspromenade Rijnkade	-1.000	-1.000			I
Vermindering aantal rijbanen	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000	I
Intensivering milieutoezicht	-33	-33	-33	-33	S
Opstellen milieuplan	-300				I
Invasieve exoten	-425	-425	-425	-425	I
Monitoring natuurbeschermingswet	-175	-25	-25	-25	I
Monitoring biodiversiteit	-150				I
Stadsecoloog	-85	-85			I
Extra groene handhaver	-70	-70	-70	-70	I
Agrarische gronden Zijpendaal en Gulden Bodem	-200				I
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten	-350				I
Toevoegen groenfonds	-175				I
Correctie BR Groot Onderhoud Openbare Ruimte				-181	S
Totaal aanvullend op coalitieakkoord	**-6.963**	**-5.638**	**-4.553**	**-4.734**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-21.782**	**-8.007**	**-6.922**	**-7.103**	

Verlaging maximum snelheid
De in het coalitieakkoord opgenomen aanpassing van de maximumsnelheid gaat niet zonder het herinrichten van deze wegen. De kosten hiervoor zijn sterk afhankelijk van de benodigde aanpassingen. Er zal eerst een

mobiliteitsplan en een verkeersstructuurplan moeten worden gemaakt, voordat helder is welke wegen een lagere snelheid kunnen krijgen. Op voorhand wordt ingeschat dat er voor vier jaar een bedrag van € 2 miljoen per jaar nodig is.

Wandel- en fietspromenade Rijnkade
In het coalitieakkoord is opgenomen dat we zowel de hoge als de lage Rijnkade in richten als een wandel- en fietspromenade en in ieder geval autoluw. In 2023 wordt de Rijnkade aangepakt door het Waterschap. Inrichting als wandel- en fietspromenade zit nog niet in deze plannen. De aanbesteding door het Waterschap loopt reeds, inclusief de gemeentelijke onderdelen hierin. Voor zover het de bovenkade betreft, wordt autoluw ingericht, maar op de bovenkade zijn wel parkeergarages van bestaande woningen aanwezig. De lage kade wordt in de huidige plannen niet autoluw ingericht. Ingeschat wordt dat er voor twee jaar een bedrag van € 1 miljoen nodig is om de plannen aan te passen en uit te voeren.

Vermindering aantal rijbanen
Het coalitieakkoord geeft aan dat er een ambitie ligt om in de hele stad, waar mogelijk, het aantal rijbanen te verminderen. Op verschillende wegen zijn hiervoor kansen zoals de Nijmeegseweg, de Groningersingel, de Kronenburgsingel en diverse wegen in Presikhaaf. Hierbij kan mogelijk de hoeveelheid asfalt worden verminderd of het asfalt worden gebruikt voor OV in plaats van de auto. Met het investeringsbudget van € 2,0 miljoen in de jaren 2023 tot en met 2024 kunnen jaarlijks 1 á 2 grote projecten worden gedaan of meerdere kleinere projecten.

Intensivering milieutoezicht
Om het milieutoezicht (vergunningen, toezicht en handhaving) te verstevigen is het nodig dat de Omgevingsdienst (ODRA) hier extra budget voor ontvangt. Deze middelen zijn reeds in het coalitieakkoord opgenomen. Bij het opstellen van de begroting 2023 van de ODRA is gebleken dat op basis van de meest actuele gegevens over het aantal bedrijven € 183.000 nodig zal zijn. Om die reden wordt de € 150.000 structureel met € 33.000 aangevuld.

Opstellen milieuplan
In het coalitieakkoord is opgenomen dat we een Arnhems milieuplan opstellen dat deel kan uitmaken van de omgevingsvisie en omgevingsplannen. Dit beleid richt zich niet alleen op beschermen en preventie via normering, maar ook op gezondheidsbevordering door te werken aan een zo groen en prettig mogelijke leefomgeving die uitnodigt tot gezond gedrag. Voor de ontwikkeling van het beleid en de daar bijbehorende instrumenten en processen is een eenmalig budget van € 300.000 nodig.

Invasieve exoten
Arnhem wil de biodiversiteit behouden en versterken. Doordat er op verschillende plaatsen invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop en de reuzenberenklauw groeien, wordt de biodiversiteit bedreigd. Inheemse van nature voorkomende soorten worden verdrongen en de invasieve exoten verspreiden zich. De komende vier jaar wordt jaarlijks € 425.000 vrijgemaakt om het huidige beleid te kunnen voortzetten en de invasieve soorten op een beheersbaar niveau te brengen.

Monitoring natuurbeschermingswet
Om te bepalen wat waar in Arnhem wel en niet mag in verband met de natuurwet- en regelgeving (beschermde gebieden en flora- en faunasoorten) zal een inventarisatie en 0-meting in het kader van de Wet natuurbescherming / Omgevingsverordening worden uitgevoerd. Inschatting van deze kosten is € 150.000 in 2023. Daarbij worden deze gebieden uitgewerkt in kaart en omgevingsplan (Digitaal Stelsel). In de jaren 2023 tot en met 2026 vindt een jaarlijkse update plaats van de monitoring Wet natuurbescherming / Omgevingsverordening Gelderland dat naar verwachting € 25.000 per jaar kost.

Monitoring biodiversiteit
Om de biodiversiteit te monitoren is een inventarisatie (0-meting) noodzakelijk van de vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels, vleermuizen en andere zoogdieren in de bossen (Koningsheide/bos en Kemperheide), uiterwaardenpark Meinerswijk / Stadsblokken en parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. Met de resultaten krijgen we inzicht in de huidige stand van zaken op het gebied van biodiversiteit en inzicht in de trend van natuurwaarden in relatie tot toekomstige woningbouw en verhoging van de recreatiedruk.

Stadsecoloog
Voor de implementatie en het verder uitbreiden van de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen is het van belang een stadsecoloog aan te trekken. Deze stadsecoloog heeft de regie op de biodiversiteitsmonitoring en inventarisaties, zorgt voor ecologisch advies bij ruimtelijke ontwikkelingen ten behoeve van bestemmingsplannen gebaseerd op wet natuurbescherming en eigen beleidskaders, zorgt voor de implementatie van advies naar dagelijks beheer en onderhoud en toetst onderzoeken en beschermingsmaatregelen voor evenementen in Arnhem. Voorgesteld wordt om deze voor twee jaar in te stellen.

Extra groene handhaver
Er zijn momenteel twee groene gemeentelijke handhavers. Eén voor bossen (boven de Schelmseweg) en één voor de overige groene gebieden. Omwille van veiligheid (vormen van koppels tijdens controle) en de toenemende drukte in de natuur is één extra groene handhaver gewenst. Voorgesteld wordt om hiervoor € 70.000 beschikbaar te stellen voor de jaren 2023 tot en met 2026.

Agrarische gronden Zijpendaal en Gulden Bodem
Zoals opgenomen coalitieakkoord stellen we bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde dat de grond natuurinclusief wordt bewerkt of in eigen beheer wordt gehouden. Op een aantal plekken willen we niet wachten tot het pachtcontract afloopt. De agrarische gronden in de parken Zijpendaal en Gulden Bodem verpachten we met een reguliere pachtovereenkomst. Biologische bedrijfsvoering is belangrijk, gezien de ligging in het beekdal van de Jansbeek. Daarom wordt het pachtcontract afgekocht om daarmee een impuls en kwaliteitsverbetering van deze parken te bereiken. Overschakelen op een biologische natuurinclusieve vorm van stadslandbouw op deze percelen leidt tot een verbetering van de biodiversiteit en de vitaliteit van deze parken. We ramen hiervoor € 200.000 in 2023.

Aankoop gronden voor groen en ontmoeten
We maken in 2023 € 350.000 vrij voor de aankoop van gronden om hieraan in samenspraak met de wijken een stadslandbouw invulling te geven in de vorm van een buurt- of pluktuin om hiermee ook de sociale verbondenheid in de wijken te stimuleren.

Toevoegen groenfonds
In het coalitieakkoord is aangegeven dat de ecologische hoofdstructuur versterkt wordt. Een extra budget van € 175.000 in 2023 kan ingezet worden om de barrières binnen en tussen de bossen en parken en op wijkniveau tussen grotere groengebieden op te lossen.

Correctie bestemmingsreserve Groot Onderhoud Openbare Ruimte
In 2026 is de mutatie BR Groot Onderhoud Openbare Ruimte is stopgezet en op € 0 gezet. Het jaar 2025 was per abuis in de begroting gekopieerd naar 2026 hetgeen nu gecorrigeerd wordt. Dit levert een structureel nadeel van € 181.000.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	2023	2024	2025	2026	I/S
Bedragen x € 1.000					
Onderwijshuisvesting	-3.000	-3.000	-3.000	-3.000	S
Overnemen financiering schuldenpreventie bij jongeren	-230	-230	-230	-230	S
Preventieactiviteiten schulddienstverlening	-153	-153	-153	-153	S
Subsidies welzijnspartijen	-1.000				I
Project schoolmaaltijden	-500	-500	-500	-500	I
Vervangen infill kunstgras	-250	-250	-250	-250	S
Energiearmoedefonds	-5.000				I
Bijverdienpremie Participatiewet (uitvoeringskosten)	-200	-200	-200	-200	S
Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	-320	-320	-320	-320	S
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs (structureel)	-250	-250	-250	-250	S
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs (incidenteel)	-250	-250	-250	-250	I
Bestaanszekerheid en Perspectief (op werk)	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000	I
Verlenging Werkinvesteringsfonds	-1.250				I

Gelrepas en openbaar vervoer, € 1,-	-375	-375	-375	-375	S
Aanpak leefbare wijken	-500	-500	-500	-500	S
Budget 'Vrij zijn in Arnhem'		-200	-200	-200	I
Uitbreiden beschikbaarheid Prep bij GGD	-100	-100	-100	-100	I
Arnhem-Oost aanpak (structureel)	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	S
Arnhem-Oost aanpak (incidenteel)	-2.500	-2.500			I
Totaal ontwikkelingen coalitieakkoord	*-19.378*	*-12.328*	*-9.828*	*-9.828*	
Aanpak seksuele Intimidatie	-150	-150	-150	-150	I
Aanpak woonoverlast	-100	-100	-100	-100	I
Ambities bestaanszekerheid	-250	-150	-150	-150	I
Uitvoering 1 euro tarief openbaar vervoer	-150	-50	-50	-50	S
Plan van aanpak Armoedebestrijding, Schulddienstverlening en bewindvoering	-300				I
Maken en uitdragen visie op ouderen	-150	-150			I
Preventie met gezag	-400	-400	-400	-400	I
Handhavers	-500	-500			I
Vereniging / sportparkmanager	-90	-90	-90		I
Urban sports	-75				I
Actualisatie BUIG	384	399	410	359	S
Actualisatie WSW	636	574	598	3.053	S
Vrijval WSW ten behoeve van beschut werk	-636	-574	-598	-3.053	S
Zorg	-722				I
Hogere bijdrage VGGM	-370	-370	-370	-370	S
Verlenging aanwijsbesluit SW medewerkers	76	100	119	119	S
Aanbesteding schulddienstverlening en vroegsignalering	-500	-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op coalitieakkoord	***-3.297***	***-1.961***	***-1.281***	***-1.242***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-22.675**	**-14.289**	**-11.109**	**-11.070**	

Aanpak seksuele Intimidatie
Om de aanpak van seksuele intimidatie de komende jaren voort te zetten wordt tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 150.000 in de begroting opgenomen. Hiermee wordt onder andere aan een grote groep Arnhemse jeugd (van kind tot jongere op allerlei scholen en allerlei opleidingsniveaus) voorlichting en training gegeven zodat zij weerbaarder worden. Niet alleen als zij slachtoffer dreigen te worden maar ook als zij getuige zijn van seksuele intimidatie. Hiermee groeit een nieuwe generatie Arnhemmers op voor wie seksuele intimidatie niet langer ‘er nu eenmaal bij hoort’.

Aanpak woonoverlast
Arnhem zet tot en met 2026 jaarlijks € 100.000 in om de aanpak van woonoverlast voort te zetten. Woonoverlast is een venijnige vorm van onrecht dat mensen treft in de kern van hun bestaan, namelijk in en bij de eigen woning. Woonoverlast vanwege dealen in drugs is ingrijpend voor bijvoorbeeld gezinnen en ouderen. Met de inzet van deze middelen kan samen met andere betrokken partijen verdere uitvoering gegeven worden aan het actieplan overlast, om daarmee Arnhemmers een veilige basis te bieden van ongestoord en in vrijheid kunnen wonen.

Ambities bestaanszekerheid
Het coalitieakkoord zet in het op het versterken van bestaanszekerheid voor inwoners door de Participatiewet zo sociaal mogelijk uit te voeren. Daarbij richt Arnhem zich op het beperken van de armoedeval, redeneren vanuit besteedbaar inkomen, volgen van de ontwikkelingen op basisinkomen, integraal oppakken van vraagstukken in wijken en het doorbreken van generatiearmoede. Om voor deze ambities voldoende ontwikkel en innovatiecapaciteit beschikbaar te maken wordt in 2023 € 250.000 en tot en met 2026 € 150.000 aan extra budget hiervoor in de begroting opgenomen.

Uitvoering 1 euro tarief openbaar vervoer
In het coalitieakkoord is € 375.000 vrijgemaakt om met de Gelrepas voor één euro met het openbaar vervoer te reizen. Voor de uitvoering van deze maatregel wordt een uitvoeringsbudget van € 150.000 incidenteel in 2023 en structureel € 50.000 vanaf 2024 begroot.

Plan van aanpak Armoedebestrijding, Schulddienstverlening en bewindvoering
Om meer grip te krijgen op Armoedebestrijding, schulddienstverlening en bewindvoering maken we een plan van aanpak om deze taken beter te organiseren, bijvoorbeeld binnen onze eigen publieke dienst. Om dit plan op te stellen wordt een budget van € 300.000 in 2023 in de begroting opgenomen.

Maken en uitdragen visie op ouderen
De komende jaren groeit het aantal ouderen, met name het aantal 75-plussers, in de gemeente. Op diverse terreinen zien we nu al maatschappelijke uitdagingen voor ouderen, zoals op gebied van zelfstandig wonen, huisvesting, zorg, burgerparticipatie en gezonde leefstijl. in het coalitieakkoord is opgenomen dat ouderen oud moeten kunnen worden in hun eigen buurt en dat we blijven in zetten op Arnhem als dementie-vriendelijke stad. Voor het maken en uitdragen van de visie op ouderen waarmee deze uitdagingen worden aangepakt, wordt in de begroting in 2023 en 2024 een budget van € 150.000 opgenomen.

Preventie met gezag
Zoals in de raadsbrief "Subsidieaanvraag plan van aanpak Preventie met gezag" van 28 juni is aangegeven, is bij het Rijk een subsidie aangevraagd om de leefbaarheid en veiligheid in de wijken in Arnhem-Oost te verbeteren. Zoals in de brief is toegelicht bedraagt de cofinanciering voor deze regeling van 2023 tot en met 2026 jaarlijks € 400.000. Dit wordt gedekt vanuit de incidentele vrijval van ESF-gelden in 2022.

Handhavers
Om de leefbaarheid in de wijken te vergroten is in het coalitieakkoord een jaarlijkse budget van € 500.000 vrijgemaakt. Om een sprong te kunnen maken in de uitvoering een daarmee deze naar een intensiever niveau te brengen, wordt hieraan nog een budget van € 500.000 in 2023 en 2024 toegevoegd.

Vereniging- / sportparkmanager
Sportparken worden nu nog vrijwel uitsluitend door sportverenigingen gebruikt. De sportparken kunnen worden ontwikkeld in brede beweegparken ‘van de wijk’ met als uitgangspunt de pedagogische wijk en de verlengde leertijd. Hiermee ontwikkelt het sportpark zich niet enkel meer als het domein van de sportvereniging, maar als centrale hub van de wijk rondom een gezonde leefstijl. Dit vraagt om inzet van professionals en kan niet enkel bij vrijwilligers neergelegd worden. Hiervoor wordt tot en met 2025 een vereniging- / sportparkmanager aangesteld die de sportparken doorontwikkeld samen met wijkpartijen.

Urban sports
In Klarendal staat de Urban Sport hal. Dit is een afgeschreven oude sporthal die intensief gebruikt wordt door allerlei urban sports en cultuurpartijen uit de stad en die veel jongeren trekt. In afwachting van een toekomstvisie voor deze sporthal, wordt deze een jaar langer open gehouden. Om de hal veilig en duurzaam open te kunnen houden is een budget van € 75.000 nodig.

Actualisatie BUIG en WSW
Op basis van de meicirculaire zijn de uitkeringen die Arnhem ontvangt voor de uitvoering van de gebundelde uitkering (BUIG) en de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) geactualiseerd. Voor de BUIG leidt dit tot een voordeel van € 384.000 in 2023 en uiteindelijk vanaf 2026 structureel € 359.000. Voor de WSW ontstaat een voordeel van € 636.000 in 2023 en varieert dit voordeel licht in 2024 en 2025. in 2026 loopt dit op tot € 3,1 miljoen. Het voordeel wordt onder ander veroorzaakt door de afname van het aantal WSW-ers doordat deze regeling is afgesloten voor nieuwe instroom. Arnhemmers die anders in de WSW zouden zijn ingestoomd vallen nu onder de Arnhemse regeling voor beschut werk. Het voordeel vanuit de actualisatie van de WSW wordt daarom toegevoegd aan het budget voor beschut werk.

Actualisatie Zorg
Bij de actualisatie van de zorgbegroting ontstaat een nadeel van € 722.000. Dit komt voort uit verschillende voor en nadelen. Zo leidt het per 1 januari ingevoerde woonplaatsbeginsel in de jeugdwet en de volumegroei in de jeugdzorg tot een nadeel. Bij de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) ontstaat een voordeel op (groeps)begeleiding en de eigen bijdrage waarvoor de totale inkomsten stijgen als gevolg van een hogere

zorgvraag. Op dit moment is nog niet in te schatten in hoeverre deze effecten structureel zijn, met name het nadeel als gevolg van het woonplaatsbeginsel. Bij de Perspectiefnota 2024-2027 zal de zorgbegroting opnieuw geactualiseerd worden met name gericht op de structurele effecten.

Hogere bijdrage VGGM
De bijdrage aan Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM) stijgt met € 370.000. Dit betreft zowel de bijdrage voor veiligheid (€ 227.000) als de GGD (€ 143.000). De bijdrage stijgt mede als gevolg van aanpassingen van wet- en regelgeving en ontwikkelingen op het gebied ICT-veiligheid.

Verlenging aanwijsbesluit SW medewerkers
Voor de periode 2023-2025 zijn nieuwe afspraken gemaakt voor de werkplekken van de Arnhemse SW-medewerkers bij of via Scalabor. De nieuwe afspraken betekenen dat we met ingang van 2023 een financiële bijdrage per SW-medewerker betalen aan Scalabor. Hierdoor stijgen de lasten met € 76.000 in 2023, € 100.000 in 2024 en structureel € 119.000 vanaf 2025.

Aanbesteding schulddienstverlening en vroegsignalering
Afgelopen zomer is de uitvoering van schulddienstverlening en vroegsignalering opnieuw aanbesteed. Op basis van de ontvangen inschrijvingen is de verwachting dat de kosten met jaarlijks € 500.000 gaan stijgen. Dit wordt veroorzaakt door een andere procesinrichting rond vroegsignalering, een krappe arbeidsmarkt, een beperkt aantal aanbieders op de markt en een ‘goedkope’ vorige aanbesteding.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	2023	2024	2025	2026	I/S
Bedragen x € 1.000					
Opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden	-250	-250	-250	-250	I
Actieplan statushouders en oude nieuwkomers	-250	-250	-250	-250	I
Cultuurprogrammering	-250	-250	-250	-250	S
Cultuurintensivering Zuid (Centrum in Zuid)	-250	-500	-750	-1.000	S
Jacobiberg	-500	-500	-500	-500	S
Gratis cultuurbezoek < 18 jaar	-200	-200	-200	-200	I
Evenementen(beleid)	-150	-150	-150		I
Dutch Green Week	0	-200			I
Beleefbaar erfgoed	-50	-50	-50	-50	I
Bewonersondersteuning wijkbudgetten	-500	-500	-500	-500	S
Ontmoeten en verbinden	-100	-100	-100	-100	S
Jongerenwerk 3.0	-315	-315	-315	-315	S
Uitbreiding college	-165	-165	-165	-83	I
Lokaal mediafonds	-65	-65	-65	-65	S
Versterken slagkracht raad	-200	-200	-200	-200	S
Verbeteren digitale dienstverlening	-500	-500			I
Versnellen digitalisering	-500	-500			I
Totaal ontwikkelingen coalitieakkoord	*-4.245*	*-4.695*	*-3.745*	*-3.763*	
Inclusie: Plan inclusieve speeltuinen	-79	-30	-30	-30	I
Inclusie: Positie inwoners met een beperking versterken	-299	-299	-299	-299	I
Inclusie: toegankelijkheid verkiezingen	-79	-45	-15	-15	S
Inclusie: Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-110	-110	-110	-110	I
Inclusie: Inclusieve gemeentelijke communicatie	-205	-115	-35	-35	S
Inclusie: Investeringen toegankelijk vastgoed	-500	-500	-500	-500	I
Inclusie: Aanpak racisme en discriminatie (focuspunt 1)	-150	-150	-150	-150	I
Culturele programmering	-500	-500	-500	-500	I
Ondersteuning en jubileum Sonsbeek	-500	-750			I
Rozet - gebruikersonderhoud	-223	-223	-223	-223	S

Museum Arnhem	-21	-21	-21	-21	S
Proces- en griffiekosten bezwaar en beroep	-279	-279	-279	-279	S
RTV Arnhem / Connect	-100				I
Capaciteit burgerparticipatie	-100	-100	-100	-100	I
Burgerberaden	-600				I
Bewonersondersteuning	-400				I
Bevordering opkomst verkiezingen	-50	-50	-50	-50	I
Locatieprofielen voor evenementen	-100	-100			I
Lichtshow/vuurwerkshow op oudejaarsavond	-125	-125	-125		I
Veiligheidscoördinatie evenementen, manifestaties en demonstraties	-150	-150	-150	-150	I
Beperken binnenstadsdistributie	-250	-250	-100	-100	S
Dutch Green week voorbereiding	-100				I
Gemeentepool	-282	-212	-141	-71	I
Participatieadviseurs	-150	-150			I
Public affairs	-200	-200	-200	-200	I
Strategisch huisvestingsplan	-50				I
Vervroegde afronding reorganisatie W&I	739				I
Verrekening met BR Bedrijfsvoering	-739				I
Actualisatie erfpacht canons	-58	-58	-58	-58	S
Correctie verwerking B2022 Beheer MFC's	-100	-50	-50	-50	S
Totaal aanvullend op coalitieakkoord	***-5.760***	***-4.466***	***-3.136***	***-2.940***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**-10.005**	**-9.161**	**-6.881**	**-6.703**	

Inclusie

Arnhem zet zich in om een inclusieve gemeente te zijn waarin iedereen zichzelf kan zijn. Op diverse terreinen worden de komende jaren extra inspanningen geleverd om hieraan bij te dragen.

- Er wordt in 2023 € 79.000 en tot en met 2026 jaarlijks € 30.000 ingezet om ervaringsdeskundigen te laten bekijken hoe gebouwen, openbare ruimte en evenementen voor iedereen toegankelijk kunnen worden gemaakt en een plan om inclusieve speeltuinen te realiseren.
- Tot en met 2026 wordt jaarlijks € 299.000 ingezet om de positie van inwoners te versterken, onder andere door hoofdlooproutes in de openbare ruimte te verbeteren, inclusieve speeltuinen te realiseren en met een projectleider om het gemeentelijk vastgoed inclusiever te maken. Dit wordt in samenhang met het verduurzamen van het vastgoed opgepakt.
- Circa de helft van de stembureaus bevindt zich in panden die niet van de gemeente zijn. De toegankelijkheid hiervan wordt verbeterd met maatregelen per locatie en voorzieningen voor bepaalde doelgroepen. Hiervoor wordt in 2023 € 79.000 ingezet, € 45.000 in 2024 en structureel € 15.000 vanaf 2025.
- Om de inclusiviteit van de organisatie te verbeteren wordt Diversiteit en Inclusie meer centraal gesteld onder aansturing van de gemeentesecretaris of directeur Bedrijfsvoering.
- Om de gemeentelijke communicatie te verbeteren wordt vanaf 2023 structureel € 35.000 extra besteed aan de digitale toegankelijkheid. Daarnaast wordt in 2023 € 170.000 en € 80.000 ingezet om de communicatie inclusiever voor verschillende doelgroepen, begrijpelijker en toegankelijke te maken.
- Vanaf 2023 tot en met 2026 wordt jaarlijks een investeringsbudget van € 500.000 beschikbaar gemaakt voor investeringen om gemeentelijk vastgoed meer toegankelijk te maken. Dit wordt gezamenlijk met de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed aangepakt.
- Voor de aanpak van racisme en discriminatie wordt tot en met 2026 jaarlijks € 150.000 vrijgemaakt.

Culturele programmering

Het grootste deel van de cultuurmiddelen gaat naar de zes culturele basisvoorzieningen Rozet, Musis & Stadstheater Arnhem, Museum Arnhem, Luxor Live, Focus Filmtheater en Gelders Archief. Inclusief de meerjarenvoorzieningen, die voor hun specifieke functie in de stad worden gefinancierd. Circa 10% van de middelen gaat naar makers, kleinere culturele organisaties en breedtekunst, onder andere via de regelingen Producties Evenementen en Festivals (PEF), Amateurkunst en Stroomversneller. Er is meer geld voor programmering nodig om de ambities van Arnhem als stad van makers waar te blijven maken. Er wordt tot en met 2026 jaarlijks € 500.000 extra beschikbaar gesteld voor programmering waarbij we nog nader bezien hoe die in te zetten.

Ondersteuning en jubileum Sonsbeek
Met de afgelopen editie - die wegens corona niet in 2020 maar in 2021 heeft plaatsgevonden – heeft Sonsbeek haar positie op de internationale kunstkalender weer bewezen met een artistiek hoogwaardige en maatschappelijk relevante programmering. Daar kan met de komende jubileumeditie (75 jaar) op voortgebouwd waarbij de stad nog breder wordt aangehaakt. De begroting staat echter onder druk doordat de bijdragen vanuit het Mondriaanfonds en de provincie onzeker zijn. Dat geldt ook voor mogelijke Europese subsidie. Daarom wordt in 2023 € 500.000 en in 2024 € 750.000 gereserveerd voor de jubileumeditie van Sonsbeek.

Rozet - gebruikersonderhoud
In 2019 heeft Rozet een eerste verkennende analyse voor een meerjarenonderhoudsplan (MJOP) laten opstellen voor haar gebouw Rozet Centrum. Vervolgens zijn er gesprekken geweest tussen Vastgoedbedrijf Arnhem, de huisvestingsmanager van Rozet en het bureau PVN. Het MJOP is in onderling overleg en goedbevinden aangepast naar de meest actuele inzichten. Hieruit blijkt dat er jaarlijks € 223.000 nodig is om het pand Rozet te onderhouden. Als gevolg van onder andere corona en loon- en prijsstijgingen staat de begroting van Rozet onder druk en kunnen zij dit knelpunt niet zelf ontvangen. Omdat de onderhoudslasten direct samenhangen met de verzelfstandiging, wordt dit knelpunt door de gemeente opgevangen.

Museum Arnhem
Zoals in het jaarverslag 2021 al gemeld, hebben afgelopen periode de afrondende werkzaamheden aan museum Arnhem plaatsgevonden. Inmiddels zijn bijna alle werkzaamheden afgerond, de meeste kosten gemaakt en komt de overschrijding op circa €550.000. Hiervan is al € 100.000 verwerkt in de begroting. Voor het resterende te activeren deel zullen de jaarlijkse kapitaallasten circa € 21.000 bedragen. De overschrijding is mede het gevolg van een langere bouwtijd en hogere kosten voor onder andere de beveiligingsinstallatie, renovatie van het rijksmonument en inrichting van het depot en verharde buitenterrein. De definitieve afrekening zal eind 2022 plaatsvinden.

Proces- en griffiekosten bezwaar en beroep
Een landelijke trend die al enige tijd te zien is in het belastinglandschap is de opkomst en aanhoudende groei van zogenaamde ‘No Cure No Pay’ bureaus. Deze bureaus richten zich op het bezwaar maken tegen belastingaanslagen, waarbij zij alleen betaald worden als de bezwaar makende partij in het gelijk wordt gesteld. Het aantal bezwaren stijgt door deze ontwikkeling als ook de proceskostenvergoedingen die uitgekeerd moeten worden. Daarnaast stijgen ook de proces- en griffiekosten bij beroepschriften. Deze trend is niet of nauwelijks beïnvloedbaar gebleken. De extra kosten van jaarlijks € 279.000 worden nu in de begroting opgenomen.

RTV Arnhem / Connect
In het coalitieakkoord is bij de onvermijdelijke ontwikkelingen een budget van € 100.000 structureel vanaf 2024 opgenomen voor de verdere professionalisering van RTV Arnhem. Deze professionalisering wordt reeds in 2023 ingezet. Om de activiteiten te continueren, wordt er ook voor 2023 € 100.000 ingezet.

Capaciteit burgerparticipatie
Om het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ verder te implementeren wordt de capaciteit bij burgerparticipatie uitgebreid. Wanneer de wetswijziging van inspraakverordening naar participatie-verordening dit jaar door de Eerste Kamer wordt vastgesteld, is capaciteit nodig voor de uitvoering hiervan. Voorgesteld wordt om voor vier jaar jaarlijks € 100.000 vrij te maken.

Burgerberaden
Om de burgerparticipatie te vergroten gaat Arnhem burgerberaden organiseren. Een burgerberaad is een groep willekeurige burgers die de gemeente adviseert. De selectie van de deelnemers via loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor de organisatie van burgerberaden wordt € 600.000 toegevoegd aan de nieuwe bestemmingsreserve Burgerberaden. Hiermee kunnen de komende jaren diverse burgerberaden worden georganiseerd.

Bewonersondersteuning
In het coalitieakkoord is een structureel bedrag van € 0,5 miljoen opgenomen voor het uitvoeren van bewonersondersteuning door maatschappelijke partners in de wijken. De afgelopen jaren betroffen de jaarlijkse lasten voor bewonersondersteuning echter circa € 0,9 miljoen, bekostigd uit incidentele budgetten. Rijnstad ontvangt al meerdere jaren een bedrag van rond de € 725.000 voor het uitvoeren van bewonersondersteuning.

Een halvering kan onevenredige (financiële) schade toedienen aan de organisatie en levert daardoor frictiekosten op. Daarom moet een redelijke termijn van afbouw worden gehanteerd. Om die reden wordt voorgesteld in 2023 een incidenteel extra bedrag voor bewonersondersteuning beschikbaar van € 400.000 beschikbaar te stellen. Op deze manier ontstaat voldoende tijd om samen met partners in de wijken de behoefte aan bewonersondersteuning vanaf 2024 in de verschillende gebieden in kaart te brengen en wordt voldaan aan een redelijke termijn van afbouw van de subsidie.

Bevordering opkomst verkiezingen
De gemeente draagt zorg voor de organisatie van verkiezingen voor gemeenteraad, Provincie, waterschappen, Europees Parlement en Tweede Kamer. De opkomst in Arnhem is structureel lager dan in gemeenten van vergelijkbare omvang. We vinden het van belang dat Arnhemmers gebruik maken van hun stemrecht. Daarom worden de maatregelen om de opkomst te bevorderen geïntensiveerd. Hiervoor wordt tot en met 2026 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Locatieprofielen voor evenementen
In het coalitieakkoord is opgenomen dat binnen het evenementenbeleid gewerkt gaat worden met locatieprofielen voor verschillende locaties, waarin onder andere ook duurzaamheidseisen worden opgenomen. Om organisatoren blijvend te stimuleren en faciliteren kan hierbij een gastheer/gastvrouw per locatie worden ingezet. Om de locatieprofielen aan te laten sluiten op de omgevingswet en de omgevingsplannen, is per locatie een akoestisch onderzoek nodig. In totaal wordt voor twee jaar een budget van € 100.000 per jaar vrijgemaakt.

Lichtshow/vuurwerkshow op oudejaarsavond
Als Arnhem zijn we voorstander van een landelijk vuurwerkverbod. We zullen ons hiervoor hard maken bij het Rijk. Tot het zover is, voeren we een lokaal vuurwerkverbod in. Als alternatief voor dit verbod op consumentenvuurwerk, organiseren we een lichtshow of een vuurwerkshow op Oudejaarsavond.
Een vuurwerkshow moet echt impact maken om daadwerkelijk als alternatief voor eigen vuurwerk te worden gezien. In de loop van de komende jaren kunnen we een Arnhemse show verder ontwikkelen richting bijvoorbeeld een lichtshow. De kosten van een vuurwerkshow schatten we op basis van onderzoek bij andere steden in op € 150.000 per jaar, inclusief projectleider om dat goed en veilig te organiseren. Vanaf 2023 is hiervoor reeds € 25.000 in de begroting opgenomen. Voorgesteld wordt dit bedrag op te hogen met € 125.000 voor de jaren 2023 tot en met 2025 en daarna op basis van een evaluatie besluiten te nemen over het vervolg.

Veiligheidscoördinatie evenementen, manifestaties en demonstraties
Arnhem is een grote stad met een open karakter en dat heeft gevolgen voor de openbare orde en veiligheid. Een centraal station, uitgebreide horeca met vrije openingstijden en een professionele voetbalclub zijn verworvenheden die komen met verantwoordelijkheid. Zo gaat de opening van horeca en het nachtleven na corona gepaard met forse onregelmatigheden, tot aan ernstige aanrandingen toe. Gebeurtenissen elders in de wereld hebben hun weerslag op de aanzienlijke diasporagemeenschappen in Arnhem. Crises als de coronapandemie, de opvang van vluchtelingen en zeer recent de ontwikkelingen rond het stikstofdossier voeden de verharding en polarisatie. Het aantal demonstraties is verdubbeld, met steeds meer gevallen van geweldsdreiging. Met de huidige middelen kunnen we crises, evenementen en demonstraties onvoldoende in goede banen leiden en is het risico dat ze uit de hand lopen te groot. Met een investering van € 150.000 voor de jaren 2023 tot en met 2026 maken we een einde aan de overbelasting van de huidige capaciteit en kan worden voorzien in extra coördinatie en ondersteuning.

Beperken binnenstadsdistributie
In het coalitieakkoord is opgenomen dat we plannen maken om het aantal auto’s in en om de binnenstad terug te dringen en doorgaand verkeer en distributie aanzienlijk te beperken. Ten aanzien van zero emissie binnenstadsdistributie (waarvan Arnhem de intentie heeft uitgesproken om dit per 1-1-2025 te realiseren), is het noodzakelijk dat hiervoor aanvullende middelen worden gereserveerd. Voor de implementatie van een zero emissie binnenstadsdistributie wordt in 2023 en 2024 € 250.000 vrijgemaakt en daarnaast is € 100.000 structureel nodig voor het beheren en controleren van deze zone.

Voorbereiding Dutch Green week
In het coalitieakkoord is opgenomen dat in 2024 de Dutch Green week wordt georganiseerd. Om deze goed voor te kunnen bereiden is in 2023 een bedrag van € 100.000 begroot.

Gemeentepool
In het coalitieakkoord is opgenomen dat we voorkomen dat inhuur voor regulier werk wordt ingezet. Om toch snel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen of wisselende behoeftes van de stad, stellen we een interne flexibele schil in. Hiermee kunnen we desgewenst ook snel op- en afschalen, maar wel op een goedkopere manier waarbij de kennis in de organisatie wordt geborgd. De gemeentepool is een antwoord op de vraag hoe we ervoor zorgen dat gemeente Arnhem op een toekomstbestendige manier nieuwe mensen weet te vinden (recruitment), binden, boeien en behouden (leren en ontwikkelen). De ontwikkeling van een gemeentepool houdt in dat we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers proactief en competentiegericht gaan werven. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar een diversiteit aan kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden om op termijn door te stromen naar een reguliere werkplek. We besteden specifiek aandacht aan moeilijke vervulbare functies en werving van mensen uit ondervertegenwoordigde groepen. Om dit te kunnen realiseren is extra inzet nodig op het gebied van recruitment, ontwikkelingstrajecten en interne mobiliteit. Voorgesteld wordt om hiervoor incidentele middelen vrij te maken, aflopend van € 282.000 in 2023 naar € 71.000 in 2026.

Participatieadviseurs
Als gemeente laten we meer zien wat we doen in de wijk. We gaan onze inwoners en andere belanghebbenden snel en vroegtijdig betrekken bij de dingen die we in de stad doen, waarbij telkens vooraf duidelijk moet zijn waarop inwoners invloed hebben. Hiervoor zetten we een mix van instrumenten in. Per wijk en per onderwerp kijken we wat het beste werkt. Om uitvoeringsprojecten te ondersteunen, burgerparticipatie goed te implementeren in de organisatie en nieuw beleid uit het coalitieakkoord op een goede wijze te implementeren, zijn twee participatie-adviseurs nodig. Voorgesteld wordt om hiervoor in de jaren 2023 en 2024 € 150.000 vrij te maken.

Public affairs
De Arnhemse Public affairs functie richt zich op de advisering en ondersteuning van het college op de (overstijgende) netwerken en partnerschappen Groene Metropoolregio en provincie, Euregio + stedennetwerk, G40 en VNG. Een specifieke lobbyfunctie is binnen de huidige formatie en budgetten niet te realiseren. Lobbyactiviteiten vinden vooral plaats vanuit de betreffende programma's en projecten. De investering is nodig om hier meer regie op te krijgen, een meer actieve lobby richting Rijk te realiseren en te gaan werken met een strategische en rollende Arnhemse lobbyagenda in goede afstemming met het Public affairs team van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen. Voorgesteld wordt om hiervoor incidenteel tot en met 2026 jaarlijks € 200.000 vrij te maken.

Strategisch huisvestingsplan
Gelet op het feit dat het huurcontract voor het stadskantoor in 2025 afloopt, is een onderzoek naar onze toekomstige huisvesting, uitmondend in een strategisch huisvestingsplan, op korte termijn gewenst en noodzakelijk. Daarbij onderzoeken we de mogelijkheden om de huisvesting in het stadhuis te concentreren. Daarnaast wordt onderzocht of gezamenlijke huisvesting in de wijken van de teams Leefomgeving, Sociale Wijkteams en Werk & Inkomen kan bijdragen aan meer integraliteit in de aanpak en de gewenste versterking van de samenwerking. Om dit onderzoek uit te kunnen laten voeren is in zowel 2022 als in 2023 € 50.000 aan middelen noodzakelijk.

Vervroegde afronding reorganisatie W&I
De reorganisatie van Werk & Inkomen die in 2020 gestart is, loopt voor op schema. Voor deze reorganisatie zijn middelen gereserveerd in de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering. In 2022 zullen de voor 2023 gereserveerde middelen worden onttrokken aan de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering. Dit wordt meegenomen in Turap 2 - 2022. in 2023 worden de niet bestede middelen weer toegevoegd aan deze reserve.

Actualisatie erfpacht canons
Wanneer een erfpachter daarom verzoekt wordt het erfpachtperceel, conform bestaand beleid aan de pachter verkocht. Als gevolg van deze verkoop dalen de jaarlijkse canon opbrengsten. Deze worden nu vanaf 2023 structureel met € 58.000 verlaagd, waarmee de geraamde inkomsten uit erfpacht aansluiten bij de omvang van de gronden die in erfpacht zijn uitgegeven.

Correctie verwerking B2022 Beheer MFC's
In de Begroting 2022 is in de ontwikkelingen van het financieel kader toegelicht dat extra ruimte werd vrijgemaakt voor het beheer van MFC's. Per abuis is dit niet cijfermatig in de Begroting 2022 verwerkt.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2023	2024	2025	2026	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2022	-2.300	-2.300	-2.300	-2.300	S
Prijs- en volumeontwikkeling 2023	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000	S
Totaal ontwikkelingen coalitieakkoord	-17.300	-17.300	-17.300	-17.300	
Prijs- en volumeontwikkeling 2022	-2.535	-2.535	-2.535	-2.535	S
Compensatie subsidies 2022	-2.753				I
Brandstofkosten doelgroepenvervoer	-250				
Prijs- en volumeontwikkeling 2023	-4.396	-4.396	-4.396	-4.396	S
Inverdieneffect				700	S
Ontwikkeling belastingen en legesopbrengsten	105	245	255	445	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	1.042	713	1.177	-503	
Totaal aanvullend op coalitieakkoord	**-8.787**	**-5.972**	**-5.499**	**-6.288**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-26.087**	**-23.272**	**-22.799**	**-23.588**	

Prijs- en volumeontwikkeling

Sinds de tweede helft van 2021 zijn de inflatiecijfers drastisch opgelopen. De forse prijsstijgingen zijn vooral te zien in de energieprijzen en de bouwmaterialen. Hierdoor worden diverse onderdelen in de begroting geconfronteerd met hogere lasten. In het coalitieakkoord is daarom reeds € 17,3 miljoen voor compensatie van de prijs- en volumeontwikkeling over 2022 en 2023 opgenomen. Na het verschijnen van het centraal economisch plan 2022 (CEP) is de prijsontwikkeling opnieuw berekend. Op basis van de loon en prijsontwikkeling in 2022 is deze structureel verhoogd met € 2,5 miljoen en op basis van de verwachte loon- en prijsontwikkeling over 2023 met € 4,4 miljoen. Daarnaast wordt de raming voor 2023 incidenteel verhoogd met € 3,0 miljoen waarvan € 2,5 compensatie voor subsidieontvangers en € 250.000 voor de hogere brandstofkosten voor doelgroepenvervoer.

Voor de aanvullende prijsontwikkeling over 2022, bovenop de compensatie die in de Begroting 2022 was opgenomen, is in het coalitieakkoord € 2,3 miljoen geraamd. Op basis van de nieuwe raming op basis van het CEP wordt dit met € 2,5 miljoen verhoogd naar € 4,8 miljoen. Deze totale extra compensatie kan uitgesplitst worden in 3 onderdelen. De meest forse prijsstijgingen zien we in het onderhoud van de openbare ruimte (€ 2,2 miljoen) en de zorg (€ 1,3 miljoen). Daarnaast leidt de nieuwe cao voor gemeenteambtenaren tot € 1,3 miljoen hogere lasten. Daarnaast ontvangen subsidieontvangers in 2023 incidenteel een extra compensatie van € 2,8 miljoen en ramen we in 2023 € 250.000 aan extra brandstofkosten voor doelgroepenvervoer. Voor het Sportbedrijf is in het coalitieakkoord € 300.000 bestemd in verband met de hogere kosten die zij hebben. Bij de Perspectiefnota volgend jaar zal bekeken worden of alsnog overgegaan kan worden tot een structurele aanvullende compensatie voor subsidieontvangers. Dit zal mede afhankelijk zijn van een oplossing van het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering dat de structurele ruimte in deze begroting beperkt.

Voor (reguliere) prijs- en volumeontwikkeling vanaf 2023 was in het coalitieakkoord reeds € 15,0 miljoen geraamd. De geactualiseerde raming op basis van het CEP komt € 4,4 miljoen hoger uit op € 19,4 miljoen structureel vanaf 2023. Hierin wordt onder andere rekening gehouden met een consumentenprijsindex (cpi) van 2,4%, een stijging van de ambtenarensalarissen van 3,6%, een stijging van de zorgkosten met 4,4% en een stijging van het onderhoud in de openbare ruimte met 2,9%. In maart 2023 publiceert het Centraal Planbureau (CPB) een nieuw CEP. Daaraan kan deze raming worden getoetst.

De loon- en prijsontwikkeling zijn zoals gezegd uitzonderlijk groot. In de afgelopen 10 jaar waren de ramingen voor ontwikkeling van de lonen bij de overheid en de prijzen van overheidsconsumptie niet zo hoog als de raming in het CEP 2022. De hoge loon- en prijsontwikkeling brengt op de lange termijn onzekerheid met zich mee. Mogelijk ontstaat er op lange termijn een inverdieneffect waardoor de prijsontwikkeling uit externe bron gedekt kan worden. We ramen hiervoor in 2026 een effect van € 0,7 miljoen. Bij de komende perspectiefnota zal deze post opnieuw beoordeeld worden.

Ontwikkeling onroerende zaak belasting (OZB)

De OZB-opbrengsten worden geraamd op het aantal woningen inclusief de groei van het aantal woningen dat de komende jaren verwacht wordt. De toename van het aantal woningen en daarmee de OZB-opbrengsten zijn in de nieuwe raming naar boven bijgesteld. Dit leidt tot een stijging van de inkomsten met € 105.000 in 2023 oplopend tot structureel € 445.000 vanaf 2026.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning (MIP)

De ontwikkelingen van het MIP bestaan uit drie onderdelen, de actualisatie van de planning, de actualisatie van de prijzen en de aanpassing van de raming voor het planningsrealisme. In de onderstaande tabel zijn deze ontwikkelingen afzonderlijk weergegeven.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2023	2024	2025	2026	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	725	322	338	240	S
Indexatie MIP	-203	-426	-615	-742	S
Planningsrealisme MIP	520	818	1.453	0	I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**1.042**	**713**	**1.177**	**-503**	

Actualisatie planning

Uit de actualisatie van de planning volgt een voordeel van € 725.000 in 2023 aflopend tot € 240.000 in 2026. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Actualisatie prijzen

De begroting is zoals gebruikelijk opgesteld in constante prijzen. Dit betekent dat in deze begroting de ramingen voor alle jaarschijven (2023-2026) zijn gebaseerd op een vast prijspeil zoals geprognosticeerd voor 2023. Voor investeringen in het MIP geldt hierbij echter een uitzondering.

In het MIP kan onderscheid worden gemaakt tussen twee type investeringen:

- Investeringen die jaarlijks repeterend plaatsvinden. Het betreft dan vaak de kosten van groot onderhoud of van periodieke vervanging van bestaande investeringsgoederen.
- Eenmalige, unieke investeringen. Deze investeringen worden in het MIP geraamd in het verwachte jaar van oplevering. De daadwerkelijke bestedingen kunnen verspreid over meerdere jaren plaatsvinden. Het gaat hier veelal om gebouwen (vaak voor sport, cultuur, onderwijshuisvesting) of grote infrastructurele werken (zoals de Blauwe Golven).

Voor de jaarlijks repeterende investeringen geldt dat zij geraamd worden in constante prijzen. Eenmalige, unieke investeringen worden daarentegen geraamd op het verwachte prijsniveau van het jaar / de jaren waarin de desbetreffende investering zal worden uitgevoerd. Verwachte prijsstijgingen tot oplevering van het project maken onderdeel uit van de desbetreffende projectbegroting. Eventuele bijstelling van deze investeringsramingen bijvoorbeeld als gevolg van meer dan verwacht gestegen prijzen wordt dan ook per project bepaald, waarbij rekening wordt gehouden met de voortgang van het project (onderdelen die al zijn uitgevoerd blijven buiten beschouwing) en met de mogelijkheden om prijsstijgingen binnen het project op te vangen.

Op basis van deze uitgangspunten is het MIP in deze begroting als volgt bijgesteld:

- De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2023. Dit gebeurt op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw Nieuwbouw. In de begroting was al rekening gehouden met een prijsstijging van 2% in 2022. Nu bijgesteld voor de structurele doorwerking van hoger dan verwachte prijzen 2022 van 8,5% plus de verwachte prijsstijging 2023 van 3,8%.
- De in het voorliggende MIP opgenomen unieke, éénmalige investeringsprojecten betreffen nagenoeg uitsluitend de investeringen voor onderwijshuisvesting. Het prijspeil van deze budgetten is geactualiseerd op basis van de BDB-index Schoolgebouwen Nieuwbouw. In de begroting was al rekening gehouden met een jaarlijkse prijsstijging van 2%, nu bijgesteld voor structurele doorwerking hoger dan verwachte prijzen 2022

van 6,4% plus hogere verwachte prijsstijging in 2023 van 2,5%. Vanaf 2024 wordt verder rekening gehouden met een prijsstijging van ongewijzigd 2% per jaar;
- Naast de verwachte prijsstijging voor 2023 wordt zoals aangegeven dus steeds ook rekening gehouden met de structurele doorwerking van de in 2022 sterker dan verwachte prijsstijgingen.

Op deze wijze is daarmee ook invulling gegeven aan motie 21M247 (Stijging bouwkosten volledig opnemen in begroting).

Door het hanteren van de meest passende indexcijfers is de begroting gebaseerd op een realistisch prijspeil. In de huidige marktomstandigheden is er sprake van een tekort aan bouwmaterialen en gekwalificeerd personeel en als gevolg hiervan zijn er prijsstijgingen in zowel de utiliteitsbouw als in de grond-weg-waterbouw (GWW). Sinds begin 2022 is als gevolg van de oorlog in de Oekraïne de prijs voor bouwmaterialen nog verder gestegen. De hoge gas- en olieprijzen leiden direct tot verhoging van de kosten van bouwmateriaal. Prijsstijgingen van soms meer dan 10% zijn aan de orde van de dag en er is veel onzekerheid bij zowel aannemers als opdrachtgevers over de prijs van bouwmaterialen. Als gevolg van deze onzekerheid zijn aannemers/uitvoerders niet (meer) bereid om het risico van prijsstijgingen te dragen. Zolang de marktomstandigheden hierom vragen zal daarom de ‘risicoregeling indexering prijsstijgingen bouw’ in de contracten moeten worden opgenomen. Hiermee wordt voorkomen dat lopende werken stilgelegd worden en wordt voldaan aan een belangrijke voorwaarde zodat marktpartijen zich blijven inschrijven op aan te besteden werken. Daar waar prijsvaste aanbesteding niet mogelijk blijkt wordt hiermee prijsrisico zoveel mogelijk beperkt.

Bij de reguliere onderhoudsprojecten in de openbare ruimte zal hiervan gebruik worden gemaakt zolang de marktomstandigheden daarom vragen. Bij de grotere ontwikkelprojecten in de openbare ruimte waarbij sprake is van een prijsrisico zal vóórdat de aanbesteding plaatsvindt dit aan het college worden voorgelegd, en alleen ná goedkeuring door het college worden overgegaan tot toepassing van een risico-indexatieregeling.

Omdat door het toepassen van de ‘risicoregeling indexering prijsstijgingen bouw’ het prijsrisico wordt verlegd van de aannemer naar de gemeente, is hiervoor een risico opgenomen in het gemeentebrede risicoprofiel.

Planningsrealisme
Het is gebruikelijk dat niet alle investeringen hun oorspronkelijk geplande investeringsritme volgen. Dit kan diverse redenen hebben zowel intern (bv. personele wisselingen) als extern (vertraging bij leveranciers). Voor alle investeringsprojecten wordt een realistische planning gemaakt. Door onvoorziene omstandigheden wordt in een aantal gevallen deze planning niet gehaald. Bijvoorbeeld omdat juridische procedures meer tijd kunnen vragen dan in de planning voorzien, omdat bezwaar / beroep wordt aangetekend. Of omdat de aanbesteding niet verloopt zoals gehoopt. Vooraf valt niet te zeggen welke projecten dit betreft. Wanneer we met langere doorlooptijden binnen de individuele projecten rekening zouden houden, rekken we het kader voor het project op voorhand al op. Dat vinden we niet gewenst. De individuele planningen zijn zo goed en realistisch mogelijk opgesteld en op het halen van die planning moet worden gestuurd. Door de vele investeringsprojecten die lopen, is het op basis van ervaring, echter wel een zekerheid dat bij een aantal projecten vertraging zal optreden. Projecten die later dan oorspronkelijk gepland afgerond worden, worden later geactiveerd, waardoor de kapitaallasten in de begroting naar achteren schuiven. Hiermee houden we rekening door sinds de Perspectiefnota 2021-2024 op het totaalniveau van de investeringen een deel planningsrealisme in te ramen. Voor het gehele MIP, inclusief nieuwe investeringen en geraamd op het geactualiseerde prijspeil, is het planningsrealisme voor deze Begroting opnieuw geraamd. Op historische basis wordt hiervoor een aflopende reeks van 70% verwachtte onderuitputting van de kapitaallasten geraamd in 2023, 50% in 2024 en 30% in 2025. In de Begroting 2022 was voor 2023 reeds een onderuitputting van 50% geraamd en voor 2024 30%. De actualisatie van het planningsrealisme leidt tot een verlaging van de totale lasten van het MIP met € 0,5 miljoen in 2023, € 0,8 miljoen in 2024 en € 1,5 miljoen in 2025.

Robuustheid van de begroting

De onderstaande tabel geeft op hoofdlijnen inzicht in de financiële weerbaarheid van de Arnhemse begroting. In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dit uitgebreid toegelicht. De verrekeningen met de algemene reserve zoals die in de overzichten hiervoor staan, zijn hierin verwerkt.

De weerstandscapaciteit bedraagt in 2023 € 61,4 miljoen. Dat betekent dat er € 61,4 miljoen beschikbaar kan worden gemaakt om financiële tegenvallers op te vangen. Een belangrijk onderdeel hiervan is de algemene reserve. Het vermogen dat nodig is om alle gemeentebrede risico's met een zekerheid van 90 procent op te vangen bedraagt in 2023 € 41,6 miljoen, de benodigde weerstandscapaciteit. De buffers zijn daarmee € 19,8

miljoen hoger dan de opgetelde risico's, waarmee de weerstandsfactor in 2023 uitkomt op 1,5. Dit ligt 0,5 boven het minimaal vastgestelde niveau. Vanaf 2023 neemt de weerbaarheid van de begroting jaarlijks toe tot een weerstandsfactor van 2,4 in 2025 in 2026 daalt de weerstandsfactor naar 2,1. Hiermee is de Arnhemse begroting robuust genoeg om tegenvallers op te vangen.

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	JV 2021	Prognose 2022	2023	2024	2025	2026
	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000						
Benodigde weerstandscapaciteit	52.462	41.631	41.631	39.155	39.155	39.155
Beschikbare weerstandscapaciteit	99.678	97.605	61.417	68.691	94.812	80.831
Benodigd versus beschikbaar ruimte irt aanzuivering	**47.216**	**55.974**	**19.786**	**29.536**	**55.657**	**41.676**
Verschil (> factor 1,4)	26.231	39.321	3.134	13.874	39.995	26.014
Weerstandsfactor	**1,9**	**2,3**	**1,5**	**1,8**	**2,4**	**2,1**

Naast de weerstandsfactor is de solvabiliteitsratio een indicator voor de robuustheid van de balans. In het coalitieakkoord is afgesproken de BR Solvabiliteit op te heffen en te streven naar een solvabiliteit van 14%. Hiermee is extra incidentele ruimte vrijgekomen die deels is ingezet. Doordat het gemeentefonds ook incidentele ruimte biedt is de impact op de solvabiliteitsratio beperkt en stijgt deze 2 procentpunt ten opzichte van de Begroting 2022 naar 18% in 2023. De komende jaren stijgt de solvabiliteit naar 23% in 2026. Ondanks dat de begroting 2023 hiermee robuust is, zijn de ontwikkelingen in het gemeentefonds met betrekking tot het 'ravijn' in 2026 en Beschermd Wonen redenen om nu niet alle beschikbare incidentele ruimte in te zetten.
Het brede beeld van de financiële positie wordt beschreven in de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen. Dit wordt verder toegelicht met financiële kengetallen en de duiding daarvan. De financiële positie wordt beïnvloed door verschillende ontwikkelingen. Zoals bij alle gemeenten is de afhankelijkheid van de inkomsten van het Rijk groot. De schommelingen hierin zorgen voor een kwetsbaarheid van de financiële positie.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2023

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Negen paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.
4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:

8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen is informatie te vinden over het normenkader, aanvullende financiële tabellen en informatie over de programma's en de afkortingen- en begrippenlijst.

Interactieve website

De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:

- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de volgende 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken):

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is.

Samen met de wijken
De Arnhemse wijkaanpak is succesvol gebleken, zo is geconcludeerd in het evaluatierapport uit 2021. In de verschillende wijken zijn stevige netwerken opgebouwd. Jaarlijks zijn met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's tot stand gekomen. Vanuit de opgaven en behoeften is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. De sturing vanuit de gemeente verloopt voor deze acht thema's via drie pijlers van leefbaarheid: sociale domein, fysiek domein en veiligheid.

Sociaal	Fysiek	Veiligheid
Meedoen	Openbare ruimte	Veiligheid
Kansengelijkheid	Duurzaamheid	
Gezondheid	Wonen	
	Wijkeconomie	

Voor elk wijkprogramma is deze begroting opgebouwd uit de stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Aan deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd. We onderzoeken of een eenvoudigere wijze van het begroten van de wijkprogramma's een optie is.

Betekenis stadsbrede thema's

- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht en gebiedsgericht te werken is helder: hierdoor krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. In het recent gesloten coalitieakkoord is duidelijk gemaakt dat gestreefd wordt naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook als je start met een achterstand.

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen

De gemeente als gebiedsgerichte organisatie
De Arnhemse gebiedsgerichte aanpak onder de naam Van Wijken Weten is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het goed gelukt is om bewoners en belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen wijkprogramma hebben. De teams Leefomgeving (TLO's) vormen de schakel tussen het stedelijk bestuur en het wijkbestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere stakeholders en

vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Hoewel de evaluatie kritisch is op onderdelen is een duidelijke conclusie dat we vooral door moeten gaan met de gebiedsgerichte aanpak. De grote opgaven van de komende jaren (klimaat, wonen, energietransitie, vluchtelingenopvang etc.) maken dat juist nu draagvlak en communicatie met inwoners van belang zijn. Veel veranderingen beginnen van onderaf en starten bij goede ideeën van inwoners. De gebiedsgerichte aanpak en bijbehorende gebiedsgerichte structuur dragen hier aan bij.

De basis van het gebiedsgericht werken is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied. Wil je deze uitgangspunten als leidend principe hanteren binnen de organisatie, dan zul je moeten investeren in medewerkers die op deze wijze hun werk uitvoeren. Dat kan door ze hiervoor trainingen en opleidingen aan te bieden, maar ook door in het selectiebeleid rondom nieuwe medewerkers hier aandacht voor te vragen. Daarnaast is 'goed voorbeeld gedrag' nodig richting maatschappelijke partners, bewoners en ondernemers. Ook is het voeren van inwonersparticipatie bij (beleids)processen hierbij van wezenlijk belang. Hiervoor is het actieplan 'Samenwerken aan Arnhem' opgesteld. Tenslotte wordt ook samen met maatschappelijke partners en bewoners gekeken op welke wijze bewoners goed ondersteund kunnen worden bij maatschappelijke (bewoners-)initiatieven.

Gekoppelde thema's: alle acht thema's.

Leefbare wijken
In sommige wijken staat de leefbaarheid meer onder druk dan in andere wijken. Deze wijken hebben extra aandacht nodig. Op plekken waar dit speelt, ontwikkelen we samen met bewoners en professionals een aanpak. De afgelopen jaren is een start gemaakt met de Arnhem-Oost aanpak, in de wijken Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf, het Arnhemse Broek en Malburgen. Dit is nodig, aangezien de urgentie in deze wijken als het gaat om verbetering van leefbaarheid en veiligheid alleen maar groter wordt. Deze wijken hebben een meer doelgerichte en samenhangende aanpak nodig dan dat ze voorheen kregen. We zetten deze aanpak voort en committeren ons meerjarig aan deze Arnhem-Oost aanpak, die alleen kan slagen met structurele aandacht en inzet. Het meerjarige commitment wordt onderkend en uitgedragen door gemeente, provincie en het Rijk. We voeren de aanpak uit met concrete uitvoeringsagenda's met daarin plannen op de verschillende deelgebieden die integraal worden uitgewerkt. Uiteraard investeren we hier als gemeente fors in. Dat doen we door een fonds in te stellen van € 5 miljoen en door jaarlijks € 1,5 miljoen beschikbaar te stellen. De lessen die we trekken uit de aanpak in Arnhem-Oost gaan we, waar mogelijk, toepassen in de rest van de stad.

Gekoppelde thema's: meedoen, kansengelijkheid, gezondheid, openbare ruimte, duurzaamheid, wonen en veiligheid.

Ontmoeten en verbinden
In Arnhem bestaan al allerlei initiatieven in de wijken waarbij mensen elkaar kunnen ontmoeten. 'Ontmoeten' levert een bijdrage aan het tegengaan van sociaal isolement en aan vergroting van zelfstandigheid van Arnhemmers. Om dit te realiseren zijn voldoende voorzieningen in de wijk nodig. In vrijwel alle wijkprogramma's is ontmoeten benoemd als speerpunt. Ook in de opdrachten aan welzijnsorganisaties komt het thema herhaaldelijk terug. Om de accommodaties voor ontmoeting in de wijk op peil te houden is jaarlijks een bedrag van € 100.000 extra vrijgemaakt.

Bewonersondersteuning
Arnhem wil graag dat wijkbewoners betrokken zijn bij hun wijk, dat ze zich hiervoor inzetten en verantwoordelijk voelen. Ondersteuning van bewoners is dan belangrijk. Bewonersondersteuners (soms bij ons ook opbouwwerkers of participatiemedewerkers genoemd) verbinden en ondersteunen individuele en groepen bewoners bij een actieve deelname aan het vormgeven van hun eigen buurt of wijk. Het kan gaan om het ondersteunen van hele concrete buurtinitiatieven, om ondersteuning van buurthuizen, maar ook om ondersteuning op het terrein van wonen, welzijn, sport, cultuur, duurzaamheid, energie en veiligheid in de wijk. Bewonersondersteuning zetten we de komende jaren dan ook verder voort en hiervoor is jaarlijks € 500.000 beschikbaar.

Gekoppelde thema's: meedoen, kansengelijkheid en openbare ruimte.

Netwerken en infrastructuur
Iedere Arnhemse wijk heeft netwerken en een (sociale) infrastructuur die passen bij de wijk en haar inwoners. In de ene wijk betekent dit dat diverse bewonersgroepen en -initiatieven elkaar weten te vinden, samenwerken en kennis delen. In een andere wijk wordt meer ingezet op een ketenaanpak van diverse maatschappelijke organisaties en op vrijwilligersinzet. De gemeente heeft hierin een stimulerende en faciliterende rol. Ook stellen de teams Leefomgeving als opdrachtgever en subsidieverstrekker voorwaarden aan onderlinge samenwerking en samenhang in het aanbod. Netwerken worden versterkt in de wijken langs de pijlers sociaal, fysiek en veiligheid.

Gekoppelde thema's: alle acht thema's.

Invloed en betrokkenheid van bewoners
Inwoners hebben invloed op hun leefomgeving en wat daar gebeurt. Inwoners krijgen en nemen ruimte in om zelf initiatieven in en voor hun wijk te organiseren. Ze kunnen daarbij indien nodig rekenen op advies en ondersteuning vanuit de gemeente. Beschikbare (openbare) data en kennis worden gedeeld, zodat bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties daar gebruik van kunnen maken. Gemeentelijk beleid komt tot stand in samenspraak met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. We verbinden (groepen) bewoners en partijen in de wijk aan elkaar. Door in alle acht gebieden met een wijkprogramma te werken, waarin het bewonersperspectief en het perspectief van professionals en partners in de wijk is ingebracht, worden thema's aangepakt die aandacht vragen. Burgerparticipatie is verankerd in gemeentelijke processen en projecten waarbij inwoners op verschillende manieren worden betrokken. En met het wijkgericht werken wordt de mogelijkheid geboden met inwoners zaken slimmer en anders aan te pakken.

Gekoppelde thema's: alle acht thema's.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten
Het college gaat op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021, de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten en de wensen van de raad aan de slag met het doorontwikkelen van de wijk- en gebiedsgerichte aanpak om te komen tot leefbare wijken. De aanpak wordt aangepast om zo nog beter en met meer impact te kunnen werken in de wijken. Onderwerpen als het verbeteren van de financiële sturing, het sturen op maatschappelijk vastgoed en het effectiever inzetten van wijkprogramma’s komen hierbij aan bod.

Leefbare wijken
Om achteruitgang in wijken tijdig te kunnen signaleren en dus tijdig op ontwikkelingen in te springen, is behoefte aan continue monitoring van alle Arnhemse wijken als uitvloeisel van de motie ‘Voorkomen stadsvernieuwing 4.0’. De monitor is in 2022 uitgevoerd in alle Arnhemse wijken. Dit betekent concreet dat we niet alleen kijken naar de genoemde preventiewijken maar dat we alle wijken in Arnhem betrekken. Achteruitgang meten werkt alleen maar als we ook trends kunnen signaleren. Op het terrein van veiligheid werken we momenteel bijvoorbeeld met een specifiek dashboard om gegevens over overlast te monitoren.

We werken verder aan een set interventies die stadsbreed inzetbaar zijn, waarbij de vorm en uitvoering kan verschillen, omdat per buurt wordt gedaan wat nodig en passend is. Naast de aanpak van bestaande problemen willen we ook voorkomen dat de kwetsbaarheid van wijken en bewoners toeneemt. Daarom wordt er ingezet op kansengelijkheid, preventie en het doorbreken van generatiepatronen bij sociale problematiek. Met het programma Kansrijk Opgroeien wordt het perspectief van kinderen en jongeren (0-27 jaar) vergroot en wordt de sociale omgeving van deze kinderen en jongeren versterkt (onder andere ouders en verzorgers). Dit doen we vanuit de gedachte 'It takes a village to raise a child'.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen
Een belangrijke inspanning is het bevorderen van het effectief gebruik van maatschappelijk vastgoed en het kwalitatief goede beheer van buurthuizen en MFC's. Samen met de samenwerkende buurthuizen is een visie ontwikkeld op buurthuizen en is onderzocht hoe het beheer van buurthuizen en MFC's kan worden verbeterd. Een ander belangrijk punt is de ondersteuning van initiatieven en draagkracht in de wijken voor programmering en de inzet van vrijwilligers. De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Het gaat dan om buurthuizen en MFC's, maar ook om mogelijkheden voor ontmoeting in de publieke ruimte, onder andere in combinatie met sport en bewegen en particuliere locaties zoals cafés en (sport)verenigingen. Hiervoor maken we een beleidsplan integraal accommodatiebeleid.

Monitor leefbare wijken

Op basis van de in 2022 uitgevoerde monitor Leefbare Wijken (raadsbrief 1 juni 2021, zaaknummer : 575517) gaan we veranderingen volgen in de wijken in Arnhem. Op buurt- en wijkniveau is soms meer verdieping nodig om de effecten van de aanpak goed inzichtelijk te maken. Op basis van de uitkomsten van de nieuwe monitor gaan we vooralsnog in alle preventiewijken nieuwe wijkgesprekken voeren. Deze gesprekken stemmen we door middel van een goede agenda af met lopende trajecten in de wijk. Daar waar grote fysieke projecten lopen proberen we dubbelingen te voorkomen. De uitkomsten van de monitor en de wijkgesprekken gebruiken we voor het geven van inhoud aan de wijkprogrammering.

Thema's en budgetten

Begroting 2023 Wijken Algemeen per thema *Wordt niet als afzonderlijk kader vastgesteld.*	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Meedoen	19.166	373	0	0
Kansengelijkheid	34.098	8.414	5.000	0
Gezondheid	117.795	447	128	114
Openbare ruimte	18.571	1.474	1	1
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	6.620	13.727	1.184	368
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	2.575	0	0	0
Bedrijfsvoering	37	0	0	0
Totaal	**198.862**	**24.435**	**6.313**	**483**

Wat mag het kosten

Overzicht lasten en baten

Wijken Algemeen is geen formeel begrotingsprogramma. Onderstaande tabel hoort daarmee ook niet tot de programmatotalen die door de raad worden vastgesteld maar is slechts indicatief om het meerjarig verloop te illustreren.

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	164.151	196.674	192.840	198.862	197.408	194.991	196.502
Baten	21.507	23.057	23.801	24.435	24.393	24.325	24.284
Saldo lasten en baten	***-142.644***	***-173.617***	***-169.039***	***-174.426***	***-173.015***	***-170.666***	***-172.218***
Toevoegingen aan reserves	2.909	1.449	1.562	6.313	1.314	1.314	1.315
Onttrekkingen aan reserves	2.314	322	1.787	483	300	510	327
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-594***	***-1.127***	***225***	***-5.831***	***-1.014***	***-804***	***-988***
Gerealiseerd resultaat	**-143.238**	**-174.744**	**-168.815**	**-180.257**	**-174.029**	**-171.470**	**-173.206**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 198,9. De verdeling hiervan over de verschillende thema's is in de tabel hierboven inzichtelijk gemaakt.

De begrote lasten zijn in 2023 met € 6,0 miljoen toegenomen ten opzichte van 2022. De lasten voor het thema gezondheid stijgen met 3,9 miljoen. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, voor een belangrijk deel voor de sociaal wijkteams en subsidieontvangers. Daarnaast landen een aantal maatregelen uit het coalitieakkoord en deze begroting zoals toegelicht in hoofdstuk 2 in de wijkprogramma's, zoals de middelen voor het openbaar vervoer voor € 1 met de Gelrepas en de middelen voor leefbare wijken.

Baten

Voor wijken algemeen is totaal € 24,4 miljoen aan baten begroot. De begrote baten zijn in 2023 met € 0,6 miljoen toegenomen ten opzichte van 2022. Deze stijging is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema wonen. Het betreft toegenomen baten als gevolg van het verhogen van de parkeertarieven straatparkeren.

Toevoegingen aan reserves

Voor wijken algemeen is totaal € 6,3 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 5,0 miljoen aan het Energiearmoedefonds, € 0,8 miljoen aan de BR Bereikbaarheidsfonds en € 0,5 miljoen aan de BR Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves

Voor wijken algemeen is totaal € 0,5 miljoen aan onttrekkingen de BR Vastgoed begroot

Sociale wijkteams

Van de totale begroting op de wijkprogramma’s heeft € 120,2 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 41,4 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 21,9 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 30,4 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 7,0 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 14,6 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,8 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg.

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek



In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Versterken van sociale cohesie

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. CSA is een divers gebied waarin iedereen mee zou moeten kunnen doen. Ook ouderen willen langer zelfstandig kunnen wonen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2023

- Bewonersinitiatieven faciliteren die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- Versterken van de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- Samenwerking met alle partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen.

Meer (financiële) zelfredzaamheid

Alle mensen moeten mee kunnen doen in de samenleving. Veel mensen willen zich ontwikkelen en ervaringen op kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, financieel zelf niet redden.

Inspanningen 2023

Versterken van de samenwerking met het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners in de wijk, met name op locaties in de wijk (bijvoorbeeld de Symfonie).

Kansengelijkheid

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij

De inzet van verschillende projecten in kwetsbare wijken voor specifieke doelgroepen laat positieve resultaten zien. Omdat we willen inzetten op een duurzame verandering en terugval van oude patronen willen voorkomen, sturen we sterk op de duurzaamheid van interventies.

Inspanningen 2023

Ondersteunen van diverse initiatieven op het gebied van kansengelijkheid (onder andere Stichting Raak, Broek Omhoog en De Kansen).

Minder onderwijsterugval

Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf begin 2019 een programma opgesteld om kinderen gelijke kansen te bieden. De scholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam.

Inspanningen 2023

Het continueren van het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, continueren van de verlengde schooldag, Fridayschool en onderzoek naar buddyprogramma (overgang van het basisonderwijs naar het voorgezet onderwijs).

Gezondheid

Integrale aanpak gezonde leefstijl

In het gebied CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2023

- Meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar (aanleg wandelpad, schaatsbaan).
- Samen met Sportbedrijf inzetten op een gezonde leefstijl (programma's GO, JOGG, 2+1+2)
- Bewustmaken van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- Passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte

Aantrekkelijkere buitenruimte

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2023

- Uitvoeren van de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum).
- Combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- Verminderen van het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk die uitnodigen tot bijvoorbeeld overlastsituaties (schoon, heel en veilig).
- Wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) voeren opdrachten uit voor de afdeling Openbare Ruimte.

Wonen

Meer diversiteit in de woningvoorraad

Diversiteit in de woningvoorraad is belangrijk voor de wijken. In het Centrum en het Spijkerkwartier is het niet aantrekkelijk om te wonen voor gezinnen. Geschikte woningen voor ouderen zijn in het gebied ook beperkt aanwezig.
De grote hoeveelheid kamerverhuur is ook een punt van aandacht. Handhaving van het beleid om de groei van kamerverhuur tegen te gaan en de overlast te verminderen is van groot belang.

Het Arnhemse Broek is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van het Arnhemse Broek. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2023

- Bij de transitie van woningen en nieuwbouwprojecten bij woningcorporatie en projectontwikkelaars onderzoeken of de mogelijkheid bestaat voor het realiseren van woningen voor gezinnen en ouderen.
- Aanpak van overlast door kamerverhuur met aandacht voor adequate signalering en inzet van handhavingsacties.

Wijkeconomie

Goed functionerende wijkorganisaties

Het gebied kent een aantal wijkorganisaties die werken aan een verbetering van de wijk en bijdragen aan diverse doelstellingen. Denk hierbij aan meedoen/ activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid en leefbaarheid/openbare ruimte.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Een aantal voorbeelden zijn Spijkerbikes en buurtbaanbedrijf. DBWE is een livinglab voor heel Arnhem dat begint in het Spijkerkwartier.

Het Buurtgroenbedrijf begon als klein burgerinitiatief vanuit DBWE en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Door het Buurtgroenbedrijf kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd dan de gemeente zou kunnen aanpakken.

In het Arnhemse Broek zijn Broek Omhoog en De Kansen actief. In het Centrum is de Buurtkeuken gevestigd die voor veel sociale binding zorgt. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2023

- Ondersteuning van de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. Meedenken in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- Inzet om wijkorganisaties maximaal zelfstandig te laten functioneren (organisatorisch en financieel).

Veiligheid

Minder overlast

In het gebied is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema’s bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.
In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit zal blijvende aandacht nodig hebben.

Inspanningen 2023

- Het vasthouden van de behaalde resultaten van het actieprogramma Schoon Heel en Veilig.
- Aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- Goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen en Overleg Zorg en Overlast (OZO).

Thema's en budgetten

Begroting 2023 Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek per thema	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Wijkbudget CSA				
Meedoen	263	0	0	175
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	531	61	22	14
Openbare ruimte	49	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	322	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	958	2	0	0
Totaal Wijkbudget CSA	2.123	63	22	189
Wijken Algemeen CSA				
Meedoen	2.847	63	0	0
Kansengelijkheid	4.714	957	750	0
Gezondheid	13.442	27	5	3
Openbare ruimte	2.939	297	1	1
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	3.011	10.088	802	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	247	0	0	0
Bedrijfsvoering	37	0	0	0
Totaal Wijken Algemeen CSA	*27.237*	*11.432*	*1.559*	*3*
Totaal Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek	**29.360**	**11.495**	**1.581**	**192**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.118	30.614	29.161	29.360	29.146	28.912	29.052
Baten	8.492	10.482	10.603	11.495	11.453	11.407	11.365
Saldo lasten en baten	***-16.626***	***-20.132***	***-18.558***	***-17.865***	***-17.693***	***-17.505***	***-17.688***
Toevoegingen aan reserves	1.514	826	1.149	1.581	832	832	832
Onttrekkingen aan reserves	602	187	983	192	182	14	28
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-911***	***-639***	***-166***	***-1.389***	***-649***	***-819***	***-805***
Gerealiseerd resultaat	**-17.537**	**-20.770**	**-18.723**	**-19.254**	**-18.342**	**-18.324**	**-18.493**

Toelichting

Wijkbudget algemeen CSA

Voor gebied CSA is totaal € 29,4 miljoen aan lasten begroot. € 27,2 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen. Hiervan heeft € 13,3 miljoen betrekking op de sociale wijkteams.

Wijkbudget CSA

In 2023 zijn de lasten afgenomen ten opzichte van 2022 met € 0,3 miljoen. Deze daling heeft met name betrekking op € 0,5 miljoen aan niet bestede middelen t.b.v. Parkeerplan Spijkerkwartier, welke zijn overgeheveld vanuit 2021 om in 2022 te worden uitgegeven. Hierdoor zijn ook de onttrekkingen aan reserves in 2023 € 0,5 miljoen lager dan in 2022. Door de ontwikkeling van wijkgericht werken zijn de lasten € 0,1 miljoen toegenomen ten opzichte van 2022.

In 2023 zijn de baten toegenomen met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2022. Deze stijging is het gevolg van het verhogen van de tarieven straatparkeren.

Noordwest



In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode vergroot. Verschillende (speel)plekken en pleinen worden aangepast en aantrekkelijker gemaakt om ontmoeting op deze plekken te vergroten.

Inspanningen 2023

- Samen met bewoners en partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden van ontmoetingsplekken.
- Faciliteren van de buurthuizen en stimuleren van een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- Verschillende (speel)plekken en pleinen (Rosorum, Graaf Ottoplein, Peterplein) worden aangepast en aantrekkelijker gemaakt zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is.
- Stimuleren (gezamenlijke) inloop/spreekuren van de belangrijkste partners in de wijk (waaronder Werk en Inkomen en Sociaal wijkteam) op het gebied van financiële zelfredzaamheid.
- Stimuleren en faciliteren initiatieven van bewoners voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk

Onze partners Sociaal wijkteam en Werk en Inkomen werken gebiedsgericht: ze handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk. Het voorliggende aanbod van (maatschappelijke) voorzieningen en (re-integratie) activiteiten in het gebied wordt aan hun inzet gekoppeld. We stimuleren de beweging van zorg naar welzijn.

Inspanningen 2023

- Het initiëren van de totstandkoming van de gebiedsagenda werk, inkomen en schulden. De focus van de agenda ligt op: verbeteren positie gezinnen met kinderen in de bijstand, jongeren uit de bijstand halen, netwerkvorming ondernemers (zzp'ers) en de inzet van Bureau Zelfstandigen en loket Geldzaken en Ondernemers.
- Versterken basisvaardigheden laaggeletterden door middel van inzet training Eigen-Wijs.

Kansengelijkheid

Meer ontplooiingskansen voor kinderen

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk op kunnen groeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende leeftijdsgroepen.

Inspanningen 2023

- Thuisbezoek door jeugdverpleegkundige voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- Ontwikkelen van een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 27 jaar in samenwerking met het wijknetwerk van basisscholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- Focus organiseren op een programma voor een betere overgang van primair naar voortgezet onderwijs.

Veiligheid

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema’s verloedering, parkeer/ verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023

- Op basis van de basismonitor veiligheid, wijkschouwen en eigen kennis (via bewoners/netwerkpartners en ondernemers) leveren we input voor de inzet van onze partners op verschillende niveaus.
- Adviseren over een passende integrale aanpak en regelen van preventieve inzet bij de partners in het sociaal domein.
- Onze netwerkpartners 12+ de opdracht geven tot een analyse van de jongerendynamiek in de wijk.

Gezondheid

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner

In samenwerking met de WUR, de HAN, en GGD gaan we aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij mensen weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven..

Inspanningen 2023

- Inzetten op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) en Rijnstad.
- In samenwerking met studenten van het ROC Rijn-IJssel en de HAN met behulp van gezondheidschecks/het spel 'Positieve Gezondheid' kwetsbare inwoners zich bewust laten worden van hun eigen gezondheidssituatie.

Thema's en budgetten

Begroting 2023 Noordwest per thema	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Wijkbudget Noordwest				
Meedoen	352	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	1.264	256	33	19
Openbare ruimte	94	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	433	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	1.008	2	0	0
Totaal Wijkbudget Noordwest	3.151	258	33	19
Wijken Algemeen Noordwest				
Meedoen	2.768	52	0	0
Kansengelijkheid	3.929	693	650	0
Gezondheid	18.090	22	4	6
Openbare ruimte	2.708	256	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	420	534	46	13
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	332	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
Totaal Wijken Algemeen Noordwest	*28.247*	*1.557*	*701*	*19*
Totaal Noordwest	**31.398**	**1.815**	**734**	**38**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	28.383	29.295	30.210	31.398	31.036	30.649	30.890
Baten	1.941	1.792	1.852	1.815	1.815	1.812	1.812
Saldo lasten en baten	***-26.442***	***-27.503***	***-28.358***	***-29.583***	***-29.221***	***-28.837***	***-29.078***
Toevoegingen aan reserves	229	102	124	734	84	84	84
Onttrekkingen aan reserves	513	50	155	38	45	34	65
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***283***	***-52***	***31***	***-696***	***-38***	***-50***	***-18***
Gerealiseerd resultaat	**-26.158**	**-27.555**	**-28.328**	**-30.279**	**-29.259**	**-28.888**	**-29.096**

Toelichting

Wijkbudget algemeen Noordwest

Voor gebied Noordwest is totaal € 31,4 miljoen aan lasten begroot waarvan € 28,4 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen. Hiervan heeft € 18,0 miljoen betrekking op de sociale wijkteams.

Wijkbudget Noordwest

Voor Noordwest wijk specifiek is € 3,2 miljoen aan lasten begroot. Dit is € 0,1 miljoen hoger dan in 2022 door de ontwikkeling van de kosten voor wijkgericht werken.

Noordoost



In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam

Bewoners willen ontmoetingsplekken die beter passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen.
De afgelopen jaren hebben behoorlijke impact gehad op het ontmoeten vanwege corona. De buurthuizen zijn weer langzaam opgestart.
Eenzaamheid is een belangrijke thema. In de wijk Alteveer-Cranevelt, Monnikenhuizen en Plattenburg wonen relatief veel ouderen die behoefte hebben aan ontmoeting. In het gebied Noordoost zijn verschillende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd.
Moes, een nieuw initiatief, speelt in op de behoefte van de bewoners en organisaties van Velperweg e.o.

Samen met bewoners en partners in de wijk creëren, verbeteren of behouden we ontmoetingsplekken.
Ook speelplekken zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode vergroot. Verschillende speelplekken worden aangepast (plaatsen picknicktafels) en aantrekkelijker gemaakt om ontmoeting op deze plekken te vergroten.

Inspanningen 2023

Ondersteunen en faciliteren van de verschillende ontmoetingscentra. Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen. We hebben regelmatig contact en proberen de energie erin te houden.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk

Leer- en werkervaringsplekken
De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente Arnhem. Een hoog percentage heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.
De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.

Inspanningen 2023

- Uitbreiden van aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin. Samen met SLAK de advertentietekst opstellen en verspreiden en selectie maken potentiële kandidaten.
- Inzetten op versterken identiteit Vlindertuin als kweekplaats voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers.
- Opstellen gebiedsagenda armoede schulden werk in samenwerking met het Sociaal wijkteam en Werk & Inkomen, aangevuld met expertise vanuit de HAN. In de gebiedsagenda ook het perspectief van de inwoner meenemen.
- Doorontwikkelen training Eigen-Wijs: een training basisvaardigheden voor onder andere laaggeletterden. Het betreft een samenwerking tussen Rijnstad participatiewerk en ROC RijnIJssel. De training wordt twee keer per jaar gegeven aan een groep van ongeveer 12 inwoners.

Kansengelijkheid

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.

Inspanningen 2023

- Opstellen van een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien in samenwerking met het wijknetwerk van basisscholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- Blijven monitoren van verlengde leertijd en eventueel bijsturen.
- Vergroten pedagogisch klimaat op de Rommelkist en het vergroten van de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. Vergroten van de kring vrijwilligers en aanleren van vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen. Handelingsbekwaamheid vergroten.
- Ondersteunen Noord-Oost Academy.
- Monitoren of extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) leidt tot meer gebruik van het peuterspeelzaalwerk.

Gezondheid

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner

In samenwerking met de WUR, de HAN en GGD gaan we samen met het Sociaal wijkteam aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Geitenkamp.
We willen een beweging in gang zetten, dat mensen weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

In de Beijer zit Locus die de aanjager is van '2Diabeat'. Locus zet zich in om de opmars van diabetes te vertragen. De ambitie is om een gezondheidshuis op te zetten in Geitenkamp.

Inspanningen 2023

- Ten minste 3 watertappunten plaatsen in de wijk Geitenkamp.
- Gezondheidschecks uitvoeren in samenwerking met de HAN.
- Locus als lokale aanjager ondersteunen en adviseren bij het programma 2Diabeat.
- Meedoen in het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid.

Openbare ruimte

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger

Klimaatadaptatie
Doordat het klimaat verandert, is er wateroverlast tijdens hevige regenbuien en watertekort tijdens droge periodes. We spelen in op klimaatadaptatie, zoals het inzetten op mogelijkheden om water vast te houden in de wijk. Daarnaast vergroenen we de wijk samen met bewoners om hittestress te verminderen en de biodiversiteit te vergroten.

Energie besparen
Geitenkamp doet mee met het project energiearmoede.

Inspanningen 2023

- Boomspiegels vergroten en/of verfraaien.
- Tegengaan van hittestress door gevels en de openbare ruimte (pleintjes) in samenwerking met bewoners te vergroenen. Bewoners stimuleren met de actie 'tegeltje eruit, plantje erin'.
- Vergroenen van de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties en afdeling erfgoed.
- Ondersteunen van het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- Ondersteunen van de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.
- In samenwerking met bewoners en partners in de wijk en gemeente onderzoeken hoe ophalen van afval beter kan aansluiten bij de wijk en zijn inwoners.

Wonen

De wijk Geitenkamp wordt vitaler

Eind 2019 is het handelingskader Geitenkamp opgesteld, een praatplaat met de belangrijkste opgave voor de wijk: het doorbreken van generatiepatronen (afhankelijkheid van uitkering, werkloosheid, armoede, schulden). De wijk verloedert. Wijkprofessionals en -bewoners willen zich gezamenlijk inzetten om de leefbaarheid en de veiligheid in de wijk te vergroten en daarmee de wijk vitaler te maken.

We zetten in op een aantal vliegwielen: 1. Diversiteit, 2. Trots (aan het werk, bruisend marktplein,) en 3. Socialer en veiliger Geitenkamp.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk & Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners. Het streven blijft om het percentage sociale huurwoningen te verlagen van 83% naar 60%.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2023

- Inzet op het reguleren instroom nieuwe inwoners.
- Inzetten op verlaging aantal sociale huurwoningen.

Wijkeconomie

Bruisender marktplein Geitenkamp

Bewoners van Geitenkamp - Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

In samenwerking met de drie woningcorporaties, ondernemers, vertegenwoordiging van bewoners wordt met inzet van Seinpost gewerkt aan een duurzaam concept om te komen tot een bruisender marktplein. Voor het behoud van een gevarieerd winkelaanbod aan het marktplein is uitbreiding van de bestaande supermarkt noodzakelijk. Er wordt gewerkt aan een ruimtestudie om deze uitbreiding te realiseren eventueel aangevuld met de komst van een drogist. Het betreft een wens die al lang in de wijk leeft. Dit is stap 1 in het proces van het 'Bruisend marktplein".

Inspanningen 2023

In samenwerking met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan Marktplein Geitenkamp.

Veiligheid

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast

Een van de leefbaarheids- en veiligheidsthema's is parkeeroverlast, dit is onderdeel van de veiligheidsagenda. In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2023

- Monitoren van verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke.
- Monitoren burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- Maatregelen treffen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.
- Monitoren effect verkeersremmende maatregelen aan de Bronbeeklaan, Monnikensteeg.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. We zetten in op het versterken van het pedagogische klimaat en jongeren 12+.
De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In 2022 is er een doorstart gemaakt met de persoonsgerichte aanpak om 'wijkkoningen en windhappers' aan te pakken. In samenwerking met politie, UWV, handhaving Werk & Inkomen, woningbouwcorporaties, team Leefomgeving en veiligheid.

Inspanningen 2023

- Continueren van de persoonsgerichte aanpak om ondermijning tegen te gaan.
- Extra inzetten op vermindering jeugdoverlast in samenwerking met jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving, wijkteam en gemeente.

Thema's en budgetten

Begroting 2023 Noordoost per thema	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Wijkbudget Noordoost				
Meedoen	284	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	1.305	395	40	10
Openbare ruimte	66	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	16	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	1.018	2	0	0
Totaal Wijkbudget Noordoost	2.690	397	40	10
Wijken Algemeen Noordoost				
Meedoen	2.099	37	0	0
Kansengelijkheid	3.570	767	500	0
Gezondheid	14.003	238	54	39
Openbare ruimte	2.188	168	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	191	97	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	332	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
Totaal Wijken Algemeen Noordoost	*22.384*	*1.307*	*554*	*39*
Totaal Noordoost	**25.073**	**1.704**	**594**	**49**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.377	23.949	24.211	25.073	25.018	24.738	25.003
Baten	1.618	1.650	1.739	1.704	1.704	1.702	1.702
Saldo lasten en baten	***-19.759***	***-22.299***	***-22.472***	***-23.369***	***-23.313***	***-23.036***	***-23.301***
Toevoegingen aan reserves	209	72	134	594	94	94	94
Onttrekkingen aan reserves	633	31	215	49	66	57	95
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***425***	***-41***	***81***	***-545***	***-28***	***-37***	***2***
Gerealiseerd resultaat	**-19.334**	**-22.340**	**-22.391**	**-23.914**	**-23.342**	**-23.073**	**-23.300**

Toelichting

Wijkbudget algemeen Noordoost

Voor gebied Noordoost is totaal € 25,1 miljoen aan lasten begroot waarvan € 22,4 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen. Hiervan heeft € 13,6 miljoen betrekking op de sociale wijkteams.

Wijkbudget Noordoost

Voor Noordoost wijk specifiek is € 2,7 miljoen aan lasten begroot. Dit is € 0,2 miljoen meer dan 2022 door de ontwikkeling van wijkgericht werken.

Presikhaaf



In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer bewoners doen mee

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, weten niet hoe ze rekeningen kunnen betalen, wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen. Wat doe je bij vragen over bijvoorbeeld het vinden van werk, of bij schulden, of over het opvoeden van je kinderen en waar kun je de Nederlandse taal beter leren? We willen samen met bewoners en professionals onderzoeken welke ondersteuning nodig is en welke activiteiten daarbij passen.

Inspanningen 2023

- Blijvend investeren in ruimte voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling.
- Versterken en indien nodig uitbreiden van ontmoetingsplekken.
- Bewonersinitiatieven ondersteunen en het bestaande activiteitenaanbod verbinden aan deze bewonersinitiatieven.
- Vanuit gedeelde kennis netwerken, om het juiste ondersteuningsaanbod bij bewoners te krijgen.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt

Bewoners geven aan dat zij de buren nauwelijks kennen en/ of weinig contacten hebben in hun directe leefomgeving. Er zijn veel bewoners die een gevoel van eenzaamheid ervaren en een netwerk missen. Deelnemen aan activiteiten kan je netwerk uitbreiden. We proberen meer bewoners te laten kennis maken met hun buren zodat ze elkaar de helpende hand bieden. Het gevoel onderdeel te zijn van een gemeenschap kan hierin ondersteunend zijn.

Inspanningen 2023

- Ondersteunen bewonersinitiatieven die bijdragen aan gemeenschapszin.
- Professionals zetten bewoners in hun kracht om een gemeenschap te vormen.
- Met werkers en sleutelfiguren in de wijk individuele bewoners ondersteunen bij het vergroten van hun netwerk.
- Cultuursensitief en vraaggericht activiteiten organiseren.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl

Steeds meer jongeren en ouderen kampen met overgewicht en halen niet de dagelijkse beweegnorm. Het aantal kinderen met een gezonde BMI stijgt door inzet op hun eet- en beweeg/sportgewoontes. We stimuleren een gezonde leefstijl in de verwachting dat dit de basis vormt voor participatie.

Inspanningen 2023

- In overleg met jongeren en ouderen nagaan hoe het gebruik van speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte gestimuleerd kan worden.
- Samen met bewoners realiseren we uitnodigende beweegplekken, bijvoorbeeld bij sportpark Over het Lange Water.
- Versterken en indien nodig uitbreiden van ontmoetingsplekken.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal

.Een groot deel van de bewoners kan onvoldoende lezen, schrijven, rekenen en met een computer omgaan. Een beperkte kennis van taal kan leiden tot minder kans op werk en minder gebruik van voorzieningen. We willen inzicht in de behoeften van laaggeletterde bewoners. Het aanbod om de taalachterstand te verminderen is voldoende én passend bij de doelgroep.

Inspanningen 2023

- Samen met bewoners inventariseren professionals de behoefte op het gebied van voorzieningen om taalachterstand te beperken.
- We willen weten wat er nodig is om nieuwe groepen laag geletterden te bereiken.

Kansengelijkheid

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning

Het doel is dat er minder kinderen met een achterstand starten op het basisonderwijs. Professionals zijn bekend en weten ouders en verzorgers te verbinden met de activiteiten die kinderen ondersteunen om de achterstand te verminderen.

Inspanningen 2023

- Alle kinderen van 18 maanden worden bezocht door een onafhankelijke partij om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen.
- Met ouders/ verzorgers wordt onderzocht wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken.
- We delen expertise en ervaringen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf.
- In de kwartaalgesprekken met partners in Presikhaaf, kijken we actief naar wat ouders en verzorgers nodig hebben en hoe ze betrokken worden bij activiteiten met kinderen.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen

Presikhaafse kinderen worden meer ondersteund bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten. Meer jongeren zetten hun talenten in voor de wijk. Professionals zijn getraind in mediawijsheid. We versterken en indien nodig breiden we ontmoetingsplekken uit. Meer kinderen spelen zelfstandig buiten, bijvoorbeeld met hun ouders of buurtkinderen (zonder dat er aanbod is van professionals).

Inspanningen 2023

- Wijkpartijen onderzoeken samen met jongeren hoe zelfstandigheid, betrokkenheid en persoonlijke vaardigheden vergroot worden.
- Het wijkaanbod gericht op jongeren wordt door de wijkpartijen op elkaar afgestemd.
- Training mediawijsheid voor professionals is gestart over de werking en praktische tips en tricks in het omgaan met sociale media.
- We volgen wat de werkers inzetten om kinderen en jongeren te laten ervaren wat hun verschillende achtergronden kunnen betekenen voor de samenleving. We delen de opgedane ervaringen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf.
- Samen met ouders en verzorgers zoeken we manieren om zelfstandig buiten spelen van kinderen te bevorderen.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht)

Presikhaafse jongeren kunnen zich verplaatsen in en omgaan met anderen en zien hun meerwaarde voor de samenleving. Ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol als opvoeder.
Uitkomsten van gesprekken tussen jongeren en professionals zijn vastgelegd en gedeeld; we weten met elkaar beter waar deze groepen behoefte aan hebben en passen het aanbod aan op de vraag. Sport, cultuur en participatie maken automatisch onderdeel uit van de activiteiten. Meer kinderen en jongeren in Presikhaaf hebben een positief zelfbeeld.

Inspanningen 2023

- Inzicht krijgen in de behoeften van specifieke doelgroepen in de wijk. Denk aan groepen die nog niet of nauwelijks worden bereikt met het reguliere jongerenwerk zoals: tienermeiden, jongeren met een beperking en autochtone jongeren.
- Samen met jongeren en wijkpartijen werken we aan identiteitsontwikkeling van jongeren.
- Het te ontwikkelen programma wordt door de wijkpartijen vooraf op elkaar afgestemd.
- Het bewustzijn vergroten rond het belang van opvoeden en het onderlinge netwerk versterken van ouders en verzorgers.

Minder bewoners met schulden

Bewoners kunnen hun eigen financiële situatie overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie. Het aantal bewoners met schulden neemt af. Door het vroegtijdig signaleren van schulden hopen we langdurige armoede te voorkomen. Meer bewoners maken gebruik van schuldpreventie en vroeg signalering.

Inspanningen 2023

- Gebiedsteam Werk & Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben vaker een gezamenlijk open inloopspreekuur in de wijk.
- De professionals van Werk & Inkomen, Sociaal wijkteam en Rijnstad werken outreachend, faciliteren bewoners bij de overstap naar een andere professional en laten niet los tot het doel in het plan bewoner is gerealiseerd.
- Nagaan samen met professionals en bewoners wat nodig is om niet terug te vallen in schuldenproblematiek.

Minder kinderen groeien op in armoede

Te veel kinderen groeien op in een gezin met een laag inkomen. Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023

- Onderzoek naar vermindering van administratieve last en naar combinatiemogelijkheden van cultuur en sport Gelrepas.
- Kinderen maken meer gebruik van de minimavoorzieningen.
- Wijkcoaches gaan Mobility Mentoring en stress-sensitieve dienstverlening inzetten als middel om gezinnen die langdurig leven in armoede te faciliteren in de te zetten stappen die nodig zijn om uit deze situatie te komen.

Meer bewoners leven energiezuinig

Bewoners hebben te kampen met hoge energierekeningen. Er zijn in Presikhaaf veel slecht geïsoleerde huizen. We gaan aan de slag met het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023

- Aandacht vragen bij coöperaties en aanpak Arnhem-Oost om samen met bewoners te onderzoeken en uit te testen hoe de kennis en mogelijkheden van energiebeperkende maatregelen die toegepast kunnen worden verhoogd wordt.
- We vragen aandacht voor betaalbare en energiezuinige woningen.
- Vanuit aanpak Arnhem-Oost verduurzamen we maatschappelijk vastgoed (scholen, MFC en buurthuizen) als voorbeeldfunctie om de vaste kosten te verlagen.

Veiligheid

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving

Meer bewoners ervaren dat je een beroep kan doen op de mensen in je buurt. Lukt dit niet dan weet je waar je terecht kan om hulp te vragen. Bewoners voelen zich thuis in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Bewoners worden door professionals betrokken bij de waarde van diversiteit door de uitwisseling van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023

- Bewoners weten waar ze terecht kunnen voor hulp.
- Bewoners met multi-problematiek zijn bekend in het netwerk.
- Professionals zetten in op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin.
- Bewoners erop attenderen waar ze de verschillende vormen van overlast kunnen melden.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan

Jongeren zijn in staat om criminele verleidingen (onder andere dealen van drugs) te weerstaan. In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt. Meer toekomstperspectief leidt tot minder voortijdige schooluitval en tot het voorkomen van crimineel gedrag. Samen met jongeren onderzoeken we wat er nodig is om je meer weerbaar en assertief op te stellen en hoe je verleidingen het hoofd kan bieden.

Inspanningen 2023

- Samen met het netwerk rondom jongeren, ondersteund door de HAN, onderzoeken we welke interventies en activiteiten effectief zijn
- Samen met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen formuleren we een naschoolse aanpak waarbij we crimineel gedrag signaleren, overlast aanpakken en perspectief bieden voor de toekomst.
- Samen met jongeren ontwikkelen de wijkpartijen een aanbod op het gebied van weerbaarheid en assertiviteit.
- We ontwikkelen een netwerk van professionals die bezig zijn met jongeren (12 + en 27-).

Openbare ruimte

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf

Samen met bewoners en de afdeling mobiliteit wordt onderzocht wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30 km weg. Bewoners ervaren minder last van hardrijders.

Inspanningen 2023

- Met bewoners een wijkvisie op mobiliteit maken en uitvoeren.
- Onderzoeken of er snelheidsbeperkende maatregelen mogelijk zijn op de IJssellaan, Volkerakstraat en Laan van Presikhaaf.
- Een van de volgende wegen afwaarderen naar 30km: Middachtensingel of Keulse Slag.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen

Jongeren willen elkaar ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023

- In overleg met jongeren en wijkpartijen inventariseren waar precies de behoefte ligt en wat er nodig is.
- Onderzoeken of de huidige ontmoetingsplekken toegankelijker gemaakt kunnen worden voor alle doelgroepen.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met HAS (Heel Arnhem Schoon) en professionals. Bewoners verspreiden minder zwerfafval in de openbare ruimte en bij buurtwinkelcentra. Het onderhoudsniveau van de wijkwinkelcentra gaat met één onderhoudsklasse omhoog.

Inspanningen 2023

- In afstemming met bewoners, Heel Arnhem Schoon, opbouwwerk en de buurtconciërges zijn meer bewoners actief betrokken bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.
- Het onderhoudsniveau bij de wijkwinkelcentra wordt naar A-plus verhoogd.

Wonen

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Presikhaaf is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Presikhaaf. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2023

- Het ontwikkelen van een plan voor doorstromen zodat starters een kans krijgen.
- Met name in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak inzetten op het realiseren van goed geïsoleerde en betaalbare woningen.

Thema's en budgetten

Begroting 2023 Presikhaaf per thema	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Wijkbudget Presikhaaf				
Meedoen	279	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	673	102	0	0
Openbare ruimte	305	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	331	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	1.056	2	0	0
Totaal Wijkbudget Presikhaaf	2.644	104	0	0
Wijken Algemeen Presikhaaf				
Meedoen	2.508	52	0	0
Kansengelijkheid	4.726	1.197	700	0
Gezondheid	12.542	63	21	25
Openbare ruimte	1.875	128	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	491	584	46	28
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	332	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
Totaal Wijken Algemeen Presikhaaf	*22.474*	*2.025*	*767*	*53*
Totaal Presikhaaf	**25.118**	**2.128**	**767**	**53**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.142	23.749	24.582	25.118	24.997	24.680	24.914
Baten	2.285	2.051	2.176	2.128	2.128	2.125	2.125
Saldo lasten en baten	***-18.857***	***-21.698***	***-22.407***	***-22.990***	***-22.869***	***-22.555***	***-22.789***
Toevoegingen aan reserves	392	95	107	767	67	67	67
Onttrekkingen aan reserves	196	10	197	53	42	44	88
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-195***	***-85***	***89***	***-714***	***-26***	***-24***	***21***
Gerealiseerd resultaat	**-19.052**	**-21.783**	**-22.317**	**-23.704**	**-22.895**	**-22.579**	**-22.768**

Toelichting

Wijkbudget algemeen Presikhaaf

Voor gebied Presikhaaf is totaal € 25,1 miljoen aan lasten begroot waarvan € 22,5 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken. Hiervan heeft € 12,3 miljoen betrekking op de sociale wijkteams.

Wijkbudget Presikhaaf

Voor Presikhaaf wijk specifiek is € 2,6 miljoen aan lasten begroot. Dit is € 0,1 miljoen meer dan 2022 door de ontwikkeling van wijkgericht werken.

Malburgen



In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk

We investeren fors in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en ondersteunen de stichtingen die deze voorzieningen beheren.
De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele centra willen we beter aan laten sluiten bij de behoeften van de Malburgers. De beschikbare voorzieningen worden daarmee beter en intensiever gebruikt.
Malburgers die niet in staat zijn om de drempels bij het meedoen te overwinnen, vinden makkelijker en dichtbij de ondersteuning (hulp en informatie) om deel te kunnen nemen.

Inspanningen 2023

- Ontwikkelen van een goede programmering voor de ontmoetingsplekken met onder andere Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem, de stichtingen van de buurthuizen/multifunctionele centra en de jeugdpartners in de wijk.
- Vragen aan deze partijen om in de ondersteuning die zij bieden, bewoners zoveel als mogelijk te activeren richting maatschappelijke participatie en arbeidsparticipatie, en binnen deze voorzieningen daarvoor ook mogelijkheden te bieden.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk

Malburgers die zichzelf niet of onvoldoende kunnen redden worden ondersteund om dit te verbeteren. Meer Malburgers zijn aan het werk (al dan niet met ondersteuning) of participeren naar vermogen. Ons doel is dat 1/3 van de bewoners met een uitkering op basis van de Participatiewet, een of meerdere stappen op de participatieladder zet.
Malburgers vinden makkelijk en dichtbij de hiervoor noodzakelijke ondersteuning die is toegesneden op hun kansen en belemmeringen. Taalvaardigheid is een randvoorwaarde voor participatie. Daarom streven we naar een toename van het aantal deelnemers dat gebruik maakt van het taalaanbod.

Omdat de problematiek het grootst is in Immerloo en het Duifje leggen we een specifieke focus op dit gebied. Daarnaast ligt de focus op (eenouder)gezinnen om het kansrijk opgroeien van kinderen te vergroten.

Inspanningen 2023

- Afspraken maken met Werk en Inkomen en met Buurtbaanbureau Malburgen over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau begeleid kan worden. Binnen dit bureau werken we aan een diversiteit van werkzaamheden zodat inwoners met verschillende capaciteiten en vaardigheden hier terecht kunnen.
- Aan Werk en Inkomen vragen het arbeids- en participatie potentieel van de bewoners in de bijstand in beeld te brengen. Op basis daarvan wordt beoordeeld of er nog voorzieningen in de wijk nodig zijn om bewoners verder te helpen en hebben wij een inspanningsverplichting deze voorzieningen te realiseren.
- In samenwerking met Werk en Inkomen onderzoeken hoe we bewoners zekerheid kunnen bieden dat ze met het aanvaarden van werk er financieel op vooruit gaan.
- Ervoor zorgen dat Werk en Inkomen en het Sociaal wijkteam werken met vaste gezichten in Immerloo en het Duifje, evenals het vergroten van de bekendheid van inloopspreekuren in de wijk.
- Samen met partners aan een taalaanbod in de wijk werken dat aansluit op het niveau en past bij de behoefte van de bewoners.
- Met Werk en Inkomen de mogelijkheid verkennen om meer inhoud te geven aan de taal eis binnen de Participatiewet ((aanvrager is bereid een leertraject te volgen als de taalvaardigheid onvoldoende is).
- Alle (eenouder) gezinnen in de bijstand in Immerloo en het Duifje worden intensief gevolgd in de uitvoering van hun plan van aanpak en voor de kinderen binnen het gezin is vastgesteld of gebruik wordt gemaakt van de kindvoorzieningen die beschikbaar zijn.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden

Veel Malburgers hebben financiële zorgen. Dit heeft grote impact op hun leven en zorgt voor stress. Dit werkt ook belemmerend om actief mee te doen in de samenleving en de stappen te zetten die nodig zijn om financieel zelfredzaam te worden. Dit onderwerp speelt in heel Malburgen maar met name in Immerloo en het Duifje. Doel is dat meer Malburgers gebruik maken van het bestaande hulpaanbod.

Inspanningen 2023

- De haalbaarheid van een experimentele aanpak 'Immerloo schuldenvrij' wordt onderzocht. De gedachte daarbij is dat de schulden worden overgenomen en dat in ruil daarvoor wordt gewerkt aan een ontwikkeltraject door de betrokken Malburger.
- Er wordt meer bekendheid gegeven aan het bestaande schuldhulpaanbod en alle partners in de wijk worden getraind in het herkennen van schulden en het kennen van het schuldhulpaanbod.

Kansengelijkheid

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd, maar ook op de impact van de jeugd op de directe leefomgeving. De aanwezigheid en vooral het gedrag van de jeugd in de wijk (op straat etc.) heeft invloed op het woongenot en de veiligheidsbeleving van bewoners.

Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen, sportverenigingen en buurtbewoners) krijgt daarbij aandacht. In pedagogische zin: vanwege de invloed van volwassenen op de jeugd.

De inzet van team Leefomgeving Malburgen in 2023 en de jaren daarna is gericht op het, gezamenlijk met de relevante partners in de stad en wijk, invulling geven aan de Pedagogische Wijk. We doen dit door te werken aan een Integraal Jeugdplan Malburgen met een integrale programmering, samen met en gedragen door de partners. We staan daarmee gezamenlijk voor een gedeelde opgave met daarin gedeelde verantwoordelijkheid voor het plan en de programmering.

Maburgen is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Malburgen. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2023

Onder regie van het team Leefomgeving ontwikkelen de partners (welzijn, onderwijs, sport en cultuur) die zich bezighouden met de jeugd in Malburgen een gezamenlijk en integraal plan met een integrale programmering. De doelen vanuit Kansrijk Opgroeien zijn hier onderdeel van. Het integraal plan en de daarbij behorende programmering, worden jaarlijks geactualiseerd.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen.

Samen met onze partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Onder het thema Gezondheid en Veiligheid zien we dat ook terug.
Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- Gezonde identiteitsontwikkeling,
- Mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- Ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

We vinden het belangrijk dat de jeugd leert hoe zij gezonde sociale relaties met de juiste omgangsvormen opbouwen en onderhouden en actief participeren in het maatschappelijk leven. Om hen hierin te stimuleren en te ondersteunen is onder andere. ruimte voor ontmoeting noodzakelijk in combinatie met overige inzet van wijkwelzijnspartners.

Inspanningen 2023

Vragen aan de partners in de wijk over aspecten als gezonde identiteitsontwikkeling, weerbaarheid, empowerment en talentontwikkeling op te nemen in de aanpak en inzet en hierop ook te monitoren.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen.

Inspanningen 2023

- Samen met partners als Rijnstad, onderwijs, consultatiebureau, peuterspeelzaal, BSO, Sociaal wijkteam, Werk en Inkomen een aanpak ontwikkelen waarmee we ouders bevorderen actief gebruik te maken van de (voorschoolse) voorzieningen –9 maanden tot 4 jaar.
- De doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen te verstevigen in Malburgen West door consultatiebureau (de Spil) in te zetten.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks

Veel jongeren hebben een beperkt of een eenzijdig netwerk of maken geen kennis met verschillende vormen van vrijetijdsbesteding wat hun kansen op een bredere ontwikkeling beperkt.

Inspanningen 2023

- Partners bieden de jeugd een aantrekkelijk en samenhangend aanbod ten aanzien van ontmoeten en concrete activiteiten in de wijk, dat aansluit bij hun behoefte.
- Partners stimuleren betrokkenheid van de jeugd bij de wijk onder andere door community building en vrijwillige inzet voor en in de wijk door de jeugd.
- In samenwerking met de Hogeschool Arnhem Nijmegen worden gezondheidschecks ingezet in de wijk om de bewustwording rond gezondheidsaspecten te vergroten.

Gezondheid

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder

In Malburgen geeft de fysieke gezondheid van de bewoners reden tot zorg. Een deel van de bewoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht.
Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en zouden met stimulering om te sporten en te bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2023

- Vanaf 2023 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk.
- Voorlichting over gezonde voeding wordt, in opdracht van het team Leefomgeving, actief meegenomen in de interventies en activiteiten van partners in de wijk, waaronder de welzijnspartners en bij buurthuizen en ontmoetingsplekken in de wijk.
- In samenwerking met de HAN worden gezondheidschecks in de wijk ingezet om de bewustwording van bewoners over hun gezondheid te vergroten.

Veiligheid

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast

Malburgen heeft regelmatig last van jongeren die groepsgewijs overlast veroorzaken. Dit veroorzaakt een gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2023

Wekelijks monitoren op de cijfers (meldingen) over jeugdoverlast en hierop acteren. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast

Winkelcentrum De Drieslag wordt door bewoners genoemd als locatie waar overlast wordt ervaren van drugs- en alcohol gebruik. De Drieslag is voor de wijk een belangrijke voorziening en is ook bepalend voor de aantrekkelijkheid van de wijk als woongebied.

Inspanningen 2023

In 2023 is in overleg met stakeholders een set van (fysieke) maatregelen uitgevoerd om de overlast terug te dringen.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt

- Het project wijkkoningen en windhappers wordt voorgezet.
- De resultaten en interventies worden breed gedeeld op social media en via jongerenwerk onder de aandacht gebracht bij de doelgroep.

Inspanningen 2023

Voortzetten acties vanuit veiligheid met betrekking tot winkelcentrum De Drieslag.

Openbare ruimte

Verbeteren inrichting openbare ruimte

De inrichting van de openbare ruimte nodigt meer uit tot bewegen, sporten en ontmoeten en draagt bij aan een gevoel van veiligheid

Inspanningen 2023

- Inzetten op het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht .
- Onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven.

Thema's en budgetten

Begroting 2023 Malburgen per thema	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Wijkbudget Malburgen				
Meedoen	333	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	547	167	15	10
Openbare ruimte	105	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	357	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	1.069	2	0	0
Totaal Wijkbudget Malburgen	2.410	169	15	10
Wijken Algemeen Malburgen				
Meedoen	3.446	78	0	0
Kansengelijkheid	8.006	2.634	1.150	0
Gezondheid	19.036	56	23	33
Openbare ruimte	2.454	183	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	916	932	129	132
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	332	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
Totaal Wijken Algemeen Malburgen	*34.190*	*3.884*	*1.302*	*165*
Totaal Malburgen	**36.600**	**4.053**	**1.317**	**175**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	30.466	36.318	35.433	36.600	36.307	35.783	35.967
Baten	3.856	3.977	4.111	4.053	4.053	4.048	4.048
Saldo lasten en baten	***-26.610***	***-32.342***	***-31.322***	***-32.547***	***-32.254***	***-31.735***	***-31.919***
Toevoegingen aan reserves	422	197	207	1.317	167	167	167
Onttrekkingen aan reserves	352	123	351	175	96	243	149
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-70***	***-74***	***145***	***-1.142***	***-71***	***77***	***-17***
Gerealiseerd resultaat	**-26.679**	**-32.415**	**-31.178**	**-33.688**	**-32.324**	**-31.659**	**-31.936**

Toelichting

Wijkbudget algemeen Malburgen

Voor gebied Malburgen is totaal € 36,6 miljoen aan lasten begroot waarvan € 34,2 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen. Hiervan heeft € 18,8 miljoen betrekking op de sociale wijkteams.

Malburgen wijk specifiek

Voor Malburgen wijk specifiek is € 2,4 miljoen aan lasten begroot. Dit is € 0,1 miljoen meer dan 2022 door de ontwikkeling van wijkgericht werken.

Schuytgraaf/Elderveld



In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie)

Meer bewoners hebben contacten in de buurt en nemen deel aan activiteiten en/of zijn hier actief in, zodat er meer sociale cohesie is. Meer bewoners kennen de mensen in hun directe leefomgeving en kijken naar elkaar om. Bewoners weten waar ze elkaar kunnen ontmoeten en aan activiteiten kunnen deelnemen en/of organiseren. Het aanbod voorzieningen en activiteiten voldoet aan de behoefte van bewoners.

Inspanningen 2023

- De wijkpartners opdracht geven te zorgen voor maatwerkactiviteiten voor diverse doelgroepen op het gebied van ontmoeten, sporten & bewegen en kunst & cultuur, zodat bewoners mee kunnen doen aan activiteiten en/of hierin een bijdrage leveren.
- Zorgen dat activiteiten van wijkinitiatieven en bewoners waar nodig worden ondersteund door bijvoorbeeld een bewonersondersteuner, jongeren- of ouderenwerker.
- Er is een 'eenzaamheidscoalitie Elderveld' actief, waarin professionals, vrijwilligers en bewoners samen zorgen dat voorzieningen en activiteiten voldoen aan de behoeften van ouderen en dat deze bekend zijn bij zowel bewoners als zorgpartners.
- In samenwerking met wijkpartners ontmoetingsvoorzieningen op meerdere locaties realiseren voor meerdere doelgroepen.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden

Jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Ze weten waar ze met hun vragen op het gebied van werk, inkomen en zorg terecht kunnen in de wijk.

Inspanningen 2023

- Samenwerken met het Sociale wijkteam en het gebiedsteam Werk & Inkomen om jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders stappen te laten maken op de participatieladder. We sluiten hiervoor zoveel mogelijk aan bij de stedelijke aanpak van Werk & Inkomen.
- In beide wijken stimuleren dat er spreeklocaties en contactmogelijkheden zijn voor bewoners met vragen op het gebied van armoede, zorg, schulden, werk en inkomen.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig

55+ers kunnen leeftijdsbestendig wonen en kunnen dichtbij huis zorg en ondersteuning krijgen.

Inspanningen 2023

Team Leefomgeving belegt de middel- en lange termijn acties uit het tien punten plan 'oud worden in Elderveld' bij wijkpartners om uitgevoerd te gaan worden.

Kansengelijkheid

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken

Ouders weten waar ze handvatten kunnen krijgen ter informatie en ondersteuning in de opvoeding. Er wordt samengewerkt met ouders door jeugdprofessionals en het verenigingsleven, zodat zij altijd actief betrokken zijn bij wat voor en met hen en hun kinderen wordt ondernomen. Ouders worden ondersteund bij het zelf vormgeven van hun sociale netwerk.

Inspanningen 2023

- Samen met ouders en wijkpartners initiatieven ontwikkelen om het sociale netwerk van ouders te vergroten.
- Bij subsidieverstrekking wordt altijd de opdracht tot samenwerken met ouders toegevoegd en gemonitord.
- Samenwerken met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners om de drempel voor ouders om informatie en advies te vragen zo laag mogelijk te maken.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers

Kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en kunnen die ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies. Kinderen en jongeren zijn weerbaar als het gaat om bijvoorbeeld groepsdruk en gebruik van social media ten behoeve van hun identiteitsontwikkeling.
Kinderen en jongeren weten wat er van hen in deze samenleving verwacht wordt qua houding en gedrag (zie ook thema veiligheid).

Inspanningen 2023

- In samenwerking met wijkpartners een (overdekte) ontmoetingsvoorziening voor tieners en jongeren in Schuytgraaf (zie ook thema meedoen) realiseren, waar zij terecht kunnen voor informatie en advies en gestimuleerd worden om aan activiteiten deel te nemen die hun talenten ontwikkelen en weerbaarheid vergroten.
- Samen met onderwijs en wijkpartners naschools aanbod en vrijetijdsaanbod organiseren voor kinderen die extra aandacht nodig hebben op cognitief, motorisch en/of sociaal-emotioneel vlak.
- De opdracht aan partners geven om (meer) zicht te hebben op de online leefwereld van jongeren en hierop passend aanbod te ontwikkelen.

Openbare Ruimte

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte

Bewoners weten waar zij met hun vragen en hun ideeën terecht kunnen en worden bij de uitvoering waar nodig ondersteund. Daarnaast is de openbare ruimte geschikt voor gebruik door kwetsbare doelgroepen.

Inspanningen 2023

- Het team Leefomgeving stemt met de relevante gemeentelijke afdelingen af hoe vragen en ideeën van bewoners kunnen worden ondersteund en/of opgepakt. Daarnaast wordt besproken welke impact actuele ontwikkelingen en plannen in de openbare ruimte hebben op de wijk, waaronder specifiek voor kwetsbare doelgroepen.
- Er vinden regelmatig schouwen plaats in de wijk met bewoners en wijkpartners om te inventariseren waar wensen en behoeften met betrekking tot de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte liggen.
- Projecten in de openbare ruimte, met als voorbeeld de inrichting van het braakliggend terrein rondom de basisscholen in Elderveld, worden in nauwe samenwerking met bewoners, onderwijs en wijkpartners uitgevoerd.

Veiligheid

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering

Bewoners voelen zich verantwoordelijk voor hun fysieke leefomgeving. Er is minder sprake van overlast en vernielingen.

Inspanningen 2023

- Sturing geven aan het wijkveiligheidsoverleg. Samen met wijkpartners ervoor zorgen dat uitvoering wordt gegeven aan afgesproken actiepunten en dat gemonitord en gesignaleerd wordt op (sociale) veiligheidsaspecten.
- In samenwerking met wijkpartners ervoor zorgen dat in beeld is waar groepen jongeren zich bewegen in de openbare ruimte en dat zij weten wat er van hen verwacht wordt qua houding en gedrag (zie ook thema kansengelijkheid).
- Er wordt vanuit het wijkveiligheidsoverleg en het overlast- en zorgoverleg een proef gestart met een straataanpak om te stimuleren dat bewoners elkaar meer (constructief) aanspreken op gedrag.

Bewoners ervaren minder woonoverlast

Bewoners durven elkaar aan te spreken op gedrag (zie ook thema meedoen) en weten hoe ze hierin ondersteund kunnen worden.
Bewoners weten waar ze overlast kunnen melden en doen dit ook.
Bewoners merken dat hun meldingen en zorgen worden opgepakt en dat overlast vermindert.

Inspanningen 2023

- Samen met wijkpartners actief communiceren, zowel persoonlijk als via (sociale) media, over meldmogelijkheden en ondersteuningsmogelijkheden voor bewoners als bijvoorbeeld buurtbemiddeling.
- Signalen en meldingen over woonoverlast worden met partners in het overlast- en zorgoverleg opgepakt en waar nodig opgeschaald naar bijvoorbeeld het Veiligheidshuis.

Thema's en budgetten

Begroting 2023 Schuytgraaf/Elderveld per thema	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Wijkbudget Schuytgraaf/Elderveld				
Meedoen	228	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	880	237	56	43
Openbare ruimte	48	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	1.486	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	779	2	0	0
Totaal Wijkbudget Schuytgraaf/Elderveld	3.420	240	56	43
Wijken Algemeen Schuytgraaf/Elderveld				
Meedoen	1.474	22	0	0
Kansengelijkheid	2.944	746	350	0
Gezondheid	13.738	0	0	0
Openbare ruimte	2.137	115	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	1.378	1.493	161	194
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	332	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
Totaal Wijken Algemeen Schuytgraaf/Elderveld	*22.003*	*2.377*	*511*	*194*
Totaal Schuytgraaf/Elderveld	**25.424**	**2.617**	**566**	**237**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.155	23.854	24.592	25.424	25.068	24.789	24.735
Baten	2.812	2.571	2.647	2.617	2.617	2.615	2.615
Saldo lasten en baten	***-20.343***	***-21.283***	***-21.945***	***-22.807***	***-22.452***	***-22.174***	***-22.120***
Toevoegingen aan reserves	658	292	256	566	216	216	216
Onttrekkingen aan reserves	707	180	686	237	174	218	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***49***	***-112***	***430***	***-329***	***-42***	***1***	***-167***
Gerealiseerd resultaat	**-20.294**	**-21.396**	**-21.515**	**-23.136**	**-22.494**	**-22.173**	**-22.287**

Toelichting

Wijkbudget algemeen Schuytgraaf/Elderveld

Voor gebied Schuytgraaf/Elderveld is totaal € 25,4 miljoen aan lasten begroot waarvan € 22,0 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen. Hiervan heeft € 13,7 miljoen betrekking op de sociale wijkteams.

Wijkbudget Schuytgraaf/Elderveld

De lasten voor de wijkspecifieke taken voor Schuytgraaf/Elderveld zijn gelijk gebleven ten opzichte van 2022.

De Laar/Elden



In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam)

In het gebied is er ruimte voor meer ontmoetingslocaties. Alle bewoners moeten mee kunnen doen in de samenleving. Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk.

Inspanningen 2023

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam)

Er is een praktische samenwerking tussen het Sociaal wijkteam, het gebiedsteam Werk & Inkomen en team Leefomgeving. Wij zetten in op een intensieve samenwerking met andere wijkpartners op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.

Inspanningen 2023

- Verdere professionalisering en borging van de wijksamenwerking tussen het Sociaal wijkteam en Werk & Inkomen, en een betere aansluiting van deze partners op de gebiedsnetwerken en ontwikkelingen.
- Er wordt gewerkt aan het opzetten van informatie- en adviespunten in de wijken dicht bij de inwoner.

Kansengelijkheid

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven

In samenwerking met het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en andere partners in de wijk kansengelijkheid bevorderen en ondersteuning bieden voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving.

Inspanningen 2023

In samenwerking met de partners in de wijk kansen in de eigen omgeving vergroten.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden

Het continueren van het programma kansrijk opgroeien door basisscholen (4-12 jarigen) en Rijnstad/Motion (12-18 jarigen). Inzetten op een doorgaande lijn (0-18 jaar).

Inspanningen 2023

- We ondersteunen de coördinatoren om ervoor te zorgen dat het programma 'kansrijk opgroeien' zo optimaal mogelijk wordt uitgevoerd en benut.
- Afstemming stimuleren met en tussen de partners in de wijk.

Openbare ruimte

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten.
Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen, buurtconciërge (groenaannemer) en gemeente trekken samen op.

Inspanningen 2023

- We zetten in op een integrale aanpak van overlast en verloedering met een preventieve insteek.
- We stimuleren meer bewoners, jong en oud, om te bewegen en te spelen.

Veiligheid

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt

Op locaties waar onveiligheid wordt ervaren springen we actief in. In de aanpak van buurt- en jeugdoverlast trekken we intensief op met onze professionele partners in de wijk.

Inspanningen 2023

- De ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast wordt doorontwikkeld van een curatieve naar een preventieve aanpak.
- Samen met onder andere corporaties wordt werk gemaakt van de aanpak van verloederde en sleetse plekken om een positieve impuls te geven in buurten.
- Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar oplossingen gezocht.

Thema's en budgetten

Begroting 2023 De Laar/Elden per thema	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Wijkbudget De Laar/Elden				
Meedoen	212	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	512	345	59	63
Openbare ruimte	90	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	4	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	724	2	0	0
Totaal Wijkbudget De Laar/Elden	1.542	347	59	63
Wijken Algemeen De Laar/Elden				
Meedoen	1.523	26	0	0
Kansengelijkheid	2.742	789	350	0
Gezondheid	10.293	41	20	8
Openbare ruimte	1.837	105	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	101	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	332	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
Totaal Wijken Algemeen De Laar/Elden	*16.829*	*962*	*370*	*8*
Totaal De Laar/Elden	**18.371**	**1.309**	**429**	**71**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	16.264	17.219	17.507	18.371	18.185	17.977	18.052
Baten	1.377	1.280	1.333	1.309	1.309	1.307	1.307
Saldo lasten en baten	***-14.887***	***-15.939***	***-16.174***	***-17.062***	***-16.877***	***-16.670***	***-16.746***
Toevoegingen aan reserves	142	61	119	429	79	79	79
Onttrekkingen aan reserves	315	65	131	71	35	76	26
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***173***	***4***	***12***	***-358***	***-44***	***-4***	***-54***
Gerealiseerd resultaat	**-14.713**	**-15.935**	**-16.163**	**-17.420**	**-16.921**	**-16.673**	**-16.799**

Toelichting

Wijkbudget algemeen De Laar/Elden

Voor gebied De Laar/Elden is totaal € 18,4 miljoen aan lasten begroot waarvan € 16,8 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen. Hiervan heeft € 10,3 miljoen betrekking op de sociale wijkteams.

Wijkbudget De Laar/Elden wijk

Voor De Laar/Elden wijk specifiek is € 1,5 miljoen aan lasten begroot. Dit is € 0,1 miljoen meer dan 2022 door de ontwikkeling van wijkgericht werken en het thema meedoen.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg



In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer ontmoetingsplekken

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. Plekken die bijvoorbeeld genoemd worden zijn het braakliggende terrein bij Pleyade en hondenuitlaatplekken. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie of een biertje/wijntje gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2023

- Doorontwikkeling van de ontmoetingsplek de Fontein in Kronenburg.
- Doorontwikkeling van de ontmoetingsplek de Kemphaan in Rijkerswoerd.
- Alternatieve vorm voor ontmoeten in het Immerloopark onderzoeken.
- Mogelijkheden voor een ontmoetingsplek in Rijkerswoerd onderzoeken.
- Bestaande ontmoetingsplekken beter zichtbaar maken en met elkaar verbinden.
- Aanjagen van een netwerk rondom ontmoeten.
- Uitwerken sociale paragraaf ontwikkelperspectief Kronenburg.

Meer ommetjes

Naast een fysieke plek om te ontmoeten bestaat ook de wens voor ommetjes, om gezellig met elkaar een rondje door de wijk te kunnen maken. Goed voor de gezondheid, maar zeker ook voor de verbinding in de wijk. Ontmoeten bestaat niet alleen uit de fysieke locatie, er is ook behoefte aan een programma met activiteiten voor de wijk.

Inspanningen 2023

- Plaatsen van bankjes voor ontmoeting.
- Uitwerken van een programma met activiteiten voor de wijken, met aandacht voor inclusie.

Kansengelijkheid

Bevorderen kansengelijkheid

Meer kinderen van gezinnen die het financieel moeilijk hebben, met alle nadelige gevolgen van dien, krijgen de gelegenheid om met hun leeftijdsgenoten mee te doen. In bredere zin zijn meer bewoners financieel zelfredzaam.
Intensieve contacten met het sociale wijkteam in het kader van kansengelijkheid hebben ons geleerd dat meer ouders vaardigheden op het gebied van opvoedvraagstukken nodig hebben.
Kinderen met een achterstand veroorzaakt door de coronapandemie krijgen ondersteuning om een inhaalslag te maken.

Inspanningen 2023

- Verder vormgeven van Kansrijk opgroeien, hierbij zijn alle basisscholen in de wijk aangesloten. Hierbij worden onder andere Powerplug en naschoolse programma's ingezet.
- De regisseurs van Werk & Inkomen en Goed Geregeld Arnhem zetten in op financiële zelfredzaamheid.
- Meer inzet van het Sportbedrijf realiseren in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
- Gericht inzetten van professionals op het gebied van kansengelijkheid.
- Verstevigen van de samenwerking tussen netwerkpartners.

Openbare ruimte

Vergroenen van de wijk

Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2023

- Ondersteunen en realiseren van bewonersinitiatieven op het gebied van vergroenen en klimaatadaptatie.
- Verbinding leggen tussen bewonersinitiatieven en het ontwikkelperspectief Kronenburg.
- Ondersteunen van de werkgroep Groen in Rijkerswoerd.
- Borgen van initiatieven in het groen, zoals de stadslandbouw en de Tuinmaat.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2023

- Ondersteunen van bewonersinitiatieven om de openbare ruimte te verbeteren.
- Samen met bewoners een overzicht maken van de belangrijkste plekken om eerst aan te pakken.

Betere balans in het speelaanbod

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2023

- Op basis van de input van jongeren een plan van aanpak maken om een betere balans te krijgen in het speelaanbod, met aandacht voor inclusief spelen.
- Meer natuurlijke speelplekken realiseren.

Parkeerkrapte en foutparkeren

Het is een grote uitdaging om een oplossing te vinden voor de parkeerkrapte in verschillende buurten. Het creëren van meer parkeerplekken is vaak in strijd met andere wensen waaronder meer groen in de wijk. Foutparkeerders, die daardoor niet alleen de doorgang van trottoirs blokkeren maar ook het groen vernielen, dragen bij aan het gevoel van toenemende verloedering.

Inspanningen 2023

Daar waar mogelijk, door efficiëntere inrichting, extra parkeermogelijkheden realiseren in combinatie met laadpalen en deelauto's.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het hondenpoepprobleem te verminderen wordt gevraagd beter te faciliteren bij het opruimen ervan door bijvoorbeeld prullenbakken met zakjes te plaatsen of uitlaatstroken aan te leggen. Bij afval moet gedacht worden aan zowel zwerfafval als het afval dat naast de daarvoor aanwezige containers gegooid wordt. Bewoners geven aan op beide onderwerpen verloedering van hun leefomgeving te ervaren.
Fietsers op wandelpaden en spookrijders op de fietspaden zouden beter gecontroleerd en aangepakt moeten worden.

Inspanningen 2023

- Ondersteunen van de werkgroep Hondenbezit (uitlaatplekken, hondenpoep, losloopgebieden, prullenbakken met hondenpoepzakjes).
- De ervaren knelpunten met betrekking tot de inzet van, zowel reguliere handhaving als alternatieve handhaving, verder analyseren.

Veiligheid

Minder overlast

Als het gaat om de veiligheid in de zin van overlast wordt aangegeven dat er behoefte is aan meer toezicht en zichtbaarheid van onder andere handhavers in de wijk. Er wordt onder andere melding gemaakt van overlast bij de Playground Rijkerswoerd en van drugshandel op diverse plaatsen.

Inspanningen 2023

- Uitrollen jeugdpreventieplan Nieuw-Zuid.
- Plekken drugshandel in kaart brengen en aanpak ervan faciliteren.

Meer verkeersveiligheid

Het te hard rijden door de wijk zelf, met de nadruk op enkele straten in het bijzonder, baart de bewoners ook grote zorgen. Het oversteken op onder andere de Marga Klompélaan en nog een aantal andere verkeerswegen in de wijk wordt als gevaarlijk ervaren en zou beter gefaciliteerd moeten worden door het aanleggen van oversteekplaatsen.

Inspanningen 2023

- Onderzoek laten doen naar de veiligheid van de oversteekplekken op de Marga Klompélaan.
- Prioriteren van de (mogelijke) uitkomsten van het onderzoek.

Thema's en budgetten

Begroting 2023 Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg per thema	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Wijkbudget RKV				
Meedoen	367	0	0	0
Kansengelijkheid	0	0	0	0
Gezondheid	1.311	279	81	101
Openbare ruimte	100	0	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	2	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	0	0	0	0
Bedrijfsvoering	1.057	2	0	0
Totaal Wijkbudget RKV	2.837	281	81	101
Wijken Algemeen RKV				
Meedoen	2.502	41	0	0
Kansengelijkheid	3.467	630	550	0
Gezondheid	16.651	0	0	0
Openbare ruimte	2.433	221	0	0
Duurzaamheid	0	0	0	0
Wonen	112	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Veiligheid	332	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	0	0	0
Totaal Wijken Algemeen RKV	*25.498*	*892*	*550*	*0*
Totaal Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg	**28.334**	**1.173**	**631**	**101**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.316	27.403	27.220	28.334	28.055	27.667	27.981
Baten	1.257	1.136	1.200	1.173	1.173	1.171	1.171
Saldo lasten en baten	***-22.058***	***-26.267***	***-26.020***	***-27.161***	***-26.882***	***-26.496***	***-26.810***
Toevoegingen aan reserves	328	64	121	631	81	81	81
Onttrekkingen aan reserves	470	22	269	101	56	48	37
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***142***	***-43***	***147***	***-530***	***-25***	***-34***	***-45***
Gerealiseerd resultaat	**-21.916**	**-26.309**	**-25.873**	**-27.691**	**-26.907**	**-26.530**	**-26.855**

Toelichting

Wijkbudget algemeen RKV

Voor gebied Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV) is totaal € 28,3 miljoen aan lasten begroot waarvan € 25,5 miljoen voor taken zoals opgenomen in Wijken Algemeen. Hiervan heeft € 16,7 miljoen betrekking op de sociale wijkteams.

Wijkbudget RKV

Voor RKV wijk specifiek is € 2,8 miljoen aan lasten begroot. Dit is € 0,1 miljoen meer dan 2022 door de ontwikkeling van wijkgericht werken.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.
De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

De raad beraadt zich in de komende periode over de omvang en vormgeving van zijn ondersteuning. De extra middelen die hiervoor beschikbaar komen zullen op basis van een extern onderzoek door de raad zelf worden toebedeeld aan de diverse elementen die tezamen de raadsondersteuning vormen en de slagkracht van de raad dienen te versterken.
In het begrotingsjaar zullen de vruchten worden geplukt van de dialoog en trialoog die tussen raad en college respectievelijk raad, college en ambtelijke organisatie wordt gevoerd over het onderwerp informatievoorziening. Tezamen met de voortgaande uitvoering van het plan van aanpak informatievoorziening zal de controlerende rol van de raad versterkt kunnen worden.

In het jaar 2023 zullen een drietal raadswerkgroepen zich in het bijzonder bezighouden met de regionale samenwerking, de burgerparticipatie en de werking van het vergadermodel van de raad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een WOB-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft en spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma

In 2023 publiceert de Rekenkamer de onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en grondbeleid. Op dit moment (zomer 2022) is het onderzoekprogramma 2023 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2023 in het derde kwartaal van 2022.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten

Het college gaat op basis van de evaluatie en de Rekenkamerbrief over onderzoek Van Wijken Weten en de wensen van de raad aan de slag met de aanpak Van Wijken Weten 2.0. Hierin heeft het college conform de aanbevelingen onder andere aandacht voor de verwachtingen van inwoners, partners, bestuur en werkorganisatie. Daarbij is ook belangrijk dat deze partijen weten hoeveel geld er daadwerkelijk beschikbaar is voor hun wijk. Daarnaast wil het college de stedelijke aanpak beter laten aansluiten op de wijkaanpak.
Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er vier burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. In overleg met de raad komen we tot nog twee burgerberaden, waarbij in elk geval mobiliteit zal worden voorgesteld. Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren

We willen dat inwoners en ondernemers betrokken zijn bij de stad, wijk en buurt: bij plannen van de gemeente, ontwikkelaars en bewonersgroepen. Dit doen we door eenieder in de gelegenheid te stellen om meer invloed te hebben op wat er in een buurt of wijk nodig is. Onder andere door vooraf heldere kaders te stellen over samenwerking en door het ondersteunen van bewoners in hun participatie en het opzetten van initiatieven. Om helder te maken hoe we samen werken zal een digitaal handvat worden gemaakt (inspiratiegids) om eenieder, initiatiefnemer, ontwikkelaar of ambtenaar te helpen een zorgvuldig participatieproces te organiseren. Voor ondersteuning/advisering bij projecten en nieuw beleid uit het coalitieakkoord worden voor twee jaar twee participatie-adviseurs aangesteld om burgerparticipatie te implementeren in de organisatie door actief mee te draaien in projecten.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken

Arnhem werkt in 2023 op regionale, nationale en internationale schaal samen met partners en andere overheden aan de Arnhemse ambities. In de Groene Metropoolregio werkt Arnhem aan bereikbaarheid en duurzame mobiliteit, aan een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, een circulaire economie, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave en de regionale energiestrategie. Arnhem vervult een actieve rol in het stedennetwerk G40 en de VNG. Arnhem werkt daarnaast stevig door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen

Arnhem werkt in 2023 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio aan de hand van de regionale agenda 2023-2024 consistent door aan maatschappelijke opgaven in de regio, die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale arbeidsmarktagenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners.

De regionale agenda 2023-2024 is in juli 2022 door het Algemeen Bestuur van de regio vastgesteld, met vijf grote regionale opgaven als leidraad. De gemeenteraden van de 18 regiogemeenten is daarbij gevraagd te besluiten om op de opgaven in te tekenen. Arnhem koerst op intekenen op alle vijf de opgaven. Dit wordt aan de raad voorgelegd via een apart raadsvoorstel.

In de opgave verbonden regio werkt Arnhem samen met de regiogemeenten aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld door het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk, en ook aan goede en verbindingen voor spoor- en wegvervoer met de Randstad en Duitsland. In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. De opgave verbonden regio zet voor het overgrote deel de koers voort die in 2019 is ingezet met het ambitiedocument ‘Duurzame mobiliteit en bereikbaarheid’.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale opgave groene groeiregio. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de groene groeiregio worden deze twee met elkaar verbonden. De woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de opgave productieve regio werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen en aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. De samenwerking moet er voor zorgen dat meer Arnhemmers kunnen doorstromen naar werk in of dicht bij de stad. Arnhem is sterk in energie en duurzaamheid. Veel innovaties komen hier vandaan en zorgen voor oplossingen voor vraagstukken rond de energietransitie en circulariteit en ook voor nieuwe bedrijvigheid en werk. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap en kennis bij elkaar te brengen.

Met de opgave circulaire regio voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren.

De opgave ontspannen regio herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio en van Arnhem, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. Voor het speerpunt cultuur en erfgoed vormt het transformatievoorstel cultuurregio 025 de (financiële) basis. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling en zal zich onder meer richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De provincie Gelderland trekt via de investeringsagenda samen op bij de realisering van de regionale agenda omdat deze mede uitvoering geeft aan de Gelderse ambities, zoals verwoord in de omgevingsvisie Gaaf Gelderland en andere documenten.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma’s.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa

Arnhem speelt een rol in landelijke netwerken als de G40 en de VNG. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies dragen Arnhemse bestuurders bij aan kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en specifieke dossiers in de pijlers Fysiek, Sociaal en Economie & Werk. Arnhem werkt in netwerken van steden intensief samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. De kernboodschappen uit de Strategische Agenda 2019 - 2022 van de G40 die met oog op de Tweede Kamerverkiezingen gestuurd zijn naar de Tweede Kamerfracties zijn daar een voorbeeld van. Diverse Arnhemse wethouders zijn betrokken bij de VNG en G40 door deelname aan commissies of themagroepen. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW)

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Evenzo geldt dat voor de relatie met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen, Ede en Apeldoorn samen met de drie Duitse steden Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is onlangs herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Dit is nuttig vanwege gezamenlijke belangenbehartiging en kennisdeling; Arnhem kan samen met andere steden optrekken in specifieke lobbytrajecten.

Ook wordt ingezet op het ontwikkelen van nieuwe projecten met Duitse partners. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2023 wordt een verdere bijdrage geleverd aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld.

Ook met andere partijen, zoals met de Duits Nederlandse Business Club Gelderland en Duisburg Business Innovation wordt samengewerkt en worden (mogelijke) concrete projecten ontwikkeld op het thema energietransitie (waterstof) en wordt naar samenwerkingspartners gezocht in de creatieve sector (voor bijvoorbeeld Interreg VI projecten).

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid de toegankelijkheid onder druk kan zetten. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- Inwoners die hun DigiD beter willen beveiligen door middel van koppeling aan hun identiteitsbewijs, kunnen bij ons terecht voor ondersteuning.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en met Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces, bijvoorbeeld door de aangifte overlijden digitaal aan te bieden. Het beveiligen van informatie heeft daarbij onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2023 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We gaan meer inzetten op kanaalsturing en betere klantgeleiding.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Klanttevredenheid					
Eenheid: Cijfer Bron: KTO - Streefcijfer is minimaal 8, deze indicator wordt vanaf dit jaar voor het eerst gemeten.					
Toegankelijkheid stemlokalen					100%
Eenheid: Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.					
Opkomst verkiezingen	GR 49,6%	PS 50,7%, WS 45,5%, EP 39,2%		TK 73,6%	GR 46,5
Eenheid: Percentage Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer voor de verkiezingen PS en WS 2023: 50,7%. Afkortingen: Tweede Kamer (TK), gemeenteraad (GR), Provinciale staten (PS), waterschappen (WS) en Europees Parlement (EP).					

BBV- indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)					
Effectindicator	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Woonlasten eenpersoonshuishouden	695	700	707	694	876
Eenheid: Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een eenpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten. Bron: COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden	759	763	750	711	949
Eenheid: Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten. Bron: COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen	187	204	217	239	260
Eenheid: De gemiddelde WOZ-waarde van woningen x €1.000. Bron: CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Formatie ambtelijk apparaat	5,8	5,8	6,1	5,9	6,3
Eenheid: Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners. Bron: Eigen gegevens gemeente					
Bezetting ambtelijk apparaat	5,7	5,9	6,1	6,0	6,2
Eenheid: Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners. Bron: Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner	490	490	406	429	466
Eenheid: De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken. Bron: Eigen gegevens gemeente					

Kosten inhuur externen als % van de loonsom	21%	17%	22,7%	0%	0%*

Eenheid: Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.

Bron: Eigen gegevens gemeente

* inhuur wordt pas begroot op het moment dat er een aanvraag voor inhuur is

Overhead % van totale lasten	5,0%	9,5%	9,0%	9,3%	9,2%

Eenheid: Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.
Bron: Eigen gegevens gemeente

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**13.316**	**2.104**	**0**	**303**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.055	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	2.068	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	6.192	2.013	0	303
Een goede bedrijfsvoering	**76.598**	**6.216**	**3.284**	**162**
Overig	**10.634**	**551.067**	**620**	**56.129**
Totaal	**100.547**	**559.387**	**3.904**	**56.594**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	96.891	88.886	88.233	100.547	99.985	100.306	101.055
Baten	511.617	521.831	530.016	559.387	581.044	588.824	545.931
Saldo lasten en baten	***414.726***	***432.945***	***441.783***	***458.840***	***458.840***	***488.518***	***444.875***
Toevoegingen aan reserves	42.181	19.864	28.536	3.904	10.558	29.905	284
Onttrekkingen aan reserves	27.972	23.028	31.933	56.594	594	239	13.498
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-14.209***	***3.165***	***3.397***	***52.690***	***52.690***	***-29.666***	***13.214***
Gerealiseerd resultaat	**400.518**	**436.110**	**445.180**	**511.530**	**471.096**	**458.852**	**458.089**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn totaal begroot op € 100,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 46,4 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 30,5 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 6,5 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 4,8 miljoen voor kosten college en raad;
- € 2,1 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 10,2 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2022 met € 11,5 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is € 4,7 miljoen meer begroot in 2023 in verband met kostenstijgingen ICT op het gebied van digitalisering en informatieveiligheid. Daarnaast is € 6,4 miljoen stijging van lasten in verband met nominale prijscompensatie.
Tevens is in het coalitieakkoord € 2,5 miljoen ten behoeve van Strategie, Beleid en Regie opgenomen. De vaste - en vlottende financiering zorgen in 2023 voor € 1,5 miljoen minder lasten. De stijging op de personeelslasten van € 0,9 miljoen. Daarnaast is er voor € 0,8 miljoen minder lasten begroot voor publieke dienstverlening en voor € 0,8 miljoen minder begroot op wijkgericht werken.

Komende jaren investeren we vanuit Inclusie & Diversiteit ruim € 1,4 miljoen per jaar extra, waarvan in de begroting van programma S00 twee bedragen zijn opgenomen, te weten € 205.000 voor Inclusieve Communicatie en € 110.000 voor een inclusieve gemeentelijke organisatie.

Baten

De baten voor 2023 zijn totaal begroot op € 559,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 490,2 miljoen gemeentefonds;
- € 59,4 miljoen voor belastingen;
- € 4,5 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 2,0 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 3,3 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2022 met € 29,4 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 26,8 miljoen toeneemt.

Toevoegingen aan reserves

De toevoegingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 3,9 miljoen. De grootste toevoegingen zijn:

- € 3,0 miljoen bestemmingsreserve kapitaallasten voor de verduurzaming en het toegankelijk maken van vastgoed;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve bedrijfsvoering;
- € 0,3 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed.

In 2022 is een toevoeging van € 15,5 miljoen aan de algemene reserve en € 12,0 aan de BR Solvabiliteit begroot. Deze vinden in 2023 niet plaats waardoor de toevoegingen in 2023 lager uitvallen.

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 56,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:

- € 36,2 miljoen algemene reserve;
- € 19,5 miljoen bestemmingsreserve solvabiliteit in verband met de opheffing hiervan;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve taakmutaties gemeentefonds in lijn met de nota budgetoverheveling 2021;
- € 0,2 miljoen bestemmingsreserve bedrijfsvoering;
- € 0,2 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
DataLand
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Regionale en andere bovenlokale lichamen

- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening

- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Coalitieakkoord 2018-2022:
- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021).

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten en is een basiswaarde om je te kunnen ontwikkelen. Iedereen moet in Arnhem prettig kunnen leven, wonen en werken en zich daarbij veilig kunnen voelen. Waar misdaad niet loont en criminaliteit en ondermijning geen kans maken. Arnhemmers moeten zich veilig voelen in hun wijk en buurt. Dit draagt bij aan sociale betrokkenheid en verheft de wijk. We zetten dus volop in op het aanpakken van criminaliteit als drugshandel, diefstal en overvallen. Er ligt in Arnhem een forse opgave, want we scoren als het gaat om veiligheid simpelweg niet goed genoeg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem: een veilige stad!

Veiligheid is een belangrijke voorwaarde voor een prettig leven, wonen en werken in Arnhem. In een stad waar iedereen zich kan ontwikkelen zonder buitengesloten te worden; door vrij te zijn in denken en te mogen zijn wie je bent zonder te worden gediscrimineerd. In een stad waar misdaad niet loont en slachtoffers worden gesteund. In een stad waarin veiligheid een bijdrage levert aan een prettig woon- en leefklimaat voor bewoners in de wijken, aan een prettig verblijf van bezoekers en aan een florerende economie zonder oneerlijke concurrentie. En waar adequaat wordt gehandeld bij het voorkomen en bestrijden van calamiteiten waaronder aandacht voor risicobeheersing en veiligheid bij grote evenementen om schade te beperken.

De veiligheidsagenda zal dit najaar opnieuw worden herijkt in de kadernota veiligheid 2023-2026.
Met de ambities neergelegd in de perspectiefnota 2022 - 2025 wordt een impuls gegeven aan de veiligheidsagenda. Veiligheid werkt door in vrijwel alle andere beleidsterreinen. Veiligheid is de basis van ons bestaan. Wijkveiligheid krijgt te maken met steeds grotere opgaven. Politie en justitie zien een toename in de georganiseerde misdaad. Het rapport van de Rekenkamer over de lokale aanpak van ondermijning onderschrijft dit beeld en de noodzaak tot doorpakken. De Nationaal Rapporteur Mensenhandel waarschuwt ons over de ernstige situatie in Arnhem en vraagt om een gedegen aanpak.
Met een goed georganiseerd Arnhems veiligheidsteam, dat optimaal gebruik maakt van bevoegdheden zetten we ons samen met politie en justitie en met andere relevante partners in om het Arnhems veiligheidsniveau naar een normaal Nederlands peil te brengen. Dit kan onder meer dankzij de provincie en de ministeries die de inzet van Arnhem zien en waarderen met investeringen.

Criminaliteit maakt geen kans

Arnhem staat hoog op de lijst van 100.000+ gemeenten met de meeste delicten per 1000 inwoners. Ondanks een daling van het aantal in de afgelopen jaren. Het aantal in Arnhem (64,9) kwam in 2021 meer in de buurt van het aantal dat past bij een gemeente van 300.000+ (69,1) dan van het landelijke gemiddelde van gemeenten met 100.000 - 300.000 inwoners (48,4). Deze situatie is niet te koppelen aan één of twee veiligheidsincidenten, maar ontstaat door een breed scala aan misdrijven. Voor de komende jaren zetten we in op een daling van het aantal delicten naar een niveau dat aansluit bij het landelijke gemiddelde van steden met de omvang van 100.000 - 300.000 inwoners. Tegen ondermijnende criminaliteit wordt stevig opgetreden en worden barrières opgeworpen waaronder het toepassen van de Wet Bibob. Er wordt een norm gesteld door handhavend op te treden. Daarvoor versterken we de handhavingscapaciteit, want Arnhem heeft momenteel te weinig handhavers. In preventieve zin door het regelmatig en structureel controleren van kwetsbare branches maar ook bij speciale integrale acties naar aanleiding van signalen en onderzoek. Een digitaal informatieknooppunt zorgt ervoor dat we maximaal en zorgvuldig gebruik maken van de informatie waarover we beschikken.

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+

Er zijn in Arnhem nog ruim elfduizend slachtoffers van een misdrijf per jaar. De inzet is gericht op het verder terugdringen van het aantal delicten per 1000 inwoners, door middel van voorlichting en door het in gezamenlijkheid met politie en het Openbaar Ministerie (OM) prioriteit te geven aan het oplossen en vervolgen. Daarbij is vooral aandacht voor het voorkomen en oplossen van de High Impact Crime delicten (inbraak, overval). Cameratoezicht, waaronder de inzet van mobiel/tijdelijk cameratoezicht, wordt ingezet waar dat noodzakelijk is om de openbare orde te handhaven en om incidenten en delicten te voorkomen of tijdig hierop te acteren. We versterken de handhavingscapaciteit, omdat Arnhem momenteel te weinig handhavers heeft voor de veiligheidsopgave waar de stad voor staat.

Misdaad mag niet lonen

Witwassen, drugshandel in welke vorm dan ook, illegaal gokken, mensenhandel en illegale prostitutie zijn vormen van criminaliteit die direct of indirect de openbare orde aantasten en de samenleving ontwrichten. Met het intrekken van vergunningen en sluiting van (horeca)panden wordt onder andere een norm gesteld om te voorkomen dat criminelen voet aan de grond krijgen in Arnhem. Bij de horeca- en exploitatievergunningen worden ondernemers gescreend. Het ruimer toepassen van de mogelijkheden die de Wet Bibob biedt, werpt een extra barrière op voor criminelen. Het rapport van de Rekenkamer over de lokale aanpak onderschrijft deze noodzaak. De Rekenkamer stelt dat Arnhem voor wat betreft de omvang van ondermijning niet onderdoet voor de G4-steden. Het rapport benadrukt het belang van een gecoördineerde en integrale meerjarige aanpak. Deze aanpak is neergelegd in het plan van aanpak ondermijning dat recent is gedeeld met de raad. Dit plan omvat ambitie, duidelijke doelstellingen, stelt prioriteiten en geeft een uitwerking van de noodzakelijke extra capaciteit en middelen op dit onderwerp. Onderdeel hiervan zijn enkele voorstellen om de APV te wijzigen, die in 2023 met de gemeenteraad zullen worden gedeeld.
Er zijn verschillende stappen gezet om de informatiepositie van de gemeente Arnhem te verbeteren. Het meldpunt ondermijning is naar verwachting in oktober 2022 operationeel. Een digitaal informatieknooppunt zorgt er voorts voor dat we in 2023 maximaal en zorgvuldig gebruik maken van de informatie waarover we beschikken. Het informatieknooppunt maakt informatie uit verschillende bronnen gestructureerd inzichtelijk, waardoor interventies tijdig en zoveel mogelijk op basis van volledige en juiste informatie kunnen worden ondernomen. Onder de regie van de gemeente worden de inspanningen en controles van het Interventieteam Ondermijning Arnhem samen met justitie, politie, handhaving en andere relevante partners voortgezet in de strijd tegen ondermijnende activiteiten.

Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp, Klarendal, Arnhemse Broek, Presikhaaf en Malburgen. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers verder versterken en een grotere impuls geven. Jeugdcriminaliteit wordt voorkomen en teruggedrongen met het plan van aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost, een voortzetting en intensivering van het Breed Offensief Tegen Georganiseerde Ondermijnende Criminaliteit (BOTOC). Met de aanpak wordt voorkomen dat jongeren vroegtijdig in de criminaliteit belanden. Het experiment gesloten coffeeshopketen, waaraan Arnhem deelneemt, bevindt zich helaas nog steeds in de opstartfase en zal naar verwachting in 2023 tot uitvoering komen. Dan treedt ook het lokale nieuwe coffeeshopbeleid in werking. Vooruitlopend daarop zullen in Arnhem alle coffeeshops worden onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen

De gemeente zal in 2023 samen met de politie en jongerenwerkers de Arnhemmers en bedrijven blijven informeren over de risico’s en over hoe zich zelf te wapenen tegen slachtofferschap van online criminaliteit. Ook zal de samenwerking met onze buurgemeenten op dit onderwerp worden geïntensiveerd en zal Arnhem blijven bijdrage aan de City deal lokale weerbaarheid cybercrime om onze expertise te delen en te vergroten in het land. Onze bewustwordingscampagne onder jongeren, om hen te beschermen tegenover daders van cybercriminaliteit, zal worden voortgezet. Daarbij zetten we extra in om online seksueel misbruik, sextortion (afpersing met naaktbeelden), en grooming (digitaal kinderlokken) te voorkomen (in lijn met de uitvoering van de motie 21M105).

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Misdrijven per 10.000 inwoners	674	731	690	648	
Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners					
Bron: waarstaatjegemeente					
Aantal overvallen	0,95	0,88	0,68	0,49	
Eenheid: overvallen per 10.000 inwoners					
Bron: waarstaatjegemeente					
Aantal straatroof	1,8	3,0	2,5	1,8	
Eenheid: straatroof per 10.000 inwoners					
Bron: waarstaatjegemeente					
Drugsdelicten	10,8	15,4	14,3	14,5	
Eenheid: aantal drugsdelicten per 10.000 inwoners					
Bron: Waarstaatjegemeente					
Politieregistraties overlast jeugd	31,1	42,8	100,6	99,0	
Eenheid: politieregistraties overlast jeugd per 10.000 inwoners					
Bron: Waarstaatjegemeente					

Verwijzingen Halt	11	10	13	8
Eenheid: Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar				
Bron: Waarstaatjegemeente (verplichte BBV-indicator)				
Politieregistraties overlast door verwarde personen	89,4	102,2	111,9	138,0
Eenheid: Per 10.000 inwoners				
Bron: Waarstaatjegemeente				

Crisisbeheersing op orde

In het belang van onze inwoners is er aandacht voor het voorkomen van rampen en calamiteiten. Bij activiteiten en stedelijke ontwikkelingen is veiligheid onderdeel van de planvorming en uitvoering. Mocht er ondanks de voorzorgsmaatregelen toch een calamiteit zijn, dan staat er een crisisorganisatie paraat om de risico's en schade voor mens en natuur zo veel mogelijk te beperken.
Arnhem is een grote stad met een open karakter en dat heeft gevolgen voor de openbare orde en veiligheid. Een centraal station, uitgebreide horeca met vrije openingstijden en een professionele voetbalclub zijn verworvenheden die komen met verantwoordelijkheid. Zo gaat de opening van horeca en het nachtleven na corona gepaard met forse onregelmatigheden, tot aan ernstige aanrandingen toe. Gebeurtenissen elders in de wereld hebben hun weerslag op de aanzienlijke diasporagemeenschappen in Arnhem. Crises als de coronapandemie, de opvang van vluchtelingen en zeer recent de ontwikkelingen rond het stikstofdossier voeden de verharding en polarisatie. Het aantal demonstraties is verdubbeld, met steeds meer gevallen van geweldsdreiging. Met de huidige middelen kunnen we crises, evenementen en demonstraties onvoldoende in goede banen leiden en is het risico dat ze uit de hand lopen te groot. De gemeente is hierbij spin in het web: de aanvraag om een demonstratie te mogen houden, het contact met de organisator en met alle veiligheidspartners verloopt via de gemeente. Daarom versterken we de gemeentelijke coördinatie. Tevens versterken we de handhavingscapaciteit in de stad.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen

In het samenwerkingsverband van de Veiligheidsregio Gelderland Midden worden maatregelen getroffen om calamiteiten en rampen te voorkomen en snel en juist te handelen. De basis voor een effectieve en efficiënte uitvoering zijn het Beleidsplan Brandweer 2020-2023 en het Beleidsplan Veiligheidsregio Gelderland Midden 2020-2023. Lokaal zijn de risicolocaties in beeld en deze worden opgenomen in de nieuw op te stellen omgevingsplannen. De inzet voor bevolkingszorg (acute bevolkingszorg, crisiscommunicatie, preparatie nafase) bij calamiteiten door de gemeente is geborgd. Door de brandweer wordt ingezet op brandveiligheid door aandacht te vragen voor preventieve woningaanpassingen, de ontwikkelingen op het gebied van de (veilige) energietransitie en de risicogroep ouderen. Er blijft aandacht voor het op een juiste manier ruimen van aangetroffen niet-ontplofte explosieven. Vanaf 2022 krijgt de VGGM het toezicht op de BEVI (Besluit externe veiligheid inrichtingen) -instellingen overgedragen van de omgevingsdiensten (ODRA). Ook is de wetgever voornemens om in het Besluit Bouwen en Leefomgeving rekening te houden met 'Wonen met zorg' onder andere door advisering en toezicht vanuit de brandweerorganisatie. Dit wordt verder uitgewerkt op de landelijke tafels. Het regionaal dekkingsplan, dat periodiek wordt geactualiseerd, zal dit keer fors worden aangepast.

Veiligheid voor de wijk en als persoon

Arnhemmers moeten zich veilig voelen in hun wijk en buurt. Dit draagt bij aan sociale betrokkenheid en verheft de wijk. Het gevoel van veiligheid per wijk loopt uiteen van matig tot zeer goed. De inzet is gericht op wijken die achterblijven bij het gemiddelde Arnhemse niveau. Ook persoonlijk moet men zich veilig voelen om deel te nemen aan de Arnhemse samenleving. Daarom wordt ingezet op het tegengaan van discriminatie en geweld in afhankelijkheidsrelaties en wordt er steeds meer inzet gevaagd ten aanzien van personen met verward gedrag met een veiligheidsrisico voor zichzelf of de omgeving (het aantal registraties is bijna verdubbeld in de afgelopen vijf jaar). Ook dit is een reden om de handhavingscapaciteit in Arnhem te versterken. Jeugdcriminaliteit wordt voorkomen en teruggedrongen met het plan van aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost, een voortzetting en intensivering van het Breed Offensief Tegen Georganiseerde Ondermijnende Criminaliteit (BOTOC). We richten ons daarbij op het vroegtijdig ingrijpen om te voorkomen dat jongeren afglijden in de criminaliteit.

Steun bij aanpak woonoverlast

Woonoverlast is een venijnige vorm van onrecht die mensen treft in de kern van hun bestaan, namelijk in en bij de eigen woning. Woonoverlast vanwege dealen in drugs is ingrijpend voor bijvoorbeeld gezinnen en ouderen. Omdat momenteel de aanpak van woonoverlast incidenteel wordt bekostigd, deze middelen wegvallen en duidelijk is dat er geen rijksgeld voor is, zal bij het niet toekennen van geld de aanpak moeten worden teruggeschroefd. Dat betekent dat meldingen van burgers blijven liggen en zichtbare en ingrijpende problemen in de wijken blijven bestaan. Bovendien wordt voor malafide verhuurders duidelijk dat de gemeente geen vuist kan maken. Tot slot heeft dit ook gevolgen voor de uitvoering van verscheidene moties van en toezeggingen aan de raad, waaronder het actieplan overlast. Door extra middelen bestendigen we het huidige succesvolle model waarin alle partijen die betrokken kunnen worden bij de aanpak van woonoverlast samen meer zijn dan de som der delen en zorgen we dat Arnhemmers ongestoord en in vrijheid kunnen wonen.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling

Discriminatie, polarisatie en radicalisering dragen bij aan vijandigheid, bedreiging en geweld en maken dat mensen zich niet welkom voelen in onze samenleving. Met het meldpunt Discriminatie en Pesten en het vergroten van de aangiftebereidheid en een professionele afhandeling bij politie en het Openbaar Ministerie (OM) worden slachtoffers gehoord en gesteund. We bestrijden seksuele intimidatie en bieden steun aan slachtoffers. Hiervoor is een uitvoeringsplan opgesteld. Ook radicalisering blijft de volle aandacht krijgen, met een nieuwe aanpak in de vorm van een vierjarenplan dat binnenkort aan de gemeenteraad zal worden gezonden. Slachtoffers van geweld in een afhankelijkheidsrelatie kunnen op steun rekenen door zorg, opvang en het toepassen van het 'tijdelijk huisverbod'. In het Veiligheidshuis wordt met ketenpartners in zorg en justitie in een persoonsgerichte aanpak toegewerkt naar een duurzame oplossing voor onder meer risicojeugd met crimineel gedrag en plegers van High Impact Crime delicten. Criminele jeugdgroepen worden geprioriteerd in de lokale driehoek voor een aanpak op maat. Voor de aanpak van personen met verward gedrag wordt ingezet op een sluitende aanpak van zorg en veiligheid.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid

Met de wijkaanpak laten we zien wat we met elkaar normaal gedrag vinden, juist ook door zichtbaar het niet-normale gedrag aan te pakken. De Veiligheidsmonitor 2021 laat eens te meer zien dat de aanpak van wijken urgent is. Het veiligheidsgevoel van de bewoners wordt door meer dan criminaliteit en misdaad bepaald. Ook verloedering van de openbare ruimte en aanwezige sociale problematiek is hierop van invloed. In nauwe samenwerking met de teams Leefomgeving wordt met relevante partners en met de bewoners de problematiek aangepakt en gaan we periodiek in gesprek om te bezien of we ook daadwerkelijk de gewenste voortgang boeken en welke bijstelling of extra aandacht nodig is. Onder aansturing van Veiligheid en teams Leefomgeving is er een wijkveiligheidsoverleg per gebied om de problematiek te bespreken en om te zetten in actie. De druk en roep vanuit de wijken voor handhaving om normerend op te treden blijft onverminderd aanwezig. De aandacht voor de veiligheid in de wijken roept verwachtingen op en meer vragen vanuit de (wijk)bewoners. Beperkte capaciteit vraagt nog steeds om scherpe prioritering en optimale samenwerking met relevante partners om verschil te kunnen maken in het leefbaarheid- en veiligheidsniveau in de wijken. Op detailniveau kennen wij de overlastplekken en de overlastgezinnen en die voorzien we van een aanpak. De Radar/Sonar-methodiek brengt de problematiek per wijk duidelijk in beeld. Op basis van real-time informatie wordt zicht gekregen op de actuele veiligheids- en leefbaarheidsvraagstukken in de wijk.
De overlastproblematiek in de wijken is groot en het aantal meldingen daarover (van jeugdoverlast, overlast verwarde personen tot aan drugsoverlast) neemt enkel toe. Om die reden is er vanuit de raad bij de behandeling van de Perspectiefnota 2022-2025 ook de motie aangenomen om een breed actieplan voor het tegengaan van overlast vorm te geven. Het actieplan overlast voorziet in een nieuwe impuls in de aanpak van de overlast op Arnhemse hotspots.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
% Onveiligheidsgevoel algemeen		37		36	
Eenheid: Percentage					
Bron: Onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
% Onveiligheidsgevoel in de buurt		29		28	
Eenheid: Percentage					
Bron: Onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Tijdelijk huisverbod	28	27	28	22	
Eenheid: Aantal huisverboden op jaarbasis					
Bron: Gemeente Arnhem					

BBV- indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)					
Effectindicator	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Diefstal uit woning	25,3	28,4	21,8	18,3	
Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 10.000 inwoners					
Bron: CBS					
Winkeldiefstal	47,3	56,5	47,7	44,2	
Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 10.000 inwoners					
Bron: CBS					
Geweldsmisdrijven	8,2	7,6	7,0	6,6	
Eenheid: Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron: CBS					

Vernieling	8,3	10,0	10,8	10,1
Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners				
Bron: CBS				
Jongeren met een delict voor de rechter	0,8%	0,7%	0,6%	
Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.				
Bron: CBS				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem: een veilige stad!	**22.205**	**2.289**	**73**	**397**
Criminaliteit maakt geen kans	562	64	0	0
Crisisbeheersing op orde	14.008	1.276	73	47
Veiligheid voor de wijk en als persoon	7.634	949	0	350
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**22.205**	**2.289**	**73**	**397**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	20.254	19.380	22.848	22.205	21.967	21.797	21.788
Baten	4.368	2.494	4.656	2.289	2.054	2.054	2.054
Saldo lasten en baten	***-15.886***	***-16.886***	***-18.193***	***-19.916***	***-19.916***	***-19.743***	***-19.734***
Toevoegingen aan reserves	151	71	73	73	73	73	73
Onttrekkingen aan reserves	706	343	1.086	397	401	400	397
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***554***	***272***	***1.013***	***324***	***324***	***327***	***324***
Gerealiseerd resultaat	**-15.332**	**-16.613**	**-17.180**	**-19.592**	**-19.585**	**-19.416**	**-19.410**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn totaal begroot op € 22,2 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- Uitgaven van € 14 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding.
- Uitgaven van € 3,95 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht.
- Uitgaven van € 1,5 miljoen voor het Veiligheidshuis.
- Uitgaven van € 0,75 miljoen in verband met de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het Plan van aanpak Preventie met gezag, de preventieve aanpak van jeugdcriminaliteit. Het plan van aanpak met subsidieaanvraag van € 1.5 miljoen is ingediend bij het Rijk. Daarnaast is cofinanciering van € 0,75 miljoen noodzakelijk om uitvoering te geven aan het plan van aanpak.
- Uitgaven van € 0,8 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

- Uitgaven van € 0,5 miljoen voor de aanpak ondermijning.
- Uitgaven van € 0,4 miljoen voor aanpak Mensenhandel, Seksuele intimidatie en woonoverlast.
- Uitgaven van € 0,3 miljoen voor aanpak jongerenwerk 3.0.

De totale lasten dalen per saldo ten opzichte van 2022 met € 0,7 miljoen.
Deze daling wordt enerzijds veroorzaakt doordat er minder rijksmiddelen ontvangen worden (totaal € 2.4 miljoen minder in 2023 ten opzichte van 2022). Deze rijksmiddelen zijn in 2022 ontvangen voor de aanpak van Radicalisering, Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit, uitvoering controle Corona Toegangsbewijs en Veiligheid In en om Scholen. Deze regelingen liepen tot 2022 en zijn vooralsnog niet (volledig) toegekend in 2023.
Anderzijds wordt in 2023 de aanpak verstevigd, waardoor onder andere de volgende lasten stijgen (totaal €1,7 miljoen ten opzichte van 2022) met de volgende bedragen:
- Uitgaven van € 0,15 miljoen voor versterking van de coördinatie openbare orde en veiligheid bij evenementen, manifestaties en demonstraties.
- Uitgaven van € 0,25 miljoen voor de aanpak van Seksuele intimidatie en woonoverlast.
- Uitgaven van € 0,75 miljoen in verband met de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag, de aanpak voor jongeren op achterstand in de meest kwetsbare wijken in Arnhem.
- Verhoogde bijdrage van € 0,4 miljoen ten behoeve van de gemeenschappelijke regeling VGGM als gevolg van toegenomen bedrijfsvoeringskosten en indexatie.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2023 een bedrag van € 2,3 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- Verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,3 miljoen.
- Opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen.
- Opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen.
- Opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,4 miljoen.
- Incidentele subsidie van € 0,2 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Veiligheid in en om scholen.

De totale baten dalen ten opzichte van 2022 met € 2,4 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen.

Toevoegingen aan reserves
In 2023 wordt voor een totaal van € 73.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2023 wordt voor een totaal van € 0,4 miljoen onttrokken aan de reserves:
- € 0,35 miljoen uit de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag.
- € 47.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

Opstellen mobiliteitsbeleid

In 2023 stellen we ons nieuwe mobiliteitsbeleid vast, waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht uitgangspunten zijn. We schetsen hierin de langetermijnambitie en de stappen die nodig zijn om de langetermijnambitie te realiseren. Onderdeel van dit mobiliteitsbeleid zal ook de communicatie rondom mobiliteit zijn. Hoe zijn we en willen we als stad bereikbaar zijn en welke duurzame alternatieven heeft de reiziger hierbij. Dit beleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes

In 2023 gaan wij de volgende fietsprojecten uitvoeren:

- Laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Dieren;
- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad fase 1;
- Asfalteren van fietspaden die nu nog in klinkers uitgevoerd zijn.

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken

We willen meer mensen laten wandelen door dit alternatief aantrekkelijker te maken.
Hiervoor gaan we een hoofdnetwerk voor voetgangers vaststellen, uitbreiden en verbeteren. Op basis van belangrijke herkomstplekken en bestemmingen kunnen we vaststellen wat hoofdlooproutes zijn in de stad. Vervolgens bepalen we waar dat netwerk nog ontbreekt en van onvoldoende kwaliteit is. Dat zal leiden tot een lijst van verbeterlocaties.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan

In 2023 werken we aan alle kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn

We zetten het onderzoek naar een nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten

In 2023 gaan wij in ieder geval de volgende HOV-projecten uitvoeren:
- Westervoortsedijk – Lelyweg;
- Velperweg.

Daarnaast zullen we ook weer nieuwe projecten voorbereiden, die in volgende jaren kunnen worden uitgevoerd.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer

De corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens, waaraan Arnhem gelegen is, is een van de belangrijke spoorcorridors van Nederland. Het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat heeft geconcludeerd dat aanpassingen en optimalisaties in de infrastructuur noodzakelijk zijn, om de urgente capaciteitsknelpunten op het spoor op te lossen en de ambities op deze corridor te realiseren. Dit zal waarschijnlijk resulteren in een MIRT-onderzoek of -verkenning.

Wij zullen via het MIRT-proces onze lobby voortzetten voor:
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.
- Het verbeteren van de huidige ICE naar Frankfurt en op een nieuwe ICE-verbinding (Berlijnlijn) via Arnhem (ook als duurzaam alternatief voor het vliegverkeer).
- Het realiseren van een oplossing voor de spoorknoop Oost in combinatie met de ontwikkeling van de verstedelijkingslocatie Spoorzone Arnhem Oost.

De goederenroutering door Nederland is ook belangrijk voor Arnhem. Het is onwenselijk dat een Noordtak Betuweroute door Arnhem gaat lopen in verband met de aantasting van de leefbaarheid in Arnhem (en omliggende kernen) en het belemmeren van de woningbouwlocatie Arnhem Oost. Wij blijven een lobby richting Rijk voeren om te voorkomen dat er extra goederenvervoer door Arnhem komt.

Daarnaast blijven we in gesprek met de concessiehouder, provincie Gelderland, om het openbaar vervoer in onze stad en de regio te verbeteren.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:
- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:
- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Verhoging parkeertarieven

We zorgen ervoor dat de parkeertarieven met 50 cent per uur zijn verhoogd ten opzichte van de tarieven in 2022.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aandeel fiets in modal spit	26%	21%	25%		

Eenheid: Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers

Bron: Odin (Onderweg in Nederland, CBS)

Aandeel openbaar vervoer in modal split	9%	7%	5%		

Eenheid: Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers

Bron: Odin (Onderweg in Nederland, CBS)

Tegengaan verkeersoverlast

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen.

Aanpassen wegenstructuur

Vooruitlopend op het verkeersstructuurplan beginnen wij in 2023 direct met het aanpassen van de wegenstructuur waar dit als no regret maatregel (en quickwin) zonder verkeersstructuurplan kan plaatsvinden. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Er is geld in de begroting vrijgemaakt om direct vanaf 2023 ook tot uitvoering van deze maatregelen over te kunnen gaan.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren

We heffen de flitsparkeerplaatsen op. Per locatie wordt bekeken wat de meest logische nieuwe invulling van de flitsparkeerplekken is.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid.

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade

We maken een plan hoe de functie en inrichting van de Rijnkade kan veranderen in een wandel- en fietspromenade en brengen dit zo snel mogelijk richting uitvoering.

Verbeteren verkeersveiligheid

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

Aanpak verkeersonveilige locaties

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal verkeersongevallen	1.203	1.137	957		

Eenheid: Aantal verkeersongevallen per 100.000 inwoners

Bron: Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland

Aantal aangepakte knelpunten	1	2	1	4

Eenheid: aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast

Bron: gemeente Arnhem

Beter en schoner taxivervoer

De taxiverordening wordt geïmplementeerd. We gaan aan de slag met de verduurzaming van de taxibranche. We gaan samen met de taxibranche, Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem (SKTA) en hun chauffeurs stappen zetten richting de inzet van zero emissie voertuigen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening

In 2023 willen we, nu we de coronacrisis grotendeels achter ons hebben gelaten en er bij de taxibranche weer draagvlak is voor de implementatie van de taxiverordening, overgaan tot de implementatie van de taxiverordening en de daarbij behorende maatregelen uitvoeren.

Schonere lucht in de stad

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Doorgaand verkeer door de stad beperken

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid een visie op de Arnhemse hubs op.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding

Zie voor de toelichting de inspanning 'Luchtkwaliteit' in programma S11 Ruimtelijke ontwikkeling.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad

Zie voor de toelichting de inspanning 'Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen' in het programma S10 Klimaat en Energie.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**5.695**	**0**	**3.663**	**4.978**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	1.626	0	3.663	4.978
Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken	1.715	0		
Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	731	0		
Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	731	0		
Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen	892	0		
Een duurzaam bereikbare stad	**949**	**0**	**0**	**0**
Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen	380	0	0	0
De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken	190	0	0	0
Verbeteren verkeersveiligheid	285	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	95	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**2.848**	**0**	**0**	**0**
Doorgaand verkeer door de stad beperken	1.139	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	1.424	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	285	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**20.226**	**9.529**	**10.079**	**9.870**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.718**	**9.529**	**13.742**	**14.848**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	20.751	22.911	22.700	29.718	29.986	29.236	29.893
Baten	6.339	7.663	7.725	9.529	9.623	9.574	9.526
Saldo lasten en baten	***-14.412***	***-15.248***	***-14.975***	***-20.189***	***-20.189***	***-19.662***	***-20.367***
Toevoegingen aan reserves	7.423	6.837	7.316	13.742	10.018	10.025	9.756
Onttrekkingen aan reserves	7.711	8.106	8.244	14.848	10.325	10.247	10.364
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***287***	***1.269***	***928***	***1.106***	***1.106***	***222***	***608***
Gerealiseerd resultaat	**-14.124**	**-13.979**	**-14.047**	**-19.083**	**-20.056**	**-19.440**	**-19.759**

Toelichting

De totale lasten in het programma bereikbaarheid bedragen € 29,7 miljoen. € 5,5 miljoen hiervan bestaat uit nieuwe prioriteiten zoals ook in de ontwikkelingen in het financieel kader toegelicht. Dit betreft € 2,0 miljoen voor het verlagen van de maximum snelheid, € 2,0 miljoen voor de vermindering van het aantal rijbanen, € 1,0 miljoen voor het aanleggen van een wandel- en fietspromenade op de Rijnkade en € 0,5 miljoen voor fietsparkeren.

Verder is € 9,9 miljoen begroot voor het beheer van de infrastructuur, € 5,6 miljoen voor parkeergarages en fietsenstallingen, € 4,5 voor de verdere ontwikkeling van mobiliteit, € 2,3 miljoen voor overig vastgoed met betrekking tot mobiliteit, € 1,2 miljoen voor overhead en € 0,7 miljoen voor overige lasten.

Het beheer van de infrastructuur bestaat uit een aantal onderdelen. € 2,0 miljoen betreft kosten voor de organisatie, zoals de loonkosten van de beheerders die de onderhoudsplanningen maken. Deze lasten zijn in 2023 € 0,5 miljoen hoger vanwege de ontwikkeling van het Gele Rijdersplein. Het grootste deel betreft het beheer van de verhardingen € 4,9 miljoen. Verder vallen hier met name de openbare verlichting € 0,6 miljoen, verkeersregelinstallaties € 0,3 miljoen, civieltechnische kunstwerken € 0,4 miljoen, de trolleyinfrastructuur € 0,4 miljoen, gladheidsbestrijding € 0,4 miljoen en incidenteel € 0,7 miljoen voor Buitengewoon Beter onder.

Voor het onderhoud van de verhardingen wordt jaarlijks de staat van de wegen geïnspecteerd. Op basis van modellen van kennisplatform CROW waarin onder andere verkeersintensiteit en het type ondergrond een rol spelen wordt een inschatting gemaakt van de verwachte levensduur. Hierbij geldt dat verhardingen in het centrum en winkelcentra een hogere beeldkwaliteit moeten hebben dan wegen op bedrijventerreinen en in wijken zoals ook in de paragraaf kapitaalgoederen wordt beschreven. Op basis van de beschikbare middelen wordt hiermee een prioritering gemaakt waar onderhoud benodigd is. In een zogenaamde ‘map table sessie’ wordt de planning van de werkzaamheden vervolgens afgestemd door bijvoorbeeld de vervanging van het riool samen te laten vallen met de vervanging van het wegdek om zo de overlast voor inwoners te beperken en door de combinatie van werkzaamheden mogelijk kosten te besparen. Voor verhardingen bepalen dus niet de werkzaamheden het benodigde budget, maar bepaalt het beschikbare budget de uit te voeren werkzaamheden. De inspectierapporten laten een redelijk stabiel beeld van de beeldkwaliteit zien, waarmee het begrote budget aansluit bij de door de raad gestelde kaders voor de beeldkwaliteit.

Onderhoud aan de openbare verlichting bestaat voor het grootste deel uit een investeringsbudget voor vervanging. Op basis van levensduur, gecombineerd met inspecties wordt bepaald welke verlichting aan vervanging toe is. De masten hebben daarbij doorgaans een levensduur van 30 jaar en de armaturen van 15 jaar. Bij de bouw van een wijk of herinrichting van een straat wordt een bepaald type straatverlichting gekozen. In het onderhoud wordt in principe hetzelfde type teruggeplaatst. Doordat Arnhem in de laatste decennia niet gelijkmatig gegroeid is fluctueert het aantal straatlantaarns dat van jaar tot jaar vervangen moet worden aanzienlijk. Daarom wordt er geen gebruik gemaakt van een jaarlijks (constant) investeringsbudget, maar wordt de planning van het investeringsbudget via het MIP gedaan. Daarmee wordt dit dus jaarlijks zero based opgebouwd.

Voor verkeersregelinstallaties (VRI’s) bestaat het onderhoudsbudget ook voor het grootste deel uit een investeringsbudget voor vervanging. De vervanging wordt met name gepland op basis van de verwachte

levensduur van 30 jaar voor de masten en 15 jaar voor onder andere de armaturen en computers. De komende jaren vormt de overstap naar iVRI's een financiële onzekerheid. Klassieke VRI's bepalen op basis van sensoren in het wegdek de verkeersdrukte en regelen op basis daarvan welke verkeerslichten hoe lang op groen staan. Bij iVRI's wordt technologie ingezet om direct met slimme auto's te communiceren. Steeds meer auto's hebben de technologie hiervoor aan boord. Met iVRI's kan een efficiëntere doorstroom bereikt worden dan met klassieke VRI's. Het moment om over te stappen naar deze nieuwe technologie is echter onzeker.

Civieltechnische kunstwerken bestaan met name uit bruggen, viaducten, tunnels en trappen op diverse plaatsen in de stad. Deze kunstwerken voldoen vrijwel allemaal aan specifieke eisen voor de locatie waar ze geplaatst zijn. Vanwege de lange levensduur en het unieke karakter worden civiele kunstwerken per project begroot en is er daarmee al sprake van een zero based begroting.

De Arnhemse trolleyinfrastructuur is uniek voor Nederland. Het onderhoud hiervan valt onder de concessie die verleend wordt voor het verzorgen van het openbaarvervoer. Daarmee worden de lasten gedekt door de verleende concessie.

Voor gladheidsbestrijding is op historische basis € 0,4 miljoen geraamd. Afhankelijk van de weersomstandigheden vallen deze kosten jaarlijks hoger of lager uit. Vanwege grote onvoorspelbaarheid van de weersomstandigheden, zijn deze lasten niet zero based te begroten.

De lasten voor parkeergarages en fietsenstallingen bestaan voor € 1,9 miljoen uit kapitaallasten. Lasten voor onder andere elektra, heffingen en belastingen worden op werkelijke kosten begroot. Het onderhoud wordt planmatig, en daarmee zero based, begroot.

Van de € 4,5 miljoen voor de ontwikkeling van mobiliteit bestaat € 2,0 miljoen uit de ontwikkeling van de plannen en € 2,5 miljoen uit de uitvoering van nieuwe (investerings)projecten. De € 2,0 miljoen voor de ontwikkeling bestaat voor € 0,7 miljoen uit directe loonkosten, € 0,7 miljoen programmageld en € 0,5 miljoen investeringskrediet voor de accentnota fiets.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn de ambities van ondernemende Arnhemmers, van starters tot grote bedrijven en van andere organisaties en werkgevers in de stad samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut

We willen Arnhem op de kaart zetten als aantrekkelijke stad voor inwoners, studenten en bezoekers. Waar bedrijven zich uitgenodigd voelen, kansen zien en investeren. En waar partners samen meerwaarde creëren, passend bij de ambities van Arnhem. We zetten in op verschillende soorten werkgelegenheid en op bedrijven met een duurzaam en innovatief karakter. Dynamische werklocaties en -clusters nodigen nieuwe bedrijven uit om zich in Arnhem te vestigen, met nieuwe werkgelegenheid tot gevolg. Arnhem als Hotspot Energy versterken is een belangrijke kans en uitdaging, zeker met de komst van een universiteit. Met de Bruisende Binnenstad, het vele groen in de stad, de verbinding met de Veluwe en de regio, de historie (herinneringstoerisme), het kunst- en culturele aanbod en de vele evenementen hebben we een aantrekkelijk toeristisch en recreatief aanbod. We zetten in op de versterking van de samenwerking van bedrijven en kennisinstellingen rondom human capital, zodat we samen met hen kunnen anticiperen op wat de maatschappij 'straks' nodig heeft.

Toekomstgericht ondernemerschap

In de ontwikkeling van Arnhem als groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad is ondernemerschap een belangrijke schakel. Ondernemers creëren werkgelegenheid, doen investeringen, hebben lef en initiëren innovatie en creativiteit en duurzaamheid in de stad. We werken daarom aan toekomstgericht ondernemerschap. MKB'ers en starters zijn daarin belangrijke ondernemersgroepen aangezien zij toekomstige werkgelegenheid creëren en zorgen voor vernieuwing en innovatie in de Arnhemse economie.
We ondersteunen ondernemers optimaal bij hun bedrijfsvraagstukken, bijvoorbeeld op het gebied van innovatie, digitalisering en duurzaamheid. De samenwerking tussen overheid, onderwijs en ondernemers speelt daarin een belangrijke rol.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening

Ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. Het is van belang om het contact tussen de overheid en de ondernemer nog sterker en directer te maken (één aanspreekpunt) en onderlinge samenwerkingen te faciliteren. We maken ondernemersbeleid en stellen regels op met de ondernemers in plaats van voor hen (MKB-toets) en streven ernaar dat zij niet worden belemmerd door overbodige regels. Ondernemers vanuit verschillende branches worden uitgenodigd mee te praten.
De gedachtegoed van Van Bedrijven Weten (VBW) zetten we voort, waarmee we de ondernemersdesk blijven optimaliseren en we monitoren de vragen die binnenkomen en de ondernemerstevredenheid.
Het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) pakt complexe vraagstukken van ondernemers op en de bestaande informatievoorziening naar ondernemers wordt verder uitgebouwd.
Ondernemersdienstverlening is er voor alle ondernemers. Hierin wordt actief samengewerkt met Doorbraak naar Werk en Werk & Inkomen.
Tot slot zorgen we ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen (houding en gedrag).

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers

We werken samen met het georganiseerd bedrijfsleven aan toekomstgericht ondernemerschap waarin bedrijven en starters gefaciliteerd en ondersteund worden in hun ontwikkeling. We ondersteunen en faciliteren daarbij het vervolg op de StartClub die in 2021 als pilot is uitgevoerd. We continueren onze inzet in de regionale MKB-deal Smart Together. Verder dragen we bij aan het speerpunt van de Groene Metropoolregio (GMR) gericht op versterken van het MKB. Eveneens zet Arnhem, samen met externe partijen, actief in op het bieden van geschikte werkplekken voor (creatief) ondernemerschap. Tot slot stimuleren we, als onderdeel van de bredere doelstelling om lokale, sociale en duurzame inkoop te bevorderen, het vergroten van de lokale inkoop bij Arnhemse ondernemers.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt.

Gericht acquisitie en accountmanagement

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding, meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij energy een belangrijke focussector is. De bedrijven, ook buiten de energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan dit getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal banen	855,5	857,7	846,7	853,1	
Eenheid: Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.					
Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research (BBV-indicator)					
Aantal vestigingen	125,5	128,9	136,2	140,7	
Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar					
Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research (BBV-indicator)					
Snelgroeiende bedrijven	18,5	17,2	14,3		
Eenheid: Snelgroeiende bedrijven (10% autonome groei aantal werknemers per jaar, over een periode van drie jaar) per 1.000 vestigingen; 2020 is voorlopig					
Bron: CBS- Lokale economie					

Ondernemerstevredenheid		
Eenheid:		
Bron: Deze indicator gaat worden gemeten in de ondernemersenquête.		
Omvang lokale inkoop	19,5	19,5
Eenheid: percentage van de totale lokale inkoop		
Bron: Gemeente Arnhem		

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat

In Arnhem streven we een circulaire en toekomstbestendige economie na. Werklocaties leveren veel werkgelegenheid op voor de stad. Een toekomstbestendig vestigingsklimaat gaat over zowel fysieke werklocaties en de bereikbaarheid hiervan, als over de kwalitatieve kant van het vestigingsklimaat. Samen met stakeholders willen we een kwaliteitsimpuls geven aan de werklocaties in onze stad zodat deze groen, duurzaam en toekomstbestendig worden en blijven. De komende periode spelen er grote fysieke ontwikkelingen in de stad die zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve aspecten van het vestigingsklimaat raken. Dit zijn ontwikkelingen waarbij het draait om de druk op de ruimte in binnenstedelijk gebied, bijvoorbeeld de ontwikkeling Spoorzone Arnhem-Oost, waar een groot deel van de werklocaties van Arnhem geografisch gezien onder vallen.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties

De druk op de ruimte in de stad is enorm, zowel wonen als werken als verblijven vragen om (extra) ruimte. Met de groei van Arnhem, moet er ook voldoende ruimte zijn om te werken in de stad. In 2022 is de Visie Werklocaties opgesteld. Hierin worden clusters bedrijvigheid omschreven vanuit diverse typen werkmilieus. Dit maakt duidelijk waar functiemenging plaats kan vinden en in welke vorm, maar ook op welke werklocaties monofunctioneel ruimtegebruik in de toekomst van toepassing blijft. Dit laatste is onder andere noodzakelijk om circulaire bedrijvigheid in de stad te kunnen huisvesten.
Tevens omschrijft de Visie Werklocaties een aantal opgaven voor de werklocaties om als stad voldoende en een kwalitatief goed vestigingsklimaat te behouden. Optimaal ruimtegebruik is daarom het uitgangspunt met als doel meer werkplekken voor een stad die groeit. We stellen ons als doel om de arbeidsintensiteit per werklocatie te gaan monitoren ten behoeve van optimaal ruimte gebruik. Tevens wordt het Regionaal Programma Werklocaties periodiek gemonitord, waarbij inzicht blijft op regionale vraag en aanbod van werklocaties.

Zo zal voor bedrijventerrein Het Broek gestart worden met een ambitiedocument dat richting moet geven aan herontwikkeling en revitalisering. Thema's als verdichten, verduurzamen, klimaat en circulaire economie vinden hierin een plek. Maar ook kansen als versterken van het energiecluster in de stad door middel van verbinden van de kenniscampus met de innovatiecampus (IPKW).

Betere bereikbaarheid van werklocaties

Werklocaties moeten goed bereikbaar zijn te voet, met de fiets, het openbaar vervoer en de auto zodat de werkplekken toegankelijk zijn voor inwoners van Arnhem. Ook streven we naar betere (inter)nationale treinverbindingen, wat Arnhem aantrekkelijk houdt voor bedrijven en werknemers. Om dit te bereiken gaan we in gesprek met stakeholders en stimuleren we hen om met initiatieven te komen die bijdragen aan duurzame mobiliteitsoplossingen welke bijdragen aan het vergroten en verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties. Daarnaast zullen we bij de (prioritering in de) investeringen die wij in onze infrastructuur doen, de goede duurzame bereikbaarheid van de werklocaties meenemen als uitgangspunt.
Ook werken we aan bereikbaarheid van werklocaties onderling. Zo werken we aan de bereikbaarheid van de kenniscampus en zetten we in op verbinding met IPKW en de tussenliggende terreinen. Bij de campus Arnhem en IPKW wordt met stakeholders verkend op welke wijze andere werklocaties ook beter bereikbaar worden (last mile), bijvoorbeeld met het gebruik van elektrisch deelvervoer. Tot slot werken we voor de werkgeversaanpak veel samen met het programma Slim en Schoon onderweg.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers

Een aantrekkelijk woon- en leefklimaat maakt dat studenten na hun studie in Arnhem, graag in Arnhem blijven wonen en werken. Dit zorgt voor behoud van kennis, kunde en arbeidspotentieel voor Arnhemse bedrijven. Met name voor de verdere ontwikkeling van het energiecluster is dit van wezenlijk belang.
We streven in de woningbouwontwikkelingen naar een gevarieerd aanbod zodat zowel studenten, starters, expats en reeds in Arnhem werkenden een passende woning kunnen vinden in Arnhem zodat werk voor hen toegankelijk is en blijft.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Arbeidsintensiteit per werklocaties					
Eenheid:					
Bron: Indicator in ontwikkeling					

Levendige stad in en voor de regio

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. Die groene omgeving koesteren we, zodat die ook voor volgende generaties bewaard blijft. Een levendige groene stad zorgt ook voor werkgelegenheid: we trekken graag bedrijven aan die passen bij ons groene profiel en die werkgelegenheid meebrengen en studenten die passen bij onze bedrijven. De vrijetijdseconomie is een belangrijke bron van arbeidsplaatsen. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken

De binnenstad van Arnhem staat voor grote opgaven. Het herstel na de coronacrisis en de ontwikkeling naar een place to meet wordt verder doorgezet. Daarbij vraagt de transformatie van de binnenstad naar een groen en compact winkelhart om een integrale benadering, gericht op het vergroten van de leefbaarheid. De binnenstad is als onderdeel van Arnhem Centrum één van de centrale Gebiedsuitwerkingen die zijn opgenomen in het voorontwerp Omgevingsvisie. Het is een belangrijke schakel in de verstedelijkingsstrategie van de stad. Waarbij we werken daarbij aan de integrale opgave waarin werken, wonen, cultuur, mobiliteit, klimaatadaptatie, duurzaamheid en het gebruiken en inrichten van de openbare ruimte met elkaar verbonden zijn. Met de aangestelde transitiemanager worden transformaties in de binnenstad aangejaagd en ondersteund, met als doel leegstand te beperken en straten en (deel)gebieden te versterken. Daarnaast dient de verduurzaming van vastgoed aangejaagd te worden alsmede het inrichten van de openbare ruimte met groen en speelaanleidingen. We werken daarnaast, samen met Platform Binnenstad Arnhem, aan een duurzame, gastvrije en aantrekkelijke binnenstad, waar inwoners, ondernemers en bezoekers zich thuis voelen en warm onthaald worden. De kernwaarden groen, creatief en vrij staan daarbij centraal en we dragen bij aan de uitvoering van het Herstelplan (Arnhem grip op beweging). We zetten in op de ontwikkeling van de Korenmarkt, hét uitgaansgebied van weleer, met een belangrijke positie in de binnenstad. In de komende periode wordt de openbare ruimte aangepakt, wordt er gewerkt aan een integrale terrassenverdeling en wordt het gebied vergroend en beter bereikbaar. We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
In GMR verband werken we vanuit het toekomstbeeld dat in 2022 is opgesteld aan het versterken van de complementariteit van de bruisende binnensteden en krachtige kernen in onze regio.

Laagdrempelige evenementen voor iedereen

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners. De subsidieregeling voor evenementen en festivals wordt aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen. Topsportevenementen zien we als kans om maatschappelijk en economisch impact te maken, door daaromheen programma's te ontwikkelen voor alle Arnhemmers.
We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van Arnhem: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Een centrale licht- of vuurwerkshow is tijdens de jaarwisseling een alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk en stimuleert verbondenheid van alle Arnhemmers.

Genieten van onze groene stad en omgeving

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen en veel groen in en om de stad. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region).
Om bezoekers beter te spreiden, gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door te investeren in het Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2023 worden de gezamenlijke visie en ambities binnen de Airborne Region vertaald naar Arnhemse acties. De focus voor de toekomst is meer extern gericht: wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal bezoekers binnenstad	328	344		214	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.

Bron: Locatus

Gemiddelde verblijfsduur bezoekers binnenstad

Eenheid:

Bron: Indicator in ontwikkeling

Arnhem Hotspot Energy

Arnhem wil in 2050 een klimaatneutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. Die energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovaties, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Een sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Met Hotspot Energy kan Arnhem zich als innovatieve en duurzame stad in Nederland en internationaal positioneren. Er is een netwerk van bedrijven en kennisinstellingen die dat mogelijk maakt.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen

In de stad hebben we drie innovatiecampussen op gebied van energie, te weten Industriepark Kleefse Waard (IPKW) met Innovatielab Connectr, Arnhems Buiten en kennislandgoed regio Arnhem. We zetten in op het aansluiten en verbinden van deze drie hotspot locaties op de werklocaties in Spoorzone Arnhem Oost, Nieuwe Haven en Arnhem Centraal.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties

Ook in 2023 gaan we verder met de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Ook in mogelijke vervolgfases van deze energie-innovaties blijven we indien noodzakelijk actief ondersteunen, zodat deze innovaties kunnen worden toegepast en bijdragen aan het verdienvermogen en werkgelegenheid in Arnhem.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster

We bouwen samen verder met onze partners aan energieke coalities op thema's zoals innovatie, profilering en talentontwikkeling. Door het vormen van energieke coalities versterken we de onderlinge relaties en samenwerking en kunnen we activiteiten uitvoeren om de dynamiek en bloei van het energiecluster te ondersteunen.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Hotspot Energy profileren. Dit doen we in een energieke coalitie samen met Citymarketing en andere daarbij aangesloten Energypartners. We zorgen voor mooie verhalen over Arnhemse Energie-innovaties en interviews met (nieuwe) ondernemers in de energiesector en willen daarmee een nationaal publiek bereiken. Daarnaast willen we ook onze (inter)nationale positionering verbeteren door de samenwerking met Noordrijn-Westfalen te versterken en te kijken of we gezamenlijke projecten kunnen initiëren. Ook zetten we in op acquisitie van bedrijven die passen binnen dit ecosysteem. Dit doen we samen met partners uit het energienetwerk.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie

Er is menskracht nodig op alle opleidingsniveaus om de energietransitie mogelijk te maken. Het energiecluster in onze stad heeft dit gekwalificeerde talent nodig om bij te kunnen dragen aan de energietransitie. We ondersteunen de uitvoering van de regionale Human Capital Agenda in 2023. Het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de energiesector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
De praktijkopleiding Plug & Play ten behoeve van het opleiden van mensen voor de installatie en onderhoud van laadinfrastructuur, die onder regie van Connectr door een energieke coalitie is opgezet, gaat in 2023 van start. We ondersteunen indien gewenst weer nieuwe initiatieven vanuit de Human Capital lijn van Connectr.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Banen in de EMT sector	7,8%	7,9%	8,0%	8,8%	

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid

Bron: PWE

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers

De aanwezigheid van voldoende en goed gekwalificeerd personeel op het juiste moment is een cruciale randvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat. De arbeidsmarkt staat sterk onder druk op dit moment. Dit zal naar verwachting verder toenemen in de komende tijd en er worden op korte termijn geen positieve veranderingen verwacht. De vraag naar (gekwalificeerd) personeel is in alle sectoren hoog. Specifieke sectoren waar de impact van deze krapte groot is zijn energy, techniek, zorg, onderwijs, bouw en installatie en metaalelektro, zakelijke dienstverlening, horeca en toerisme. Door de snel veranderende markten, door energietransitie en circulaire economie en de voortgaande digitalisering, zijn bedrijven continu op zoek naar talent, getraind in de nieuwste vaardigheden.
Door actief te participeren aan het tot stand komen van de regionale Human Capital agenda streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers. Om dit concreet te maken initiëren we werktafels die in het derde kwartaal van 2022 van start gaan, deze bestaan uit; onderwijs, overheid en ondernemers. Deze werktafels realiseren de ambities door middel van projecten en goede initiatieven in de regio.

Het aantrekken en binden van studenten

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.

Leven lang ontwikkelen

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om skills en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkzoekenden en werkenden naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In tripple helix verband met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL, Provincie en Gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de de laadinstra.
Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak en de wijkgerichte energietransitie / aardgasvrije wijken vanuit NemiA. Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal studenten dat kiest voor Arnhem als MBO en HBO	23.817	23.941	24.068	23.480	

Eenheid: aantal studenten per jaar

Bron: DUO

Circulaire economie

Vanuit de visie circulair economie met het bijbehorende Plan van Aanpak hebben we de volgende speerpunten:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad.

De concrete activiteiten bij deze speerpunten staan in het uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Arnhem 2022-2023.

Inspanningen circulaire economie

2023 is het tweede jaar van het uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Arnhem 2022-2023. In 2023 zetten we de uitvoering van dit programma voort en voeren we het tempo op. Vanuit het uitvoeringsprogramma gaan we verschillende inspanningen verrichten. We zetten de huidige subsidieregeling voor circulaire initiatieven behorende bij speerpunt 1 bedrijven stimuleren en faciliteren in 2023 door. Eventueel kan deze nog een jaar verlengd worden.
In 2023 gaan we ook nadrukkelijk aan de slag met de speerpunten 3 en 4, namelijk inkoopkracht/het goede voorbeeld geven en ontwikkeling van de stad. Dit zijn namelijk de speerpunten waar de gemeente veel invloed op heeft en waar een grote milieu-impact op te maken is. Tevens doen we een evaluatie van het uitvoeringsprogramma 2022 - 2023 ter voorbereiding op een nieuw uitvoeringsprogramma voor 2024 en verder.

BBV- indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Demografische druk	58,3%	58,1%	58,0%	57,5%	57,6%

Eenheid: De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Functiemenging	58,5	58,6	58,2	58,3	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: PWE

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut	**9.342**	**1.178**	**50**	**0**
Toekomstgericht ondernemerschap	6.105	137	0	0
Circulaire economie				
Toekomstbestendiger vestigingsklimaat	36	0	0	0
Levendige stad in en voor de regio	2.437	1.041	50	0
Arnhem Hotspot Energy	702	0	0	0
Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers	61	0	0	0
Overig	**33**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.375**	**1.222**	**50**	**0**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	6.616	7.032	8.106	9.375	8.026	7.323	6.745
Baten	1.033	998	1.179	1.222	1.222	1.222	1.222
Saldo lasten en baten	***-5.584***	***-6.034***	***-6.928***	***-8.153***	***-8.153***	***-6.101***	***-5.523***
Toevoegingen aan reserves	1.407	170	170	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	208	700	700	0	200	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.199***	***530***	***530***	***-50***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.783**	**-5.504**	**-6.398**	**-8.203**	**-6.654**	**-6.151**	**-5.573**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn totaal begroot op € 9,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,3 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 0,9 miljoen;
- Subsidies exclusief herdenken en evenementen: € 1,4 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,0 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige lasten: € 2,5 miljoen.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2022 met € 1,3 miljoen. Dit komt onder andere door € 0,5 miljoen voor de transformatie van de arbeidsmarkt en € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie uit het coalitieakkoord en € 1,1 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten
De baten voor 2023 zijn totaal begroot op € 1,2 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- Toeristenbelasting: € 0,8 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,1 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2022 met € 0,2 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,2 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
In 2023 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Facility Point
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;
- Stichting Airnborne Region
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021);
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Economisch beleid - Gemeente Arnhem;
- Visie werklocaties (op te stellen);
- Kantoornota 2022-2030 (op te stellen).

Onderwijs

Iedereen in Arnhem heeft recht op een goed leven dat bij hem, haar of hen past. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start en hebben daar hun leven lang profijt van. Daarnaast zetten we preventieve maatregelen in en zetten we in op vroegsignalering om schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Een goede startpositie op school

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.
Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Deze ambities sluiten aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk.

We maken één integraal huisvestingsplan om beter te kunnen aansluiten op de maatschappelijke opgaven en behoeften per wijk.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week komen. Speerpunten voor komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang verder wordt versterkt.
Met Passende Kinderopvang werken we aan inclusieve kinderopvang in de stad. Een stad waar kinderen met een ondersteuningsbehoefte niet naar een specialistisch kinderdagverblijf gaan, maar in hun eigen wijk naar een reguliere kinderopvang kunnen en de specialistische ondersteuning daar wordt geboden. Dit willen we verder uitbreiden naar de buitenschoolse opvang.
Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal.
De effecten van corona en de lockdowns worden steeds meer zichtbaar, vaak al bij jonge kinderen. Dit vraagt extra aandacht in 2023.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp

Sommige kinderen hebben extra ondersteuning en zorg bij nodig. De gemeente pakt een stevige regierol in de aansluiting (passend) onderwijs en jeugdhulp. Voor de ontwikkelkansen van iedere kind is het belangrijk dat er tijdig (preventief) aanbod beschikbaar is. Samen met de ketenpartners zijn we continue bezig om de aansluiting op het snijvlak van onderwijs en zorg te optimaliseren om maatwerkoplossingen te bieden voor ieder kind. Hierbij zullen we bij andere gemeenten goede voorbeelden op doen en daarbij ervaringsdeskundigen uit Arnhem betrekken.

Natuurcentrum Arnhem

Eén van de kerntaken van Natuurcentrum Arnhem is het ondersteunen van basisscholen bij het natuur- en milieu educatie. Vanuit deze basis is in samenwerking met de gemeente Arnhem het concept Duurzame Arnhemse School (DAS) ontwikkeld: een divers en flexibel aanbod rondom de thema's afval, energie, gezondheid en vergroenen. Hierdoor krijgt het thema duurzaamheid een plek binnen het dagelijks onderwijs.
Binnen natuur en milieu educatie is het zaak ook juist de kwetsbare doelgroepen in de kwetsbare wijken van Arnhem-Oost te bereiken. Natuurcentrum Arnhem pakt in dit verband haar rol in de Arnhem-Oost aanpak.

Natuurcentrum Arnhem onderhoudt contacten met vrijwel alle basisscholen in Arnhem en een aantal scholen in het voortgezet en speciaal onderwijs. Van de circa 60 basisscholen doen er momenteel 26 scholen onder begeleiding van het Natuurcentrum aan moestuinieren. Dit aantal is groeiende.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting

Er moeten voldoende, kwalitatief goede en voor iedereen toegankelijke schoolgebouwen zijn, optimaal bereikbaar met de fiets, het openbaar vervoer of te voet. Schoolgebouwen worden nog meer het centrale punt in de wijk. We maken de schoolgebouwen energiezuiniger en vergroenen de pleinen.

Na bestuurlijke vaststelling van het Integraal HuisvestingsPlan voor het primair onderwijs in 2017 en het jaarprogramma 2021-2022 loopt de uitvoering van de huisvestingsprojecten gestaag door. De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina - en Parkschool is dit jaar gestart. Volgens planning worden de schoolgebouwen begin 2023 opgeleverd. Verder zal volgend jaar een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding gaan. Dat zijn achtereenvolgens de Piramide, Het Mozaïek, de Johannes, de Sterrenkring en de Zyp. Ook zal volgend jaar worden gestart met de bouwvoorbereiding voor de uitbreiding van het Panorama.

Verder heeft de raad op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. Hiermee heeft de raad ook kennisgenomen van de benodigde financiële middelen (€ 94 miljoen t/m 2032 en 170 miljoen t/m 2050).

Daarnaast zal onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen uitvoering worden gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen (specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS).

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht (verplichte BBV-indicator)	97	86	92	86	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE- indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS

Iedereen doet mee

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Zeker nu er sprake is van een krappe arbeidsmarkt zijn passend opgeleide mensen nodig. Om te voorkomen dat kinderen zonder eten of met ongezond eten op school komen waardoor leren in het gedrang komt, bieden we op scholen waar het het hardst nodig is gezonde schoolmaaltijden aan. Cultuureducatie moet voor elk kind moet voor elk kind beschikbaar zijn.

De krapte op de arbeidsmarkt is zorgwekkend. Om vraag en aanbod beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV)

Het doel is dat de leerlingen zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs en om een startkwalificatie te behalen. Ook gaan we thuiszitten tegen door met schoolbesturen en jeugdzorginstellingen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren.
We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zoveel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven ernaar de dalende trend van het aantal voortijdig schoolverlaters voort te zetten en we werken toe naar goede kwalitatieve afspraken met partners. Hiermee beogen we de inzet zichtbaar te maken in een verder dalend VSV-percentage.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV)

De aanpak richt zich op de verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom zetten we in op een structurele verbinding met de beleidsterreinen binnen het sociale domein, specifiek op de terreinen werk, gezondheid, gezin en geld. De formele en non-formele educatietrajecten worden veelal in de wijken of in bedrijven gegeven en hebben vaak ook een inhoudelijk thema.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt

Jongeren die uitstromen uit het voorgezet speciaal onderwijs, praktijk onderwijs VMBO, Entree opleiding en uitvallers op MBO niveau 2 begeleiden we zoveel mogelijk naar een vervolgopleiding. In samenwerking met onderwijs en het Regionale Meld en Coördinatiepunt (RMC) is een regionale aanpak Jeugdwerkloosheid ontwikkeld. Voor jongeren met een moeizame start op de arbeidsmarkt, bieden we ondersteuning bij een stap naar vervolgonderwijs of werk.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	2,9%	2,7%	2,5%	2,6%	
Eenheid: % voortijdig schoolverlaters van totaal aantal leerlingen Bron: DUO (verplichte BBV-indicator)					
Voortijdige schoolverlaters VO	0,95%	0,83%	0,61%	0,84%	
Eenheid: % voortijdig schoolverlaters van totaal aantal leerlingen in het VO Bron: DUO					
Voortijdige schoolverlaters MBO	7,2%	7,2%	6,4%	6,9%	
Eenheid:% voortijdig schoolverlaters van totaal aantal leerlingen in het MBO Bron: DUO					
Absoluut verzuim	1,1	1,8	3,1	1,9	
Eenheid: Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019". Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. Bron: Ingrado					
Relatief verzuim	26	32	27	29	
Eenheid: Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019". Bron: Ingrado					

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Onderwijs: Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting)	**24.592**	**2.417**	**8.545**	**7.913**
Een goede startpositie op school	20.568	818	8.545	7.913
Iedereen doet mee	4.024	1.599	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**24.592**	**2.417**	**8.545**	**7.913**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	19.757	19.603	21.534	24.592	25.966	27.659	27.223
Baten	2.847	2.490	5.460	2.417	2.417	2.417	2.417
Saldo lasten en baten	***-16.911***	***-17.113***	***-16.075***	***-22.175***	***-22.175***	***-25.242***	***-24.806***
Toevoegingen aan reserves	8.698	8.960	9.583	8.545	7.429	7.265	7.404
Onttrekkingen aan reserves	7.570	7.766	7.792	7.913	8.371	9.467	9.827
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.128***	***-1.194***	***-1.791***	***-632***	***-632***	***2.202***	***2.423***
Gerealiseerd resultaat	**-18.039**	**-18.307**	**-17.866**	**-22.807**	**-22.607**	**-23.040**	**-22.383**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn begroot op € 24,6 miljoen. De verdeling van deze post is als volgt:

- Onderwijshuisvesting: € 16,5 miljoen;
- Bovenwettelijk onderwijs (voornamelijk Natuurcentrum): € 2,3 miljoen;
- Onderwijsachterstandenbeleid: € 1,7 miljoen;
- Volwasseneneducatie (inclusief laaggeletterdheid): € 2,1 miljoen;
- Project Schoolmaaltijden: € 0,5 miljoen;
- Versterken kansengelijkheid: € 0,5 miljoen;
- Overige lasten: € 1,0 miljoen.

Het totale budget stijgt ten opzichte van 2022 met € 3,1 miljoen. Enerzijds daalt de begroting omdat de NPO (nationaal programma onderwijs) middelen geheel (€ 3,0 miljoen) in 2022 in de begroting zijn opgenomen en niet meer in 2023. Echter, het budget voor onderwijshuisvesting is in 2023 hoger (€ 4,9 miljoen). Er wordt één integraal huisvestingsplan opgesteld en fors geïnvesteerd door structureel extra budget van € 3 miljoen beschikbaar te stellen vanaf 2023. Ook stijgen de kapitaallasten met € 1,6 miljoen doordat er in 2022 investeringen afgerond worden in onderwijshuisvesting. Daarnaast zijn er de nieuwe middelen voor de schoolmaaltijden (0,5 miljoen) en voor het versterken van de kansengelijkheid (€ 0,5 miljoen), waardoor de totale begroting is gestegen.

Baten
De baten voor 2023 zijn begroot op € 2,4 miljoen. Dit bedrag bestaat uit:
- Rijksinkomsten voor volwasseneneducatie: € 1,6 miljoen;
- Opbrengsten verhuur panden: € 0,8 miljoen.

De totale baten dalen met € 3 miljoen ten opzichte van 2022. Dit komt vanwege de in 2022 begrote NPO-middelen vanuit het Rijk.

Toevoegingen aan reserves
In 2023 wordt € 8,4 miljoen toegevoegd aan de reserve voor dekking kapitaallasten onderwijshuisvesting. Dit is € 1,0 miljoen minder dan in 2022. Daarnaast wordt er nog € 0,1 miljoen toegevoegd aan de reserve onderhoud vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2023 wordt € 7,9 miljoen onttrokken aan de reserve voor dekking kapitaallasten onderwijshuisvesting.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

Kunst en cultuur verrijkt onze de samenleving. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. Talent kan zich verder ontwikkelen. We blijven werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, theater, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We stimuleren culturele instellingen om meer mensen in aanraking te brengen met kunst en cultuur. Om zoveel mogelijk mensen te laten meedoen. Cultuur is er immers voor iedereen. Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatie-mogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Herstel corona

De (naijl)effecten van de coronacrisis zijn ingrijpend en langdurig, zoals herstel van het publieksbereik (en -inkomsten) en de gevolgen voor de werkgelegenheid en inkomenspositie van werknemers en zzp'ers. Voor noodzakelijk herstel en transitie van de sector, geeft ook de Raad voor Cultuur aan, is tijd, geld en ruimte nodig, ook om te voorkomen dat er alsnog gaten in de cultuursector worden geslagen en dat de vernieuwing die tot stand is gekomen, verloren gaat. We trekken hierbij gezamenlijk op met Rijk, provincie en regio.

Als gemeente bieden we kunstenaars en culturele instellingen de middelen en de ruimte om zich artistiek te ontplooien. We blijven inzetten op het duurzaam herstel van de sector en zorgen ervoor dat de energie, middelen en initiatieven naar aanleiding van de coronamaatregelen niet verloren gaan. Een aantal onderdelen van het in november 2021 gepresenteerde (derde) Arnhemse steunpakket Kunst en Cultuur 2022 – 2023 (waarvoor de landelijke coronabudgetten zijn ingezet) loopt door, zoals opdrachtenbeleid kunst in de openbare ruimte, middelen voor huisvesting voor makers en een klein podium beeldende kunst. Met de keuzes die we maken sluiten we zoveel mogelijk aan op de actuele behoeften in de sector.

De landelijke Taskforce Culturele en Creatieve Sector heeft in juli 2022 een maatregelenladder opgesteld om te allen tijde veilig open te blijven voor publiek in toekomstige verschillende risicofases van de coronapandemie. Mocht de pandemie weer ernstige vormen gaan aannemen dan zullen maatregelen die bij hogere risiconiveaus zijn opgenomen grote impact hebben op de mogelijkheid om nog publiek te ontvangen en aanzienlijke derving van inkomsten tot gevolg hebben. De sector geeft aan deze maatregelen alleen te kunnen treffen wanneer de overheid hier passende compensatie tegenover stelt.

Duisenbergonderzoek

Naar aanleiding van het recente Duisenbergonderzoek van de raad, waarbij het programma Cultuur centraal stond, is een eerste invulling gegeven aan de constateringen en bevindingen. Er zijn echter geen standaard landelijke indicatoren voor het programma cultuur zoals op veel andere domeinen het geval is. Effecten van onze inzet zijn ook niet altijd kwantitatief te meten. We blijven hierin verdere stappen zetten.
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren, langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen tweejaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm ook gaat doen. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in 025 op een aantal indicatoren langjarig de kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, dat eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beiden betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maakt de stad mooier en aantrekkelijker. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Daar onze cultuurnota STROOM uit 2012 stamt (met een tussentijdse evaluatie Arnhem Stroomt Door in 2016 en een actualisatie: STROOMversnelling in 2020), we goed willen kijken naar het doel en functioneren van onze subsidieregelingen en we kunst en cultuur nog meer willen laten bijdragen aan de sociaal-maatschappelijke, economische en ruimtelijke opgaven én ontwikkeling van Arnhem, zijn we voornemens het cultuurbeleid te herijken.

Verbreding van cultuurbereik en participatie

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Samen met partners blijven we uitvoering geven aan het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 en we zijn met culturele instellingen en onderwijs in overleg over een vervolg op dit convenant. In het kader van het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) 2021-2024 is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs en een koppeling te realiseren met het voortgezet onderwijs. Onderdeel van CmK is Meer muziek in de Klas. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of het museum kunnen.

Het tweejarig programma Age Friendly Cultural Cities, bedoeld om de deelname aan cultuur door ouderen een impuls te geven, is sinds 2022 structureel ingebed via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus. Hierbij zijn culturele, welzijns- en zorginstellingen aangesloten. Centraal staat bij te dragen aan de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur .

We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om voldoende locaties voor lessen en presentatie verspreid over de stad en ondersteunen via de subsidieregeling Amateurkunstverenigingen. Maatschappelijke gebouwen moeten betaalbaar verhuurd kunnen worden voor cultuureducatie en -participatie voor zover dit de hoofdfunctie van het gebouw niet hindert. Daarbij kijken we onder andere ook naar de mogelijkheden van compartimentering in onderwijsgebouwen. Het platform Arnhemse Amateurkunst Aanbieders is bezig met verdere professionalisering en vormt onze gesprekspartner. Gezamenlijk bezien we hoe belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd. Dat dit belang groot is blijkt uit landelijk onderzoek, dat laat zien dat 43% van de bevolking amateurkunst beoefent. De Monitor Leefbare Wijken meet nu nog niet het percentage Arnhemmers dat in de vrije tijd kunstzinnige activiteiten uitvoert. Onze inzet is dit in de monitor op te nemen.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals de Arnhem-Oost aanpak. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van o.a. jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende periode sterker op in, bijvoorbeeld in het kader van de rijke schooldag.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad

We vinden het belangrijk dat zoveel mogelijk mensen culturele activiteiten bezoeken en waarderen. In 2017 en 2019 vond 41% van alle Arnhemmers dat er voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten in de buurt zijn. Dat percentage willen we in 2023 verhogen. Arnhem kent een breed spectrum van makers en culturele organisaties dat een artistiek interessant, divers en veelzijdig aanbod produceert en programmeert. Hun werk wordt ook gewaardeerd op (inter)nationaal niveau. Na een forse daling van bezoekersaantallen en publieksinkomsten bij culturele organisaties vanwege coronamaatregelen in 2020, 2021 en begin 2022 gaat veel aandacht uit naar het stimuleren van breed publieksbezoek.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal bereikte scholen in Arnhem				55	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen in Arnhem met programma CmK				21	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met CmK				5500	
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijs)					
Rapportcijfer culturele voorzieningen	7,5				
Eenheid:					
Bron: De Binnenstadsmonitor wordt niet meer uitgevoerd. We gaan op zoek naar een andere manier om deze indicator te meten.					
Waardering aanbod culturele voorzieningen		41%			
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten					
Bron: onderzoek Monitor Arnhemse Leefbare wijken (tweejaarlijks)					
Aantal bezoeken aan gesubsidieerde basis- en meerjarenvoorzieningen					
Eenheid: Aantal bezoekers					
Bron: Instellingen					
Tevredenheid met bezoek/ deelname aan culturele voorzieningen					
Eenheid:					
Bron: Dit wordt nog niet gemeten. Er wordt gezocht naar mogelijkheden dit te doen.					

Versterking van de culturele infrastructuur

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert, en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt. We onderzoeken hoe voldoende aanbod op het gebied van literatuur en ‘spoken word’ kan worden gerealiseerd. En we bekijken hoe de gewenste debatfunctie goed kan worden ingevuld waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Schakel 025 en Cultuur Academy uit Nijmegen zullen na het samengaan in één platform voortbouwen op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering. Ook wordt de behoefte aan verbreding van het aanbod binnen Cultuurregio 025 onderzocht.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Het draagt ook bij aan actuele maatschappelijke thema's waar we als stad aan werken, zoals in Arnhem-Oost. Er zijn kansen het DNA van een wijk te laten zien of bewoners een gevoel van trots te laten zijn.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel, met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad

De culturele en creatieve sector is van grote toegevoegde waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit, waardoor de wachtlijsten voor huisvesting oplopen. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsruimte kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken (onder andere opvang vluchtelingen, andere opgaven) nog niet is gelukt permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak is om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen blijven bieden in en kunnen behouden voor de stad. Als het niet lukt met de huidige instrumenten dan beraden we ons op de inzet van andere instrumenten en een nog actievere rol van de gemeente daarbij.

De businesscase voor de vestiging van Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. In verband met verwachtte realisatie in 2026 wordt ook naar tijdelijke huisvesting van de Jacobiberg gekeken, mochten zij in de tussentijd hun locatie op De Hes moeten verlaten.

In het integraal onderwijshuisvestingsplan is opgenomen dat er naar mogelijkheden van compartimentering wordt gekeken zodat ruimtes makkelijker bereikbaar zijn buiten schooltijden. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, waaronder de creatieve sector. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde strategische aankopen worden gedaan.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid

Momenteel is het culturele aanbod niet goed verdeeld over de stad. Er zijn te weinig culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid. Daarom komt er een cultuurcentrum in Zuid met ruimte voor cultuureducatie, cultuurparticipatie en presentatie. Met cultuurpartners en andere betrokkenen maken we een plan voor een nieuw cultuurcentrum in Zuid. Kronenburg ligt op een goed bereikbare locatie en hier komen steeds meer mensen wonen. Dit betekent dat het cultuuraanbod ook moet meegroeien. Kronenburg lijkt dan ook een logische locatie voor een nieuw cultuurcentrum. Bij de realisatie van dit culturele centrum in Zuid kijken we samen met de teams Leefomgeving en met partners nadrukkelijk naar de behoeften van inwoners, voor nu en in de toekomst. Door ontwikkelingen en kansen meer in onderlinge samenhang te bezien en waar mogelijk verbindingen te leggen, zijn er kansen om meer ruimte voor ontmoeting, kunst, cultuur in Arnhem-Zuid te realiseren. We onderzoeken met partners wat in de tijdelijkheid al kan worden gerealiseerd als opmaat naar een definitief cultureel centrum. We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal gerealiseerde m2 permanente werkruimte voor de sector				0	
Eenheid: m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2					
Bron: Gemeente Arnhem					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid		31,6%		31,1%	
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten					
Bron: onderzoek Monitor Arnhemse Leefbare wijken (tweejaarlijks)					

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans

Toekomstbestendige huisvesting van onze grotere culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek. De renovatie van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, wordt doorgezet. Er is via een Europese aanbesteding aan vijf geselecteerde ontwerpteams gevraagd hun visie op de opgave te geven. In januari 2023 wordt de ontwerpopdracht aan een van de teams gegund. Dat team kan dan, na besluitvorming door de raad, starten met de ontwerpfase.. Het Stadstheater gaat in het najaar van 2023 dicht, eerst om asbestonderzoek en eventueel sanering en vervolgens de bouw mogelijk te maken. In 2027 gaan de deuren van het vernieuwde theater weer open voor publiek. Voor de tussenliggende tijd zoekt het Stadstheater alternatieven om voorstellingen te kunnen blijven organiseren.

Toneelgroep Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren en zijn daarover onder andere in gesprek met de provincie Gelderland. We steunen hen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events

Samen met Sonsbeek bekijken we hoe we deze internationaal gerenommeerde tentoonstelling meer kunnen versterken zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel. Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. We hebben meegegeven dat voor ons locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een grotere groep Arnhemmers.

De begroting van Sonsbeek staat onder druk: de provincie is bezig met een kerntakendiscussie waarbij kunstmanifestaties niet hoog op de agenda lijken te staan en bij het Rijk is mogelijke ondersteuning na 2023 nog ongewis, mede door de landelijke discussie over verlenging van de BIS-periode en vernieuwing van het cultuurstelsel. Het binnenhalen van Europese middelen kost tijd. Voor de ‘jubileum’ editie reserveren wij incidenteel extra middelen zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere Rijk, provincie, publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. Na afronding van de editie 2022 wordt gestart met de voorbereiding voor 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). Net voor de zomer is er een start gemaakt met het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten en culturele instellingen. Met de provincie zijn en blijven we in overleg over haar rol en bijdrage aan onze regionale ambities. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met ministerie OCW, IPO en VNG. De komende periode zijn onder andere het rapport ‘evaluatie van de stedelijke regio's’, innovatie & transitie van de sector, de codes van de culturele sector, en de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Door de coronacrisis zijn veel banen (tijdelijk) verloren gegaan en hadden makers en culturele zzp'ers weinig tot geen opdrachten. Via de coronamiddelen zijn er verschillende regelingen geweest. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere Schakel 025 organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	4,4%	4,6%	4,7%	4,6%	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie / PWE op basis van landelijke definitie/indeling creatieve industrie

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, enthousiasmering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Braamberg en de Schuttersberg.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenwerking met New Energy Made in Arnhem (NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Andere speerpunten zijn de Kerkenvisie die nu wordt opgesteld, het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven. Aandacht vanuit het vraagstuk van beleving geldt ook voor de bunkers in de tuin van Museum Arnhem en sporen van de Koude Oorlog (Meinerswijk/Rosandepolder), als overblijfselen van oorlogserfgoed buiten Market Garden om. Met betrekking tot de bunkers wordt onderzocht of en op welke wijze toegankelijkheid kan worden gerealiseerd.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. In het najaar verschijnt een uitgave over het Romeinse fort in Meinerswijk.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad. Een concept is in de zomer van 2023 gereed.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Romeinse baksteenstempels.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek ter hoogte van het Cobercoterrein loopt door.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**37.003**	**6.745**	**2.913**	**612**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	32.569	6.745	612	356
Versterking van de culturele infrastructuur	4.434	0	2.300	257
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**1.748**	**779**	**291**	**219**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	1.748	779	291	219
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**38.750**	**7.524**	**3.204**	**832**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	34.508	34.680	38.802	38.750	38.053	37.523	39.795
Baten	6.485	6.496	7.524	7.524	7.524	7.369	7.369
Saldo lasten en baten	***-28.023***	***-28.185***	***-31.278***	***-31.227***	***-31.227***	***-30.154***	***-32.426***
Toevoegingen aan reserves	4.765	1.377	1.821	3.204	3.238	3.294	1.194
Onttrekkingen aan reserves	1.871	1.018	5.015	832	836	941	913
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.894***	***-359***	***3.194***	***-2.372***	***-2.372***	***-2.353***	***-281***
Gerealiseerd resultaat	**-30.917**	**-28.543**	**-28.084**	**-33.599**	**-32.932**	**-32.507**	**-32.707**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn totaal begroot op € 38,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,5 miljoen;
- Incidentele indexatie van subsidies over 2022 € 1,3 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,7 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,0 miljoen;
- Overige kosten: € 4,3 miljoen.

De totale lasten blijven gelijk aan 2022. Binnen de beleidsvelden Cultuur en Erfgoed zijn er wel een aantal mutaties ten opzichte van 2022.

Dit gaat onder andere over de volgende zaken:

- € 2,5 miljoen extra middelen coalitieakkoord 2023-2026 Cultuur en daarnaast een aantal aanvullende voor de begroting, deze bestaan uit:
    - € 0,75 miljoen Cultuurprogrammering;
    - € 0,25 miljoen Cultuurintensivering Zuid (loopt op tot € 1 miljoen in 2026);
    - € 0,5 miljoen Jacobiberg huisvesting;
    - € 0,2 miljoen Gratis cultuurbezoek < 18 jaar;
    - € 65.000 Lokaal Mediafonds
    - € 0,1 miljoen RTV Arnhem;
    - € 0,2 miljoen Rozet gebruikersonderhoud;
    - € 0,5 miljoen Sonsbeek Jubileumeditie (in 2024 nogmaals incidenteel € 0,75 miljoen).
- € 2,9 miljoen lagere incidentele coronamiddelen Cultuur ten opzichte van 2022
- € 0,3 miljoen lagere bijstelling onderhoud vastgoed Cultuur ten opzichte van 2022
- € 0,2 miljoen lagere bijstelling onderhoud vastgoed Erfgoed ten opzichte van 2022
- € 0,7 miljoen lagere incidentele middelen Erfgoed (dekking SBR en onttrekking reserve) ten opzichte van 2022

Baten
De baten voor 2023 zijn totaal begroot op € 7,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 7,4 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: 0,1 miljoen.

De totale opbrengsten blijven gelijk aan 2022.

Toevoegingen aan reserves
In 2023 wordt voor totaal € 3,2 miljoen toegevoegd aan de reserves.

- € 0,8 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,4 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2023 wordt voor totaal € 0,8 miljoen onttrokken aan de reserves.

- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 0,3 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.
Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen en regiogemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen. In de vorige bestuursperiode is hiervoor een fundament gelegd.

Er is volop ingezet om Arnhemmers zo veel mogelijk financieel zelfstandig en zelfredzaam te maken. Door hen aan werk te helpen, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. Er is geïnvesteerd in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. Naast deze ontwikkelingen is geïnvesteerd in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Maar tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we voor nog meer uitdagingen staan. Want steeds meer Arnhemmers hebben moeite om, zelfstandig, rond te komen en zijn verminderd zelfredzaam.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien.

Dit doen wij bij voorkeur door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. Onze inzet is om inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt te helpen en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en betrekken andere gemeentelijke afdelingen en onze partners. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. We investeren in deze organisaties door vraag- en aanbod meer op elkaar aan te laten sluiten, door opgavegericht te werken en op een later moment ook te subsidiëren, en door kennis en expertise met elkaar uit te laten wisselen en te innoveren. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen. Een belangrijke doelgroep zijn onze jongeren. Door vroegtijdig in hun leven aanwezig te zijn (bij voorkeur voor de basisschoolperiode) en hen uit te rusten met de vaardigheden die op latere leeftijd nodig zijn, kunnen we een duurzaam verschil gaan maken.

Voorkomen en vroeg erbij

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers en in het leren kennen van het systeem.
Omdat ook 'nieuwe' doelgroepen met geldzorgen te maken krijgen (denk aan werkenden met hoge energieafrekeningen) zetten we in op het doorbreken van taboes om hulp te zoeken en op informatie over ons gemeentelijke hulpaanbod. We betrekken daar zowel inwoners als ketenpartners bij omdat zij dicht bij de inwoners staan.
Naast het optimaal benutten van vindplaatsen en de samenwerking met ketenpartners, zetten we vol in op het opvolgen van signalen van betalingsachterstanden in de vaste lasten. Ook zetten we erop in dat ketenpartners voldoende vaardigheden om het juiste gesprek met huishoudens kunnen hebben, als zij geldzorgen vermoeden. Vroegsignalering biedt ons kansen om inwoners in beeld te krijgen die nog niet bekend zijn met ons gemeentelijke hulpaanbod. Voor een duurzame aanpak is het investeren in onze jongeren cruciaal.
Met deze inspanningen voorkomen we dat er langdurig armoede ontstaat.

Aanpak kinderarmoede

Een duurzame aanpak om kinderarmoede te doorbreken is enerzijds gericht op het bieden van financieel perspectief en ondersteuning bij ouders. Anderzijds op kinderen die vaardigheden aan te leren die er voor zorgen dat zij zich op latere leeftijd weerbaar kunnen maken voor de tegenslagen die hen staan te wachten. Om deze duurzame aanpak te realiseren zetten we vol in om de werkzame elementen uit het rapport 'duurzame aanpak kinderarmoede' te vertalen richting concrete acties over diverse leefdomeinen. De werkzame elementen zijn daarbij leidend. Om dit te bereiken hebben we een gebiedsgerichte aanpak voor ogen. 'In de wijken zetten we in op de verrijking van kansrijk opgroeien, waarbij het aanbod voor 0 - 4 jarigen wordt verruimd, initiatieven beter met elkaar worden verbonden en op elkaar wordt afgestemd. Hierbij is aandacht dat het aanbod dat gegeven

wordt ook gekoppeld is aan het opdoen van vaardigheden, die nodig zijn op latere leeftijd. We stemmen daarin af met de ontwikkelingen binnen Kansrijke Start.
We zetten in op cultuureducatie via het onderwijs, maar ook in de programmering van het aanbod van deze instellingen. Het kan ook helpen om taboes rondom armoede, schulden te doorbreken. In samenwerking met 2Switch en Bureau Ruimtekoers zetten we in op cultuurparticipatie, als alternatieve manier om mensen te activeren.
Met onze maatschappelijke partners, die wij financieel ondersteunen, onderzoeken we hoe zij een bijdrage kunnen leveren om ouders 'warm' over te dragen richting onze hulpverlenende instanties. Doordat zij het warme contact hebben met deze ouders, kunnen verbindingen sneller gelegd worden. Verder is onze ambitie om alleenstaande ouders op een goede manier te ondersteunen en te zorgen dat zij toe kunnen werken naar een goede combinatie van werk en zorg voor hun kind(eren). Ook daar kunnen ketenpartners ondersteunend in zijn door hun activiteiten optimaal in te richten.

Daarnaast investeren we in de overgang van 16 - 18 jaar. Als een kind 18 wordt, veranderen een aantal; dingen in het gezin. We zorgen er voor dat zowel ouders als kinderen op de hoogte zijn van deze veranderingen en dat de jongeren financiële vaardigheden en educatie hebben ontvangen. We betrekken dit onze gesprekken met het onderwijs voor een structureel onderwijspakket. Ook onderzoeken we op welke manier ketenpartners die activiteiten met jongeren organiseren hier een aandeel in kunnen nemen.

Schuldpreventie

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad door de doorontwikkeling en uitbreiding van de Goed Geregeld Arnhem (GGA) loketten. Vanaf medio 2022 zijn op acht locaties, verdeeld over de krachtwijken in Arnhem, GGA-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken, en hulp bij thuisadministratie. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers.

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad, zoals budgetvoorlichting en budgetcursussen en zijn zij actief in het kader van de landelijke Week van het Geld, die inzet continueren we in de komende jaren. Juist nu is dit van groot belang.

Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Zo bieden we hen de training 'Alert op geldzorgen' aan. In deze training worden ketenpartners ondersteund in het signaleren van geldzorgen, het bespreekbaar maken ervan, en het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. De website van GGA heeft een 'kennispunt' voor professionals. Via dit kennispunt worden relevante (gemeentelijke) ontwikkelingen, tools en informatie gedeeld met ketenpartners. Jaarlijks nodigen we ketenpartners uit voor een werk-/bijpraat- en uitwisselingsbijeenkomst op het gebied van armoede, schulden en werk.

(Vroeg) erop af

Om inwoners met geldzorgen sneller te bereiken hebben we, naast het benutten van vindplaatsen en ketenpartners, een vernieuwde werkwijze voor vroegsignalering ontwikkeld. Deze dienstverlening is gebaseerd op een aantal succesvolle pilots die in 2021 zijn uitgevoerd. We ontvangen maandelijks 600 á 900 signalen van betalingsachterstanden in de vaste lasten en reageren op al deze signalen op de meest passende wijze. (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Daarnaast nemen we deel aan de landelijke experimenten rondom signalen inzake hypotheekschulden en belastingschulden.
Naast de hierboven beschreven vroegsignalering ontvangen we ook signalen van betalingsachterstanden via de CAK lijsten (inzake zorgpremieachterstanden) en de Rechtbank en Rijn IJssel.

Uitgangspunt is onze outreachende aanpak. We blijven ons gemeentelijke hulpaanbod onder de aandacht van inwoners en ketenpartners brengen zodat inwoners die aanvankelijk nog niet open staan voor hulp, desgewenst direct hulp kunnen krijgen. We bereiken via de vroegsignalering ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod.

Het hulpaanbod van vroegsignalering bestaat uit een quick fix waarbij achterstanden binnen 28 dagen geregeld kunnen worden en er geen nieuwe betalingsachterstanden hoeven te ontstaan. Bij grotere financiële problemen wordt snel en adequaat doorverwezen naar de schulddienstverlening. Deze kunnen bijvoorbeeld via een renteloze herfinanciering schulden betalen of onderhandelen met schuldeisers over gedeeltelijke afkoop. Naast de financiële hulp is ook oog voor andere problematiek en ook hiervoor wordt hulp ingeschakeld als dat nodig is.

Jeugdwerkloosheid voorkomen

Samen met het voortgezet speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs ontwikkelen we nieuwe initiatieven om de kansen van jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten en te verduurzamen. We investeren in het laatste schooljaar in goede stagemogelijkheden en maken afspraken met werkgevers over de vervolgstappen van deze jongeren. Mbo-studenten met een beperkt eigen zakelijk netwerk ondersteunen we in het opbouwen van dit netwerk en matchen we aan werkgevers met een relevante stageplek om zo de kans te vergroten dat ze goed doorstromen naar de arbeidsmarkt.
Op regionaal niveau werken we samen aan de aanpak jeugdwerkloosheid. Met deze aanpak bestrijden en voorkomen we werkloosheid bij jongeren. Samen met betrokken partners zorgen we ervoor dat alle jongeren in onze arbeidsmarktregio participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. We richten ons op de continuïteit in de begeleiding van jongeren, het versterken van de samenwerking tussen verschillende organisaties, we brengen het aanbod beter in beeld en versterken dit waar nodig en we investeren in een goede matching tussen jongeren en werkgevers. In onze stad werken we ook voort aan de succesvolle aanpakken die we hebben neergezet met bijvoorbeeld Prospect for Cash en de initiatieven rond de winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf die inzet op het verdienen van een inkomen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	5.200	5.000	5.100		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					
Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	3.000	3.000	3.000		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					
% bereikte huishoudens bij huisbezoek Vroegsignalering		72%	59%	68%	
Eenheid: Percentage					
Bron:Vroeg Eropaf					
Aantal inwoners met financiële vragen		1.346	849	785	
Eenheid: Inwoners aangemeld bij Sociale Wijkteams Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams					
Percentage werkloze jongeren	3%	3%	3%	3%	
Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar					
Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)					

Arnhemmers kunnen rondkomen

Om onze Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Als gemeente hebben we daar geen invloed op.
Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en -voorzieningen. We onderzoeken op welke manier deze regelingen en voorzieningen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen. Ook kijken we er naar dat werken ook daadwerkelijk loont en dat de armoedeval wordt voorkomen. Verder bereiden we de invoering van een bijverdienpremie voor. We gaan ervoor zorgen dat inwoners met een Gelrepas zo snel mogelijk goedkoop met het openbaar vervoer kunnen reizen.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie)

Wij willen bereiken dat zoveel mogelijk inwoners voldoende inkomen hebben om in de basisbehoeften te kunnen voorzien. Bij voorkeur ontvangen Arnhemmers zelfstandig inkomsten uit betaald werk. Wanneer om welke reden dan ook Arnhemmers afhankelijk zijn van een inkomensvoorziening, dan ondersteunen wij hen maximaal. Onze inwoners kunnen erop rekenen dat de Participatiewet op een sociale wijze wordt uitgevoerd. Dat betekent dat binnen de kaders van de wet doelmatig wordt gedacht én gehandeld. Wij leveren maatwerk en werken volgens de bedoeling.

- In de op 21 juni 2022 verzonden kamerbrief[1] ‘vervolgaanpak Participatiewet’ is de Tweede Kamer geïnformeerd over de vervolgstappen voor de aanpak en verbetering van de Participatiewet. Langs twee sporen wordt gewerkt aan oplossingen die ervoor moeten zorgen dat de Participatiewet weer in balans komt. Ook worden maatregelen aangekondigd die situaties van inkomensonzekerheid beperken en bijdragen aan de bestaanszekerheid. In de uitwerking van de maatregelen kondigt de minister aan het gesprek te zullen voeren met gemeenten. Voor Arnhem is het belangrijk om hier goed op aangesloten te zijn en te zien hoe dit

zich verhoudt tot ons eigen voornemen. Wij zullen eveneens de minister aanmoedigen om bij de voorgenomen verbetering van de Participatiewet uit te gaan van vertrouwen, en een zo sociaal mogelijke uitvoering.
- Wanneer een persoon een bijstandsuitkering aanvraagt dan willen wij de aanvraag effectief en vlot afhandelen. De aanvraagprocedure is helder, logisch en wordt in begrijpelijke taal uitgelegd. Wij willen, zodra de benodigde gegevens aangeleverd zijn, binnen drie weken een besluit nemen op een aanvraag.
- Bij kwetsbare jongeren tot 27 jaar zetten wij geen zoekperiode in.
- Voor inwonende jongeren tot 27 jaar laten wij de kostendelersnorm buiten toepassing. Wij nemen de onzekerheid over het inkomen bij de huisgenoten van deze inwonende jongeren hiermee weg.
- Bijstandsgerechtigden die uit de uitkering stromen omdat zij betaald aan het werk gaan en binnen een half jaar hun baan verliezen, komen in aanmerking voor een verkorte aanvraagprocedure. Zij hoeven niet meer een hele aanvraagprocedure te doorlopen, maar alleen de hoogstnodige wijzigingen door te geven zodat wij snel een besluit kunnen nemen op de aanvraag.
- Op basis van maatwerk kunnen wij via een pauzeknop tijdelijk stoppen met de invordering van een schuld. Dit doen wij wanneer hiermee kan worden voorkomen dat een inwoner financieel verder in de knel komt.
- Arnhemmers met een bijstandsuitkering kunnen gedurende zes maanden samenwonen zonder dat zij gekort worden op de uitkering. Wij nemen hierdoor de drempels voor het samenwonen weg.
- Niet iedereen is even (taal)vaardig en handig om te weten of en zo ja welke inkomensregelingen van toepassing zijn. Wij willen de bekendheid over de inkomensregelingen vergroten en de aanvraag gemakkelijker maken.

Het andere tij waarin we ons bevinden en de nu nog grotere urgentie om met verbetervoorstellen te komen voor onze ondersteuning richting mensen vraagt een versteviging van de ambtelijke inzet in komende jaren.

Schulddienstverlening

Nu er meer dan ooit risico's zijn dat nieuwe groepen inwoners geldzorgen krijgen en schulden opbouwen, is laagdrempelige toegang en maatwerk bij schulddienstverlening onontbeerlijk. We willen een effectieve schulddienstverlening die aansluit bij het 'doenvermogen' van inwoners. Het gaat om een zeer diverse, maar financieel kwetsbare groep. Het hebben van schulden heeft gevolgen voor het 'doenvermogen' en heeft impact op meerdere leefgebieden zoals (geestelijke) gezondheid. Veel inwoners hebben daarnaast geen of een beperkt sociaal netwerk om op terug te vallen.
Maatwerk is nodig; waar de ene inwoner nog financieel zelfredzaam is en gebaat is bij een snel schuldtraject, heeft de andere inwoner veel meer begeleiding nodig om alle stappen van een schuldtraject te kunnen zetten. Hierbij geven we extra aandacht aan migranten en anderstaligen. We blijven ook gedupeerden van de toeslagenaffaire breed ondersteunen. En we blijven samen met de Sociale wijkteams en ketenparters inzetten op nazorg om terugval te voorkomen.

Vanuit de Arnhem Oost aanpak maken we samen met externe partners een plan om op innovatieve wijze inwoners uit Immerloo schuldenvrij te maken. Om hen daarna te helpen om stappen te zetten richting het oplossen van andere problemen en/of richting activering, onderwijs of werk. We doen in Immerloo ervaring op met deze aanpak die in een later stadium breder getrokken kan worden.

Armoedebestrijding, schulddienstverlening en (WSNP-)bewindvoering zijn wezenlijke taken voor de gemeente. We voeren deze op een zo eerlijke en sociaal mogelijke manier uit. Dat maakt de armoedebestrijding niet alleen menselijk, maar ook effectief. Om hier weer meer grip op te krijgen, maken we een plan van aanpak om deze taken beter te organiseren, bijvoorbeeld binnen onze eigen publieke dienst.

We hebben een vernieuwde werkwijze voor jongeren met schulden ontwikkeld waarin alle jongeren trajectbegeleiding kunnen krijgen en ook voor hen een schuldregeling mogelijk is als de jongere geen aflosruimte heeft. Deze kan dan in natura aflossen via maatschappelijke tegenprestatie. Alle Arnhemse jongeren met schulden hebben daarmee een mogelijkheid op een duurzame schuldenvrije toekomst. De succesvolle inzet van Opr€cht, die voorheen vanuit een gift van de Dullertstichting werd bekostigd, nemen we van hen over.

Voor ondernemers borgen we de schulddienstverlening die gebaseerd is op de succesvolle pilot die in 2021 is gedraaid.

Via het convenant 'Samen sterker' blijven we inzetten op een optimale samenwerking met bewindvoerders om inwoners in schuldenbewind sneller door te verwijzen naar een schuldregeling en uitstroom naar meer zelfredzaamheid te bevorderen. De uitstroom en de daarbij behorende nazorg doen we samen met de Sociale Wijkteams.

Energiearmoede

We hebben alle inzet en creativiteit nodig om in komende tijd inwoners zo goed mogelijk te ondersteunen bij gevolgen van de stijgende energiekosten, die inmiddels in alle aspecten van het leven doordringen. We voeren daarom de landelijke regelingen zo goed mogelijk passend in onze Arnhemse aanpak uit. Door de inzet van het energie-armoedefonds, maken we het mogelijk om voor inwoners een winterpakket uit te werken, waarbij we de blik op de hele korte termijn en ook iets verder vooruit moeten richten. Ook kijken we goed naar groepen die voorheen mogelijk niet voor ondersteuning bij de gemeente terecht komen, inwoners die net boven de grens zitten van wat een laag inkomen wordt genoemd. De inzet op de omgang met de torenhoge energiekosten gaat hand in hand met de inzet op verduurzaming en isolatie van woningen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 120% sociaal minimum	14.800	14.600	14.700		
Eenheid: Aantal huishoudens Bron: CBS					
Aantal huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 120% sociaal minimum	8.600	8.800	8.700	9.100	
Eenheid: Aantal huishoudens Bron:CBS					
% huishoudens dat afgelopen 12 maanden moeite heeft gehad om van het inkomen rond te komen		20%		14%	
Eenheid: Percentage Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
% huishoudens dat onverwachte noodzakelijke uitgave van € 1.000 kon betalen zonder daarvoor schulden te maken		64%			
Eenheid: Percentage Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Percentage bijstandsgerechtigden dat inkomsten heeft uit werk				9,1%	
Eenheid: percentage inwoners met bijstand dat ook inkomsten uit werk heeft Bron: administratie W&I					
Aantal aanmeldingen voor Schulddienstverlening		382	922	879	
Eenheid: Inwoners aangemeld bij PLANgroep Bron: PLANgroep					
Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling			€ 36.000	€ 25.600	
Eenheid: Schuld in euro's Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling			13	12	
Eenheid: Aantal schuldeisers Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schulddienstverlening		180	333	385	
Eenheid: Aantal per jaar Bron: PLANgroep					
Instroompercentage bijstand		2,4%	2,0%	2,0%	
Eenheid: Instroompercentage bijstand afgezet tegen andere gemeenten Bron: Divosa					
Percentage werkloze jongeren	3%	3%	3%	3%	
Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)					

Arnhemmers doen mee

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin – zoveel mogelijk op maat - perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen op de participatieladder. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap op de participatieladder beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder

We kijken binnen het sociaal domein integraal wat als eerste nodig is voor een goede basis om de participatiegraad te behouden of verhogen. Een deel van onze inwoners heeft daar ondersteuning en begeleiding bij nodig, bijvoorbeeld in de vorm van een opleiding of bij het vinden en behouden van betaald werk. En welke stappen haalbaar zijn.

Arnhemmers die niet in staat zijn het wettelijk minimumloon te verdienen, kunnen rekenen op begeleiding en ondersteuning. Die ondersteuning is op maat, simpel, effectief én doelmatig. En dus niet per definitie wetmatig. Het instrumentarium dat wij kunnen inzetten is breed (loonkostensubsidie, jobcoaching, beschut werk etc.) en ondersteunend aan het doel dat wij nastreven voor onze inwoner.

Wij willen ten opzichte van 2022 in 2023 25% meer mensen ondersteunen naar betaald werk. Het gaat nadrukkelijk om mensen die zonder ondersteuning en de inzet van het instrumentarium dat wij tot onze beschikking hebben, niet zelfstandig betaald aan het werk kunnen. Continuering van het werkinvesteringsfonds helpt ons in komende tijd om nog verder te investeren in innovatie en passende aanpakken.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Alle gebiedsteams hebben een aandacht functionaris jongeren die het contact en de kennis over deze doelgroep warm houdt. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in het beter in beeld brengen van het aanbod voor jongeren onder de regisseurs.

Passende werkplekken

We streven naar een divers aanbod met passende activerings- en werk(ervarings)plekken voor onze inwoners. Dit kunnen bijvoorbeeld activerende werkplekken zijn waarbij inwoners met behoud van uitkering aan de slag gaan bij een sociaal ondernemer, begeleide werkplekken of regulier werk. Activeringsplekken zijn bij voorkeur in de eigen buurt beschikbaar. Met onze maatschappelijke partners kijken we hoe deze zo goed mogelijk aan kunnen sluiten op de behoefte van de inwoners in een betreffende wijk. Bij reguliere werkplekken is het werkgeversservicepunt voor werkgevers het aanspreekpunt voor personeels- en arbeidsmarktvraagstukken. Het werkgeversservicepunt, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de stichting inclusief midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren.

We werken lokaal waar nodig en (boven) regionaal om onze ambities te versterken en voor gezamenlijke positionering. Met onze netwerkpartners werken we in de arbeidsmarktregio samen op basis van een strategische agenda. Eind 2022 / begin 2023 wordt een nieuwe agenda opgesteld. Deze sluit aan op de Human Capital Agenda van de Groene Metropoolregio en The Economic Board. Landelijk wordt in het najaar van 2022 meer duidelijk over een plan voor de nieuwe arbeidsmarktinfrastructuur. Dit zal consequenties hebben voor de wijze van samenwerking in onze arbeidsmarktregio en de nodige inzet vragen.

In 2023 is de aanpak lokaal, sociaal, duurzaam en circulair inkopen in de gemeente Arnhem geëffectueerd. Hierdoor wordt bij nieuwe aanbestedingen social return opgenomen volgens het principe: ja, tenzij. In 2023 gaan we verder met de verkenning hoe social return bij subsidies effectief ingezet kan worden. Het Steunpunt Social Return wordt in 2022 van pilot omgezet naar een structurele werkwijze voor de ondersteuning van gemeenten in de arbeidsmarktregio bij de uitvoering van social return.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Volumeontwikkeling uitkeringslast BUIG	100	96,5	97,7		
Eenheid: Indexcijfer afgezet tegen andere gemeenten					
Bron: Divosa					
Netto arbeidsparticipatie	66,5%	66,4%	67,7%		
Eenheid: Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.					
Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)					
Personen met een bijstandsuitkering	80,1	76,8	84,3		
Eenheid: Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 10.000 inwoners					
Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)					

Uitstroompercentage algemene bijstand		2,1%	1,9%	2,4%	
Eenheid: Uitstroompercentage algemene bijstand afgezet tegen andere gemeenten					
Bron: Divosa					
% gemeentelijke inkoopdossiers met SROI-component			indicator in ontwikkeling		
Eenheid: Percentage					
Bron: inkoopadministratie					
Inwoners werkend met een loonkostensubsidie			indicator in ontwikkeling		
Eenheid:					
Bron:					
Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (incl. loonkostensubsidie)			indicator in ontwikkeling		
Eenheid:					
Bron:					
Lopende re-integratievoorzieningen	6,4	6,7	6,5		
Eenheid: Het aantal re-integratievoorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar					
Bron: CBS- Participatiewet					

BBV- indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)					
Effectindicator	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Kinderen in uitkeringsgezin	11%	11%	10%		
Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.					
Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel					

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**164.795**	**114.470**	**554**	**0**
Arnhemmers kunnen rondkomen	128.480	114.369	0	0
Voorkomen en vroeg er bij				
Arnhemmers doen mee	36.315	100	554	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**164.795**	**114.470**	**554**	**0**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	184.837	166.425	173.570	164.795	165.899	168.974	169.024
Baten	130.643	114.104	119.491	114.470	118.163	120.903	120.903
Saldo lasten en baten	***-54.194***	***-52.320***	***-54.079***	***-50.326***	***-50.326***	***-48.071***	***-48.122***
Toevoegingen aan reserves	4.288	554	554	554	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	10.118	1.516	5.947	0	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***5.830***	***962***	***5.393***	***-554***	***-554***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-48.364**	**-51.358**	**-48.686**	**-50.880**	**-47.736**	**-48.071**	**-48.122**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2023 € 164,8 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 126,5 miljoen;
- Participatie (waaronder, WSW, re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 36,3 miljoen.
- Armoedebeleid: € 1,9 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 37.000.

De totale lasten van programma S06 participatie en Armoedebestrijding zijn in 2023 € 8,8 miljoen lager dan in 2022. Dit komt door:

- Bijstandsverstrekking € 1,5 miljoen hoger dan in 2022: Dit wordt veroorzaakt doordat de begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald welke gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. Het meerjarig perspectief gaat nog uit van een groei van het aantal bijstandsuitkeringen. Sinds afgelopen jaar en ook in 2022 is juist een trendbreuk zichtbaar naar een landelijke afname van het aantal uitkeringen. De andere oorzaak is de incidentele bijdrage 2022 van het Rijk voor de ToZo uitkering, begroot voor € 0,3 miljoen, waartegenover geen begroting in 2023 staat.
- Participatie € 10,4 miljoen lager dan in 2022 door met name incidentele middelen. De belangrijkste incidentele middelen in 2022 zijn: als eerste ESF React € 5,7 miljoen, dit is onder andere voor de loonkosten van regisseurs, ten tweede middelen voor Regionale samenwerking € 3,2 miljoen & als laatste Actieplan Werk € 1,1 miljoen. Daarnaast zijn de lasten voor de WSW verlaagd door de actualisatie € 1,5 miljoen, dit wordt veroorzaakt door meer uitstroom van SW-ers. Het laatste jaar van de lasten van de re-organisatie Werk en Inkomen zijn nu in 2022 begroot in plaats van 2023, dit bedraagt € 0,8 miljoen. Daarentegen is het re-integratiebudget € 3,1 miljoen hoger door de extra middelen uit het coalitie akkoord. Deze extra middelen zijn nodig vanwege de toename van inzet van regisseurs op het totale bestand aan inwoners met een uitkering. De formatie van regisseurs is uitgebreid, maar daardoor ook de inwoners die begeleid worden naar werk. Daarmee neemt ook de vraag naar middelen uit het re-integratiebudget toe. Daarnaast zal in 2023 extra geld nodig zijn voor het uitwerken en uitbetalen van de bijverdienpremie, zoals ook in het coalitie akkoord is genoemd. De begrote lasten in 2023 t.b.v. het huidige werkinvesteringsfonds zijn € 0,7 miljoen lager dan in 2022. Als laatste zijn de begrote lasten in 2023 t.b.v. de Impuls integraal werken (VDG) € 0,5 miljoen lager dan in 2022.
- Armoedebeleid € 0,5 miljoen hoger dan in 2022, dit wordt veroorzaakt door extra budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schulddienstverlening en bewindvoering plus het extra budget voor formatie Bestaanszekerheid.
- Schulddienstverlening € 0,4 miljoen lager dan in 2022, dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de afrekening van de rijksmiddelen voor Kinderopvangtoeslagaffaire 2021.

Baten
De begrote baten van programma S06 Participatie en armoedebestrijding zijn in 2023 € 114,5 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 114,5 miljoen;
- Participatie: € 0,1 miljoen.

De totale baten van programma S06 Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2023 € 5 miljoen lager dan in 2022. Dit komt door:

- Bijstandsverstrekking € 0,9 miljoen hoger dan in 2022, dit wordt veroorzaakt door: Er wordt in 2023 een stijging van de bijdrage van de gebundelde uitkering (BUIG) verwacht van € 0,9 miljoen ten opzichte van 2022. De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald welke gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen.
- Participatie € 5,6 miljoen lager dan in 2022. Dit wordt met name veroorzaakt door de begrote baten in 2023 t.b.v. ESF-subsidies, deze zijn € 5,2 miljoen lager dan in 2022. Dit wordt met name veroorzaakt door ESF-React actieve inclusie ad € 4,4 miljoen en € 0,8 miljoen voor scholen (zie ook lasten). Daarnaast zijn de incidentele middelen voor regionale samenwerking € 0,3 miljoen lager in 2023 ten opzichte van 2022.
- Schulddienstverlening € 0,3 miljoen hoger dan in 2022, dit wordt veroorzaakt door de extra Rijksmiddelen voor Kinderopvangtoeslagaffaire 2021, deze zijn in 2022 afgerekend.

Toevoegingen aan reserves
In 2022 en 2023 is de begrote toevoeging aan reserves € 0,6 miljoen, dit betreft een toevoeging aan de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering in het kader van de reorganisatie Werk en Inkomen.

Onttrekkingen aan reserves
In 2023 zijn er geen begrote onttrekkingen aan reserves. De onttrekkingen zijn in 2023 € 5,9 miljoen lager dan in 2022. Dit komt door:

- Een € 2,9 miljoen lagere onttrekking aan de BR Taakmutaties Gemeentefonds-overloop voor incidentele middelen voor regionale samenwerking;
- Een € 0,8 miljoen lagere onttrekking uit de BR Bedrijfsvoering voor de reorganisatie Werk & Inkomen;
- Een € 0,7 miljoen lagere onttrekking ten behoeve van het bestedingsplan Werkinvesteringsfonds uit de BR Werkinvesteringsfonds in 2023;
- Een € 0,5 miljoen lagere onttrekking aan de BR Taakmutaties Gemeentefonds-overloop voor incidentele middelen voor ESF-scholen;
- Een € 0,4 miljoen lagere onttrekking uit de BR Taakmutaties Gemeentefonds-overloop voor Impuls integraal werken (VDG);
- Een € 0,3 miljoen lagere onttrekking uit de BR taakmutaties Overloop ten behoeve van de TOZO regeling,
- Een € 0,3 miljoen lagere onttrekking uit de BR Taakmutaties Gemeentefonds-overloop in verband met implementatie breed offensief;
- Een € 0,1 miljoen lagere onttrekking uit de BR Taakmutaties Overloop in verband met de budgetoverheveling uit 2021 voor Pilot maatwerkvoorziening. In 2022 is nog geen onttrekking begroot.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Werkvoorziening Midden-Gelderland (Presikhaaf Bedrijven)
Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;

- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze netwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van netwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pré-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eerste te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren.
In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	€ 835	€ 887	€ 847	€ 713	

Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in € per inwoner

Bron: Gemeente Arnhem

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak

We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.

Wijkcoaches gaan zelf meer begeleiding bieden aan inwoners. We verwachten dat daardoor beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in wijken, zodat de begeleiding effectiever wordt. Ook wordt de huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners. Deze nieuwe werkwijze wordt, zowel voor jeugdzorg als Wmo, toegepast in pilots in vier verschillende wijken: Kronenburg, Malburgen, Schuytgraaf en Spijkerkwartier.

Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.

Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode, dit doen we samen met het Instituut voor Publieke Waarden. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Het instituut voor Publieke Waarden zorgt dat onze Sociale wijkteams straks zelf de doorbraakmethode kunnen toepassen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.

Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing

De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
We hebben beleidsregels opgesteld die de wijkcoaches gebruiken om te kunnen bepalen welke vorm van ondersteuning of zorg passend is. In 2022 worden de beleidsregels geëvalueerd. Dit kan leiden tot aanpassing van de beleidsregels, die ingaan vanaf 2023. Het doel van deze aanpassing is om nog beter passende, effectieve en efficiënte zorg te kunnen bieden.

Sociale wijkteams zijn in afstemming met de gemeente bezig om hun organisatie door te ontwikkelen. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer

specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2023 verder worden geïmplementeerd.

Bij de toegang naar de Jeugdzorg richten we ons op het intensiveren van de samenwerking met geautoriseerde verwijzers en aanbieders. We zetten de Praktijkondersteuner Huisartsen Jeugd (POH-Jeugd) in bij huisartspraktijken om de samenwerking tussen Sociale wijkteams, huisartsen (geautoriseerde verwijzers) en aanbieders te versterken. In 2023 breiden we deze werkwijze uit naar meer huisartspraktijken. Met de gecertificeerde Instellingen (jeugdbescherming) hebben we een gezamenlijke verbeteragenda opgesteld om te zorgen dat kinderen in onveilige situaties eerder worden geholpen. Deze verbeteragenda voeren we in 2022 en 2023 uit.
We verbeteren de samenhang tussen het onderwijs- en het zorgdomein door betere afstemming te realiseren tussen wijkteams, onderwijs en het samenwerkingsverband. Ook kijken we daarbij naar de rol van aanbieders en het aanbod aan hulp en ondersteuning op scholen. In het speciaal onderwijs starten we een pilot om de ondersteuning te verbeteren.

We bakenen de inzet van de Wmo en Jeugdwet beter af door vaker te kijken naar de inzet van voorliggende voorzieningen zoals de Wet langdurige zorg (Wlz), Zorgverzekeringswet (Zvw) en Passend Onderwijs.

We sturen op kwaliteit en resultaat

In 2020 zijn via de aanbesteding de kwaliteitseisen voor zorgaanbieders verhoogd. Er zijn minder aanbieders gecontracteerd en er is een overzichtelijker aantal producten. Gecontracteerde aanbieders werken zoveel mogelijk wijkgericht, waardoor zij zorg kunnen afschalen naar voorzieningen dicht bij de inwoner. Aanbieders die actief bijdragen aan de transformatie van zorg en kwalitatief goede zorg leveren, krijgen meer toewijzingen dan aanbieders die dit niet doen. Uiteraard houden we rekening met de keuzevrijheid van onze inwoners. We stimuleren preventief werken, samenwerking tussen aanbieders en bevorderen innovatie.

In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit).

Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen voor een periode van twee jaar verlengd. Dit om stabiliteit te bieden voor alle inwoners van Arnhem na ontbinding van het contract met leverancier HMC. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.

Het Persoonsgebonden Budget (PGB) ontwikkelen we door op basis van de uitgevoerde, kwalitatieve evaluatie in 2021. In 2022 gaan we samen met betrokken partners aan de slag met de aanbevelingen van deze evaluatie en verbeteren we het PGB-beleid waar dat nodig is. Ook volgen we de landelijke ontwikkelingen over PGB en nemen deze mee in het vervolgtraject.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring)

We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.

Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.

We voeren het inwonerservaringsonderzoek uit om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget

We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen.

Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen, maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten) en begeleiding uit de Wmo. Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2024. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. In overleg met onze regiogemeenten kijken we wat dat betekent voor de huidige organisatie en financiering van beschermd wonen.

We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning			79%	73%	82%
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	40%	41%	47%	50%	51%
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	49%	44%	31%	29%	32%
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis+specialistisch	11%	15%	22%	21%	17%
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	81%	84%	65%	43%	37%
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	19%	16%	35%	57%	63%
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk. Hier ligt een nauwe samenhang en samenwerking met het programma Doorbraak naar werk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis'

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Percentage inwoners in AW met een ontwikkelarrangement	49%	45%	42%	51%	54%
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	90	105	114	112	99
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	115	123	131	122	111
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	132	156	162	145	131
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	124	138	136	122	116
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	139	172	179	151	130
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	105	104	121	113	102
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf/Elderveld	142	154	159	143	135
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	138	151	148	122	125

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. Hierbij hebben we specifieke aandacht voor passend aanbod in of in de buurt van Arnhem voor hoog- en andersbegaafden.
- Een aandachtspunt voor de Sociale Wijkteams is de zorg voor kinderen in Arnhem-Oost. Dit geldt met name voor gezinnen waar het niet vanzelfsprekend is dat ouders en het netwerk de kinderen optimaal ondersteunen. Door extra aandacht, inzet van voorzieningen en hulp willen we dat ook deze kinderen zich goed ontwikkelen en de kansenongelijkheid in de stad verminderd wordt.
- We stimuleren dat kinderen met een extra ondersteuningsvraag in hun eigen wijk naar de opvang of naschoolse opvang kunnen. Waar nodig zetten wij ambulante begeleiding in om de kinderen te begeleiden bij de opvang.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling

Voor de toelichting zie het programma Welzijn en Inclusie.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	401	427	395	382	400
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdigen in verblijf	571	610	563	511	542
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk. Bijvoorbeeld door wijkcoaches die kinderen met een hulpvraag zelf begeleiden. En door de inzet van praktijkondersteuners jeugd bij de huisarts die kunnen helpen bij psychische problematiek.
- We zetten praktijkondersteuners jeugd in bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de wijkcoach of praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.

- Wachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. De praktijkondersteuners jeugd bij huisartsen bieden overbruggingshulp aan kinderen op de wachtlijst. We geven extra aandacht aan mentale gezondheid en het ontwikkelen van veerkracht, zodat kinderen en ouders beter kunnen omgaan met problemen en tegenslag. Dat doen we door te spreken met jongeren en te horen waar hun behoefte zit.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek Webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	5.048	5.339	5.148	5.031	4.526
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	467	679	608	526	455
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk

Arnhemmers die dat nodig hebben bieden we een Beschermd Thuis. Dit doen we lokaal en regionaal, op grond van het Transformatieplan Beschermd Thuis en de vervolgkoers die is vastgelegd in de kadernota 'Samen aan zet'. We zetten in op doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Daarmee voorkomen we zwaardere instellingszorg. Met de inkoop van ondersteuning hebben we rekening gehouden met de mogelijkheid flexibel op en af te schalen.
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland verder vorm. Alle betrokken gemeenten zorgen voor een breed palet aan (basis)voorzieningen; lichte vormen van zorg voor wie daarmee toekan en gespecialiseerde opvang en beschermd wonen voor wie dit (tijdelijk) nodig is. We doen dit in nauwe samenwerking met en tussen gemeenten, met woningcorporaties, zorgaanbieders en de zorgverzekeraar.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1.071	1.013	960	605	403
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties. Intern werken we hiervoor samen met het programma wonen.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door zorg en ondersteuning zo flexibel mogelijk op en af te kunnen schalen, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten

Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.
Van zorgaanbieders die intensief Beschermd Wonen bieden, verwachten we dat zij ook mensen met meerdere en complexe zorgvragen de noodzakelijke zorg kunnen bieden. Daarvoor is een casusoverleg met zorgaanbieders ingericht.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Daarover worden op regionaal niveau, tussen de gemeenten in de regio Centraal Gelderland, samenwerkingsafspraken gemaakt.
Vanaf 1 januari 2024 komt er een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2024-2033 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
De gemeenten in de regio Centraal Gelderland zetten de transformatie naar Beschermd Thuis door, zoals verwoord in het Transformatieplan Samen aan Zet (2019), de bestuurlijke uitgangspunten zoals regionaal geformuleerd in 2021 en neergelegd in de Kadernota 'Samen aan zet' (2022).
Er worden regionale afspraken gemaakt over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, beleid, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag

In 2023 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en IrisZorg. Aan de samenwerking met Pro Persona hierbinnen wordt gewerkt. Deze aanpak wordt verbreed naar het opzetten van een meldpunt niet-acuut. Het gaat om de doorontwikkeling van het landelijk meldpunt Zorgwekkend Gedrag (0800-1205), naar een lokaal of regionaal meldpunt.
In 2023 wordt beoordeeld of de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet wordt. Onderdeel van deze pilot is de vraag of er voldoende bereikbare en beschikbare opvolgende Wmo-zorg en ondersteuning aanwezig is. Tot op heden lijkt hieraan weinig behoefte.
In 2023 onderzoeken we - met de Veiligheidshuizen Arnhem en West Veluwe Vallei, Pro Persona, regiogemeenten en zorgverzekeraar - of we de 'Ketenveldnorm / levensloopregeling' in onze regio kunnen implementeren. Hierbij staat integrale, levensbrede en continue ondersteuning centraal van mensen met veelal multiproblematiek (én psychiatrie, én verslaving, én lichte verstandelijke beperking) die frequent delinquent gedrag vertonen maar die (nog) geen forensische titel hebben ontvangen. Landelijk heeft deze aanpak vertraging opgelopen.
Ook in 2023 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de

Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

BBV- indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)					
Effectindicator	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	870	780	820	750	
Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep					
Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO					
Jongeren met jeugdhulp	12,8%	12,9%	12,2%	12,1%	
Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzicht van alle jongeren tot 18 jaar.					
Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO					
Jongeren met jeugdreclassering	0,8%	0,7%	0,6%	0,5%	
Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).					
Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO					
Jongeren met jeugdbescherming	1,2%	1,4%	1,3%	1,1%	
Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.					
Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO					

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig". Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**31.574**	**2.841**	**0**	**0**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	31.574	2.841	0	0
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**17.874**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	365	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	17.508	0	0	0
Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**14.928**	**0**	**1.082**	**81**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	12.834	0	1.082	81
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.094	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**64.375**	**2.898**	**1.082**	**81**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	59.433	58.550	75.805	64.375	64.437	65.426	65.723
Baten	5.831	4.940	17.493	2.898	2.481	2.481	2.481
Saldo lasten en baten	***-53.603***	***-53.610***	***-58.312***	***-61.477***	***-61.477***	***-62.945***	***-63.242***
Toevoegingen aan reserves	6.280	12.530	12.530	1.082	1.000	1.000	0
Onttrekkingen aan reserves	2.627	354	893	81	498	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-3.653***	***-12.177***	***-11.637***	***-1.001***	***-1.001***	***-1.000***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-57.256**	**-65.786**	**-69.949**	**-62.478**	**-62.458**	**-63.945**	**-63.242**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2023 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 64,4 miljoen. De overige lasten voor zorg van € 116,5 miljoen zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 32,5 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 17,1 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,3 miljoen), Wmo (€ 1,4 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 2,3 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,4 miljoen);
- € 22,9 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 17,5 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,1 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,7 miljoen) en De Connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2,0 miljoen wordt besteed aan het realiseren van de kostenbesparende maatregelen binnen de jeugdzorg, zoals de Praktijkondersteuner Huisarts (POH) Jeugd;
- € 0,3 miljoen dient ter uitvoering van de motie transformatiebudget;
- € 1,7 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- Hiernaast zijn er € 5,0 miljoen overige lasten, zoals Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen), extra middelen ter versterking gemeentelijke dienstverlening (€ 0,8 miljoen), beleidsuren (€ 1,3 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,7 miljoen).

De begroting is in 2023 ten opzichte van 2022 € 11,4 miljoen lager.

- De begroting voor overige goederen en diensten stijgt met € 0,3 miljoen en dit bedrag dient om de kostenbesparende maatregelen binnen de Jeugdzorg, zoals begeleiding door de Stichting sociale wijkteams Arnhem te realiseren;
- De begroting daalt met € 15,0 miljoen vanwege een eenmalige specifieke rijksuitkering die in 2022 is verstrekt ten behoeve van transitie in de verblijfszorg jeugd en aanpassingen in het vastgoed die daarvoor nodig zijn bij de betrokken jeugdzorginstellingen);
- De begroting voor specialistische zorg stijgt met € 3,3 miljoen. Dit is te verklaren door indexatie en volumestijging en deels door de stijgende brandstofkosten bij de Vervoersorganisatie Arnhem en Nijmegen.

Baten

De totale baten voor 2023 zijn begroot op € 2,9 miljoen. De baten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 2,3 miljoen betreft de inning van de eigen bijdrage bij de Wmo en Beschermd wonen;
- € 0,6 miljoen betreft de bijdrage LVB (Licht Verstandelijke Beperkten) die we als centrumgemeente voor Beschermd wonen ontvangen vanuit de regio.

De baten dalen in 2023 ten opzichte van 2022. Dit komt voornamelijk door de verwerking van de uitname Wet Langdurige Zorg en vanwege een eenmalige specifieke rijksuitkering van € 15,0 miljoen die in 2022 is verstrekt ten behoeve van de transitie in de verblijfszorg jeugd.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2023 is € 1,1 miljoen. Het betreft toevoeging aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds (€ 1,0 miljoen) en bestemmingsreserve Transformatie zorgbudgetten (€ 0,1 miljoen).

Onttrekkingen aan reserves
In 2023 wordt er aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg € 0,1 miljoen onttrokken. Deze onttrekking dient ter dekking van kostenbesparende maatregelen en transformatie-uitgaven.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Mantelzorgers, net als mensen die actief zijn in de informele zorg en die vrijwilligerswerk doen, zijn essentieel voor een goede sociale basis. Deze verdienen daarom onze bijzondere aandacht en ondersteuning. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen..

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

Uitwerken sociale basis
Samen met onze partners in de stad werken we onze visie op de sociale basis verder uit, maken beleid en subsidiëren partners die uitvoering geven aan voorzieningen in de stad en in wijken. We gaan daarbij uit van de behoefte van inwoners en wijken en leveren maatwerk bij de invulling van de sociale basis. In 2023 komen we samen met onze partners tot nieuwe indicatoren voor monitoring.

Verbeteren subsidiesysteem
De herijkte visie op welzijn, vastgelegd in de kaders voor een sterke sociale basis, vraagt om een doorontwikkeling van het subsidiesysteem. In 2023 werken we aan de doorontwikkeling van het zo genoemde subsidiehuis. Het doel is om effectiever en met meer sturing de doelstellingen vanuit het welzijnsbeleid te behalen. Het gaat hierbij om de wijze waarop subsidies verleend worden, onder welke voorwaarden en voor welke periode. Het is de bedoeling om per 1 januari 2025 een juridisch werkende subsidiesystematiek te hebben. Subsidieaanvragen en de afhandeling daarvan worden in dit vernieuwde subsidiesysteem sterker en efficiënter verbonden aan onze visie op de sociale basis.

Opvoeden en opgroeien

Alle kinderen in Arnhem groeien gezond en veilig op. Ze kunnen zich ontwikkelen en ontplooien, zodat zij nu en in de toekomst een positieve binding hebben met hun omgeving en ook een positieve bijdrage leveren aan de samenleving.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Deze ambitie staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van herijkte visie op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen

Wijkgerichte bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op gebiedsniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Kengetal sociale cohesie		5,7		5,8	
Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Actief als vrijwilligers		33%		28%	
Eenheid: % inwoners dat actief is als vrijwilliger					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Kengetal emotioneel eenzaam		2,8		2,8	
Eenheid: Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Kengetal sociaal eenzaam		2,6		2,7	
Eenheid: Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Waardering aanbod voorzieningen ouderen		27%		27%	
Eenheid: % Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Waardering aanbod voorzieningen jongeren		22%		23%	
Eenheid: % Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					

Zelf- en samenredzaamheid

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Met verschillende partners sloot de gemeente Arnhem een mantelzorgakkoord en we werken zo aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren

de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.
In 2023 stellen we samen met onze partners een uitvoeringsagenda Mantelzorg op. Deze agenda sluit aan op het onderzoek de Staat van de mantelzorg in onze gemeente dat afgelopen jaar werd uitgevoerd.

Samenhangend ouderenbeleid

We willen dat onze inwoners oud kunnen worden in hun eigen buurt. Dat raakt veel levensdomeinen en beleidsvelden waaronder wonen, de omgeving, gezondheid, participatie en leefstijl. Daarom maken we een visie ouderen, dragen die uit en maken een integraal uitvoeringsplan ouderenbeleid. Dit doen we samen met ouderen en partners in de stad. We behouden wat goed gaat en vullen aan met inspanningen die nodig zijn.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Mantelzorg		15%		14%	

Eenheid: % inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven

Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)

Duurzame inburgering

Nieuwkomers voelen zich welkom in Arnhem. Ze kunnen zo snel mogelijk een zelfstandig leven opbouwen. Werk wordt gezien als de beste manier om mee te doen in de maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. We zetten daarbij de best passende leerroute, zorg en ondersteuning in. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij.

Nieuwkomers doen mee

Ons uitgangspunt is om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk werk, taal en participeren in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste ondersteuning en zorg. Participeren draagt bij aan de algehele gezondheid en bevordert het opbouwen van een zelfstandig bestaan. We werken in 2022, samen met ketenpartners, een plan uit waarmee we middels de inzet van sleutelfiguren extra ondersteuning kunnen gaan bieden op de onderdelen financiën, gezondheid en werk. Deze aanpak willen we in 2023 gaan inzetten en monitoren. In het plan brengen wij in kaart welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en komen wij terug op hoe wij de beschikbare middelen zo doelmatig mogelijk gaan.

Nieuwkomers voelen zich thuis

Je thuis voelen is een belangrijke voorwaarde om je plek te vinden in de samenleving. Een nieuwkomer komt terecht in een nieuwe wijk, in een nieuwe woning en moet nog een sociaal netwerk opbouwen.
In de Arnhemse aanpak staat de nieuwkomer centraal. Wij kiezen voor een cultuursensitieve aanpak, waarin het samen beslissen centraal staat. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving.

Een passend vangnet

Niemand hoeft op straat te slapen of in een onveilige thuissituatie te leven. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we extra in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden. We werken in 2022 uit hoe we daar op 1 januari 2023 mee van start kunnen gaan. We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid

De brede, landelijke aanpak terugdringing dakloosheid richt zich op drie sporen:
- preventie (voorkomen dakloosheid);
- vernieuwing opvang (afbouw capaciteit opvang; opvang in 1- of 2-persoonskamers);
- zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding).

Arnhem zet, met de coronacrisis als versneller en zoals opgenomen in de Herstelagenda, maximaal in op het creëren van woonplekken, want iedereen in Arnhem heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit.

Specifiek voor dakloze jongeren verkennen we de mogelijkheden van een pilot 'bouwdepot' waarmee jongeren zelf kunnen werken aan het stabiliseren van hun (woon)situatie.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met het programma Doorbraak naar Werk (armoede en schulden, werk en inkomen) en het programma Zorg (voorkomen uitval).

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal dak- en thuislozen					
Eenheid: Aantal					
Bron: Deze indicator wordt vanaf 2022 opgenomen in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD)					
Tijd tot opvang (zowel direct als langdurig)					
Eenheid: Aantal dagen					
Bron: Deze indicator wordt vanaf 2022 opgenomen in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD)					
Duur van opvang (zowel direct als langdurig)					
Eenheid: Aantal dagen					
Bron: Deze indicator wordt vanaf 2022 opgenomen in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD)					
Mate van terugval					
Eenheid: Percentage					
Bron: Deze indicator wordt vanaf 2022 opgenomen in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD)					
Aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang					
Eenheid: Aantal					
Bron: Deze indicator wordt vanaf 2022 opgenomen in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD)					

Inclusief Arnhem

Onze ambitie is: ‘Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn’.

Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:
- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We willen die doelen bereiken door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. Dit plan is het kader voor het programma Inclusie en voor de inzet op de focuspunten. In de eerste helft van 2023 gaan we het plan aanscherpen en actualiseren. Het plan geldt dan voor de periode 2023 tot en met 2026. Eind 2024/begin 2025 gaan we het plan tussentijds actualiseren.

Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:
1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:
4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Beoogde resultaten (prestatie-indicatoren):
- De beoogde resultaten voor de focuspunten staan hieronder.
- De eerste helft van 2023 gebruiken we om de prestatie-indicatoren te actualiseren en aan te vullen. Deze indicatoren nemen we op in het te actualiseren uitvoeringsplan Inclusief Arnhem. Ook stellen we vast of er effectindicatoren zijn die we opnemen in de monitor.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme

Om de stad duidelijk te maken dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te verwerpen en tegen te gaan, hebben we aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Het is een integraal plan, voor de periode 2022 - 2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. De acties hebben als doel om samen met de stad te strijden tegen discriminatie en racisme en dit te voorkomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het plan en bepalen we het vervolg voor de periode 2024 - 2026.

Racisme en discriminatie is vandaag de dag nog steeds een groot probleem en dat willen we stevig aanpakken. Daarom zijn in deze Begroting middelen vrijgemaakt voor Vrij zijn in Arnhem voor 2023 -2026. We hebben al een Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem met acties die we in gaan zetten om dit tegen te gaan. Als gemeente willen we ook de stad de ruimte geven om hierin hun bijdrage te leveren, omdat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is om dit probleem aan te pakken. We willen geen blauwdruk richting de stad uitzenden hoe we dit willen tegengaan. We staan sterker door dit gezamenlijk met de stad op te pakken. Daarom willen we kennis en expertise samenbrengen en met partners uit de stad deze middelen gaan inzetten. Het thema is delicaat en behoeft een zorgvuldige voorbereiding, strategie en aanpak. De voorbereiding hiervoor starten we in het vierde kwartaal 2022.

Het uitvoeringsplan is met een vertegenwoordiging uit de stad, in de vorm van een klankbordgroep, afgestemd. Deze groep blijft nauw betrokken. Er zit veel energie in de stad op dit thema en die gaan we inzetten om een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten (prestatie-indicatoren):
- Najaar 2023 delen we het onderzoekrapport van de sporen van slavernijverleden in Arnhem en bepalen we hoe we de uitkomsten via een publiekscampagne met de stad gaan delen.
- Vanaf 2023 steunen we een grotere herdenking en viering van Keti Koti.
- In 2023 bepalen we hoe we vervolg geven aan de anti-discriminatiecampagne in 2022.

Bestendigen regenboogaanpak

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. In de eerste helft van 2023 evalueren we de Regenboogagenda 2020-2022 en stellen we een nieuwe agenda op in samenwerking met de stad. We gebruiken daarbij het Regenboog Stembusakkoord 2022 als input. In het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' zijn ook divers acties opgenomen om hieraan bij te dragen.

Beoogde resultaten (prestatie-indicatoren):
- Begin schooljaar 2023/2024 is er een dekkend InDifferent netwerk op de VO-scholen.
- De doelstelling voor de MBO-scholen stellen we najaar 2022 vast (InDifferent netwerken) en nemen we op in de nieuwe regenboogagenda (eerste helft 2023) conform beantwoording van motie 20M278.
- In 2023 steunen we de eerste Liberation Pride in Arnhem.
- In 2023 hebben we een nieuwe regenboogagenda.

Positie inwoners met een beperking versterken

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Het uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we starten met het toegankelijk maken van 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en de klankbordgroep voor VN-verdrag Handicap. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen

op verschillende terreinen. In 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten (prestatie-indicatoren):
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin.
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk.
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie.
- In 2023 zijn alle gebouwen op de prioriteitenlijst (totaal 60) getoetst door een gespecialiseerd bureau op de ITS (Integrale Standaard Toegankelijkheid), waarop de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid is gebaseerd.
- In 2023 is een meerjarenplan gemaakt voor het toegankelijk maken van deze gebouwen (welke aanpassingen, planning en kosten).
- In 2023 zetten we extra in op het faciliteren van het stemproces voor specifieke doelgroepen (inclusief de communicatie). De ervaringen van 2023 gebruiken we voor het verder verbeteren van de toegankelijkheid van de verkiezingen na 2023.
- In 2023 is voor de stembureaus overleg gevoerd met de eigenaren van de panden die niet van de gemeente zijn over het structureel verbeteren van de toegankelijkheid.

Diversiteit in organisaties

In een inclusieve stad als Arnhem zijn ook Arnhemse organisaties een afspiegeling van de stad. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende Arnhemse organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn, maar lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie. We faciliteren Arnhemse organisaties om hier gezamenlijk mee aan de slag te gaan. Dat doen we via het diversiteitsnetwerk ‘Diversiteitsreis’, met als doel: krachten bundelen, inspireren, delen van kennis en ervaringen over diversiteit en inclusie, oppakken van gemeenschappelijke projecten en het koppelen van individuele organisatievraagstukken aan experts die ze daarbij verder kunnen helpen. Hiermee willen we een stedelijke beweging op gang brengen waar werkgevers in hun eigen bedrijf diversiteit en inclusie versterken en anderen stimuleren dit ook te doen. We werken samen aan een stad met inclusief werkgeverschap, waarbij Arnhemse organisaties ruimte maken voor elk talent. Ook wij als gemeente hebben deze ambitie (zie focuspunt 'Inclusieve gemeentelijke organisatie') als het gaat om het zijn van een diverse en inclusieve organisatie.

Beoogde resultaten (prestatie-indicatoren):
- Eind 2023 hebben zich minimaal tien nieuwe organisaties aangesloten bij het diversiteitsnetwerk ‘Diversiteitsreis’.
- Elk jaar organiseren en faciliteren we minimaal vier bijeenkomsten voor het diversiteitsnetwerk ‘Diversiteitsreis’.
- Eind 2023 hebben we het diversiteitsnetwerk verder geprofessionaliseerd.

Inclusieve gemeentelijke organisatie

Naar aanleiding van de bestuursopdracht is in maart 2022 het uitvoeringsplan ‘Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie’ vastgesteld. In dit plan zijn vijf ambities voor komende jaren geformuleerd. Deze ambities en de betreffende prestatie indicatoren zijn:
1. Inclusie: we werken aan een open organisatiecultuur, die door iedereen als inclusief wordt ervaren. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
2. Wet Banenafspraak: we willen minimaal vijf nieuwe banen in periode 2022-2023 creëren op verschillende schaalniveaus;
3. Culturele Diversiteit: we willen een betere representatie van medewerkers met een niet-westerse migratieachtergrond afgezet tegen de Arnhemse beroepsbevolking. We zetten in op dat we in de periode 2022-2026 ieder jaar minimaal één procentpunt stijgen op deze vertegenwoordiging in de totale organisatie, ook expliciet gelet op schalen 11 en hoger;
4. Gender: Momenteel is er een nagenoeg gelijke verdeling van mannen en vrouwen binnen de gehele gemeentelijke organisatie. Dit evenwicht willen we vasthouden en blijven we monitoren;
5. Leeftijd: we streven naar een meer evenwichtige verhouding om toekomstbestendig te kunnen zijn. Momenteel hebben we relatief veel medewerkers in de leeftijdsgroep 45 jaar en ouder. Dit gaan wij doen door middel van ons aannamebeleid en het werken aan behoud van medewerkers.

Om deze vijf ambities te kunnen behalen zijn verschillende concrete acties benoemd in het uitvoeringsplan waarbij we een ABC-lijn hanteren, dat wil zeggen focus op het Aantrekken, het Behouden van medewerkers en het periodiek Checken of de gestelde ambities ook worden behaald.

Zoals toegezegd tijdens het debat naar aanleiding van het agenderingsverzoek Inclusieve en Diverse Organisatie op 20 juli 2022 (toezegging 1176), gaan we najaar 2022 de ambities van het uitvoeringsplan “Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie actualiseren en waar nodig aanscherpen.

Andere prestatie-indicatoren zijn:

- Via de gemeentepool werven we in 2023 en 2024, jaarlijks 50 medewerkers met een diverse achtergrond op competenties. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature. Vooralsnog is dekking voor twee jaar. In 2024 evalueren we de gemeentepool en stellen we vast hoe we verder gaan vanaf 2025.
- De wervings- en selectieprocedures verlopen altijd op inclusieve wijze.

Inclusieve gemeentelijke communicatie

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar de komende jaren op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites*
  We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. We weten nu hoe we er als gemeente voorstaan en wat er verbeterd kan en moet worden. Maar digitale toegankelijkheid is een continu proces waar verschillende gemeentelijke disciplines bij betrokken zijn. Daarom gaan we het onderwerp structureel borgen binnen de organisatie.
- *Schrijven in begrijpelijke taal*
  Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.
- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*
  Als gemeente willen we dat onze communicatie inclusief is. We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand gaan we de komende jaren werken aan een nog inclusievere gemeentelijke communicatie. Een Arnhemse stijlgids met te hanteren woorden en termen maakt daar onderdeel van uit.

De beoogde resultaten (prestatie-indicatoren) voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites

- De gemeentelijke websites zijn toegankelijk(er).
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid.

Schrijven in begrijpelijke taal

- Meer gemeentelijke standaardbrieven zijn geschreven in begrijpelijke taal.
- Meer collega's zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- De Arnhemse stijlgids is gereed.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**27.579**	**1.784**	**1.100**	**200**
Opvoeden en opgroeien	750	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	2.184	0	0	200
Zelf- en samenredzaamheid	296	0	0	0
Duurzame inburgering	3.102	1.026	0	0
Een passend vangnet	20.591	757	0	0
Inclusief Arnhem	656	0	1.100	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**27.579**	**1.784**	**1.100**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.673	23.794	26.566	27.579	26.105	26.434	25.737
Baten	1.437	872	1.987	1.784	1.784	1.784	1.784
Saldo lasten en baten	***-22.236***	***-22.922***	***-24.580***	***-25.796***	***-25.796***	***-24.650***	***-23.953***
Toevoegingen aan reserves	4.211	0	0	1.100	500	500	500
Onttrekkingen aan reserves	827	200	2.272	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-3.384***	***200***	***2.272***	***-900***	***-900***	***-500***	***-500***
Gerealiseerd resultaat	**-25.620**	**-22.722**	**-22.308**	**-26.696**	**-24.821**	**-25.150**	**-24.453**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn in totaal begroot op € 27,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 11,5 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,1 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 1,8 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 3,1 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 2,1 miljoen.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2022 met € 1,0 miljoen. Dat is grotendeels als volgt te verklaren:

- Voor asiel, vluchtelingen en inburgering is € 0,5 miljoen toegevoegd voor de opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en het actieplan statushouders en oude nieuwkomers.

- De uitgaven voor vrouwenopvang stijgen met 0,7 miljoen, vanwege extra middelen van het Rijk in het kader van het programma Gezins- en Kindbescherming.
- De uitgaven voor integratie, anti-discriminatie en inclusie stijgen met 0,3 miljoen.
- De overige uitgaven dalen met € 0,5 miljoen.

De komende jaren investeren we ruim € 1,4 miljoen per jaar extra in Inclusie & Diversiteit. Hiervan zien we slechts € 0,3 miljoen terug binnen dit programma. De overige € 1,1 miljoen zien we terug bij andere programma's; bij Vastgoed € 0,5 miljoen, bij Openbare Ruimte voor een periode van vier jaar jaarlijks € 125.000 voor toegankelijke hoofdlooproutes en nogmaals € 125.000 voor toegankelijke en inclusieve speeltuinen, € 0,2 miljoen bij Bedrijfsvoering voor inclusieve communicatie en ruim € 0,1 miljoen voor een inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie.

Baten
De totale baten voor 2023 zijn begroot op € 1,8 miljoen.
Deze baten hebben grotendeels betrekking op de Maatschappelijke opvang/verslavingszorg en betreffen de specifieke rijksvergoeding voor de Heroïne-unit (€ 0,8 miljoen) en de specifieke rijksvergoeding voor Inburgering (€ 1,0 miljoen). Vanuit deze laatstgenoemde rijksvergoeding zullen voornamelijk leerroutes / taaltrajecten bekostigd worden.

Toevoegingen aan reserves
In 2023 wordt er € 0,6 miljoen toegevoegd aan de reserve burgerberaden en € 0,5 miljoen aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte.

Onttrekkingen aan reserves
In 2023 is er een onttrekking aan de bestemmingsreserve Transformatie Zorg begroot van € 0,2 miljoen in het kaderverband met het tijdelijk uitstellen van de bezuinigingstaakstelling herijkingsopgave Welzijn.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met VGGM, Veilig Thuis, COA, Sociale wijkteams en woningcorporaties en verschillende subsidiepartners.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;
- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezonder en fitter

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten, zeker ook in tijden van corona. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord (2018) en kiezen ervoor te investeren vooral in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.
We continueren het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoeringsfase loopt door in de komende jaren. Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Corona
De acute fase van de coronapandemie ligt inmiddels achter ons, maar het coronavirus is niet weg en zal onder ons blijven. We moeten ons verhouden tot een toekomst waarin het virus (kortstondig) opnieuw kan opleven. Daarbij is de inzet dat mensen en bedrijven hun ‘normale’ leven zo goed mogelijk kunnen voortzetten en de zorg toegankelijk blijft. Door de coronapandemie is ons eens te meer duidelijk geworden hoe belangrijk een goede (basis)gezondheid is. Juist daarom blijven we investeren in preventieve (publieke) gezondheidszorg en het stimuleren van een gezonde leefstijl (bewegen, gezonde voeding) vooral onder kwetsbare groepen. Zo trachten we onze inwoners weerbaar te houden en te voorkomen dat inzet van extra gezondheidszorg nodig zal zijn.

De activiteiten van VGGM in het kader van de bestrijding van het coronavirus betreffen niet alleen het testen en vaccineren van de inwoners in onze regio, maar ook het bevorderen van de gezondheid door actieve publieksvoorlichting specifiek over de bescherming tegen corona maar ook breder over het hanteren van een gezonde leefstijl. Dit in samenwerking en afstemming met de gemeenten in de regio.

Hoewel de gevolgen voor de infrastructuur (sportaanbieders, samenwerkingspartners) vooralsnog beperkt zijn gebleven, door onder andere steun van de overheid, is er al wel effect te zien in bijvoorbeeld de lidmaatschapscijfers van verenigingen. Het beeld is dat men minder is gaan bewegen en dat overgewicht nog steeds toeneemt. We zetten daarom, samen met de Arnhemse Sportfederatie en Sportbedrijf, in op een 'aanvalsplan' om de verloren leden weer terug te winnen voor de verenigingen en/of hen weer aan het bewegen te krijgen.

Afschaling Jeugdgezondheidszorg
Als gevolg van personeelskrapte (die zich ook in andere sectoren manifesteert) heeft VGGM zich genoodzaakt gezien maatregelen te treffen om de hoge werkdruk binnen de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weg te nemen. In de zomer van 2022 is besloten de basis JGZ deels af te schalen. De GGD stuurt daarbij op het terugdringen van ziekteverzuim en uitstroom en spant zich in om extra personeel te werven en op te leiden. Naar verwachting kan de reguliere dienstverlening in de loop van 2023 weer gefaseerd worden opgepakt.
Niettemin ziet VGGM in de huidige arbeidsmarktkrapte een zodanige uitdaging dat bijsturing nodig zal zijn om tot een toekomstbestendige zorg en dienstverlening te komen. Het doel is te komen tot meer flexibiliteit en minder complexiteit van de dienstverlening. Een werkgroep van GGD-medewerkers en vertegenwoordigers van gemeenten zal advies uitbrengen over eventueel te nemen maatregelen om de JGZ toekomstbestendig te houden.

Gezonde levensstijl

Iedere Arnhemmer moet in staat zijn zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren, zoals gezond eten en drinken. Onze focus ligt op een rookvrije generatie, het voorkomen en verminderen van overgewicht en het tegengaan van problematisch alcoholgebruik.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start

We willen dat alle kinderen opgroeien in een gezonde en veilige leefomgeving. Gezondheidsverschillen ontstaan vaak al op jonge leeftijd. Daarom leggen we bij onze inzet de focus op een gezonde start voor kinderen met hun ouders in de eerste fase van hun bestaan. We willen kwetsbare zwangerschappen en ouderschappen, samenhangend met sociale risicofactoren, tijdig op het spoor komen en passende ondersteuning bieden aan (jonge) ouders en gezinnen. We leveren daartoe een passend en vraaggestuurd aanbod aan interventies voor, tijdens en na de zwangerschap. Met het uitbouwen en versterken van de in 2021 in het leven geroepen Lokale coalitie Kansrijke Start, beogen we een sluitende aanpak te creëren in de zorg rondom kwetsbare zwangeren en jonge ouders, met name waar het gaat om de aansluiting van het medische op het sociale domein. Zo dragen we bij aan het voorkomen van ernstiger problemen en gezondheidsachterstanden op latere leeftijd. Naast de netwerkbijeenkomsten hebben we in 2022 onder andere een nieuw consultatiebureau in de Geitenkamp gerealiseerd, is er in werkgroepen aan een aantal thema’s gewerkt (onder andere sociale regievoering en vroegsignalering) en is er een aantal nieuwe interventies ontwikkeld (pilot Baby Thuiszorg en Bewust ouderschap). Omdat er aan het programma Kansrijke Start minimale (rijks)middelen zijn gekoppeld, blijft het financieren van nieuwe interventies een zoektocht.

Minder inwoners hebben overgewicht

Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen. Het programma is uitgebreid naar nog drie aandachtswijken: Geitenkamp, Klarendal en het Arnhemse Broek.
Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.

Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom breiden we het aantal watertappunten in de stad uit. In totaal plaatsen we 19 extra watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm

De grootste bijdrage die de gemeente levert aan dit doel is nog steeds door middel van het faciliteren van bewegen. Dit gebeurt door middel van subsidie aan het Sportbedrijf Arnhem, dat voor de gemeente de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.

Daarnaast volgen uit het plan Gezond en Fit de volgende speerpunten: In samenspraak met het primair onderwijs in Arnhem is de 2+1+2 aanpak ontwikkeld, met het oogmerk dat meer kinderen in de leeftijd van de basisschool gaan voldoen aan de landelijke beweegnorm, namelijk 5 uur per week bewegen. De aanpak behelst dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school, bijvoorbeeld in de naschoolse opvang of bij een sportvereniging.

De afgelopen twee jaar heeft de gemeente meer aandacht voor Urban Sport gehad. Door middel van de pilot 'Urban Sports Coalition' is de doelgroep en haar behoeften in kaart gebracht. Er zijn twee BMX-pumptracks gerealiseerd evenals een nieuwe skatebaan in 2022. In 2023 zullen hierop ook activiteiten georganiseerd worden ter stimulering van het gebruik. Voor 2023 zijn er plannen om wederom op een aantal locaties voorzieningen te treffen om het bewegen in de openbare ruimte te stimuleren (onder andere in Schuytgraaf, Rosorum, 't Lange Water).

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien

We sluiten aan op de landelijke campagne NIX-18, en willen voorkomen dat jongeren onder 18 jaar gaan roken en alcohol drinken. Bij jongeren ouder dan 18 jaar en volwassenen willen we alcohol- en middelengebruik ontmoedigen. Hiervoor maken we afspraken met onze contractpartners over niet-roken bij jeugdactiviteiten en het beperken van de zichtbaarheid van alcoholmarketing en de schenktijden tijdens dagen dat de jeugd sport. We willen bevorderen dat kinderen opgroeien in een rookvrije omgeving: sportaccommodaties in Arnhem zijn rookvrij. We geven voorlichting aan zwangere vrouwen en jongeren in het voortgezet onderwijs over de risico's van roken. Met relevante partijen sluiten we een convenant voor een rookvrije generatie. Zo willen we het vanzelfsprekend maken dat kinderen en jongeren geheel rookvrij kunnen opgroeien.
In 2023 gaan we de ketensamenwerking op het gebied van alcohol- en drugspreventie versterken. Aanvullend hierop willen we het programma Helder op School (steviger) implementeren op alle middelbare scholen in Arnhem. Tot slot gaan we in 2023 aan de slag met het verminderen van druk op het dagelijks leven bij jeugd en jongvolwassen.

In 2023 gaan we verder met de opgaven en de ambities die het Rijk formuleert in de Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020), die het kabinet in de komende beleidsperiode met voorrang wil aanpakken:

- gezondheid in de fysieke en sociale leefomgeving;
- gezondheidsachterstanden verkleinen;
- druk op het dagelijks leven bij jeugd en jongvolwassenen verminderen;
- vitaal ouder worden.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen			54%		
Eenheid: Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)					
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)					
% roken			21%		
Eenheid: Percentage inwoners dat rookt					
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)					
% voldoet aan alcoholrichtlijn			43%		
Eenheid: Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn					
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)					
% kinderen eet minstens elke dag fruit				84%	
Eenheid: Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet					
Bron: Kindmonitor GGD					
% kinderen beweegt iedere dag 1 uur				29%	
Eenheid: Percentage kinderen (o tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt					
Bron: Kindmonitor GGD					
% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37,0%		
Eenheid: Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet					
Bron: Volwassenen gezondheidsmonitor GGD					
% lid van sportvereniging	20,0%	19,5%	19,3%		
Eenheid: Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging					
Bron: Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).					
% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80%		
Eenheid: Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart					
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)					
Waardering sportvoorziening		61%		64%	
Eenheid:% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Waardering speelvoorzieningen kinderen		60%		62%	
Eenheid:% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende speelplekken voor kinderen					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					

Waardering voorzieningen om te bewegen	73%	74%
Eenheid:% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende mogelijkheden om te bewegen		
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)		
Niet sporters	46,9%	
Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet. Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM (vierjaarlijks, verplichte BBV-indicator)		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezonder en fitter	**24.684**	**3.398**	**418**	**553**
Gezonde levensstijl	24.684	3.398	418	553
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**24.684**	**3.398**	**418**	**553**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.188	22.326	23.440	24.684	23.577	23.695	23.505
Baten	5.296	3.076	3.501	3.398	3.397	3.396	3.336
Saldo lasten en baten	***-17.893***	***-19.251***	***-19.939***	***-21.286***	***-21.286***	***-20.299***	***-20.169***
Toevoegingen aan reserves	548	470	433	418	418	418	418
Onttrekkingen aan reserves	457	343	983	553	387	516	504
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-90***	***-126***	***550***	***136***	***136***	***99***	***86***
Gerealiseerd resultaat	**-17.983**	**-19.377**	**-19.389**	**-21.151**	**-20.211**	**-20.200**	**-20.083**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn totaal begroot op € 24,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidie Sportbedrijf: € 12,2 miljoen;
- Kosten voor collectieve preventie volksgezondheid: € 3,3 miljoen;
- Kapitaallasten: € 2,4 miljoen;
- Kosten voor uniforme deel van de jeugdgezondheidszorg: € 2,2 miljoen;
- Overige subsidies sport: € 0,8 miljoen;
- Overige lasten: € 3,8 miljoen.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2021 met ruim € 1,2 miljoen. Dit komt met name door:

- Een verhoging van het subsidiebudget voor Sportbedrijf Arnhem met € 0,7 miljoen, betreft incidentele indexatie 2022 en € 0,3 miljoen eenmalige tegemoetkoming energielasten;

- Budget voor vervanging infill kunstgrasvelden met duurzamer alternatief € 0,25 miljoen;
- Clubkadercoaching en openhouden sporthal Klarendal voor 1 jaar € 0,1 miljoen
- Budget voor onderhoud van de beweegvoorzieningen in de openbare ruimte € 0,1 miljoen;
- Een verhoging van de bijdrage aan de VGGM-GGD € 0,15 miljoen.

Baten
De baten voor 2023 zijn totaal begroot op € 3,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- Verhuur panden en accommodaties: € 3,3 miljoen;
- Overige opbrengsten: € 0,1 miljoen.

De totale baten dalen met € 0,1 miljoen ten opzichte van 2022.

Toevoegingen aan reserves
In 2023 wordt voor totaal € 0,4 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 0,4 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2022 wordt voor totaal € 0,6 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,4 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het programma New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren. We pakken door op programma New Energie made in Arnhem 2020-2030.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de bebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Met een Burgerberaad en intensiveren van ArnhemAAN zoeken we de inwoners op en gaan we samen aan de slag. Een (gebiedsgerichte) Arnhems Isolatieprogramma is in de maak en we Intensiveren de samenwerking met bedrijven omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van het actieprogramma New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.
Gemeenten hebben, vanuit het klimaatakkoord, een grote (regie)rol bij het realiseren van de klimaatdoelen. We hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven. In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten daarom van het Rijk stevige ruggensteun gevraagd op:

- Adequaat instrumentarium, financieringsruimte en de juiste condities voor de grote investeringen, zowel in de verduurzaming als in de benodigde infrastructuur.
- Meer dwingende en richtinggevende instrumenten en bevoegdheden, die in het Klimaatakkoord al zijn afgesproken, maar nog onvoldoende of geheel niet zijn doorgevoerd. Denk hierbij aan de bevoegdheid tot beëindigen van aardgaslevering door gemeenten - na gereedkomen van betaalbare, alternatieve warmtevoorziening -, spelregels voor collectieve warmtenetten (Wet Collectieve Warmte) en de inzet van de standaard- en streefwaarden voor versnelling van isolatie van bestaande woningen.
- Uitvoeringslasten: de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) heeft de kosten voor deze nieuwe taken en bijhorende extra lasten in de bestuurlijke en ambtelijke uitvoering van gemeenten vanuit het Klimaatakkoord in beeld gebracht. Hieruit blijkt dat de uitvoeringslasten voor gemeenten in 2022 €450 miljoen bedragen en dat deze oplopen tot € 599 miljoen in 2024. Voor G40 gemeenten wordt hierbij rekening gehouden met 39 – 43 extra fte aan personeelslasten. Aanvullend hierop worden er substantiële extra materiële kosten voorzien, vooral voor technisch onderzoek.

Zonder deze ondersteuning vanuit het Rijk zijn de ambities niet haalbaar. In het landelijke coalitieakkoord en de eerste uitwerkingen daarvan, is zichtbaar dat aan bovenstaande voorwaarden van gemeenten (deels) tegemoet wordt gekomen.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we vanaf het najaar 2022 werken aan een specifiek Arnhems isolatieprogramma. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van Nemia en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in de tweede helft van 2022 fors geïntensiveerd, met de extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven, energiecoaches op te leiden en in te zetten, deelnemers met andere problemen door te verwijzen naar andere hulpverleners, en zo mogelijk werkgelegenheid te creëren. De aanpak is deels wijkgericht en deels stadsbreed. In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij)

In 2023 werken we verder aan de verdiepende onderzoeken naar het meest aannemelijke alternatief voor aardgas en de betaalbaarheid voor de bewoners in de onderzoekswijken zoals benoemd in de Transitievisie warmte. In twee kansrijke buurten die geschikt zijn voor een collectief warmtenet (Elderveld-noord en Hoogkamp) wordt in 2023 verder gewerkt aan het opstellen van een integrale businesscase, waarin de verschillende investeringen die gedaan moeten worden vanuit de diverse stakeholders (corporaties, provincie/ ministerie van BZK, gemeente, netbeheerder en bewoners) samenkomen. Wij merken dat de stijgende bouwkosten (loon en materiaal) een grote negatieve invloed heeft op de haalbaarheid van deze businesscases waardoor de realisatiefase nog niet in zicht is. Het participatieproces is een essentieel onderdeel van het uitvoeringsplan. Het eerste wijkuitvoeringsplan wordt naar verwachting in 2023 ter vaststelling aangeboden aan de raad. In Kronenburg wordt in 2022 zeer waarschijnlijk voldoende draagvlak opgehaald onder huurders en een VVE om eind 2023 het eerste warmtenet aan te kunnen leggen waar in eerste instantie circa 400 woningen op aangesloten kunnen worden. De planning hiervan kan mogelijk vertragen vanwege de capaciteitsproblemen bij de verzwaring van het elektriciteitsnet.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030

Het transitie gereed maken en isoleren van de gebouwde omgeving heeft in Arnhem prioriteit gekregen in het programmaplan NEMIA 2020-2030 en onze Transitievisie warmte. In de tweede helft van 2022 werken we aan een Arnhems isolatieprogramma, waarin de doelen gespecificeerd worden. Het isolatieprogramma wordt wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE). Ook wordt er een aanpak voor verduurzamen van monumenten opgenomen in het isolatieprogramma. Centraal aanspreekpunt blijft het gemeentelijke energieloket.

We blijven werken aan energiebewustwording via het platform en de campagne ArnhemAan. In 2023 worden op diverse manieren gesprekken gevoerd in alle wijken over verduurzaming en wat bewoners zelf kunnen doen om energie te besparen. Hierbij is extra aandacht voor de Arnhemmers die we nu nog onvoldoende bereiken. Initiatieven van bewoners ondersteunen we via het Aanjaagfonds.

Met corporaties maken wij in de prestatieafspraken wederom afspraken over verduurzamen van de bestaande woningen.

Voor de Arnhem-Oost wijken hebben wij vanuit het ministerie van BZK middelen ontvangen uit het Volkshuisvestingsfonds als financiële impuls om particulier woningbezit te verduurzamen. Met de corporaties zijn er doorlopende prestatieafspraken rondom isoleren van en het energie opwekken op het corporatiebezit. Ook hierbij hebben wij een uitdaging voor het ontbreken van uitvoeringscapaciteit in de hele keten en stijgende loon- en materiaal prijzen.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030

De acties voor dit doel vallen samen met de acties die genoemd zijn onder 15% energiebesparing in 2030.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030

Arnhem kent op dit moment tien kansrijke buurten. Vijf buurten die geschikt zijn voor een individuele all-electric oplossing en vijf buurten die geschikt zijn voor een warmtenet zijn opgenomen in de Transitievisie warmte. Voor de wijken waarvan de conclusie is dat dit technisch en financieel kan, wordt een uitvoeringsplan uitgewerkt en voorgelegd aan de raad. In de Transitievisie warmte zijn tevens onderzoekswijken/buurten aangewezen waar wij de kansrijkheid voor de overschakeling van fossiele naar duurzame warmtevoorziening verder gaan onderzoeken. Hiernaast is er een onderzoek gestart naar geothermie als grootschalige centrale bron.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030

We onderzoeken we de bruikbaarheid van innovaties op het gebied van onder andere aquathermie, restwarmte uit industrie, een buurtenergiecentrale en zonne-energie. Toepassing vindt plaats in onder andere de kansrijke wijk.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
CO2-uitstoot gebouwde omgeving	330	307	277		

Eenheid: kiloton

Bron: Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2022 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	12	35	65		

Eenheid: vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2022 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030

In 2023 blijven we bedrijven informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de (afgesloten) gebieds- en sectorgerichte Green deals. We zorgen ervoor dat het zakelijke gedeelte van de website Arnhem Aan is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden. We voeren ook indien gewenst maatwerkgesprekken met ondernemers.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030

In de Green Deal Gelderse Poort is afgesproken dat de kantoren op de Gelderse Poort eind 2023 label A hebben. Dit blijven we onder de aandacht brengen. Ook kantoren in de rest van de stad gaan we bewegen om ook tot energielabel A te gaan verduurzamen Ook starten we met de controle en handhaving van het verplichte energielabel C voor kantoren. Hierbij proberen we ze ook te stimuleren om niet alleen het wettelijk minimum te doen, maar ook gelijk door te pakken naar label A. Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties om energiebesparende maatregelen te nemen In 2023 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen IJsseloord I en De Nieuwe Haven. In 2023 zetten handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven voort, via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030

In 2023 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we door bij voorkeur via een gebiedsgerichte aanpak, de zogenaamde Green deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers hierbij. In 2023 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen IJsseloord I en De Nieuwe Haven. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar oplossingen hiervoor. We blijven de SDE-regeling promoten. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030

We onderzoeken welke werklocaties het meest kansrijk zijn om aardgasvrij te worden en of dat via een collectieve oplossing of met individuele oplossingen bereikt kan worden. Bedrijven die binnen kansrijke buurten vallen, worden meegenomen in de businesscases, genoemd onder het doel 'uitvoeringsplan per wijk opstellen'.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	193	178	139		

Eenheid: kiloton

Bron: Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2022 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	18	33	72		

Eenheid: vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2022 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven

In 2023 starten we met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Ook bouwen we verder aan de benodigde infrastructuur.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen

In 2022 wordt de plaatsing van elektrische deelauto's en elektrische deelfietsen verder uitgebreid, conform het beleidskader Deelmobiliteit Arnhem en het plaatsingsplan. In 2023 gaan we experimenteren met een free floating systeem van elektrische deelscooters. De voorzieningen die in 2021 zijn geïnstalleerd in het kader van het eHubs-project (elektrische deelfietsen bij station Arnhem-Zuid, GelreDome en Arnhem Centraal) zijn in 2022 uitgebreid met stallingen van elektrische deelbakfietsen in verschillende wijken rondom de eHubs. In 2023 gaan we verder met het opstellen van beleidsregels en vergunningverlening.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers

In 2021 is een begin gemaakt met de plaatsing van laadvoorzieningen volgens het Uitvoeringskader laden (strategisch plaatsen van laadpunten en -pleinen, gericht op toekomstig verwachte vraag). In 2022 zijn twee aanbestedingen gestart voor het aanleggen van laadpleinen voor nieuwe velden in Schuytgraaf en de bestaande stad. In 2023 wordt de bouw van laadpleinen uitgevoerd.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen.

Op basis van het coalitieakkoord 2022 zijn middelen vrijgemaakt om te werken aan de zero emissie zone en stadlogistiek. In 2022 wordt besloten over de zero emissiezone, waardoor deze in 2026 van kracht kan worden. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad

In 2022 wordt de regulering van ons taxibeleid op orde gebracht. In 2023 wordt een begin gemaakt met de verduurzaming van het taxivervoer.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer

In 2022 wordt in gesprek met de aanbieders een stap gemaakt naar zero emissie doelgroepenvervoer. De aanbieders moeten met een plan voor deze transitie komen, terwijl de gemeente (in samenwerking met alle gemeenten in onze regio) zorgt dat de laadvoorzieningen op orde zijn. In 2023 beoordelen we de plannen van de verschillende vervoerders.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn.

In 2022 bepalen we bij welke aanbestedingen we zero emissie vervoer kunnen eisen. Daarna wordt in 2023 hieraan uitvoering gegeven bij diverse aanbestedingen. Deze actie sluit aan bij het Klimaatplan van de interne organisatie.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in de komende jaren voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem

In 2023 gaan we ten behoeve van het verminderen van de stikstofproblematiek op zoek naar partners die samen met de gemeente willen werken aan het ombouwen van een graafmachine naar waterstof. We zoeken hiervoor tevens EU-subsidies.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	371	370			
Eenheid: kiloton					
Bron: Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2022 (www.arnhem.incijfers/links)					
CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	2	3			
Eenheid: vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017					
Bron: Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2022 (www.arnhem.incijfers/links)					

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd

In 2023:

- Exploitatie van 4 windmolens op Koningspleij.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd

In 2023:

- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2022 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal in 2023 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	34	41			
Eenheid: vermeden kTon C02-uitstoot					
Bron: Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2022 (www.arnhem.incijfers/links)					
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	12	19			
Eenheid: vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017					
Bron: Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2022 (www.arnhem.incijfers/links)					

Meer bewustwording en gedragsverandering

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt aangepast naar aanleiding van wat we ophalen bij de bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN

Arnhem Aan is de communicatie-campagne voor het programma New energy made in Arnhem. Met Arnhem Aan willen we mensen enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie opwekken. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor bedrijven, woningeigenaren en -huurders, ook specifiek voor huishoudens met (energie)armoede en huishoudens met een migratieachtergrond.

In de Arnhem Aan campagne gaan we in 2023 intensiveren. Meerdere grote en kleinere acties uitvoeren, goede voorbeelden uitdragen, en inzetten van social media. Daarnaast is ArnhemAan een platform op internet en een loket om alle Arnhemmers te ondersteunen bij energiebesparing.

Bij alle thema's van het programma New energy made in Arnhem (gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, bedrijven en industrie, en grootschalige opwek) zijn communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	9.459	12.802	15.369	14.106	
Eenheid: aantal bezoekers					
Bron: Gemeente Arnhem					

BBV- indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)					
Effectindicator	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Hernieuwbare elektriciteit	3,0%	4,0%	6,2%		
Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)					
Bron: Rjikswaterstaat - Klimaatmonitor					

In het programmaplan NemiA 2020-2030 staat een groot aantal inspanningen bij bovenstaande doelstellingen benoemd, met bijbehorende prestatie-indicatoren. Hierboven zijn bij de verschillende doelstellingen de effectindicatoren opgenomen.

In het monitoringsdashboard en de voortgangsrapportage NemiA, die ieder jaar ter informatie aan de raad wordt aangeboden, is de voortgang op alle indicatoren opgenomen en zijn de trends en duiding hiervan beschreven, zie ook www.arnhem.incijfers/links.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**5.663**	**1.032**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	5.663	1.032	10.000	40
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017				
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030				
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030				
Meer bewustwording en gedragsverandering				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**5.663**	**1.032**	**10.000**	**40**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	4.528	5.387	10.186	5.663	8.597	3.801	3.797
Baten	1.728	232	4.306	1.032	4.148	0	0
Saldo lasten en baten	***-2.799***	***-5.155***	***-5.880***	***-4.631***	***-4.631***	***-3.801***	***-3.797***
Toevoegingen aan reserves	635	0	0	10.000	5.000	0	0
Onttrekkingen aan reserves	543	3.114	3.232	40	15	14	14
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-92***	***3.114***	***3.232***	***-9.960***	***-9.960***	***14***	***14***
Gerealiseerd resultaat	**-2.891**	**-2.041**	**-2.648**	**-14.591**	**-9.435**	**-3.787**	**-3.783**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn totaal begroot op € 5,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 3,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering Arnhemse Aanpak Energiearmoede € 1,2 miljoen (hier zijn door het Rijk nog extra middelen voor toegezegd, deze zullen nog in de begroting verwerkt gaan worden, totale toezegging betreft nu € 2,2 miljoen specifieke uitkering Aanpak Energiearmoede en daarnaast nog € 0,7 miljoen voor Isolatieopgave).

De totale lasten dalen ten opzichte van 2022 met € 4,5 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2022:

- € 3 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting was opgenomen. (De onttrekkingen in 2023 en verder met betrekking tot de verhoging van het klimaatfonds en uitvoering van de al geaccordeerde plannen dienen nog in de begroting te worden opgenomen.)
- € 3,4 miljoen hogere incidentele subsidies zijn binnen gekomen onder andere provinciale proeftuin gasloze wijk Smartpolder, Regeling Reductie Eigen Woning en Aanpak Energie Armoede (voor de laatste zijn extra toezeggingen die nog verwerkt zullen worden in de loop van het jaar)
- € 2,0 miljoen minder begroting beschikbaar is voor reguliere werkzaamheden dan in 2023.

Baten

De baten voor 2023 zijn totaal begroot op € 1,0 miljoen. Dit is bijna volledig:

- Specifieke uitkering Aanpak Energiearmoede (€ 0,9 miljoen).

De totale opbrengsten zijn € 3,3 miljoen lager ten opzichte van 2022. Dit komt doordat in 2022 diverse incidentele subsidies in de begroting zijn opgenomen onder andere provinciale proeftuin gasloze wijk Smartpolder, Regeling Reductie Eigen Woning en Aanpak Energie Armoede. Het klimaatfonds is onder andere bedoeld om middelen beschikbaar te hebben en daarmee als cofinanciering te dienen voor diverse Europese-, Rijks en provinciale regelingen. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de inkomsten als de uitgaven in de begroting worden opgehoogd.

Toevoeging aan reserves

Vanuit het coalitieakkoord is € 10,0 miljoen bestemd voor het klimaatfonds in 2023, deze is toegevoegd aan de BR Duurzaam Arnhem (over de verwerking hiervan in de begroting moet nog een besluit komen en vervolgens uitgevoerd worden).

Onttrekkingen aan reserves

De onttrekkingen liggen nu € 3,2 miljoen lager dan in 2022, dit komt door de € 3,1 miljoen onttrekking aan de BR duurzaam Arnhem voor de uitvoering van de plannen NemiA, 2030. Wanneer er subsidies met cofinanciering worden aangetrokken zullen nog aanvullende onttrekkingen aan de reserves begroot worden.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem en de regio daaromheen groeit sterk en naar verwachting houdt dit de komende jaren aan. De groeiopgave betekent naast het toevoegen van 7.500 woningen tot 2030 ook het betaalbaar en bereikbaar houden van de stad, het behouden en versterken van het groene profiel, het borgen en verbeteren van veiligheid en het versterken van het sociaaleconomisch klimaat. Om deze ambities waar te maken is het essentieel om naast een ruimtelijke visie op de lange termijn (Omgevingsvisie Arnhem 2040) ook een vertaling te maken naar een langjarige verstedelijkingsstrategie voor Arnhem gericht op de groene groei van de stad. Een groot deel van deze opgave zal moeten landen in de Spoorzone Arnhem Oost.

De verstedelijkingsopgave is ook een financiële opgave. Een gezonde en groene groei van de stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Hiervoor zijn aanvullende publieke middelen nodig. We verstedelijken als stad niet alleen. Er zijn afspraken gemaakt tussen Rijk, provincie Gelderland en de regio in de 'Novi-propositie', Groene Metropoolregio en de Woondeal Arnhem-Nijmegen. In de daarop voortbouwende Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen-Foodvalley staat waarop korte (2025), middellange (2030) en lange termijn (2040) extra huizen en werklocaties gebouwd gaan worden.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft. Om die reden gaan we aan de slag met een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarnaast blijven we werken aan de implementatie van de Omgevingswet die naar verwachting op 1 januari 2023 van kracht wordt. Hiermee zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans

Slimmer omgaan met ons grondgebruik
De groei van de stad vraagt om slimme keuzes. Nieuwe ontwikkelingen vinden daarom zoveel mogelijk plaats op plekken die goed bereikbaar zijn en waar de voorzieningen aanwezig zijn. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbaar vervoer. Ook is bouwen nabij winkelcentra heel geschikt, omdat mensen op deze plekken minder afhankelijk zijn van de auto. De gemeente gaat meer functies mengen, zoals het mogelijk maken van woningen bij bedrijven of kantoorlocaties of boven winkels in de binnenstad. Op die manier worden deze plekken beter benut en neemt de sociale veiligheid toe. Hiertoe start Arnhem het proces om te komen tot een verdichtings- en hoogbouwvisie, te beginnen met een startnotitie.

Slim omgaan met de ruimte is niet langer alleen een opgave voor de bovengrond van de stad. De ondergrondse drukte neemt toe en ondergrondse infrastructuur vraagt ruimte. Zoals het beschermen van gebieden voor drinkwater, het borgen van archeologische waarden, het bieden van groeiruimte voor bomen en het benutten van kansen voor bodemenergie. De aanwezigheid van bodemverontreinigingen verhoogt de ruimtedruk. Dit vraagt om regie op de verstedelijkingsopgave om tot een gebalanceerde ontwikkeling te komen, bijvoorbeeld door gebiedsopgaven te combineren met sanering van verontreinigde grond.

Evenwicht tussen groei en versterken bestaande stad
Groei van de stad is geen doel op zich. De gemeente bouwt de juiste woningen – en daarbij behorende voorzieningen - op de juiste plekken. Dit gebeurt vanuit de principes van de Omgevingsvisie Arnhem 2040 en het perspectief van de verstedelijkingsopgave. Een belangrijke uitdaging is om de groei van de stad (nieuwe gebiedsontwikkelingen) te verbinden met de sociale en maatschappelijke opgaven in wijken en buurten. Door als gemeente actief regie te voeren en te (voor)investeren in planvorming ontstaan nieuwe kansen om problemen (zoals armoede, en sociale achterstanden in de Arnhem Oost wijken) aan te pakken. Investeringen in de Spoorzone Arnhem Oost hebben daarmee niet alleen effect op de fysieke leefomgeving, maar werken door in de aantrekkelijkheid en weerbaarheid van de stad. Groene groei van de stad en gezonde en veilige wijken gaan daarmee hand-in-hand. De gemeente bouwt om te wonen en te leven. Een belangrijke inspanning voor het komende jaar is het opstellen van de Arnhemse barcode om inzicht te krijgen in de complete ruimtevraag van de stad: wonen, werken, voorzieningen en voldoende groene leefomgeving.

Strategische gebieden Arnhem 2040
De verstedelijkingsopgave concentreert zich in een aantal strategische gebieden zoals de Spoorzone Arnhem-Oost, Centrum Zuid-Kronenburg, Arnhem-West en het Centrum. Door in te zetten op een integrale gebiedsgerichte aanpak voor deze locaties bundelen we onze doelen, inspanningen en investeringsmogelijkheden met die van het Rijk, de provincie en andere partners in de stad. Daarmee versnellen we de gewenste stedelijke ontwikkeling in het licht van onze ambities.

Het vastgestelde ontwikkelperspectief Spoorzone Arnhem-Oost, fase 1 wordt in 2022 uitgewerkt naar fase 2, de uitvoeringsagenda. Het perspectief is verankerd in de Verstedelijkingsstrategie groene metropool Arnhem Nijmegen Foodvalley als sleutelgebied waar het urgent is dat Rijk en regio samenwerken om dit gebied tot ontwikkeling te brengen. De aanwijzing tot NOVEX-grootschalige woningbouwlocatie markeert de stap van ambitie naar samenwerkingsafspraken gericht op het versnellen van dit gebied.

Daarnaast gaan we de komende jaren intensief aan de slag met gebiedsontwikkelingen in Kronenburg. Met het vastgestelde ontwikkelperspectief kunnen de plannen voor deze wijk verder worden uitgewerkt met bewoners en andere belanghebbenden.

Ook in en om het Centrum zal een deel van de ontwikkelopgave plaatsvinden. Er liggen een aantal grote gebiedsontwikkelingen in het verschiet die bepalend zijn voor de kwaliteit, vitaliteit en gevarieerdheid van de toekomstige binnenstad. Het gaat dan bijvoorbeeld om de gebiedsontwikkelingen rond het Koningsplein (Stadstheater), het Bestuurskwartier, Coberco, Station en Centrum-West (onder andere Museum, Coehoorn).

In Arnhem-West gaat het om een samenhangende ontwikkeling van Het Dorp, De Koepel en De Hes in relatie tot Arnhems Buiten. Hierbij spelen vraagstukken als samenhang, mobiliteit en ruimtelijke kwaliteit in dit gebied.

We doen het niet alleen
Samenwerking is essentieel. We zijn voor uitvoering van de ambities afhankelijk van andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en (collectieven van) burgers. Dit is de afgelopen jaren reeds ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Het doel is om langjarige samenwerking aan te gaan met partijen en deze zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken. Ook voor de benodigde investeringen zoekt de gemeente nadrukkelijk naar kansen, bijvoorbeeld via Rijksprogramma's, de Woningbouwimpuls en het infrastructuurfonds.

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

Omgevingsvisie 2040

Eind 2022 leggen we de omgevingsvisie ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we veel ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In 2023 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief. We bieden meer maatwerk en ruimte in onze regels zodat initiatieven die bijdragen aan onze maatschappelijke doelen sneller gerealiseerd kunnen worden.

Toetsen en vergunnen van initiatieven

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. We gaan de dienstverlening aan inwoners en bedrijven verbeteren door het inrichten van één digitaal loket. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving

Investeren in een samenhangende aanpak gezonde leefomgeving
Randvoorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat die hand in hand gaat met het gezonder en veiliger maken van de leefomgeving van mens, dier en milieu. Dit vraagt om een stevige positionering van gezondheid bij ruimtelijke ontwikkelingen. Om effectief op een gezonde leefomgeving te kunnen sturen en de kansen die er zijn ten volle te benutten zorgen we voor een integrale beleidsvisie gezonde en veilige leefomgeving. Vanuit dit beleid zetten we in op gezondheidswinst door:

- Beschermen en preventie: het creëren van een zo gezond en veilig mogelijke leefomgeving voor mens, dier en milieu.
- Bevorderen: werken aan een zo groen en prettig mogelijke leefomgeving die uitnodigt tot gezond gedrag.
- Koppelen: de lopende opgaven zoals de energietransitie, de vergroening en de verstedelijking zo gezond mogelijk inrichten.

Naast het opstellen van beleid ontwikkelen we ook een dashboard om de gezondheidssituatie van wijken en buurten in beeld te brengen en om de beleidsdoelen te monitoren. Om gezondheid te bevorderen in fysieke projecten stellen we ontwerpprincipes op en geven we kaders mee. Bij het opstellen van het beleid betrekken we onze inwoners, ondernemers en de verschillende stakeholders die zich richten op gezondheid en veiligheid.

Onderdeel van de aanpak voor een gezonde en veilige leefomgeving is vergunningverlening en handhaving. Milieubeheer en -handhaving (externe veiligheid, duurzaamheid, lucht, bodem en grondwater, geluid, geur, energie en klimaat) leveren een bijdrage aan gezonde leefbare wijken en openbare ruimte. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht en koppelen we dit aan de ambities uit de beleidsvisie.

Bij het opstellen van de integrale beleidsvisie gezonde en veilige leefomgeving zijn onze huidige inspanningen op milieugebied het vertrekpunt. Door de samenhangende aanpak kan dit nu nog sectorale beleid mogelijk wijzigen. Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Luchtkwaliteit

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek. Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen. Deze maatregelen voeren we uit binnen het project Schone Lucht Arnhem.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Bodem en ondergrond

Het is een gemeentelijke taak om te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken en die bijdraagt aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst. Dit betekent dat naast beschikkingen, toezicht en handhaving, ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties worden uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Geluidshinder

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd. De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden. Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld. Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren

Robuuster en intensiever milieutoezicht en gevolgen Wet kwaliteitsborging bouw
ODRA gaat meer inzetten op milieutoezicht in Arnhem. Enerzijds als gevolg van inventarisaties op bedrijventerreinen waaruit blijkt dat er 300 bedrijven zijn die niet bij de ODRA bekend waren, anderzijds door nieuwe controlefrequenties als gevolg van een nieuwe risicoanalyse van het bedrijvenbestand. Als gevolg van de invoering van de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) zijn extra kosten te verwachten. Op dit moment is nog niet duidelijk hoe hoog deze kosten zijn. Met de Wkb (die tegelijk met de Omgevingswet in werking treedt) verdwijnt een deel van het bouwtoezicht van de ODRA naar particuliere toezichthouders. Gekoppeld aan de verdwijnende taken houdt ODRA nog wel wat werkzaamheden, waarvan de kosten niet uit bouwleges mogen worden gedekt.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans	**11.902**	**4.568**	**10.000**	**5.807**
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt	11.902	4.568	10.000	5.807
Toetsen en vergunnen van initiatieven				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**39.766**	**40.773**	**0**	**0**
Totaal	**51.668**	**45.341**	**10.000**	**5.807**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	44.030	38.631	47.310	51.668	40.455	37.923	20.661
Baten	46.480	33.889	38.795	45.341	36.208	35.050	22.493
Saldo lasten en baten	***2.451***	***-4.742***	***-8.516***	***-6.327***	***-6.327***	***-2.874***	***1.832***
Toevoegingen aan reserves	8.753	176	-109	10.000	488	1.467	6.172
Onttrekkingen aan reserves	5.878	90	3.595	5.807	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.875***	***-86***	***3.704***	***-4.193***	***-4.193***	***-1.467***	***-6.172***
Gerealiseerd resultaat	**-425**	**-4.829**	**-4.812**	**-10.520**	**-4.735**	**-4.340**	**-4.340**

Toelichting

Lasten

De lasten zijn voor 2023 begroot op € 51,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2023 voor bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 36,5 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2023 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 6,3 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2023 op de overige meerjarige projecten € 2,6 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma € 1,8 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 1,7 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer € 0,7 miljoen;
- kosten voor schadeloosstellen woonbooteigenaren De Nieuwe Haven € 0,5 miljoen;
- Beheer erfpacht € 0,3 miljoen;
- overige lasten € 1,3 miljoen.

De lasten stijgen in 2023 ten opzichte van 2022 met € 4,4 miljoen. De grootste mutatie is de stijging van de lasten met € 12,3 miljoen voor de bouwgronden in exploitatie. Op de overige meerjarige projecten dalen juist de lasten met € 2,9 miljoen. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen.

Daarnaast stond in 2022 een eenmalig, uit 2021 doorgeschoven, budget geraamd voor de sanering van het woonwagenkamp Bethaniënstraat. Dit geeft in 2023 een daling van € 3,9 miljoen. Tot slot daalt in 2023 het budget voor de verstedelijkingsopgave met € 0,9 van € 2,6 naar € 1,7 miljoen. Dit bestaat enerzijds uit een daling van € 1,6 miljoen voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost en anderzijds uit een extra budget van € 0,8 miljoen voor stedelijke ontwikkeling op basis van het coalitieakkoord. De daling van € 1,6 miljoen Spoorzone Oost is een eenmalig budget 2022 voor de huisvesting van kwetsbare doelgroepen in flexwoningen. Omdat dit bedrag werd gedekt met een eenmalige bijdrage van het Rijk, dalen de baten met eveneens dit bedrag.
Op basis van het coalitieakkoord is voor milieutoezicht en handhaving een extra budget van € 0,48 miljoen begroot.

Baten
De baten voor 2023 zijn in totaal begroot op € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 36,5 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten; € 2,6 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten stijgen in 2023 ten opzichte van 2022 met € 6,5 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door een stijging op de baten 2023 in de bouwgronden in exploitatie met € 12,3 miljoen en een daling op de overige meerjarige projecten van € 2,9 miljoen. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. En tegenover de daling op de lasten op de ontwikkeling Spoorzone-Oost staat ook een daling op de baten voor deze ontwikkeling van € 1,6. Tot slot was in 2022 een eenmalige subsidie geraamd van € 1,0 miljoen voor de sanering van het woonwagenkamp Bethaniënstraat..

Toevoegingen aan reserves
In 2023 wordt overeenkomstig het coalitieakkoord € 10,0 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Stadsontwikkelingsfonds. In 2022 was geen toevoeging geraamd.

Onttrekkingen aan reserves
In 2023 wordt € 5,6 miljoen onttrokken aan de reserve Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de reserve Stadsontwikkelingsfonds. De onttrekking in 2022 was € 3,5 miljoen waarvan € 2,8 voor dekking van de lasten van de sanering van het woonwagenkamp Bethaniënstraat. € 0,2 miljoen wordt onttrokken voor aan de bestemmingsreserve Omgevingslawaai.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu
- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene metropool Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie en levensloopbestendigheid, zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. In de Arnhemse woonprincipes 2016-2025 wil Arnhem haar positie als aantrekkelijke woonstad, onderscheidend in de regio, versterken. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Daarbij is klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Huren is onbetaalbaar en het kopen van een huis is voor starters en mensen met een gemiddeld inkomen bijna onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en zoveel mogelijk gebiedsgerichte afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Ook zijn in het coalitieakkoord middelen opgenomen voor de verhuurdersvergunning, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is voor de komende vier jaar een half miljoen per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van deze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE’s), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.
In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in bestemmingsplannen of anterieure overeenkomsten.

Het vergt een inspanning van de gemeente om samen met de ontwikkelaars en corporaties te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. In lijn met de afspraken uit de Woondeal en het Stadsakkoord proberen we met onze partners de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

Eind 2022 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek beschikbaar. Samen met de ambities uit de Nationale Woon- en Bouwagenda, zal dit vertaald worden in een geactualiseerde woondeal voor de regio Arnhem/Nijmegen. De woondeal zal tevens als regionale woonagenda fungeren en aan de gemeenteraad worden voorgelegd. Dit zullen we meenemen in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen in programmeringsafspraken met markt en woningcorporaties.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 50% aan ‘betaalbare’ woningen, waarbij gekeken wordt naar differentiatie in de wijken en we monitoren de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via bestemmingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. De doelgroepenverordening zal in 2023 worden geëvalueerd.

Met de inwerkingtreding van de nieuwe Omgevingswet op 1 januari 2023 vervalt het instrument ‘doelgroepenverordening’. Vanaf dat moment zullen we in nieuwe omgevingsplannen regels over woningbouw categorieën opnemen, conform de (geëvalueerde) inhoud van de doelgroepenverordening.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare en heterogene wijken.

Voor het Merwedeterrein zijn de gesprekken gestart voor de invulling met flexibele woonvormen, onder andere voor bijzondere doelgroepen. Hiervoor is een subsidie van het Rijk beschikbaar. Op dit moment verkennen we een doorstart om mogelijkerwijs in 2023 de woningen nog te kunnen plaatsen. Daarnaast blijven we in 2023 business-cases voor flexconcepten op tijdelijke locaties verkennen.

Studentenhuisvesting en starters

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Woningvoorraad begin van het jaar	74.416	75.632	76.737	77.839	79.065
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	1.216	1.105	1.104	1.216	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	11,1	9,2	11,8	5,5	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen per 1000 woningen					
Bron: CBS (Verplichte BBV-indicator)					
Aantal nieuwbouwwoningen	823	695	907	432	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	551	561	297	937	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	6,4%	16,3%	15,6%		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie	1.327	1.204	872		
Eenheid: Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron: ODRA/CBS					

Betaalbaar wonen

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht

Vanaf 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

In 2023 doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, zal het naar alle waarschijnlijkheid in 2023 niet meer mogelijk worden om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Tweede Kamerleden zullen we informeren over de negatieve gevolgen van deze wetswijziging. We zullen daarmee proberen het wetsvoorstel tegen te houden. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegvalt zullen we voor deze woningen in privaatrechtelijke overeenkomsten een zelfbewoningsclausule opnemen.

Versterken positie huurders

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren:

- Beter inlichten van huurders over hun rechten en op de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Verkennen uitbreidingsmogelijkheden van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Continuering van de Arnhemse aanpak ‘Goed verhuurderschap’. Deze aanpak stimuleert de samenwerking tussen gemeente, huurders en verhuurders. Het Huurdershuis krijgt een hogere subsidie om hun adviserende en ondersteunende werkzaamheden uit te breiden. Ook subsidiëren we stichting KKVV. Via KKVV bieden we verhuurders kosteloos een beheerapplicatie aan, die tevens kan dienen als communicatieplatform voor verhuurders, huurders en omwonenden.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning. We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Op dit moment ligt de Wet Goed Verhuurderschap ter behandeling voor in de Tweede Kamer. Deze wet biedt de meest logische grondslag voor het invoeren van dergelijke vergunningen. Mocht de behandeling op zich laten wachten, of de wet wordt niet aangenomen, dan zullen we verkennen welke wetten zich het beste lenen om toch snel deze vergunningsplicht te introduceren. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente verhuurders aanspreken op het vragen van onrechtmatige huren, in plaats van dat de huurder een zaak aanhangig moet maken bij de Huurcommissie. We verkennen daarbij of dit ons ook de mogelijkheid biedt om het verduurzamen en woningonderhoud van particuliere verhuurders af te dwingen en of discriminerende verhuurders bestraft kunnen worden.

Woningtoewijzingsbeleid

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, maatwerk en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad van Arnhem in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening stellen we samen op met regiogemeenten. Een definitief voorstel ontvangt de raad eind 2023. Eerder in 2023 zullen we de raad actief informeren over uitgangspunten van het woningtoewijzingsbeleid en een conceptversie van de verordening toesturen. Belanghebbenden worden na openbaarmaking van de conceptversie in de gelegenheid gesteld zienswijzen kenbaar te maken.

Doorstroming bevorderen

Om relatief grote eengezinswoningen vrij te kunnen spelen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop	43%	44%	43%	43%	
Eenheid:% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron: CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit	36%	36%	36%	35%	
Eenheid:% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron: CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur	19%	20%	20%	20%	
Eenheid:% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron: CBS					

Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	1,7	1,5	1,5	1,8
Eenheid: aantal jaar				
Bron: Regionale woningmarktmonitor				
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	1,3	1,3	1,5	1,6
Eenheid: aantal jaar				
Bron: Regionale woningmarktmonitor				

Huisvesting van bijzondere doelgroepen

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die specifieke eisen stellen aan huisvesting of met urgentie een woning nodig hebben. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven je hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Het gaat bijvoorbeeld om arbeidsmigranten, statushouders, personen met verward gedrag, 18+-ers die uitstromen uit jeugdzorginstellingen en ouderen die langer thuis blijven wonen. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden.

Arnhem heeft in het coalitieakkoord de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad en alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente wil hierin sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief in overleg met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren wordt in 2022 vastgelegd in de WoonZorg nota. In 2023 starten we met de uitvoering.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.

Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken er niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen, zodat Arnhem niet onevenredig belast wordt.

Huisvesting arbeidsmigranten

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt, en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, werken we in regionaal verband aan een plan van aanpak en beleidskader. Dit beleidskader wordt naar verwachting in 2023 aan alle gemeenteraden aangeboden. Op basis van dit kader en op basis van regionale activiteiten verkennen we welke

vervolgacties we in Arnhem moeten treffen om leefbare wijken te realiseren en kwalitatief hoogwaardige huisvesting aan arbeidsmigranten te bieden.

Uitbreiden woonwagenlocaties

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor locatie Gelderse Rooslaan. De plannen hiervoor moeten in 2023 verder vorm krijgen. Ook werken we aan in samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem een nieuw toewijzingssysteem. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening. Omdat deze toewijzingsregels een nieuwe werkwijze betreffen met een relatief grote rol voor de huurdersvereniging, zullen we de regels in 2023 evalueren.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Indicator bijzondere doelgroepen					
Eenheid:					
Bron: Indicator is in ontwikkeling					

Goede woningen in leefbare wijken

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen stellen we een Arnhems isolatieprogramma op en bieden dit begin 2023 aan de gemeenteraad aan. Hierin zullen concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd zijn. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren (wellicht pas in 2024 oppakken gelet op beschikbare capaciteit?)

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. We willen een loket inrichten waar woningeigenaren en VvE’s terechtkunnen met vragen over het onderhoud van hun woning of het activeren van hun VvE.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe wordt onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. in samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken, geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Rapportcijfer woning		7,7		7,7	
Eenheid: Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Leefbaarheid in eigen buurt		7,2		7,2	
Eenheid: Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					
Woonomgeving		7,4		7,4	
Eenheid: Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10					
Bron: onderzoek Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn (tweejaarlijks)					

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte

Een aantrekkelijke en groene openbare ruimte vormt een belangrijke basis voor een leefbare en gezonde stad waarin je prettig kunt wonen, werken en recreëren. Vanwege de mooie landschappelijke ligging en de ontstaansgeschiedenis van de stad beschikt Arnhem over fraaie openbare ruimtes waarvan de vele stadsparken toonaangevend zijn.
Klimaatverandering, verlies aan biodiversiteit, verbeteren van de leefbaarheid van wijken en een hoge gebruiksdruk van het groen maakt het noodzakelijk dat er de komende jaren fors geïnvesteerd wordt in de groene leefomgeving. In verschillende wijken is veel en aantrekkelijk groen aanwezig, terwijl in andere wijken er beperkt groen aanwezig is. Radicaal vergroenen van Arnhem doen we in de hele stad. In de al groene gebieden door het verbeteren van verbindingszones, het verbeteren van de bodem en het verhogen van de biodiversiteit. In de wijken en buurten door meer groen in de vorm van plantsoenen, bomen, pocketparkjes en gevelgroen. Zo zorgen we voor wateropvang in de bodem en het reduceren van hittestress. We behouden onze groene kwaliteiten en verbeteren en vergroten deze daar waar die nu nog ontbreekt. Arnhem wordt, is en blijft een groene stad waar de bewoners terecht trots op zijn. Op een groter schaalniveau, in de natuurgebieden in en rondom de stad, is het essentieel nu kansen te benutten waarmee we de hoofdstructuur van Arnhem duurzaam kunnen verbeteren.

Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op meer en heviger weersextremen. Het gaat dan om het (ruimtelijk) aanpassen van de stad en het dusdanig ontwerpen van nieuw stedelijk gebied dat dit minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. Dit is verwoord in de strategie Klimaatadaptatie die begin 2021 is vastgesteld. In samenhang met de klimaatadaptatie hebben we de ambitie om het Arnhemse groen te versterken. Deze ambitie is verder uitgewerkt in de groenvisie. Daarnaast gaan we in Arnhem meer bomen aanplanten, bomen ouder laten worden en het kroonvolume laten toenemen zoals is aangegeven in het bomenplan.
De opgaven voor klimaatadaptatie en versterken van het groen pakken we op samen met de bewoners en onze partners.

Tijdens de coronacrisis en de hittegolven van de afgelopen jaren is steeds duidelijker geworden dat het vele groen essentieel is om de stad ook in moeilijke tijden leefbaar te houden.

Leefbaarheid, klimaatadaptatie, verbeteren van de biodiversiteit en vergroenen zijn de leidende thema's voor inrichting en beheer van de openbare ruimte. Vertrekpunt voor de openbare ruimte is dat deze in ieder geval schoon, heel en veilig moet zijn. Het onderhoud is daar in de eerste plaats op gericht. Maar ook toezicht, controle en handhaving leveren daaraan een belangrijke bijdrage.
Daarom is investeren in groen, klimaatadaptatie en leefbaarheid de komende jaren van groot belang. Er zijn middelen beschikbaar om de inzet op klimaatadaptatie, vergroening en biodiversiteitsverbetering fors te vergroten. We doen dit samen met de bewoners en op een manier waarmee de leefbaarheid in de wijken verbetert. De al in gang gezette Arnhem-Oost aanpak biedt ook mogelijkheden om de openbare ruimte te verbeteren en extra te vergroenen in een aantal kwetsbare wijken.

Naar een klimaatadaptieve stad

Ook in 2022 zijn de gevolgen van de klimaatverandering veelvuldig in het nieuws geweest. Vooral de extreme droogte en hittegolven met bosbranden hadden veel impact. De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie.
Met het oog hierop is een Intentieverklaring opgesteld die medio 2022 al door meer dan twintig partijen was ondertekend: ontwikkelaars, woningcorporaties, onderwijsinstellingen, bewonersorganisaties, provincie, waterschappen, natuur- en netwerkorganisaties. Samen met deze partijen is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we in de komende jaren samen met onze partners nemen om Arnhem klimaatbestendiger te maken. In de komende bestuursperiode zijn extra middelen ingezet voor klimaatadaptatie. Hiermee zullen we de ambities uit de strategie voortvarend realiseren.

Stimuleren en faciliteren

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. Om de subsidieregeling toegankelijker te maken zullen we deze vereenvoudigen en uitbreiden.

Klimaattoets

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie wordt meegenomen. Hiervoor ontwikkelen we een eigen klimaattoets, waarbij we de landelijke ontwikkelingen rondom klimaatbestendig bouwen goed in het oog houden. Met de klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut.

Lokaal hitteplan

Tijdens hete periodes bestaat het risico dat kwetsbare inwoners gezondheidsproblemen krijgen. Hierbij staan mensen centraal die extra kwetsbaar zijn voor hitte, bijvoorbeeld ouderen en chronisch zieken. Een lokaal hitteplan richt zich op het beter functioneren van individuele verzorgers en professionals, zorginstellingen en maatschappelijke organisaties tijdens een periode van hitte, en is daarmee een lokale uitwerking van het Nationale Hitteplan. Het plan helpt de genoemde partijen bij het verkrijgen van achtergrondinformatie tijdens hitte, geeft handelingsperspectief bij de uitvoering van hun reguliere taken en bij aanvullend te nemen maatregelen tijdens hittegolven. Het is de bedoeling om dit plan in de loop van 2023 af te ronden.

Gebiedsgerichte maatregelen

Met het uitvoeren van gebiedsgerichte maatregelen brengen we een klimaatbestendig Arnhem stap voor stap dichterbij. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden: de gebieden waar de risico's voor wateroverlast, hitte en droogte het grootst zijn. In deze gebieden worden extra middelen ingezet uit het Klimaatadaptatiefonds. Maar ook buiten deze focusgebieden nemen we maatregelen om de gevolgen van de klimaatverandering tegen te gaan. We liften hier mee met gebiedsontwikkelingen en zetten fors in op herinrichtingen die met behulp van de klimaattoets en het klimaatadaptatiefonds maximaal zullen bijdragen aan klimaatadaptatie.

Koel netwerk

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. We richten ons hierbij in eerste instantie op de zogenaamde focusgebieden uit de Strategie Klimaatadapatie, en beginnen in de binnenstad met omringende wijken en Kronenburg.

Minder verharding

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit zullen we kijken bij welke wegen de verharding (deels) omgezet kan worden in groen. Dit doen we gezamenlijk met de mobiliteitsopgave tot het aanpassen van de wegenstructuur waarbij door het verlagen van de maximum snelheid het aantal rijstroken verminderd kan worden waardoor er meer ruimte komt voor groen. Bij maatregelen aan de hoofdinfrastructuur en woonomgeving zullen we steeds kijken welke mogelijkheden er zijn om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen. Met een monitoringssysteem kunnen we bijhouden in welke mate de hoeveelheid verharding daadwerkelijk afneemt.

Arnhem als koploper

Veel verharding en dus weinig groen leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem in tien jaar met 10% terug te brengen. Met dit voortvarende beleid heeft Arnhem op het gebied van klimaatadaptatie een koploperpositie verworven. Deze positie willen we behouden, versterken en uitdragen. We spelen daarbij een belangrijke rol in het vergroten van de kennis op het gebied van klimaatadaptatie en werken daarbij samen met onderwijsinstellingen waaronder de Wageningen University & Research, de Hogeschool Arnhem-Nijmegen en van Hogeschool Van Hall Larenstein. Zowel lokaal als in de regio. We zetten daarbij in op kennis verspreiden en vergaren op Nationaal en Europees niveau door actief op zoek te gaan naar Europese samenwerking.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Vergroening/ verstening van tuinen					
Eenheid:					

Bron: Eigen data; deze indicator wordt vanaf dit jaar voor het eerst gemeten (Uitvoeringsagenda klimaatadaptatie).

Arnhems groen versterken

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en parken
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurgebieden en de vele parken. En ook de lanen in de buitengebieden en de grote groenzones in en om de wijken, bijvoorbeeld moeraszone Schuytgraaf, ecozones Presikhaaf of de Huissensedijk.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
Onze stad is ook een natuurvriendelijke stad. Sinds 2019 zijn we bijvriendelijke gemeente. Door een natuurlijke inrichting en beheer van het groen houden we rekening met dier- en plantensoorten die kenmerkend zijn voor Arnhem. Waar mogelijk verbinden we groengebieden met elkaar: dit is belangrijk voor de migratie van dieren en ook van planten. En we bouwen en beheren natuurinclusief. Zo komt de natuur tot diep in de stad, vergroten we de biodiversiteit en verbeteren we de ecosystemen in de stad (bijvoorbeeld bos, bloemrijk grasland, poel, moeras).

Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
Groen zorgt ervoor dat bewoners zich prettiger en gezonder voelen. Het nodigt ook uit tot bewegen en sporten. Groen vermindert wateroverlast en hittestress en zorgt voor een schonere lucht. En het zorgt voor meer biodiversiteit.

Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
Ons groen wordt toekomstbestendig beheerd. We willen het groen langdurig in stand houden. Bomen moeten vitaal oud kunnen worden. Ook het beperken en voorkomen van verspreiding van soorten die de biodiversiteit verstoren (onder andere Japanse duizendknoop) hoort daar bij.

Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen
Het vergroenen van de stad kunnen we niet alleen. We doen dat samen met onze groene partners in de stad en ook onze inwoners.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2023 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Guldenbodem en knappen we park Onderlangs op tot weer een volwaardig stadspark.
In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken

De stad groeit, we bouwen dichtbij kwetsbare natuurgebieden, mensen zoeken sinds corona meer en meer de natuur. Hierdoor is er sprake van toenemende drukte in de bossen, parken en natuurgebieden maar zijn mensen zich niet bewust van de spelregels die daar gelden. Dit leidt tot verstoring en vervuiling van de natuur. Arnhem kent een zeer groot oppervlakte buitengebied en parken. De huidige 2 fte groene gemeentelijke handhavers (één voor de bossen boven Schelmseweg en één voor de overige groene gebieden) zijn ontoereikend. Tevens is omwille van de veiligheid en het kunnen vormen van koppels tijdens controle 1,0 fte extra groene boa / boswachter noodzakelijk. In de begroting zijn hier tot en met 2026 middelen voor vrij gemaakt.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.
Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen, het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten.
Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen, zoals de Beukenlaan, krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen.
Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd

Met de pachters van onze agrarische gronden zijn we in gesprek over het overgaan van reguliere landbouw naar natuurinclusieve biologische landbouw of veeteelt. Dat vergroot de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water, het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van de kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in 14 gebieden in de stad, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord. Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten

In 2021 hebben we een Biodiversiteitsagenda opgesteld. Er staat in hoe de biodiversiteit in Arnhem ervoor staat, wat we al doen om het biodiversiteitsverlies in onze gemeente tegen te gaan en wat we nog extra gaan doen. Zo hebben we afgesproken de biodiversiteit in de stad structureel te gaan monitoren en van daar uit te vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. Een eerste stap is het in beeld brengen van de huidige stand van zaken.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken

We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of bosgrond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort. In 2023 en 2024 stellen we met de inwoners van een aantal wijken (Centrum, Heijenoord/Lombok, Klingelbeek, Rijkerswoerd, Presikhaaf, Elden) wijkgroenagenda's op waarbij de gemeente ondersteuning levert. De wensen en ideeën van deze inwoners zetten we vervolgens om in acties en maatregelen die we samen met hen en andere stakeholders, zoals corporaties en sociale wijkondernemingen, realiseren.

Andere Arnhemmers

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad.
In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2023 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem.
Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn

In en om onze stad leven ook dieren. Dieren hebben recht op een goed leven. En we vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven. Alle dieren, zowel gehouden dieren als in het wild levende dieren, verdienen daarbij onze zorg en aandacht. Maar dieren kunnen ook gevaar, schade of overlast opleveren. We hebben onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. Wij zorgen voor een voldoende grote en gezonde leefomgeving voor dieren op ons grondgebied met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen, het beschermen en ouder laten worden van bomen.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten

We werken hiertoe mee aan de zonering van recreatie op de Veluwe. Verder willen we gebruik van het buitengebied voor andere doeleinden ook minimaliseren. Tenslotte werken we aan het verwijderen van hekken in het buitengebied van de gemeente zodat dieren meer mogelijkheden hebben voor migratie naar rustige plekken.

Omgaan met de wolf

Wij willen informatie verstrekken aan ondernemers, bewoners(groepen) en overige partijen over hoe om te gaan met de wolf en door wolven veroorzaakte schade. Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen

We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wild levende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 juli 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren

Dieren kunnen ook overlast, gevaar en/of schade veroorzaken aan de natuur, mensen, gebouwen, infrastructuur en dergelijke. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen.

Bestrijding van overlast door plaagdieren

Schade en overlast door plaagdieren worden preventief bestreden door invoering van Integrated Pestmanagement (IPM). We proberen daartoe de omvang van de plaagdierpopulaties beheersbaar te houden.

Bestrijding van overlast door honden

We zoeken een goede oplossing voor honden rond gebieden met natuurwaarde, zoals hondenloslooplaatsen in de directe omgeving.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen

Overlast door duiven en ganzen wordt zoveel mogelijk voorkomen door hun populaties beheersbaar te houden. Daartoe worden eieren behandeld zodat ze niet uitkomen of weggenomen.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgevingen en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
Hoewel voor veel stedelijke gemeenten zonder Diftar geldt dat de VANG-doelstellingen lastig te bereiken zijn, hebben de afgelopen jaren wel aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Met name het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het verbeteren van de kwaliteit van het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de
komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

We willen de volgende resultaten behalen:

- jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner);
- PBD: maximaal 30% afkeuring ten opzichte van 50% in 2022;
- afvalstoffenheffing 95 % kostendekkend.

Beleidsontwikkeling afvalreductie

De ontwikkeling van nieuwe sturingsinstrumenten om de doelstelling op afvalreductie te bereiken, vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt.
Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 halen. We gaan hiertoe in 2023 burgerberaden organiseren zodat inwoners, bedrijven en
maatschappelijke instellingen kunnen meedenken over maatregelen die echt werken.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Omvang huishoudelijk afval	209,5	200,7	165,2		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Arnhem Schoner

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25%;
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots;
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2023 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.045**	**274**	**3.043**	**41**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.045	274	3.043	41
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een schone, groene én klimaatbestendige openbare ruimte	**17.587**	**733**	**12.545**	**2.458**
Naar een klimaatadaptieve stad	17.587	733	12.545	2.458
Arnhems groen versterken				
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**13.691**	**22.420**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	13.691	22.420	0	0
Arnhem Schoner				
Aandacht voor dierenwelzijn	**315**	**0**	**0**	**0**
De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten	315	0	0	0
Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren				
Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen				
Overig	**15.880**	**18.751**	**508**	**1.091**
Totaal	**52.517**	**42.178**	**16.097**	**3.591**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Primitief	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	38.256	41.026	42.159	52.517	48.306	47.015	47.025
Baten	40.985	40.965	43.145	42.178	43.330	44.040	44.805
Saldo lasten en baten	***2.729***	***-61***	***986***	***-10.339***	***-10.339***	***-2.974***	***-2.220***
Toevoegingen aan reserves	1.856	4.039	4.071	16.097	3.597	1.194	589
Onttrekkingen aan reserves	2.026	5.554	7.013	3.591	1.191	1.263	108
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***170***	***1.516***	***2.943***	***-12.506***	***-12.506***	***69***	***-481***
Gerealiseerd resultaat	**2.899**	**1.454**	**3.929**	**-22.844**	**-7.382**	**-2.905**	**-2.701**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2023 zijn in totaal begroot op € 52,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Afval, € 14,0 miljoen;
- Riolering, € 12,8 miljoen;
- Stedelijk groen, parken en bossen, € 10,8 miljoen;
- Wonen, € 5,0 miljoen;
- Straatreiniging, € 4,2 miljoen;
- Overige lasten € 5,7 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2023 € 9,4 miljoen hoger dan in 2022. Dit komt onder andere door € 4,3 miljoen aan middelen uit het coalitieakkoord onder andere de Arnhem Oost aanpak, het 2 keer per jaar ophalen van het grofvuil, de vitaliteit van parken en bossen, stadslandbouw, en klimaatadaptatie. Daarnaast wordt € 1,5 miljoen aan middelen ingezet voor onder andere de aanpak van invasieve exoten, stadslandbouw en de monitoring van biodiversiteit en de natuurbeschermingswet. Ook wordt € 1,5 miljoen ingezet voor cofinanciering voor het ondergronds leggen van een hoogspanningskabel en € 3,0 miljoen aan loon en prijsontwikkeling. Komende jaren investeren we vanuit Inclusie & Diversiteit ruim € 1,4 miljoen per jaar extra, waarvan in deze begroting van Openbare Ruimte voor een periode van vier jaar jaarlijks € 125.000 voor Toegankelijke Hoofdlooproutes en nogmaals € 125.000 voor Toegankelijke en Inclusieve Speeltuinen.

Baten

De begrote baten bedragen in 2023 € 42,2 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- Afval, € 22,4 miljoen;
- Riolering, € 17,3 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,3 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2023 € 1,0 miljoen lager dan in 2023 door het wegvallen van in 2022 verkregen eenmalige subsidies.

Toevoegingen aan reserves

De totale toevoeging aan de reserves is begroot op € 16,1 miljoen. € 12,5 miljoen wordt vanuit het coalitieakkoord toegevoegd aan de BR Klimaatadaptatiefonds en € 2,5 miljoen aan de BR Arnhem Oost. daarnaast vindt een toevoeging aan de BR Volkshuisvesting plaats van € 0,5 miljoen en € 0,5 miljoen aan de BR Groot onderhoud openbare ruimte.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves is begroot op € 3,6 miljoen. € 3,2 miljoen wordt onttrokken aan de BR Groot onderhoud openbare ruimte, € 0,3 miljoen aan het Groenfonds en € 0,1 miljoen aan overige reserves.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen

- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte

- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen

- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte

- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;
- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030.

Paragrafen

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Afspraken uit het Coalitieakkoord 2022-2026

In het coalitieakkoord 2022-2026 zijn de volgende beleidsuitgangspunten afgesproken over de gemeentelijke heffingen:

- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden jaarlijks met 5% verhoogd.
- Voor de verdeling van de OZB-opbrengst niet-woningen over eigenaren en gebruikers hanteren we de verhouding 80% voor eigenaren en 20% voor gebruikers.
- De kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95% in 2026.
- De tarieven van de rioolheffing houden we kostendekkend.
- We streven ernaar de kostendekkendheid van het totaal van de leges in de coalitieperiode 2022-2026 te verhogen.
- De tarieven voor parkeren op straat en in de gemeentelijke parkeergarages worden met 0,50 per uur verhoogd. De naheffingsaanslagen (boetes) worden volgens de wettelijke regeling verhoogd.
- Het reguliere tarief van de toeristenbelasting wordt verhoogd met € 0,50. Het verlaagde tarief wordt verhoogd met € 0,25.

Bovenstaande uitgangspunten zijn verwerkt in de Begroting en tarieven van 2023.

Herwaardering WOZ-waardes

Voor de OZB geldt dat ieder jaar een herwaarderingsjaar is. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De rioolheffing is ook gebaseerd op de WOZ-waarde als grondslag voor de heffing en volgt daarmee de jaarlijkse herwaardering voor de OZB.
De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2023 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2022. Op basis van de bij het opstellen van de begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2021 (vorige peildatum) en 1 januari 2022 gemiddeld met 22,55% is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 1%.

Om te voorkomen dat de opbrengsten OZB en rioolheffing te hoog of te laag worden, wordt de gemiddelde waardeontwikkeling gecompenseerd door een tariefswijziging. De werkelijke waardeontwikkeling van een individueel object kan afwijken van de gemiddelde waardeontwikkeling, met als gevolg dat de individuele lastenontwikkeling ook afwijkt van de gemiddelde lastenontwikkeling.

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het Regeerakkoord heeft het kabinet met ingang van 2026 een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Hoe dat zal worden ingevuld is ten tijde van het opstellen van deze begroting nog onzeker. Hetzelfde geldt voor de vraag of de ingangsdatum 2026 gehaald zal gaan worden. Het kabinet heeft aangegeven in september 2022 hierover meer helderheid te geven.

Uitstel van betaling ondernemers

Om ondernemers tijdens de coronacrisis te ondersteunen in hun liquiditeit is aan hen in 2020, 2021 en 2022 de mogelijkheid geboden tot uitstel van betaling van gemeentelijke belastingen.
Honderden ondernemers hebben (voornamelijk in 2020 en 2021) van deze mogelijkheid gebruikgemaakt. De periode van uitstel voor de regelingen uit 2020 en 2021 is voorbij. Het merendeel van de vorderingen waarvoor uitstel werd verleend, is binnen de afgesproken termijn alsnog betaald. Voor de niet nagekomen regelingen loopt het invorderingstraject.

Het uitstel voor de regeling uit februari 2022 loopt tot 1 september 2022, met daarna een betalingsregeling van zes maandelijkse termijnen tot 1 maart 2023. Van deze mogelijkheid is door negentien ondernemers gebruikgemaakt, voor een totaalbedrag aan vorderingen van circa € 550.000.

Het is onzeker hoe corona zich gaat ontwikkelen en of ondernemers worden geraakt door mogelijk nieuwe maatregelen. Ook in 2023 blijven we de gevolgen van corona monitoren en kijken we indien nodig welke ondersteuning we ondernemers kunnen bieden.

Bedrijveninvesteringszones

We staan in Arnhem open voor maatregelen als bedrijveninvesteringszones (coalitieakkoord 2022-2026).
Een bedrijveninvesteringszone (BIZ) betreft een afgebakend gebied binnen de gemeente, waarin ondernemers en/of vastgoedeigenaren samen zorgen voor een veilige en leefbare bedrijfsomgeving. Het initiatief tot invoering ligt bij de ondernemers/eigenaren. De activiteiten in de BIZ zijn een aanvulling op die van de gemeente. De gemeente int van de ondernemer/eigenaar in de BIZ een bijdrage en keert deze vervolgens als subsidie uit aan de BIZ als uitvoeringsorganisatie. Een BIZ kan pas worden ingevoerd nadat de gemeenteraad hiervoor een verordening heeft vastgesteld en uit een draagvlakmeting blijkt dat er voldoende draagvlak is onder ondernemers/eigenaren in de BIZ. Voor 2023 zijn twee BIZ-zen in voorbereiding:

BIZ Binnenstad (eigenaren)
De VECA (Vereniging van Eigenaren Citycenter Arnhem) bereidt een BIZ voor vastgoedeigenaren in het winkelgebied voor. Naar verwachting stelt de gemeenteraad in het najaar van 2022 de verordening vast. De draagvlakmeting zal plaatsvinden eind 2022, na het vaststellen van de verordening.
Bij een positieve uitslag van de draagvlakmeting wordt de BIZ Binnenstad per 1 januari 2023 ingevoerd.

BIZ Korenkwartier (ondernemers)
Voornemen was om deze BIZ per 2022 in te voeren. De uitkomsten van de draagvlakmeting die in maart 2022 heeft plaatsgevonden voldoen echter niet aan één van de wettelijke eisen, aangezien er niet door minimaal de helft van de stemgerechtigden een geldige stem is uitgebracht. In het najaar van 2022 zal aan de gemeenteraad gevraagd worden om opnieuw een BIZ-verordening vast te stellen, waarna in maart 2023 nogmaals een draagvlakmeting plaatsvindt. De initiatiefnemers hebben te kennen gegeven te hebben geleerd van het proces in 2022. Deze ervaringen worden meegenomen bij de voorbereiding en uitvoering van de hernieuwde draagvlakmeting, met als doel het percentage uitgebrachte stemmen te verhogen. Bij een positieve uitslag van de draagvlakmeting wordt de BIZ Korenkwartier met terugwerkende kracht per 1 januari 2023 ingevoerd.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2022	2023
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	56.403	59.342
Parkeerbelasting	9.054	10.000
Toeristenbelasting	525	791
	65.982	***70.133***
Retributies		
Afvalstoffenheffing	19.941	20.223
Rioolheffing	17.148	17.311
Bouw- en sloopvergunningen (Wabo)	4.037	4.037
Leges burgerlijke stand	2.064	1.833
	43.190	***43.404***
Totaal	**109.172**	**113.537**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de (in omvang belangrijkste) lokale heffingen weergegeven. Voor de algemene belastingen en de afval- en rioolheffing geldt dat de mutatie ten opzichte van 2022 te verklaren is door gemaakte afspraken in het coalitieakkoord 2022-2026. Voor een toelichting op deze afspraken wordt verwezen naar het onderdeel 'Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen'.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Lastenontwikkeling meerpersoonshuishouden koopwoning	2022	2023	%
WOZ-waarde € 300.000 (2022) / € 367.650 (2023)			
OZB	€ 386	€ 406	5%
Rioolheffing	€ 184	€ 187	2%
Afvalstoffenheffing	€ 294	€ 296	1%
	€ 864	**€ 889**	**3%**
WOZ-waarde € 600.000 (2022) / € 735.300 (2023)			
OZB	€ 771	€ 812	5%
Rioolheffing	€ 368	€ 374	2%
Afvalstoffenheffing	€ 294	€ 296	1%
	€ 1.433	**€ 1.482**	**3%**

Lastenontwikkeling meerpersoonshuishouden huurwoning	2022	2023	%
WOZ-waarde € 150.000 (2022) / € 183.825 (2023)			
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 46	€ 47	2%
Afvalstoffenheffing	€ 294	€ 296	1%
	€ 340	**€ 343**	**1%**
WOZ-waarde € 250.000 (2022) / € 306.375 (2023)			
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 77	€ 78	1%
Afvalstoffenheffing	€ 294	€ 296	1%
	€ 371	**€ 374**	**1%**

Lastenontwikkeling eigenaar niet-woning	2022	2023	%
WOZ-waarde € 400.000 (2022) / € 404.000 (2023)			
OZB	€ 2.429	€ 2.774	14%
Rioolheffing	€ 257	€ 274	7%
	€ 2.686	**€ 3.048**	**13%**
WOZ-waarde € 800.000 (2022) / € 808.000 (2023)			
OZB	€ 4.859	€ 5.549	14%
Rioolheffing	€ 514	€ 549	7%
	€ 5.373	**€ 6.098**	**13%**

Lastenontwikkeling huurder niet-woning	2022	2023	%
WOZ-waarde € 400.000 (2022) / € 404.000 (2023)			
OZB	€ 810	€ 694	-14%
Rioolheffing	€ 257	€ 274	7%
	€ 1.067	**€ 968**	**-9%**
WOZ-waarde € 800.000 (2022) / € 808.000 (2023)			
OZB	€ 1.620	€ 1.387	-14%
Rioolheffing	€ 514	€ 549	7%
	€ 2.134	**€ 1.936**	**-9%**

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In bovenstaande tabellen is voor een aantal standaard huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen zijn afgerond op hele euro's.
Voor de berekeningen is gebruikgemaakt van de verwachte herwaarderingspercentages van de WOZ-waarde die ook gebruikt zijn voor de tariefberekening. Voor de woningen is dat een stijging van 22,55%, voor de niet-

woningen een stijging van 1%. Een toelichting op deze herwaardering is opgenomen bij het onderdeel 'Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen'.
Een voorbeeld: de woning van het meerpersoonshuishouden die in 2022 (waardepeildatum 1 januari 2021) een WOZ-waarde had van € 300.000, zal op basis van het verwachte herwaarderingspercentage in 2023 (waardepeildatum 1 januari 2022) een WOZ-waarde hebben van € 367.650. Voor de vergelijking van de lasten van dit huishouden is daarom gebruikgemaakt van twee verschillende WOZ-waardes.

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief
Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de *Atlas van de lokale lasten*.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de *Atlas van de lokale lasten* in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2023 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de *Atlas van de lokale lasten 2022* is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	*Huishouden met een huurwoning*
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2022	€ 904	€ 424
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2022	€ 949	€ 351

Kwijtscheldingsbeleid
Inwoners van Arnhem (particulieren en kleine zelfstandigen) komen in aanmerking voor kwijtschelding als onder andere het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Arnhem kiest met het hanteren van een bovengrens van 100% van het bijstandsniveau voor de maximale invulling van het kwijtscheldingsbeleid die de wet biedt.

Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing.

Kostendekkendheid retributies
In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert.
Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken dat de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs wordt verhoogd naar 95% in 2026. Voor 2023 kiezen we ervoor de stijging beperkt te houden (2022: 84%). Vanaf 2024 zal de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	21.768
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-2.003
Netto kosten taakvelden	***19.765***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	689
BTW	3.421
Totale kosten	***23.875***
Opbrengst heffingen	20.223
Dekkingspercentage	**85%**

Rioolheffing

De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten van beheer en onderhoud van riolering.

Zoals afgesproken in het coalitieakkoord 2022-2026 is de rioolheffing kostendekkend.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	14.769
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***14.769***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	1.013
BTW	1.710
Totale kosten	***17.492***
Opbrengst heffingen	17.311
Dekkingspercentage	**99%**

Leges en rechten

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2023 opgenomen. De mate van kostendekkendheid in 2023 is vrijwel gelijk aan die van 2022. Zoals in het coalitieakkoord is afgesproken wordt gestreefd naar een hogere kostendekkendheid van de leges. De komende periode bekijken we wat hierin de mogelijkheden zijn.

Leges Wabo

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is nog onzeker of de invoering van de Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen per 1 januari 2023 doorgaat. De kostendekkendheid van de leges Wabo 2023 is bepaald op basis van de huidige situatie, voor invoering van genoemde wetten.

Legesverordening	Lasten 2023	Baten 2023	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
PD-Burgerlijke stand	3.799	1.833	48%
Parkeren	110	94	85%
Overige APV	105	97	92%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.014**	**2.024**	**50%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning			
Huisvesting en Wabo	5.017	4.037	80%
Kabels/leidingen	446	350	78%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.463**	**4.387**	**80%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Drank- en Horeca	220	191	87%
Evenementen	193	130	67%
Prostitutiebedrijven	8	7	88%
Winkeltijden	-	-	0%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**421**	**328**	**78%**
Totaal	**9.898**	**6.739**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

OZB

2022	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2022		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1285%	n.v.t.	0,1285%	20.614.394	26.489	n.v.t.	26.489
Niet-woningen	0,6073%	0,2024%	0,8097%	3.609.455	21.920	7.306	29.226
Totaal				**24.223.849**	**48.410**	**7.306**	**55.715**

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1104%	n.v.t.	0,1104%	25.307.321	27.939	n.v.t.	27.939
Niet-woningen	0,6867%	0,1717%	0,8584%	3.583.837	24.610	6.153	30.764
Totaal				**28.891.158**	**52.549**	**6.153**	**58.703**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 58,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel 'Begrote opbrengsten van de lokale heffingen'. Het verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2022	Tarief 2023	Aantal huishoudens 2022	Aantal huishoudens 2023	Begrote opbrengsten 2022	Begrote opbrengsten 2023
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	220,80	222,24	29.175	30.824	6.442	6.850
Meerpersoonshuishouden	294,00	296,28	45.664	45.137	13.425	13.373
Totaal			**74.839**	**75.961**	**19.867**	**20.224**

Rioolheffing

2022	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2022		
	eigenaar	gebruiker	Totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0307%	0,0307%	0,0614%	20.571.894	6.316	6.316	12.631
Niet-woningen	0,0643%	0,0643%	0,1286%	3.509.455	2.257	2.257	4.513
Totaal				**24.081.349**	**8.572**	**8.572**	**17.144**

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	Totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0254%	0,0254%	0,0508%	25.141.232	6.386	6.386	12.772
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.339.250	2.267	2.267	4.535
Totaal				**28.480.482**	**8.653**	**8.653**	**17.306**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen.

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

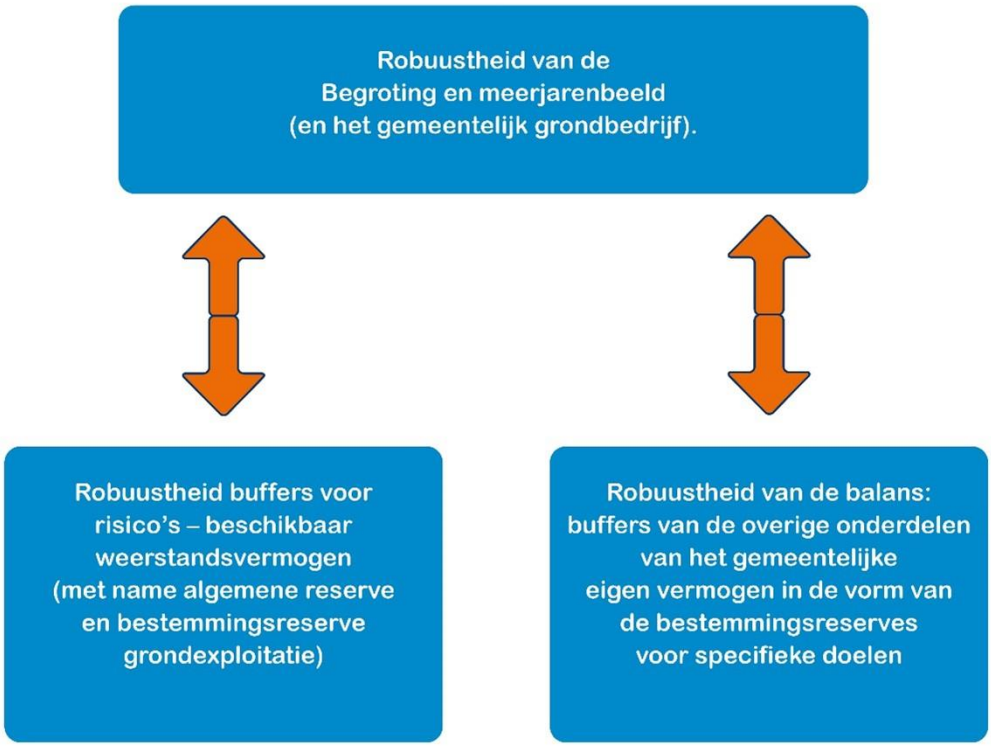
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in deel 1 van deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Dit is de eerste Begroting tijdens de raadsperiode 2022– 2026 die aan de raad wordt voorgelegd. Dat betekent dat enkele financiële afspraken in het nieuwe coalitieakkoord voor die periode in deze paragraaf terug komen.
Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten, zoals in de deze paragraaf opgenomen. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2023 en de financiële prognoses voor 2024 tot en met 2026 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne.
De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens de komende raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.



1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2023 – 2026. Keuzes zijn daarvoor noodzakelijk gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2026 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten in 2026 duurt, een relatief groot deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Dat laatste zorgt ervoor dat de uitgaven in 2026 lager zullen zijn. Voor de jaren 2023, 2024 en 2025 is het beeld positief. Ondanks een groot pakket aan incidentele maatregelen worden er voor die jaren overschotten op de Begroting verwacht. Daarmee is sprake van robuust begrotingsbeeld;
2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel is opnieuw geactualiseerd. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van de jaarrekening 2021 worden later in deze paragraaf toegelicht. Met name doordat in de Begroting onder andere de lagere bijdrage van het Rijk voor de kosten van beschermd wonen niet langer als risico is opgenomen maar als een feitelijk te verwachten tegenvaller, is de totale omvang van het risicoprofiel gedaald. Wel is voor 2023 rekening gehouden met risico's die verband houden met de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. Het weerstandsvermogen om risico's op te vangen neemt ten opzichte van de Begroting 2022 toe naar 1,5 in 2023. Daarna stijgt deze in 2024 en 2025 door naar 2,4 waarna deze in 2026 afneemt tot 2,1. De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten van die jaren dan nu gepresenteerd.
3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). De financiële kengetallen zullen zich in 2023, 2024 tot en met 2026 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In het Arnhems Coalitieakkoord 2022 – 2026 zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. Zo wordt de bestemmingsreserve Solvabiliteit opgeheven. De ondergrens van 1,0 en de grens van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Ook is een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen van 14% en 10% als ondergrens voor de solvabiliteit. Zoals later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De weerstandsfactor is hoger dan 1,4. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden. Voor de langere termijn (vanaf 2026) zijn de onzekerheden groot.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:



Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
	72%	95%	86%	83%	74%	80%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
	66%	88%	80%	78%	70%	76%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
	22%	16%	18%	20%	24%	23%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
	1,9	1,4	1,5	1,8	2,4	2,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
	6%	6%	2%	1%	1%	1%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
	8%	-4%	3%	5%	6%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
	102%	94%	108%	112%	117%	121%

De financiële kengetallen laten ten opzichte van de Begroting 2022 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld een positieve ontwikkeling zien. Echter klinkt hierin wel de lastige afweging van deze begroting in door waarin voldoende incidentele middelen beschikbaar zijn maar de structurele ruimte beperkt is. Doordat niet alle beschikbare incidentele ruimte wordt ingezet en ook diverse incidentele middelen aan bestemmingsreserves worden toegevoegd, stijgt het eigen vermogen. Door de beschikbaarheid van deze middelen daalt de Arnhemse schuld in absolute en relatieve zin, wat zichtbaar is in de schuldquote die met negen procentpunt daalt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. Gecorrigeerd voor de verstrekte leningen is de daling acht procentpunt. Ook is de schuld per inwoner gedaald ten opzichte van de vorige begroting.

Het eigen vermogen wordt gevormd door de algemene reserve en de bestemmingsreserves. Met name door de vorming van een aantal bestemmingsreserves in het coalitieakkoord en de groei van de algemene reserve door het niet volledig inzetten van de incidentele ruimte groeit het eigen vermogen. De twee voornoemde effecten zijn groter dan het inzetten van de ruimte die ontstaan is door het opheffen van de bestemmingsreserve Solvabiliteit. Hierdoor stijgt de solvabiliteitsratio in 2023 met twee procentpunt ten opzichte van de begroting van vorig jaar en stijgt deze door naar 24% in 2025. Doordat diverse incidentele uitgaven in 2026 via de algemene reserve worden gedekt worden uit de incidentele ruimte in 2024 en 2025, daalt in 2026 de algemene reserve en daarmee de solvabiliteitsratio in 2026 naar 23%. Eenzelfde effect doet zicht voor bij de weerstandsfactor. Deze neemt in 2023 met een tiende punt toe ten opzichte van de vorige begroting en stijgt daarna door tot 2,4 in 2025 waarna deze afneemt tot 2,1 in 2026.

Net als in de vorige begrotingen leggen de grondexploitaties geen groot beslag op de Arnhemse begroting. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De structurele exploitatieruimte staat onder druk. In alle jaren zijn de structurele inkomsten in de begroting hoger dan de structurele lasten. De inkomsten uit het gemeentefonds worden aangemerkt als structurele inkomsten. Doordat de hoogte van de gemeentefondsuitkering jaarlijks verschilt, verschillen daarmee ook de structurele inkomsten. Tot en met 2025 neemt het accres van het gemeentefonds toe, waardoor de structurele inkomsten stijgen. Voor 2026 is de accresberekening echter aangepast waardoor de gemeentefondsuitkering, en daarmee de structurele inkomsten fors dalen ten opzichte van 2025. Doordat diverse prioriteiten in deze begroting een incidenteel karakter hebben gekregen, worden de structurele lasten beperkt en blijft de begroting structureel in evenwicht. De door het Rijk aangekondigde uitbreiding van het belastinggebied zou in de plaats moeten komen van de afname van het accres in 2026. Hiermee zouden de structurele inkomsten stijgen, wat ook weer ruimte biedt voor structurele uitgaven. Tot op heden heeft het kabinet hier echter geen uitsluitsel over gegeven waarmee de druk op de structurele ruimte groot is, mede gelet op het feit dat de uitgaven voor Beschermd Wonen na 2026 verder zullen oplopen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2023 tot en met 2026 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2022. In deze Begroting is onder andere een jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2022 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.
In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2022. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2022	Waarde Arnhem Begroting 2023	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	66%	86%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	58%	80%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	30%	18%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	7%	2%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	0,93%	3%	Begr en MJR > 0%	Begr of MJR > 0%	Begr en MJR < 0%
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	0,35%				
6. Belastingcapaciteit	103%	108%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,2	1,5	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
a Netto schuld per inwoner	€ 3.272	€ 4.174	€ 4.055
b Schuldevolutie	-8%	4%	9%
c Netto rentelasten/exploitatie	1,37%	1,56%	0,00%
d Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja
e Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	95,9%	94,0%	95,0%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
a Weerstandsfactor	1,9	1,4	1,5
b Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
a Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten	Rekening 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
a Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,34%	0,21%	-0,05%
b Derving OZB i.v.m. leegstand	1,73%	2,06%	1,63%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:

- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Al staat de structurele sluitendheid vanaf 2027 wel onder druk als gevolg van onduidelijkheid vanuit het Rijk over de accresberekening in relatie tot de uitbreiding van het gemeentelijk belastinggebied.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. In het coalitieakkoord is de afspraak gemaakt dat de positieve resultaten van het grondbedrijf gestort zullen worden in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In het coalitieakkoord is afgesproken de OZB-opbrengsten jaarlijks met 5% te verhogen. Daarnaast zal ook de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing de komende 4 jaar worden verhoogd van 85% naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:

- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In het coalitieakkoord is afgesproken dat in aansluiting op de bestaande afspraken de ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is gedaald. Dit komt o.a. doordat de daling van inkomsten beschermd wonen niet meer als risico is opgenomen, maar als knelpunt in het financieel beeld is verwerkt;
- In het belangrijkste onderdeel van de buffers voor risico’s/de beschikbare weerstandscapaciteit, de algemene reserve zijn de onttrekkingen in 2023, zoals afgesproken in het coalitieakkoord verwerkt. . Deze onttrekkingen leiden tot een daling van de buffers. Doordat de gemeente in 2024 en 2025 door incidentele inkomsten geld toevoegt aan de algemene reserve is er sprake van een stijging van de buffers voor risico’s;
- De weerstandsfactor voor 2023 komt uit op 1,5. in 2024 en 2025 stijgt deze naar 1,8 en 2,4. Door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve daalt deze in 2026 naar 2,1;
- De bestemmingsreserve Solvabiliteit als extra buffer voor onbekende risico’s is opgeheven.

Robuustheid van de balans:

- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. In het coalitieakkoord is afgesproken te streven naar een solvabiliteitsratio in de begroting van 14% en een ondergrens van 10%. Meerjarig komt de Begroting 2023 boven deze norm uit. Voor 2023 is de prognose van de solvabiliteit 18%. In de jaren daarop stijgt deze door naar 23% in 2026. Wanneer extra

incidentele middelen worden ingezet, of structurele middelen wanneer een aanpassing van de gemeentefondsuitkering in 2026 daar ruimte voor biedt, zal de solvabiliteitsratio dalen;
- Bij een lagere solvabiliteit dan 20% bevindt de gemeente zich in de meest risicovolle categorie volgens de indeling die de provincie Gelderland hanteert. Doordat de onttrekkingen aan de algemene reserve en de opheffing van de bestemmingsreserve Solvabiliteit zijn overgeheveld naar te vormen bestemmingsreserves voor specifieke doelen blijft het solvabiliteitspercentage hoog. Toekomstige onttrekkingen uit deze reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. Na de economische crisis van 2008 - 2013 is de waarde van grondexploitaties fors afgewaardeerd. In de jaren daarna het aandeel van grondexploitaties op de balans beperkt gebleven.
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds doordat de totale begroting is gegroeid, met name door extra inkomsten uit het gemeentefonds. Anderzijds is er een daling van de schuldenlast. Beide effecten dragen ongeveer in gelijke mate bij aan de daling van de schuldquote.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4		16%	
2023	1,5		18%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens de BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico’s. Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels liggen vast in de verordening Financieel beleid en beheer. Daarnaast heeft de raad op 16 september 2020 de uitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgesteld.

In deze beleidsnota Risicomanagement en weerstandsvermogen zijn onder andere de volgende uitgangspunten vastgelegd:
- bij het werken aan gemeentelijke doelstellingen zijn raad, college en ambtelijke organisatie zich bewust van risico's en kansen en worden deze in beeld gebracht. Vervolgens worden maatregelen getroffen om risico's te beperken. Risicomanagement is een hulpmiddel om als gemeente doelstellingen te bereiken;
- de belangrijkste pijler van een goede risicocultuur daarbij is dat, in het samenspel tussen raad, college en ambtelijke organisatie, transparant wordt omgegaan met risico's en maatregelen;
- de realiteit is dat het niet mogelijk is alle risico's op voorhand in te schatten;
- om goed zicht te krijgen op de mogelijkheden om risico's op te vangen, als die zich voordoen, kijkt de raad naar de begroting, het risicoprofiel versus de beschikbare buffers en de balans. De stand van zaken wordt toegelicht in de begroting en het jaarverslag;
- in de nota is een stappenplan opgenomen dat de raad kan helpen afwegingen te maken over risico's en benodigde buffers. De technische uitwerking kan plaatsvinden door gebruik te maken van een aantal knoppen, waaraan kan worden gedraaid;
- het risicoprofiel wordt periodiek bekeken en op basis daarvan wordt door middel van risicosimulaties bepaald wat de omvang van de benodigde risicobuffers is. Vastgelegd is welke onderdelen van de gemeentelijke

reserves de buffers zijn om niet begrote tegenvallers op te vangen. De verhouding tussen risico's en buffers wordt uitgedrukt in een zogenaamde weerstandsfactor waarvoor de spelregels vastliggen in de verordening Financieel beleid en beheer 2020;
- de ontwikkelingen met betrekking tot risico's en buffers worden geëvalueerd door middel van onderzoek. Op basis hiervan kunnen afspraken worden gemaakt.

Onderdeel van de uitgangspunten, zoals door de raad vastgesteld, was ook dat er een extra buffer werd gevormd voor niet voorspelbare gebeurtenissen. Dit was de bestemmingsreserve solvabiliteit. Door de gemaakte afspraken in het Coalitieakkoord 2022 – 2026 komt deze bestemmingsreserve te vervallen. Ook zal voor de hoogte van de solvabiliteit een ondergrens van 10% en een streefwaarde van 14% worden gehanteerd. Het voornemen is per januari 2023 een aangepaste verordening in te laten gaan waarin de gewijzigde afspraken worden verwerkt.

Aanvullend op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen is de raadsbrief van 5 oktober 2021 over de grote risicovolle projecten verschenen. Daarin is het volgende aangegeven:
- dat de raad aanvullende informatie zal ontvangen over grote risicovolle projecten;
- om te bepalen wat een groot risicovol project is, gebruik gemaakt wordt van een aantal criteria (een investeringsbedrag €5 miljoen of meer, grote impact op de samenleving, grote rol van de gemeente, de betrokkenheid van meerdere externe partijen, complexiteit, politieke gevoeligheid);
- het college van B&W en de raad kunnen aangeven of er sprake is van een dergelijk project. Ook de aanvang van een nieuwe raadsperiode is een moment waarop dit kan worden bezien;
- bij de start van zo'n project wordt een onafhankelijke risicoanalyse uitgevoerd die met de raad wordt gedeeld;
- voor dergelijke projecten kunnen start- en discussienota's aan de raad worden voorgelegd, waarin alternatieven en risico's zijn opgenomen;
- er kunnen tussen college en raad aanvullende afspraken worden gemaakt over de wijze waarop de raad wordt geïnformeerd;
- het college zal initiatief nemen om hier verder invulling aan te geven;
- de spelregels zullen worden opgenomen in de verordening Financieel Beleid en Beheer.

Tijdens de vorige raadsperiode is er in maart 2021 een bijeenkomst met de financiële woordvoerders en experts geweest. Dit naar aanleiding van de aangenomen raadsmoties 'Realistischer inschatten en bewuster beleid' (zaaknummer 466760) en 'Anticyclisch investeren, anticyclisch sparen' (zaaknummer 504479). In aansluiting daarop werden in de raadsbrief van 11 mei 2021 (zaaknummer 566585) de volgende conclusies getrokken:
- de uitkomsten van een vergelijkend onderzoek naar weerstandsvermogen en financiële kengetallen zijn beschikbaar. Op basis daarvan is zichtbaar gemaakt welke keuzes er zijn voor de verschillende instellingen van de knoppen voor weerstandsvermogen en spelregels voor solvabiliteit en schuldquote;
- expliciete afwegingen over de mate van bereidheid risico's te nemen worden in de paragraaf Risicomanagement en Weerstandsvermogen toegelicht;
- in aansluiting op het advies van de experts is het belangrijk ten aanzien van de spelregels voor de berekening van de benodigde- en beschikbare weerstandscapaciteit te kiezen voor een bestendige gedragslijn;
- uitgaande van de positieve beoordeling van de experts van de kwaliteit van het risicomanagement en het hieruit voortvloeiende risicoprofiel in onze gemeente is het niet noodzakelijk risico's op structurele budgetten extra zwaar mee te rekenen;
- gegeven het goede risicoprofiel, voldoende solvabiliteit en mogelijke ondersteuning van het Rijk bij het optreden van zogenaamde 'zwarte zwanen' (grote externe risico's met een zeer incidenteel karakter en met een kleine kans, bijvoorbeeld een aardbeving) is het niet noodzakelijk hiermee rekening te houden in het risicoprofiel;
- aan de knop van de weerstandsfactor zou wel kunnen worden gedraaid. Door het hanteren van een lagere weerstandsfactor dan 1,0, (bijvoorbeeld 0,8), zou incidenteel een bedrag aan de algemene reserve onttrokken kunnen worden. Gelet op de inhoud van de motie, waarbij wordt aangedrongen op herstel van de reserves ligt dit niet voor de hand;
- financiële kengetallen met betrekking tot solvabiliteit en schuldquote in Arnhem zijn ten opzichte van andere gemeenten relatief ongunstig, maar hebben zich wel deze raadsperiode wel in positieve zin ontwikkeld. De gemaakte afspraken voor toevoegingen aan de bestemmingsreserve Solvabiliteit hebben daaraan bijgedragen;
- de beschikbare weerstandscapaciteit maakt het alleen mogelijk om op incidentele basis mogelijke tegenvallers op te vangen. Tegenvallers zullen uiteindelijk in de begroting moeten worden verwerkt. Om die reden is het belangrijk een goed inzicht te hebben in de flexibiliteit/wendbaarheid van de begroting. Ter voorbereiding van de nieuwe raadsperiode zal hiervan een beeld worden gegeven;
- een concrete doelstelling over een minimaal gewenste solvabiliteit en een maximaal gewenste netto-schuldquote ligt niet vast in de huidige financiële spelregels. Wel worden de uitkomsten van deze kengetallen steeds in samenhang met de ontwikkeling van het weerstandsvermogen in de begroting en jaarrekening toegelicht;

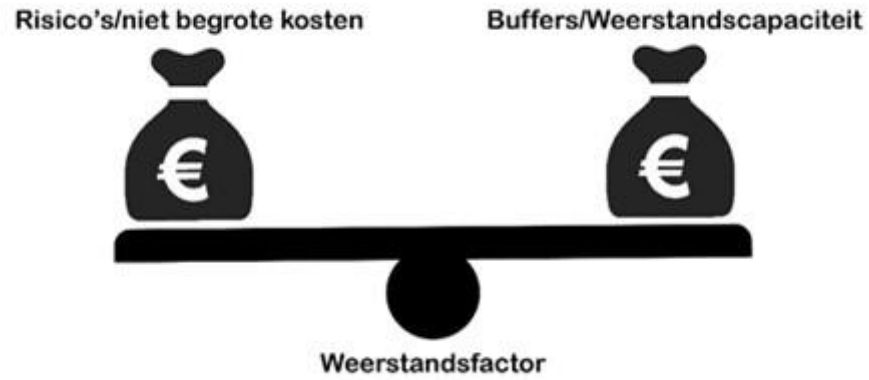
- om een goed beeld te geven van financiële kengetallen en de weerstandsfactor worden deze, ingaande de Begroting 2022, gespiegeld aan de risico-indeling van de provincie en de beoordelingstabel die Naris hanteert.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit: en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:

- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang is van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:



Hoe hoger de weerstandsfactor is, hoe beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de verordening Financieel beleid en beheer 2020: 'Voor een robuuste financiële positie mag de weerstandsfactor niet lager zijn dan 1. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid (art. 11.3).'
Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2022	JV 2021	Prognose 2022	Begroting 2023	2024	2025	2026
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	34.146	33.425	21.727	21.727	21.727	21.727	21.727
2. Corona risico's	2.987	1.609	671	671	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne			1.806	1.806	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**37.133**	**35.034**	**24.203**	**24.203**	**21.727**	**21.727**	**21.727**
4. Risico's grondexploitatie	13.406	17.428	17.428	17.428	17.428	17.428	17.428
Totaal	**50.539**	**52.462**	**41.631**	**41.631**	**39.155**	**39.155**	**39.155**

Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	51.600	79.618	75.634	39.446	46.720	72.841	58.859
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	16.509	19.171	20.933	20.933	20.933	20.933	20.933
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**69.148**	**99.678**	**97.605**	**61.417**	**68.691**	**94.812**	**80.831**
Benodigd versus beschikbare ruimte irt aanzuivering	**18.609**	**47.216**	**55.974**	**19.786**	**29.536**	**55.657**	**41.676**
Verschil (> factor 1,4)	**-1.606**	**26.231**	**39.321**	**3.134**	**13.874**	**39.995**	**26.014**
Weerstandsfactor	**1,4**	**1,9**	**2,3**	**1,5**	**1,8**	**2,4**	**2,1**

We vergelijken de weerstandsfactor van onze gemeente ook met de beoordelingstabel van Naris:

Beoordelingstabel weerstandsvermogen		
	Ratio weerstandsvermogen	**Betekenis**
A	**>2**	**Uitstekend**
B	**1,4 < x < 2,0**	**Ruim voldoende**
C	**1,0 < x < 1,4**	**Voldoende**
D	**0,8 < x < 1,0**	**Matig**
E	**0,6 < x < 0,8**	**Onvoldoende**
F	**< 0,6**	**Ruim onvoldoende**

De weerstandsfactor komt bij deze begroting uit op 1,5 en bevindt zich in de Naris-categorie B 'ruim voldoende'. Doordat we daarmee volgens onze eigen spelregels in de verordening Financieel beleid en beheer boven de 1,4 zitten, is er geen aanleiding de reserves aan te vullen en zou de ruimte boven de 1,4 in de komende jaren ingezet kunnen worden voor nieuw beleid. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is dat dit alleen mogelijk is zolang de begroting een structureel sluitend beeld laat zien.
Een belangrijke kanttekening hierbij is wel dat het voorspellen van risico's en de ontwikkeling daarvan een onzekere aangelegenheid is. We zien een aantal ontwikkelingen die mogelijk zorgen voor een stijging van het risicoprofiel. Wellicht zullen bijvoorbeeld risicobuffers opgenomen moeten worden voor nieuwe grondexploitaties, zoals Kronenburg, Nijmeegse weg en Spoorzone Oost. Ook economische ontwikkelingen, waaronder een stijgende rente kunnen een extra risico vormen. Het hiervoor aanhouden van noodzakelijke risicobuffers zal kunnen leiden tot een lagere weerstandsfactor. Ten slotte kunnen de recente ontwikkelingen rond Oekraïne nieuwe risico's met zich mee brengen.

De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in volgende onderdelen van dit deel van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de begrotingsrisico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken,

de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaats vinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven zeker is op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de risico's geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer. In aanvulling op de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf zijn de nog resterende risico's die samenhangen met corona, en een algeheel risico voor de gevolgen van de oorlog in Oekraïne toegevoegd.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2022	JV 2021	Prognose 2022	Begroting 2023
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	34.146	33.425	21.727	21.727
Corona risico's	2.987	1.609	671	671
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne			1.806	1.806
Gemeentebrede risico's totaal	**37.133**	**35.034**	**24.203**	**24.203**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	11.763	15.519	15.519	15.519
Strategisch bezit (mva)	1.533	1.813	1.813	1.813
Anterieure overeenkomsten	110	96	96	96
3. Risico's grondexploitatie	**13.406**	**17.428**	**17.428**	**17.428**
Totaal	**50.539**	**52.462**	**41.631**	**41.631**

Gemeentebrede risico’s
Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2023 in totaal uit 97 risico’s, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2021 bestond uit 105 risico's.
De volgende mutaties in de risico’s hebben plaatsgevonden:

- er zijn 13 nieuwe risico's, 21 risico's zijn vervallen en 21 risico's zijn gewijzigd;
- het aantal coronarisico’s is afgenomen van 14 risico’s bij het jaarverslag tot 8 risico’s bij deze begroting;
- binnen het risicoprofiel is, vanuit de gemeentebrede risicoanalyse voor de gevolgen van de oorlog in Oekraïne, 1 nieuw algeheel risico opgenomen voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne;
- er zijn 72 financiële risico's die in aanmerking komen voor het reserveren van weerstandsvermogen.

Een overzicht van grote begrotingsrisico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met €10,8 miljoen afgenomen ten opzichte van het jaarverslag 2021.

Deze daling is vooral veroorzaakt door de belangrijkste dalers en stijgers met een grote financiële impact, dit zijn:

Dalers:

Overige gemeentebrede risico's

- *Herijking gemeentefonds/nieuw verdeelmodel Beschermd Wonen*
  het risico is vervallen en in de begroting meegenomen. Na 2026 loopt het nadeel verder op tot en met 2033;
- *Niet halen gewenste woningbouwontwikkeling en afspraken woondeal/ontbreken voldoende dekking voor plankosten*
  het risico is vervallen aangezien hier middelen voor in het coalitieakkoord zijn opgenomen;
- *Benodigde capaciteit beleid SBR niet in lijn met begroting*
  het risico is komen te vervallen, dit knelpunt is in deze Begroting verwerkt;
- *Scalabor Detacheringsvergoeding*
  het risico is naar beneden bijgesteld. De financiële reeks zoals we die nu weten is opgenomen in de begroting, hierdoor verlaagt het risico;
- *Integraal Huisvestingsplan Voortgezet Onderwijs (IHP-VO)*
  het risico is vervallen, dit is in het beeld van het coalitieakkoord meegenomen;
- *Stadstheater/Lauwersgracht alliantie (extra kosten onderhoud)*
  het risico is gewijzigd op grond van een technische analyse en het risico is nu niet gekwantificeerd opgenomen;
- *Scalabor afwaarderingsrisico*
  het risico is gewijzigd, de kans van het risico is omlaag gebracht;

Coronarisico's

- de impact van de totale coronarisico's is afgenomen: van € 0,7 miljoen benodigde weerstandscapaciteit bij de begroting 2023 ten opzichte van € 1,6 miljoen bij het jaarverslag 2021.

Stijgers:

Opvang vluchtelingen Oekraïne:

- een nieuw gemeentebreed risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne is opgenomen, als de opvang langer duurt en het rijk de regeling niet voldoende verlengt of als de gemeentelijke kosten hoger zijn dan het normbedrag, loopt de gemeente een financieel risico;

Overige gemeentebrede risico's

- *Compensatie stijgende energielasten*
  in verband met de stijgende energiekosten worden huishoudens met een laag inkomen in 2022 gecompenseerd met een energietoeslag. Het is nog onzeker of compensatie vanuit het Rijk ontoereikend is. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen;
- *Prijsstijgingen in de bouw*
  voor de sterke prijsstijgingen in de bouw, is het budget voor loon- en prijsontwikkelingen in de begroting mogelijk ontoereikend. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen;
- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  het risico is gewijzigd, de kans op voorkomen en financieel gevolg van het risico zijn naar boven bijgesteld.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 25 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting nieuwe niet gekwantificeerde risico's opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk of en in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- Landelijke ontwikkelingen op het gebied van bestaanszekerheid
  Deze ontwikkelingen kunnen leiden tot een toename van dakloosheid, waarmee de ambitie om de opvang af te bouwen, alsmede de capaciteit van de opvang onder druk komen te staan;
- Zwembad Valkenhuizen
  in juni 2021 is het nieuwe zwembad Valkenhuizen opgeleverd, vanaf het moment van ingebruikname zijn er klachten over het binnenklimaat bij met name de instructeurs en beperkt bij de gebruikers. Tot op heden is het niet gelukt door nader instellen en aanpassen van de installatie het binnenklimaat op orde te krijgen. Op dit moment wordt onderzoek gedaan waaruit moet blijken hoe het probleem verholpen kan worden. Als dit geen bruikbare handvatten oplevert zijn mogelijk forse aanpassingen in de installatie aan de orde. Of dit nodig is en welke financiële gevolgen dit heeft is op dit moment nog niet in te schatten. In het 3e kwartaal zal hier meer zicht op ontstaan. Het streven is om de klachten zo snel als mogelijk te verhelpen, het streven is dit voor de start van het nieuwe seizoen in september;
- Stijging brandstofprijzen en inflatie
  voor het doelgroepenvervoer zal door de ontwikkeling van de brandstofprijzen en geprognotiseerde inflatie sprake zijn van een forse indexatie voor 2023 (en verder). Onduidelijk is hoe de ontwikkeling verder zal gaan en of deze incidenteel of structureel is;

- Openbaar Vervoer op de Gelrepas
  extra structurele middelen van € 375k die zijn toegevoegd om Openbaar Vervoer op de Gelrepas met ingang van 2023 mogelijk te maken. Het bedrag van € 375k is gebaseerd op een conceptvoorstel dat Connexxion heeft gedaan. Dit is echter nog niet concreet uitgewerkt met de betrokken partijen en regiogemeenten. Bij het maken van een uitwerkings- en implementatieplan zal getoetst worden of de € 375k voldoende zal zijn. De verwachting is dat deze regeling meer geld gaat kosten, maar dat is nog niet concreet.

Grondexploitatie risico's
Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2021. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2021.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV van 2019 een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's. Het risicoprofiel, zoals opgenomen in deze Begroting sluit aan bij het Jaarverslag 2021.

Conclusie risicoprofiel
Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2021, met €10,8 miljoen gedaald. In het risicoprofiel is ook een aantal risico's opgenomen die vanwege het vertrouwelijke karakter (onderhandelingspositie, concurrentieverhouding, etc) niet in deze paragraaf worden beschreven.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit.

In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2022	JV 2021	Prognose 2022	Begroting 2023
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	59.320	44.067	79.618	75.634
+ Toevoegingen	10.780	32.671	15.836	0
- Onttrekkingen	-18.499	-18.469	-37.331	-36.188
- Resultaat voor resultaatbestemming/Prognose resultaat		21.349	17.510	
1. Algemene reserve per 31-12	**51.600**	**79.618**	**75.634**	**39.446**
BR Grondexploitatie	14.747	17.671	19.171	19.171
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	262	262
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**16.509**	**19.171**	**20.933**	**20.933**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**889**	**1.039**	**1.039**
Totaal	**69.148**	**99.678**	**97.605**	**61.417**

Algemene reserve
De verwachte stand 2023 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:
- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve;
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2022, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2022 (per 31-12) toe met € 17,5 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2023.

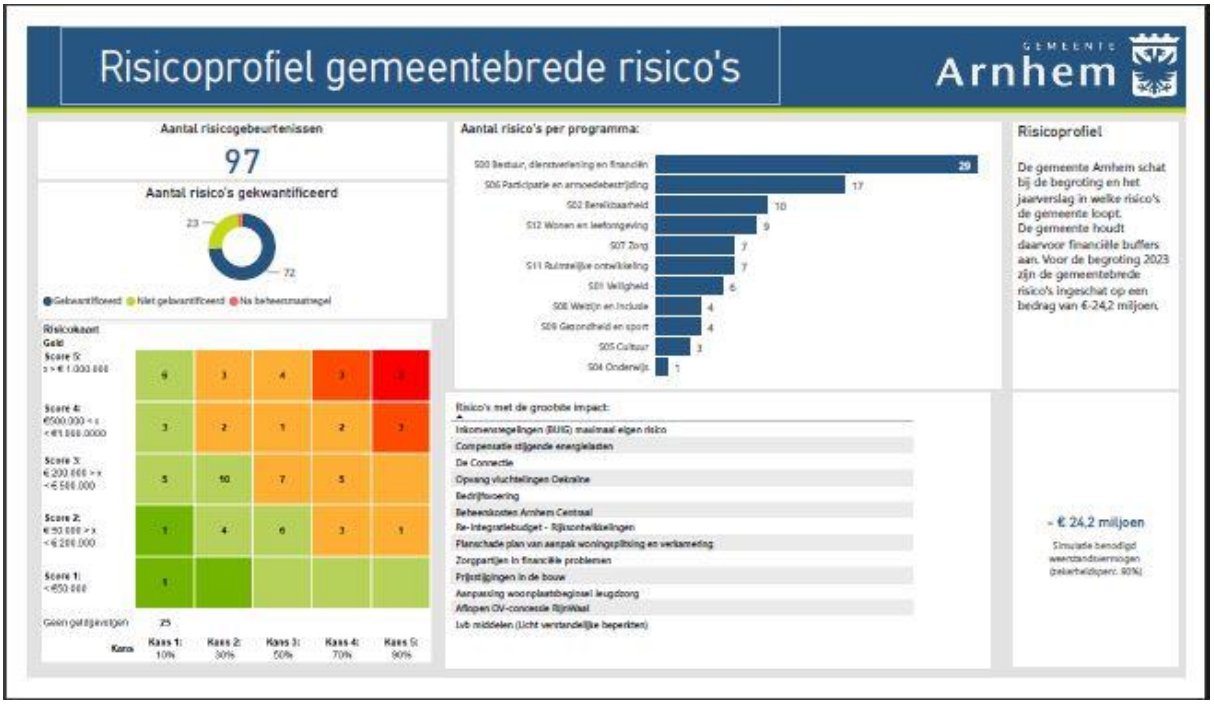
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2021 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van €1,0 miljoen is bij de begroting 2023 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de begroting 2023 gedaald met €38,3 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2021.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:



Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van €24,2 miljoen voor het risicoprofiel. De coronarisico's hebben inmiddels een lager invloed percentage en komen niet meer voor in onderstaand overzicht van de Top risico's.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarverslag 2021
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 2.650.000	20	6,2%	Ongewijzigd

De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt:
-Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000);
-Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000);
-Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd);
-Overige risico's die samenhangen met de Connectie (maximaal financieel gevolg € 2.000.000);
-De afspraken tussen de gemeente Arnhem en De Connectie over monitoring en verantwoording van de kwaliteit van de uitvoering door de Connectie zijn onvoldoende scherp geformuleerd. Hierdoor bestaat het risico dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties tot gevolg. Binnen de kaders van de bestuursopdracht werkt De Connectie samen met de drie gemeenten aan de versterking van de governance en financiële afstemming.

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarverslag 2021
Bedrijfsvoering	3	5	€ 2.500.000	15	4,9%	Ongewijzigd

Het risico bestaat dat er op de bedrijfsvoering een financieel tekort ontstaat, bijvoorbeeld als gevolg van afrekeningen/meerwerk van De Connectie.

S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	2,2%	Ongewijzigd

Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. De huidige OV-concessie loopt tot eind 2022. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-2024 december 2024-juni 2026 gaat de provincie met een noodconcessie werken. De verwachting is dat de jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie tijdens de noodconcessies gecontinueerd wordt. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.

S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.300.000	20	14,2%	Ongewijzigd

Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG 2022 € 10,4 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie 2022 rekening te houden met een tekort van € 3,1 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,3 mln. is opgenomen.

Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.000.000	20	3,9%	Ongewijzigd

Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijksontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten:
We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (201 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2022 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,1 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd.
- Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt.
- Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt.
- Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden.
- De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.500.000	25	6,3%	Nieuw

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2022 heeft het Rijk via de gemeenten deze energielasten deels gecompenseerd met een eenmalige tegemoetkoming van € 800 per huishouden. De compensatie vanuit het gemeentefonds is in 2022 waarschijnlijk niet voldoende, maar kunnen we afdekken met incidentele middelen. Het risico bestaat dat inwoners in 2023 wederom worden geconfronteerd met gestegen energielasten en dat het Rijk dit niet of onvoldoende compenseert: risico bedraagt dan € 2.500.000. Daarnaast komt er wellicht landelijk beleid dat inwoners stijgende energielasten gecompenseerd kunnen krijgen vanuit Bijzondere Bijstand. Als hier geen extra vergoeding vanuit het rijk volgt, dan leidt dit tot een overschrijding van het budget.

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarverslag 2021
S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams						
Zorgpartijen in financiële problemen	5	4	€ 1.000.000	20	2,5%	Gewijzigd+
Steeds meer (landelijke opererende) zorg- en jeugdzorginstellingen, waaronder de instellingen voor jeugdbescherming, zijn of onvoldoende in staat om mee te bewegen met de transformatie of raken door andere oorzaken in de financiële problemen en gaan in het uiterste geval failliet. Het gevolg daarvan is dat de zorg en/of bescherming aan de cliënten die onder behandeling en/of toezicht staan, niet voldoende gegarandeerd of gecontinueerd kan worden. Gelet op de zorgplicht die de gemeente heeft kan zij gedwongen zijn de zorgaanbieder bij te staan om zo de zorg te kunnen continueren. Omdat het meestal grote externe partijen met veel cliënten betreft, kan ook de druk om de overeengekomen zorgtarieven met deze partijen te verhogen, groter worden.						
Lvb middelen (Licht verstandelijke beperkten)	5	4	€ 1.000.000	20	2,1%	Ongewijzigd
Jaarlijks ontvangen we als gemeente Arnhem een bijdrage van regiogemeenten voor verblijf LVB. Besluitvorming binnen de regio liep tot 2021, over 2022 en verder worden nog nadere afspraken gemaakt. Het risico is aanwezig dat deze bijdrage niet meer ontvangen zal worden voor 2022 en verder.						
Jeugd /Jeugdzorg						
Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg	3	5	€ 1.600.000	15	2,2%	Gewijzigd+
Uit een analyse van overdragen jeugdzorgcliënten tussen Arnhem en andere gemeenten als gevolg van de wettelijke aanpassing in het woonplaatsbeginsel Jeugdwet, blijkt dat de kosten van Arnhem hoger uitvallen dan eerder in de initiële begroting 2022 is opgenomen. In het kader van de turap-2 2022 en de begroting 2023 is hiervoor incidenteel voor de jaren 2022 en 2023 extra budget uitgetrokken. Evenwel blijken uit de analyse ook nog aflopende zorgtoewijzingen van andere gemeenten ter waarde van € 1,6 miljoen voor te komen die niet bij Arnhem in rekening zijn gebracht. Ook bestaat nog het risico dat de simulatiebestanden van het CBS op basis waarvan de gemeenten vorig jaar financieel zijn gecompenseerd door het Rijk, op onvolledige gegevens van zorgaanbieders gebaseerd zijn en het financiële effect op de kosten ook om die reden hoger uitvallen dan in de initiële Begroting 2022 is voorzien.						
S08 Welzijn en inclusie						
Welzijn						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 8.400.000	10	5,9%	Nieuw
De oorlog in Oekraïne heeft een grote vluchtelingstroom als gevolg in de buurlanden en ook in landen verder van Oekraïne zoals Nederland. De overheid streeft er naar om 75.000 opvang plekken te bieden voor Oekraïners. In Arnhem worden tot nu toe ca. 300 vluchtelingen door de gemeente op cruiseschepen opgevangen en ca 270 mensen krijgen opvang door particulieren. De opvang op schepen is korte termijn opvang, voor de (middel)lange termijn is semipermanente huisvesting nodig. Het rijk stelt een normbedrag van € 100,- per dag per gerealiseerde opvangplek beschikbaar voor de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is vooralsnog voor 6 maanden vastgesteld. Als de opvang langer duurt en het rijk de regeling niet voldoende verlengt of als de gemeentelijke kosten hoger zijn dan het normbedrag, loopt de gemeente een financieel risico. De kosten voor opvang zijn ca. € 900.000 per maand. In de risicoberekening is aangenomen dat de kosten 4 maanden langer kunnen doorlopen dan er dekking vanuit het rijk wordt ontvangen. Semipermanente opvang vergt vooralsnog een investering van ca. 4,8 miljoen. Het rijk heeft nog niet definitief toegezegd dat deze investering door hen gefinancierd zal worden, de gemeente loopt daarmee een risico. De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa, zijn niet nader gekwantificeerd. Het opgenomen risicobedrag is 4 * € 900.000 maandelijkse lasten + € 4,8 miljoen investering, totaal € 8,4 miljoen.						
S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	4,2%	Ongewijzigd
Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton. Aannemer is intussen gedagvaard. Een ‘overzichtelijke” lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente ondanks dat ProRail en Stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.						

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarverslag 2021
Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,8%	Ongewijzigd
Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.						
Prijsstijgingen in de bouw	5	4	€ 1.000.000	20	2,5%	Nieuw
In de begroting wordt een reële inschatting gemaakt van de te verwachte kostenstijgingen, maar afgelopen periode heeft uitgewezen dat deze veelal te laag werden ingeschat. Als gevolg van de sterke prijsstijgingen in de bouw de afgelopen periode, zijn aannemers/uitvoerders niet (meer) bereid om het risico van prijsstijgingen te dragen. Uitvoering van projecten en werken dreigt daarmee stil te vallen. Daarnaast is er overspannenheid op de bouwmarkt met als gevolg personeelstekort en moeizame leveranties van materialen. Door de hogere loonkosten die worden doorberekend en de uitloop van projecten als gevolg van vertraagde leveranties ontstaat ook een deel van de huidige meerkosten. Door het opnemen van de ‘risicoregeling indexering prijsstijgingen bouw’ in de contracten wordt het prijsrisico verlegd van de aannemer naar de gemeente. Hiermee ontstaat het risico dat bestaande budgetten niet meer toereikend zijn omdat aanbestede werken niet prijsvast zijn.						

Onderhoud kapitaalgoederen

De kapitaalgoederen bestaan uit wegen en civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de riolering, het water en het groen in de stad gemeentelijk vastgoed. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijke deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en deels uit investeringsbudgetten.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen. Dit betreft de wegen en civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de trolley infrastructuur, de openbare verlichting, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de riolering, afvalinzameling voorzieningen, het water en het groen, de bossen en parken en de speeltoestellen. Daarnaast wordt ingegaan op de status van het gemeentelijk vastgoed. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijke deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.

De kapitaalgoederen maken goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een globale indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.
Kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem:

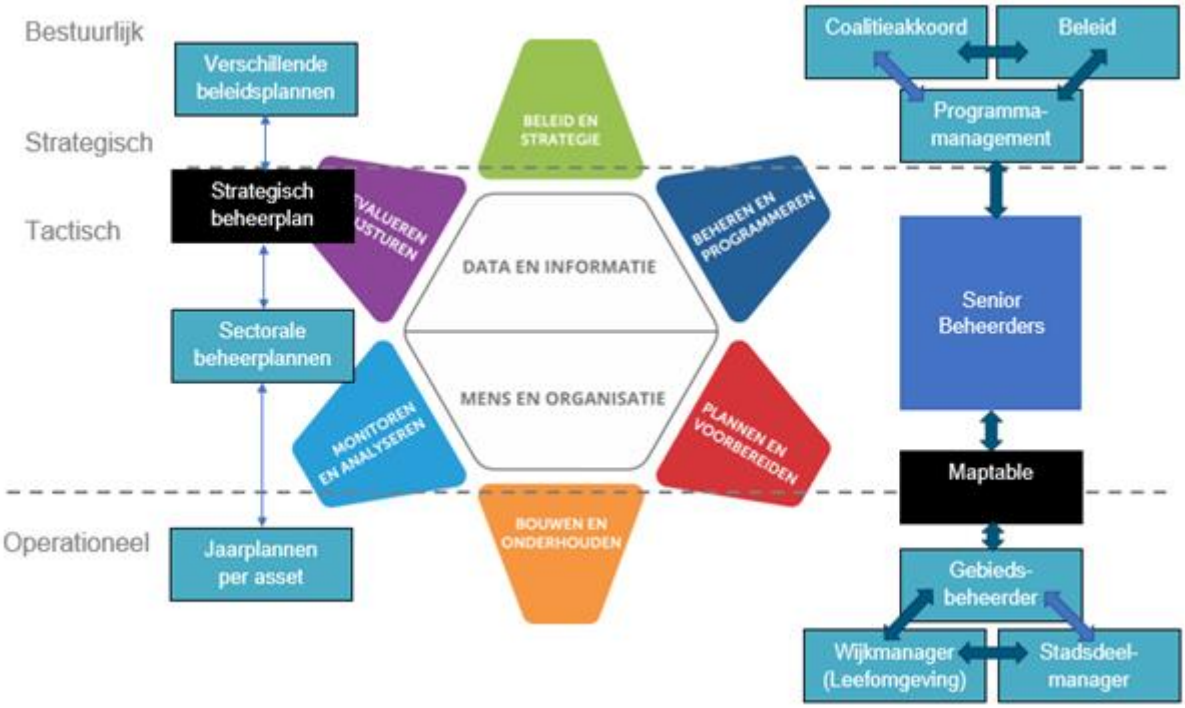
Asset	**Areaal (afgerond)**
Stedelijk Waterbeheer	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.850.000 m2 gesloten verharding (asfalt) 4.500.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 280.000 m2 half verharding
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	21.300 individueel beheerde bomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen 29.400 bomen in structuur
Openbare verlichting (OVL)	31.000 lichtmasten 33.000armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	266 bruggen en viaducten 16 tunnels 466 grondwerende constructies 395 trappen
Verkeer	85 verkeersregel installaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers : 209 GFT 113 glas

	311 papier 315 PMD 1284 Restafval Minicontainers aan huis: 130.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.
De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals bepaald door de speerpunten van het college van B&W, het coalitieakkoord en door de Raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroten en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. De vertaling van beleid naar beheer naar uitvoering wordt in onderstaande afbeelding weergegeven.



Assetmanagement Model en de vertaling van beleid naar beheer

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kern ingrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn niet alleen politieke keuzes/ambities binnen de gemeente Arnhem, maar hebben ook betrekking op landelijke opgaven zoals energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit, zoals weergegeven in onderstaande tabel, geeft gemeente Arnhem aan wat de organisatie nastreeft met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De vastgestelde basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op orde is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteiten er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd. Het is echter wel mogelijk om af te spreken hier lokaal van af te wijken.
Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij met zo weinig mogelijk middelen de stad schoon heel en veilig wordt gehouden.
Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.
We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Voorkomen moet worden dat de beheer ambities en de bijbehorende budgetten in de toekomst een belemmering gaan vormen voor het radicaal vergroenen. We gaan de komende periode daarom gevolgen hiervan voor de onderhoudsopgave breder bekijken en nader uitwerken.

Asset	**Centrum**	**Winkelcentra**	**Wijken**	**Bedrijfs terreinen**	**Bossen Parken**	**Hoofd infra**	**Fietspaden**
Groen / bomen	A	A	B / C	B / C	A / B	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per asset uitgesplitst naar gebiedstypen.
** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		**Technische kwaliteit**
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per asset een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, die hierdoor kunnen ontstaan, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met aanzienlijke prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2023. Dit gebeurt op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw

Nieuwbouw. Hierin zijn zowel de prijsstijgingen uit 2022 als de verwachte stijging uit 2023 meegenomen. Zie ook Hoofdstuk 2 voor een nadere toelichting.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de assets afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2020.

Kwaliteit per thema						
	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2020	2022	2020	2022	2020	2022
Duurzaamheid	96	97	1	1	3	2
Veiligheid	92	92	2	1	6	7
Comfort	91	92	3	2	6	6
Aanzien	91	91	2	2	7	7
Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau						
Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2020	46,15	32,11	14,23	0,41	7,1	92,49 (B)
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,5	90,96 (B)

Het kwaliteitsniveau is nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van 2020.
Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 7%) te verlagen naar 1-5%, wat landelijk gezien als norm gehanteerd wordt. Dit zal echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden mogen worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

In de afgelopen jaren is steeds aangegeven dat extra middelen voor wegenonderhoud nodig zijn om hoge meerkosten in de toekomst te voorkomen. Om die reden is in de actuele begroting het investeringsbudget voor wegenonderhoud verhoogd. Het wegenonderhoud wordt geprogrammeerd binnen het huidige financiële kader waarbij kapitaalvernietiging zo veel mogelijk wordt voorkomen door als eerste die wegen aan te pakken waar dit dreigt.

Planning

Voor 2023 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, van Muijlwijkstraat, Dalweg, Groningensingel, Hollandweg en wegenonderhoud in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2023-2026.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2023-2026
Tot 1980	968	290
1981 tot 1990	6797	2889
1991 tot 2000	6694	17
2001 tot 2010	7703	20
2011 tot 2020	8075	0
2021 tot heden	1049	0
Totaal	**31286**	**3216**

Leeftijdsopbouwarmaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2023-2026	Anticyclisch vervangen naar LED 2023
tot 1990	303	35	0
1991 tot 2000	1839	151	0
2001 tot 2010	11531	834	1275
2011 tot 2020	18147	647	0
2021 tot heden	917	0	0
Totaal	**32737**	**1667**	**1275**

Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
De leeftijd van het overgrote deel de OVL-kasten is moeilijk vast te stellen. Er is een groot aantal OVL-kasten van voor 1980. We weten welke OVL-kasten dat zijn, maar weten daarvan niet de exacte leeftijd. De leeftijdsopbouw en kwaliteit zal moeten blijken uit de elektrische inspecties van de OVL-kasten die voor de aankomende jaren gepland staat. Inmiddels zijn wel alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjareninvesteringsplanning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning

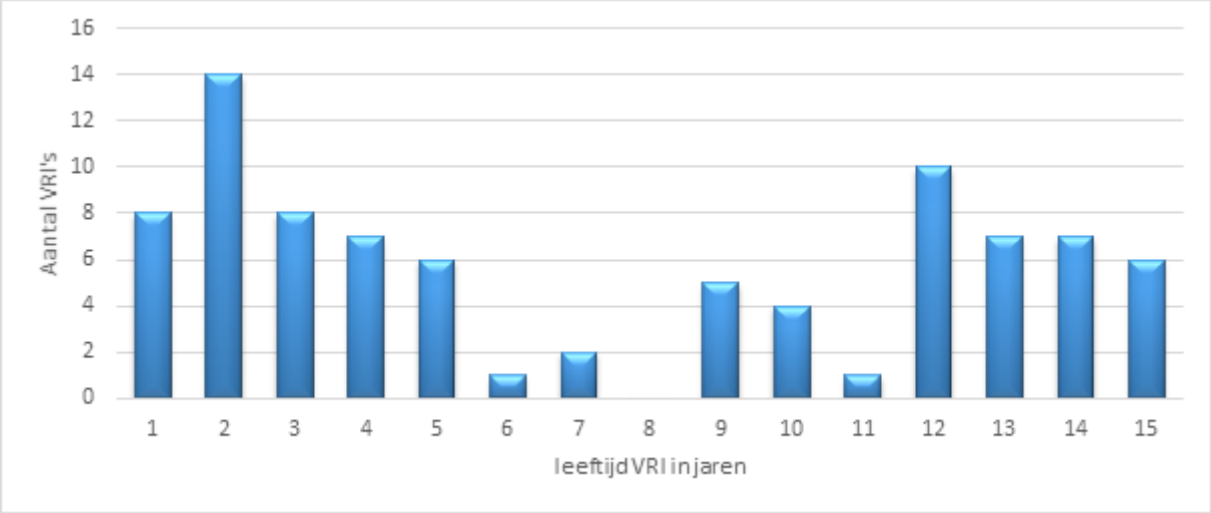
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels (zoals in bovenstaande tabellen weergegeven) wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.
In het kader van anticyclisch investeren (uit de corona herstelagenda) is in 2020 besloten om de uitrol van LED-armaturen te versnellen. 2023 is het laatste jaar waarin er dan nog extra armaturen en indien nodig ook masten, vervangen worden voor LED-armaturen. De extra kapitaallasten die dit met zich mee brengt zijn in deze begroting verwerkt.

Verkeersregelinstallaties (VRI)

Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagement-installaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met een nadruk op het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Deze zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2022). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.



Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjareninvesteringsplanning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

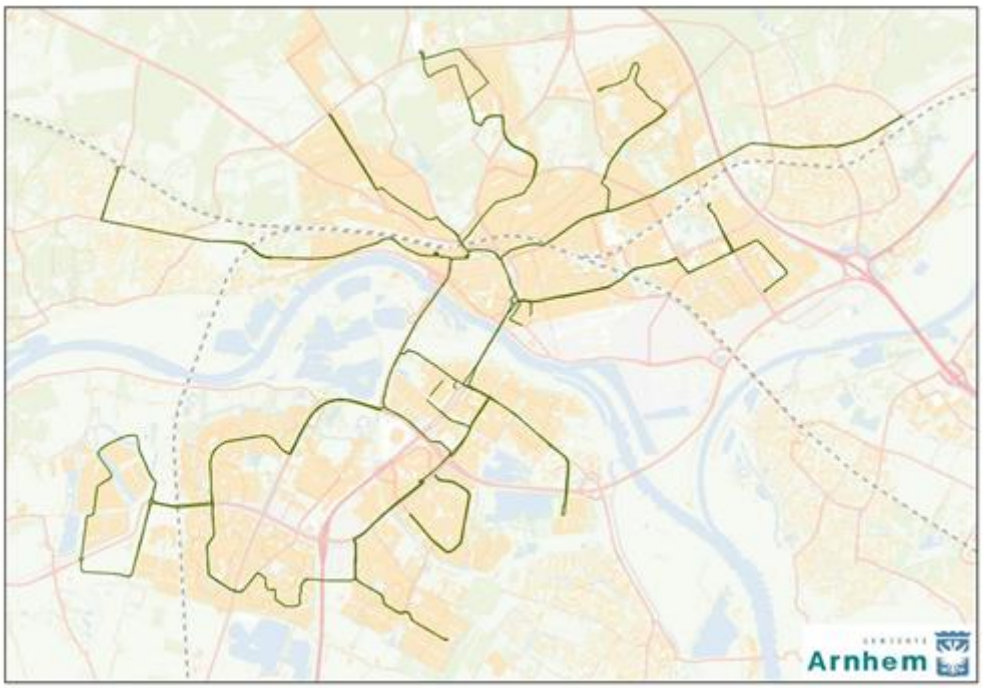
Voor de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden met eventuele vervanging. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

Planning

Voor 2023 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Groningensingel (Zuid), Burg. Matsersingel – Kronenburgsingel (Noord), Johan de Wittlaan – Voettiuslaan en IJssellaan – Warmelolaan. In verband met de werkzaamheden aan de Velperweg wordt ook de Velperweg – Vosdijk vervangen in 2023 in plaats van 2025.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk Gemeente Renkum en Gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt Gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.
Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.



Afbeelding: het trolleynetwerk in Gemeente Arnhem, Gemeente Renkum en Velp (Gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door Provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De huidige concessie loopt tot december 2022. Er komt na deze concessie een overbruggingsconcessie van twee jaar waarin de aanbesteding voor de nieuwe concessie zal plaatsvinden. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden, waardoor een tweede noodconcessie noodzakelijk zal zijn.

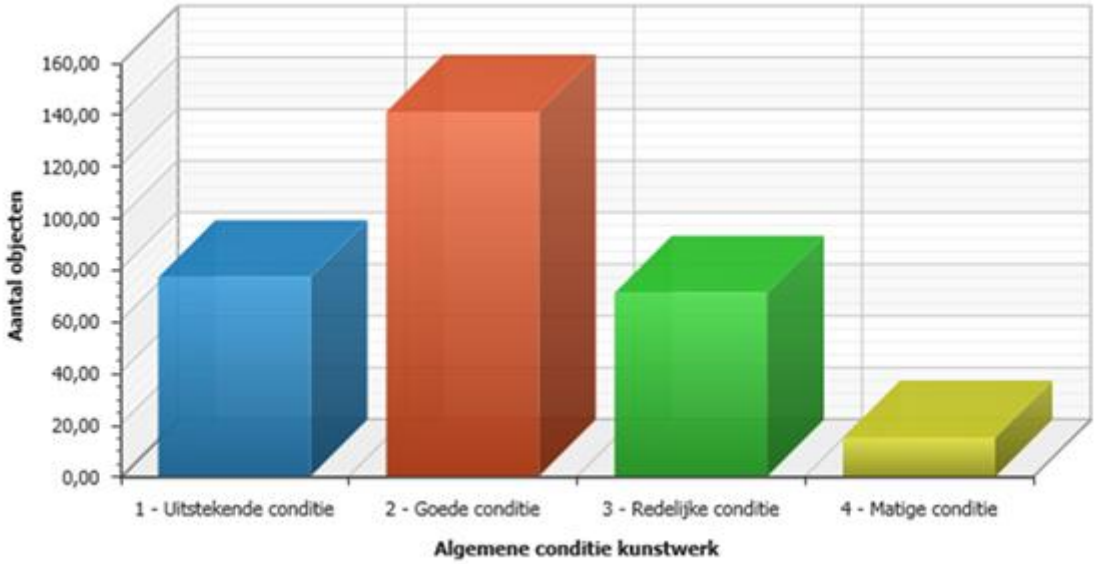
De concessiehouder krijgt van Gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie.

Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (in 2023/2024). De verwachte investering voor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 vanaf 2023 is reeds opgenomen in deze begroting.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. De kosten hiervan worden geraamd op circa € 6 miljoen, en kunnen over de gehele concessieperiode worden uitgesmeerd. De te vervangen stations dateren uit de jaren 70 -80 van de vorige eeuw.
Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
De komende periode zal een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Uitgangspunt hierbij zal zijn dat de kapitaallasten die hiermee gemoeid zijn onderdeel worden van de afspraken in de OV-concessie.

Civieltechnische kunstwerken
Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc.

Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen lijken op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. Er zijn zes objecten als zeer slecht benoemd, maar deze vormen geen gevaar.



Planning

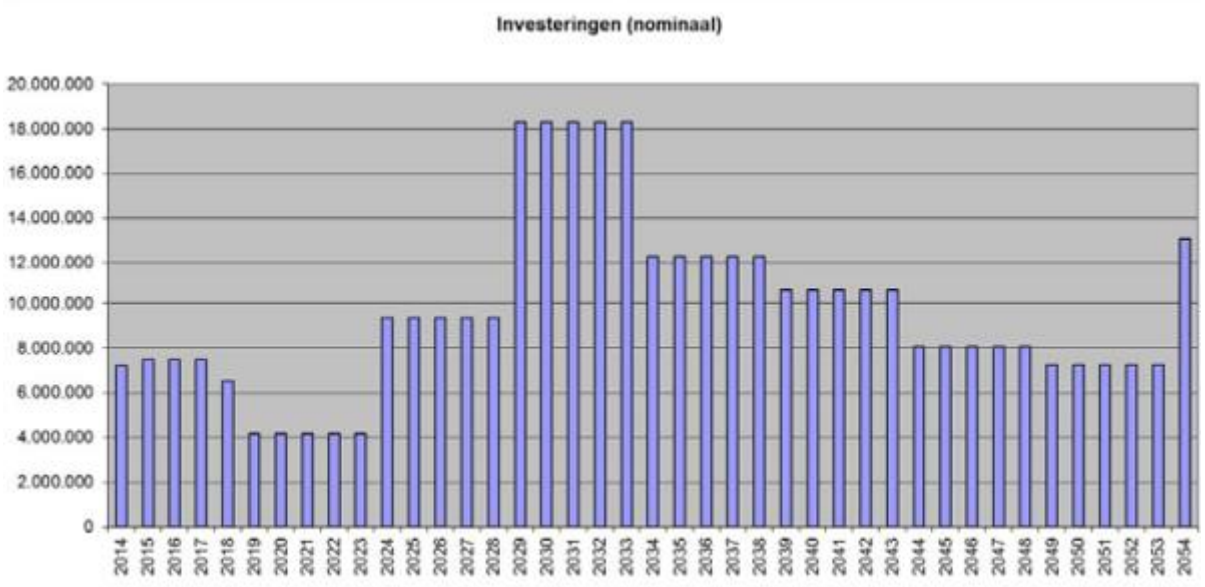
In 2023 kijken we of de voegovergangen van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen kunnen worden. Dit is afhankelijk van de kosten en enkele omgevingsfactoren.
Verder zullen er diverse betonreparaties en conserveringen aan objecten worden uitgevoerd en enkele fiets-voetgangersbruggen worden vervangen.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning. De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat in de toekomst van het viaduct gebruik mag maken. Het komende jaar zal dit mede in overleg met de provincie en buurgemeenten bepaald moeten worden.

Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd.
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrij verval riolering met de putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer van de vrijvervalriolering is de vaststelling van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater en regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen (typering). Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen (classificering). Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.



Voor de kortetermijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd.

Planning
Voor 2023 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg en Hartogslaan. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Geitenkamp, Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

De komende jaren wordt een toename verwacht van de vervangingsopgave van rioleringen. De hogere investeringen voor herstel en vervanging van het riool zullen nodig zijn om een adequaat rioolstelsel te behouden. In deze begroting is een toename van de rioolinvesteringen voorzien vanaf 2023. Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht.
De investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. De verwachte toename van de investeringen voor de jaren 2023-2026 wordt gedekt vanuit de rioolheffing. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven,

haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:

- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied.

Planning

Het voornemen was om in de periode 2022-23 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen door de Pfas problematiek (mogelijke verontreiniging van het slib). Het was vervolgens de bedoeling dit 2021 uit te voeren. Er is echter nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. Dit zal naar verwachting verdere vertraging opleveren. Vervolgens zal de Praets en de Rosandapolder nog worden aangepakt. Bij de uitvoering van de baggerwerkzaamheden in de Praets zal aansluiting gezocht worden bij de te graven nevengeul als gevolg van werkzaamheden inzake de ontwikkeling van Meinerswijk.
Het benodigde onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade worden de komende vijf jaar uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2023 worden nagenoeg alle watergangen in Arnhem-Zuid uitgebaggerd. In Arnhem-Noord staan de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein eveneens komend najaar en voorjaar 2023 op de planning.
De fontein Roermondsplein zal naar verwachting in 2023 weer in werking treden.

Wijkgroen

Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
Het dagelijks onderhoud van het groen in en om de wijken resulteert in een beeld op B/C- niveau. Het onderhoud van het groen in de binnenstad en winkelcentra gebeurt op A-niveau.

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De technische kwaliteit van het areaal wordt nu niet gemonitord. Aan de hand van het algemene beeld is dat de kwaliteit van het vlakgroen matig tot voldoende is als je kijkt naar de landelijke normering, zoals de CROW-normen (B/C niveau). Het lage ambitieniveau voor het dagelijks onderhoud maakt het, door de onkruid druk, lastig de plantvakken in goede staat te houden.
De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden en aanpassingen in het sortiment.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidt onder andere tot een toename van de braam. Woekerende bramen leiden plaatselijk tot overlast en vragen extra beheermaatregelen.

Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw en reuzenbalsemien komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leid tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning

Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2023:

- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Groot onderhoud groenstrook langs een deel van de Schelmseweg en de Waterbergseweg;
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Fase 2 herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals Ing. J.P van Muijlwijkstraat, de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2023 met name in de wijken Malburgen en Rijkerswoerd;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen

Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
Het beheer van de speelvoorzieningen ligt op niveau B en is er vooral op gericht om de speelvoorziening veilig bespeelbaar te houden. Dat houdt in dat kapotte speeltoestellen worden gerepareerd zolang dat opweegt tegen de levensduur van het toestel. Zo niet, dan komt het speeltoestel in aanmerking voor vervanging. Dit laatste wordt met teams Leefomgeving overlegd om de wensen uit de buurt hierin mee te kunnen nemen zodat er eventueel een ander soort speeltoestel of geen speeltoestel wordt teruggeplaatst.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 Grote (groene) Speel- en Ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Uit de resultaten van de technische inspectie van 2020 blijkt dat ongeveer 10% van de speeltoestellen iets mankeert. Deze mankementen zijn binnen de gestelde termijnen opgelost, wat inhoud dat de kwaliteit van areaal op orde is, dus B-kwaliteit.

Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 27% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. Dit wil niet zeggen dat of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	**Aantal**
Ouder dan 15 jaar	599
10-15 jaar	539
5-10 jaar	473
1-5 jaar	329

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Naast het beheren en onderhouden van de speelplekken hebben we de ambitie in de komende vier jaar een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk (totaal 24) te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waar bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:
- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 50.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Arnhem heeft ruim 14.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij 50 a 80 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) te doen waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan. De kleine onderhoudsachterstand van afgelopen jaren zal verder worden ingelopen en het reguliere onderhoud wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom niet veilig meer is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging of dunning van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud

Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2023 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2023 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in 't Broek als onderdeel schaduwroute;
- Aanplant extra bomen Hollandweg;
- Aanplant extra fruitbomen park Rosorum;
- Aanplant extra bomen groenzones Rijkerswoerd;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken;
- Groeiplaatsverbetering en laanherstel Beukenlaan;
- Groeiplaatsverbetering 80 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering straatbomen Burgemeester Weertstraat;
- Groeiplaatsverbetering bomen Burgemeester Matsersingel in relatie tot verbeteren fietspaden;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Een aantal parken zijn aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor Bossen & Parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2023 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).
- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma opgezet en in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2022) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek en Angerenstein zullen de beheervisies worden vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden en polderlinten wordt natuurvolgend beheer nader uitgewerkt.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
De afgelopen jaren is er veel discussie geweest over het te voeren afvalbeleid in de gemeente. In juni 2022 is het nieuwe afvalbeleid vastgesteld.

Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Dit betekent dat de inwoners van Arnhem hun afval goed moeten kunnen scheiden. Een deel van de herbruikbare reststromen worden bij laagbouw met behulp van minicontainers aan huis opgehaald. Daarnaast is een uitgebreid netwerk van collectieve ondergrondse containers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengronds GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en in het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan

Ondergrondse inzamelvoorzieningen
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er ruim 2000 ondergrondse containers in de stad: ongeveer 1300 voor restafval, 325 voor PBD, 325 voor papier, 125 voor glas. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. De huidige containers zijn voor een deel ouder dan 10 jaar en functioneren nog prima. Dit betekent echter wel dat de correctieve onderhoudskosten stijgen in de loop der jaren en er voor een groot aantal containers gekozen moet worden tussen vervangen of accepteren van hogere onderhoudskosten.
Naast deze financiële afweging om een container te vervangen zijn aspecten van veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container van belang.
Om het optimale moment van vervanging van een container te bepalen is een adequaat beheersysteem noodzakelijk waarbij de gegevens over de technische staat en onderhoudskosten jaarlijks worden gemonitord en geregistreerd. Tot vorig jaar werden deze gegevens verzameld in het onderhoudssysteem van de leverancier van

de ondergrondse containers en in separate gemeentelijke registraties. Door het faillissement van deze leverancier in 2021 is een groot deel van de historische gegevens over het onderhoud aan de containers niet meer beschikbaar.
Om deze redenen wordt er op dit moment onderzoek gedaan naar een nieuw beheersysteem voor containers. Op dit moment loopt een nieuwe aanbestedingsprocedure voor de aanschaf en het onderhoud van de containers vanaf 1 januari 2023. Naast de werkzaamheden voor preventief en correctief onderhoud aan de containers maakt een 0-meting en een jaarlijkse keuringsronde naar de technische staat van de containers onderdeel uit van de aanbesteding. Het komend jaar zal na de keuringsronde van alle containers beter bekend zijn wat de vervangingsvraag de komende jaren gaat worden.
Naast vervanging van containers is jaarlijks een aantal nieuwe containers noodzakelijk voor het uitbreiding en inbreidingsprojecten in de stad. Door de gestegen grondstofprijzen verwachten we de komende jaren substantiële kostenstijging voor nieuwe containers.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die op grondgebonden locaties worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreidingsbudget voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het stationsgebied is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjareninvesteringsraming.

Planning
Ondergrondse containers
De toekomstige investeringsbehoefte voor aankoop en vervanging van ondergrondse containers zal begin 2023 worden gepresenteerd. Voor 2023 wordt uitgegaan van het huidige beschikbare budget.

GFE containers
In de diftar-periode zijn ruim 300 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFe) op hoogbouwlocaties geplaatst. Om op alle hoogbouwlocaties een GF(e) container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,4 miljoen gereserveerd. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. In afwachting van de resultaten hiervan wordt de plaatsing van deze containers in 2023 verder opgepakt.

Afvalbrengstation (ABS)
Er is bij de besluitvorming rond Diftar in 2017 een investeringsbudget van € 1,5 miljoen geraamd voor aanpassingen aan de ABS-en ten behoeve van het wegen en betalen van afvalstromen. Dit budget is tot op heden nog niet besteed en zou in de toekomst eventueel benut kunnen worden ten behoeve van aankoop van het terrein in Noord of voor noodzakelijke investering op een nieuwe locatie. Zodra hierover meer duidelijkheid ontstaat zal een raadsvoorstel worden voorgelegd. Voorstel nu is om dit investeringsbudget nogmaals door te schuiven naar 2024.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT) is voorzien in de exploitatie.
Naar aanleiding van verzoeken van aangesloten klanten onderzoeken we de mogelijkheden voor het scheiden van een extra fractie, namelijk PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken). Het toevoegen van deze scheidingsmogelijkheid, naast restafval en papier, zal leiden tot een extra investeringsvraag.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Sturen op waarde
Op dit moment wordt het uitvoeringsbeleid herijkt. In dit uitvoeringsbeleid stellen we vast op welke manier we de komende jaren de analyse op onze vastgoedportefeuille zullen benaderen. De afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd met de Trias Energetica (eerst energie besparen, restbehoefte zoveel mogelijk duurzaam invullen, en efficiënt omgaan met fossiele bronnen) als kompas. De komende jaren zullen we, naast de realisatie van de wettelijke verplichtingen, ook inzetten op het verduurzamen van de zogenaamde grootverbruikers. In deze begroting zijn extra middelen opgenomen voor deze ambitie.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
De komende jaren zullen wij de toegankelijkheid van onze gebouwen verbeteren. Op basis van onderzoeken kan worden bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. In deze begroting zijn middelen opgenomen om dit te realiseren.

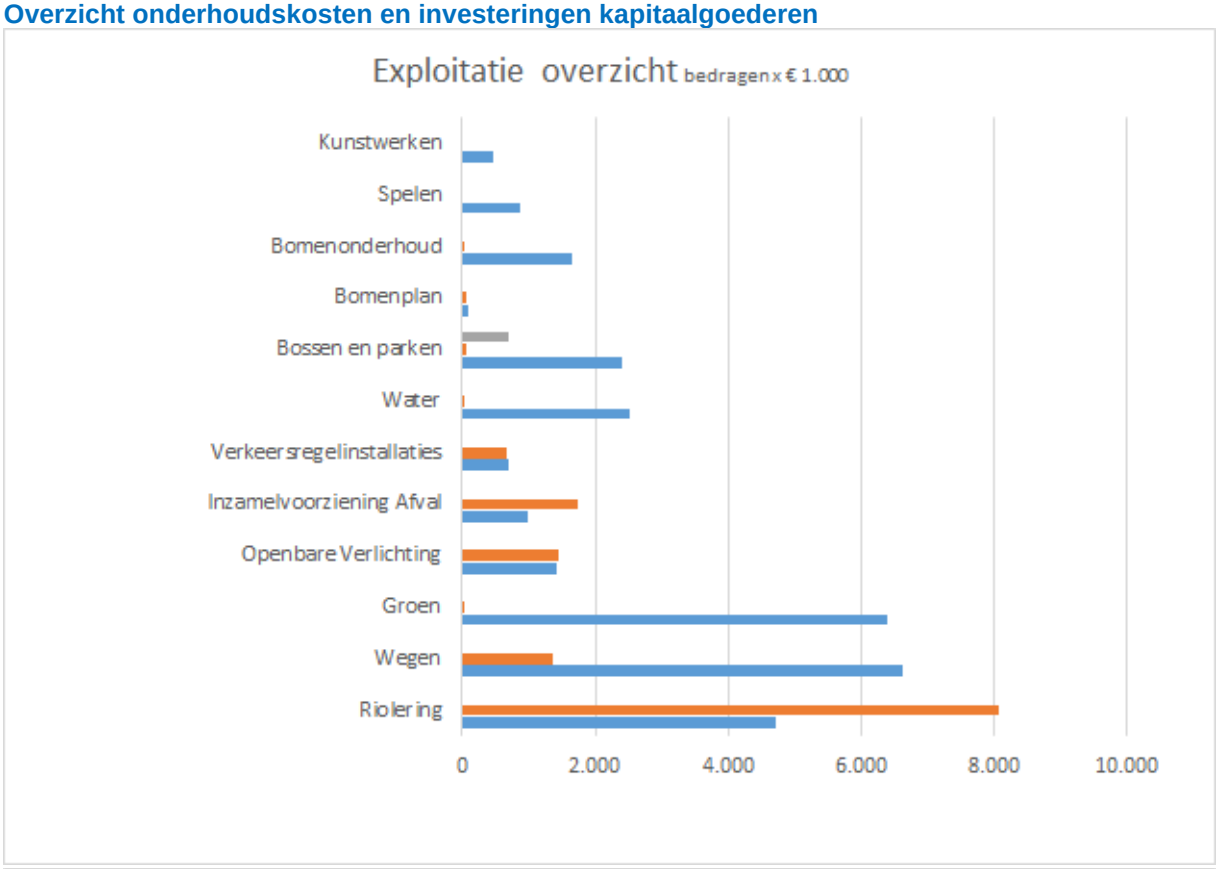
Uitgangssituatie
Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

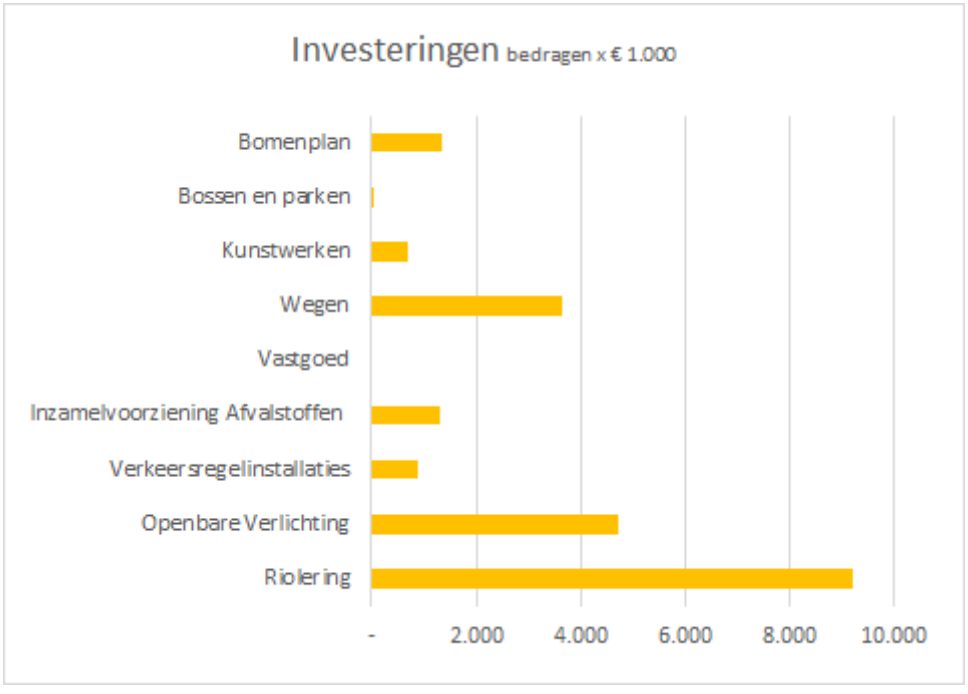
Planning
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma’s in de gemeentebegroting. Jaarlijks wordt er gemiddeld € 1,7 miljoen geïnvesteerd in vervangingsonderhoud en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. In de periode 2023-2026 wordt er gemiddeld € 4,1 miljoen uitgegeven aan planmatig en storingsonderhoud.
De cijfers voor begroting 2023-2026 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

- Daling van de kapitaallasten met name als gevolg van verlaging van de rente.
- Stijging van de investeringen met name door investering in de vloer van de busremise aan de Westervoortsedijk (vloeren zijn slecht door slechte ondergrond en zwaargebruik).
- Stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Voor het verbeteren van de luchtkwaliteit in scholen heeft het Rijk de SUVIS-regeling ingesteld. Dit is een subsidie voor het verbeteren van het klimaat naar de norm van klasse B van Frisse scholen (Eigen investering 70%, subsidie 30%). Voor MFC Presikhaven, MFC De Salamander en MFC De Spil is deze subsidie aangevraagd en toegekend. Er wordt een subsidie ontvangen van € 650.000. De eigen investering van de gemeente voor deze drie gebouwen bedraagt € 1,5 miljoen. Door de huidige marktontwikkelingen is enige vertraging in de uitvoering opgelopen. Wel is door start van de bouwmaatregelen aan de subsidie eisen voldaan. De komende jaren zullen maatregelen zoveel mogelijk volgens planning worden gerealiseerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen





Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2023 en te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals Arnhem Centraal, stadsvernieuwing in de binnenstad, grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (stand per 31-12-2023):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 592,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2023 aan kortlopende financiering maximaal € 61 miljoen nodig zijn voor investeringen en projecten. Dit valt binnen de kasgeldlimiet en draagt eraan bij dat de gemeente gefinancierd wordt tegen lage lasten;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 240,4 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,4% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2023 een volume van € 22,7 miljoen. Het betreft hier leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatie-onderdelen.
Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Arnhem en de wereldeconomie

De verwachting van veel analisten en wetenschappers dat de economie in de loop van 2021 weer zou aantrekken en zich herstellen is uitgekomen. Het versneld op gang komen van de economie heeft geleid tot grote logistieke knelpunten doordat China nog lange tijd op slot bleef (waar veel zeecontainers stonden opgeslagen). Daarnaast heeft de afgeschaalde productie van computerchips de nieuwe, grote vraag niet kunnen bijbenen met als gevolg grote tekorten op verschillende plaatsen in de ketens van levering van duurzame goederen.
Tel daarbij op dat de prijzen voor energie sinds najaar 2021 fors zijn opgelopen en een voedingsbodem voor inflatie is gelegd. Deze inflatie heeft in eerste instantie niet geleid tot een oplopende rente. De reactie van de centrale banken (bijvoorbeeld FED in Amerika en de ECB in Europa) om de inflatie te beteugelen heeft wel aanleiding gegeven tot een oplopende rente. Waar tot en met 2021 de centrale banken bleven vasthouden aan het opkoopprogramma van staatsobligaties (de zogeheten kwantitatieve verruiming) om de opbloeiende economie niet te snel te confronteren met een hogere rente (want minder kapitaal beschikbaar) is die angst in 2022 overboord gezet. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente wel te kunnen dragen. De lage rente, waar de gemeente de afgelopen jaren aan gewend is geraakt, bestaat niet meer. De rente beweegt zich nu op niveaus van vijf jaar geleden (wat historisch gezien nog steeds erg laag is). Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen.

Financiering van de sociale woningbouw (b)
De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2023 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 8.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)
Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.
Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.
Bij de financiering van instellingen (door leningen of garantstellingen) gaat de hiervoor gememoreerde gestegen rente een rol spelen. Net als de gemeente zijn ook veel verenigingen en stichtingen gewend geraakt aan de lage rente van de afgelopen jaren. De polsstok reikt momenteel minder ver en daarmee moet rekening worden gehouden.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)
Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)
Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)
Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.
In voorkomende situaties zal een deel van de opgenomen kas-/callgelden (O/G) worden omgezet in langlopende financiering, de zogenoemde consolidatie. Een en ander past binnen de regels van de wet Fido, zoals nader vastgelegd in het treasurystatuut.

Financieringsbehoefte per 31-12-2023
Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 897,5 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen en obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is € 836,5 miljoen beschikbaar, wat betekent dat per ultimo 2023 naar verwachting een bedrag van € 61 miljoen kasgeld geleend moet worden.

De financieringsfunctie is hiermee in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2023 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	844.934	Reserves en voorzieningen	240.370
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	38.041	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	592.863
		Obligo's waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	3.246
Overige uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht en bijdragen aan activa van derden)	14.550	Rekening courant BNG en kasgeldleningen	61.046
Totaal langlopend te financieren	**897.525**	**Totaal financiering**	**897.525**

Leningenportefeuille 2023

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2023 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Stand 01.01.2023	Opname	Aflossing	Stand 31.12.2023
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	518.108	120.698	-45.950	592.856
Nog aan te trekken financiering in 2022 *)				0
Leningen t.b.v. woningcorporaties	8		-1	7
Totaal leningen O/G	**518.116**	**120.698**	**-45.951**	**592.863**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	27.535		-4.871	22.664
Woningcorporaties	8		-1	7
Totaal leningen U/G	**27.543**	**0**	**-4.872**	**22.671**

Rentevisie

In recente jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Een omslagrente van 4%, zoals de gemeente hanteerde voor het jaar 2018, is niet meer toegestaan. Deze bedroeg in 2020 2%, in 2021 1,7% en is in 2022 gedaald naar 1,4%. Dit niveau is ook in 2023 van toepassing. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken waarvan de rente nog steeds laag is. Hoewel de rente in 2022 is gestegen blijven lange looptijden interessant, de rente voor een lening met een looptijd van bv. 30 jaar is momenteel lager dan de rente voor een 15-jarige lening. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is wel dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van 20 à 30 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan wel noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, wat overigens wel de normale gang van zaken is. De huidige

zogeheten inverse rentecurve, waarbij de rente op langer lopende leningen lager is dan voor leningen met een kortere looptijd, is allesbehalve normaal.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2023	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2023 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2023 heeft een omvang van € 854,5 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 72,6 miljoen.
Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden.
De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2023 van € 854,5 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 170,9 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.
Voor het jaar 2023 komt de prognose van het renterisico uit op slechts 4,8 %. De noodzaak tot herfinanciering wordt volledig bepaald door beslissingen in het verleden en aangezien in het verleden vooral leningen zijn aangetrokken met een erg lange looptijd, hoeven voorlopig alleen oude leningen afgelost te worden. Er is geen risico dat het renterisico van de gemeente Arnhem in 2023 hoger zal uitvallen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën.
Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2023 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen

het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde. De drempelwaarde heeft op het moment van schrijven geen praktische betekenis. De banken berekenen over saldi van die omvang de negatieve rente van de ECB door, waardoor het voor gemeenten niet interessant is overtollig geld op de bankrekening te laten staan. Stallen in de schatkist kost geen geld.
In 2023 zal de negatieve rente niet meer worden doorberekend (de ECB heeft die inmiddels afgeschaft) en daarmee wordt de drempelwaarde een voor het schatkistbankieren een variabele waarop gestuurd moet worden. Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

1.1 Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Organisatie ontwikkeling; Lekker Werken Aan de Ambities van Arnhem

In 2022 is de organisatie gestart met het traject 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem'. Het traject sluit aan bij de filosofie die we vier jaar geleden hebben beschreven onder de titel 'Zo werken we in Arnhem'. We kozen ervoor om maatschappelijke opgaven centraal te stellen en daaraan te werken vanuit de lijn, de programma's en de wijken. We zijn trots op wat we daarmee hebben bereikt. Maar we zien ook dat dit model nog niet consequent is doorgevoerd. Daardoor is het bijvoorbeeld niet altijd helder welke activiteiten onder lijn-, programma- en wijksturing plaatsvinden en hoe die sturing dan plaatsvindt. Daar willen we wat aan doen. Het is zeker niet de bedoeling om een nieuw model te ontwerpen. We willen als organisatie juist terug naar de basis van het bestaande model. We willen alleen die dingen bijstellen die zijn scheefgegroeid of die niet soepel draaien. Helder en simpel.
Met 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem' zorgen wij voor een werkklimaat waarin de organisatie op een prettige en goede manier aan de ambities van de stad kan werken, een veilige werkomgeving die ervoor zorgt dat we effectief en efficiënt kunnen werken. Een inclusieve organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Om dit te bereiken zijn we continue - op een gestructureerde wijze - in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de ontwikkeling van het organisatieprogramma. Een continue cirkel van leren en verbeteren.

Huisvesting en hybride werken

Huisvesting en Hybride werken zijn twee onderwerpen met een belangrijke verwevenheid. Hybride werken is inmiddels een nieuwe werkelijkheid. Een passende huisvesting, een hybride personeelsbeleid en een thuiswerkplek ondersteunen dit. De kern van hybride werken is dat medewerkers daar werken waar dat het meest effectief is. Dat kan soms thuis zijn, soms een locatie in de stad of bij één van onze partners, en uiteraard ook op kantoor. Bij gebruik van het kantoor zal het accent zwaarder op de functie van overleg- en ontmoetingsplek komen te liggen. Hybride werken heeft dus invloed op het aantal en soort werkplekken dat we nodig hebben. Tegelijkertijd zijn er nog steeds functies waarvoor de dagelijkse werkzaamheden ook dagelijks bezoek aan kantoor betekenen. We werken aan een plan hoe we onze huisvestingsvraag op een duurzame en toekomstvaste manier kunnen vormgeven.
In het huisvestingsplan willen wij ook invulling geven aan de gezamenlijke wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving en de Sociale wijkteams om het wijkgericht werken verder te versterken middels integrale dienstverlening dicht bij de inwoner. Gezamenlijke huisvesting in de wijken, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, kan dit ondersteunen. Doelstelling is om in de eerste helft van 2023 een plan voor de toekomstige en duurzame huisvesting van de gemeentelijke organisatie voor te leggen.

De Connectie

Uitvoerende onderdelen van de bedrijfsvoering van de gemeente Arnhem zijn, samen met de gemeenten Renkum en Rheden, ondergebracht bij De Connectie (zie ook de paragraaf Verbonden partijen). De Connectie is een gemeenschappelijke regeling (GR), waarvan Arnhem voor 72% eigenaar is.

De Connectie heeft een moeizame start gekend. Hoewel in de afgelopen jaren zeker progressie is geboekt, is tegelijkertijd op een aantal terreinen duidelijk nog sprake van noodzaak tot verbetering. Het bestuur van De Connectie, gevormd door wethouders van de drie betrokken gemeenten, heeft in de zomer van 2021 een bestuursopdracht voor de directie van De Connectie geformuleerd. Daarin gaat het om het opnieuw bezien van de wijze van organiseren (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op

langere termijn en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële en bestuurlijke positie van de eigenaar-gemeenten. De Connectie heeft de uitwerking van de bestuursopdracht ter hand genomen en uitgewerkt in een (tussen)rapportage die in mei aan de gemeenten is aangeboden.
In samenspraak met het bestuur van De Connectie, de gemeentesecretarissen en ambtelijk opdrachtgevers zijn er afspraken gemaakt over de verbetering van de governancestructuur, het stoppen van de zelfstandige groeiambitie van De Connectie en een verbeterde aansluiting van de MJPB van De
Connectie op die van de gemeenten. Er is vastgesteld dat er een aanscherping nodig is op het gezamenlijk eigenaarschap en opdrachtgeverschap van de drie gemeenten met zoveel mogelijk
als resultaat één opdracht voor De Connectie.

Een belangrijke opgave om te komen tot een effectievere en efficiëntere bedrijfsvoering, is het verder harmoniseren van systemen en applicaties bij de drie gemeenten. Hier zijn nog onvoldoende slagen in gemaakt. Recent is door bureau Berenschot een verkenning uitgevoerd hoe op dit punt verder te verbeteren.
Een tweede opgave is de kwaliteit van de dienstverlening. De Connectie heeft op dit punt progressie laten zien, maar ook hier zijn nog stappen te zetten. Gemeenten en De Connectie zetten hier gezamenlijk op in.

1.2 Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Het streven naar een divers samengesteld personeelsbestand en een inclusieve organisatie, waar iedereen op gelijkwaardige wijze kan deelnemen, zijn of haar talenten kan inzetten en zich welkom voelt, staat met stip op nummer één in het personeelsbeleid. Dit gaat verder dan alleen het werven van nieuwe collega's, ook het behoud van collega's staat centraal. We zien de huidige arbeidsmarkt steeds krapper worden. Huidige cijfers laten zien dat we meer vacatures hebben dan werkzoekenden. Dit is landelijk de trend. Dit betekent dat we ons meer en anders moeten profileren dan voorheen. De komende periode zullen we meer gaan investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. Ook gaan we een start maken met de gemeentepool. Dit is een eigen initiatief om boven formatief nieuwe collega's aan te stellen die we intern gaan opleiden en begeleiden naar toekomstige vacatures. Zo kunnen we vroegtijdig mensen opleiden naar functies die bijvoorbeeld lastig te vervullen zijn. De nieuwe collega's voor de gemeentepool worden op competenties geworven en zullen afkomstig zijn uit diverse doelgroepen. Op deze manier hopen we ook een verdere stap te kunnen zetten in onze ambitie naar een diverser personeelsbestand.
De extra collega's van de gemeentepool worden gedurende de eerste twee jaar ingezet daar waar er behoefte (opdracht/vacatureruimte/inhuur) heerst en zullen zoveel mogelijk gefinancierd worden door reeds bestaande vacatureruime, aangevuld met financiële ruimte die (initieel) ontstaat door verminderde inhuur en extra vrijgekomen middelen. Op deze manier zal de werkdruk bij de reeds zittende collega's afnemen, en daarmee hopelijk ook het verzuim.
Met ingang van 2023 zullen we overstappen naar een nieuwe arbodienstverlener met wie we afspraken maken over de gewenste verzuimaanpak.

Ondanks de uitstroom door pensionering en instroom van jongeren is de gemiddelde leeftijd in onze organisatie bijna 50 jaar. De stevige investering op strategische personeelsplanning blijft overeind.

De coronacrisis heeft laten zien dat diverse aspecten van 'Het Nieuwe Werken' aan urgentie hebben gewonnen. Online samenwerken, hybride vergaderen, flexibel en meer plaats- en tijdonafhankelijk werken hebben een enorme vlucht genomen en zijn ook niet meer weg te denken. Het project Hybride werken is goed van de grond gekomen en loopt actief. Binnen dit project zijn diverse taskforces opgericht om alle deelaspecten samen op te laten lopen. Denk hierbij aan communicatie, thuiswerkplekken, cultuur en gedrag.

Informatisering en automatisering

Open en transparante overheid

De Wet Open Overheid is bedoeld om overheden transparanter te maken en moet ervoor zorgen dat overheidsinformatie beter vindbaar, uitwisselbaar, eenvoudig te ontsluiten en goed te archiveren is. Deze wet sluit aan op de ambities van Arnhem en heeft grote impact op de informatievoorziening waarvoor een meerjarig plan wordt gerealiseerd en uitgevoerd terwijl er ook al diverse inspanningen (Open WOB, Open Data etc.) lopen.

Om gegevens transparant te maken, moeten ze betrouwbaar en vindbaar zijn. Met de inzet van extra capaciteit worden de grote achterstanden op het gebied van informatievoorziening (analoge en digitale archieven) in de komende jaren weggewerkt en processen zodanig ingericht dat dit in de toekomst voorkomen kan worden. Een

integraal kwaliteitssysteem voor de volledige informatiehuishouding wordt opgetuigd om de kwaliteit te meten en te borgen.

Informatieveiligheid en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. De landelijke overheid wil dat inwoners bij alle overheden hetzelfde niveau van veiligheid voor hun gegevens kunnen verwachten. In het regeerakkoord wordt nadrukkelijk gesproken over de toenemende mate waarin geïnvesteerd moet worden in cybersecurity bij een toenemende mate van externe dreigingen. Wij zetten de volgende stappen:

- Investering in een meerjarig programma om te komen tot adequaat volwassenheidsniveau op Informatieveiligheid & Privacy (BIO-niveau).
- Technische oplossingen hanteren voor het beveiligen van de werkplek en de generieke ICT-omgeving.
- Toevoegen van deskundig personeel op het gebied van privacy en veiligheid om de wettelijke taken vanuit de BIO en AVG uit te kunnen voeren.

Innovatie- en Informatiegestuurd werken
Onze maatschappij informatiseert in een rap tempo en raakt daarmee alle beleidsterreinen. We benutten de technologische mogelijkheden zoals van de Smart City- en Common Ground ontwikkelingen op een bewuste wijze met oog voor de beperkingen en risico's. Innovaties worden op een gestructureerde wijze binnen processen beoordeeld, verbonden met de huidige en toekomstige doelen en worden de drijvende kracht voor de versnelling van de digitale transformatie van de gemeente. We realiseren hiervoor een passende fasering, organisatievorm en procesgang/werkwijze.

We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen aan de 'centrale waarheid' als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren.

Digitale Dienstverlening
We werken aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente moet verbeterd en zelfs versneld worden om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor zal onder andere de eigen website flink onderhanden worden genomen

Arnhem gaat verder met de ontwikkeling op gebied van het digitaliseren van processen, om aan te sluiten bij de manier waarop een groot deel van de inwoners gewend zijn om zaken te regelen: online. Belangrijk bij de digitaliseringsslag is zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden.

Regionale samenwerking
We zien een toenemende complexiteit en intensivering van de kosten die gepaard gaan met de informatisering van onze maatschappij en de effecten ervan op de gemeentelijke organisatie. Het vraagt dan om een intensieve (regionale) samenwerking om de kosten beheersbaar te houden tegen een adequate kwaliteit. Hierin ligt de grondslag voor een herijking van de huidige samenwerkingsstructuur en een mogelijke harmonisatie van het applicatielandschap met de regionale partners, welke in de komende jaren de nodige (voor)investeringen zal vragen.

Financiën en control
Financiën & Control werkt vanuit het centrale thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties". De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Tegelijkertijd liggen op diverse terreinen nog mooie uitdagingen.

In 2023 willen we verder invulling geven aan verbetering en verandering die eerder is ingezet, onder andere op het gebied van (meer) meetbare doelstellingen, zero based begroten, budget- en verantwoordingscyclus, stuur- en verantwoordingsinformatie en vereenvoudiging van de financiële processen en administratie. Innovatie geven we met name invulling op het gebied van het verwerken van financiële data en het op slimme wijze voorzien in financiële informatie.

Rechtmatigheid
Het jaar 2023 zal het eerste jaar zijn waarin het college zelf een rechtmatigheidsverantwoording zal afgeven, daar waar deze in het verleden in het oordeel van de accountant zat verwerkt. De rechtmatigheidsverantwoording werd eerder aangekondigd voor 2021 en, later, 2022. Uitstel betekende dat we in 2022 hebben “proefgedraaid” waardoor de werkelijke implementatie in 2023 naar verwachting eenvoudiger zal gaan.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, zoals vastgesteld door de raad in 2020.

De speerpunten voor de komende periode zijn gebaseerd op het uitgangspunt dat we het risicobewustzijn van de organisatie verder willen vergroten door risico’s weloverwogen en bewust te laten nemen en kansen te benutten door:

- een nog betere sturing op de maatregelen voor met name de belangrijkste risico's;
- extra aandacht in de vorm van risicosessies voor een aantal grote risicovolle projecten die voldoen aan de hiervoor gestelde criteria;
- ontwikkelen van handreikingen en trainingen risicomanagement voor medewerkers om deze zo goed mogelijk te faciliteren om risico’s expliciet in beeld te kunnen brengen en hierop te sturen.

In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren. Het belang van deze onderzoeken is onderstreept door afspraken hierover vast te leggen in de verordening Financieel beleid en beheer. Het accent van deze onderzoeken zal vooral betrekking hebben op de doeltreffendheid en doelmatigheid van de bedrijfsvoering. In 2023 zullen minimaal twee onderzoeken worden uitgevoerd die kwalificeren als 213a. In gezamenlijk overleg met onze accountant en de Rekenkamer en in afstemming met de auditcommissie zullen de onderwerpen van onderzoek nader worden bepaald.

Juridische zaken

Advisering
Arnhem heeft de ambitie in besluitvorming meer transparantie te bereiken waar het gaat om de (voorbereiding van) raadsvoorstellen. Het streven is om de informatievoorziening aan zowel de raad als de samenleving te verbeteren. Vanuit Juridische Zaken wordt dit proces ondersteund.
Juridische advisering vindt gemeentebreed en in aansluiting op alle programma’s plaats. De komende periode verwachten we blijvende extra inzet op het terrein van Veiligheid.
Verder zullen de komende jaren de Wet open overheid (Woo), de omgevingswet, de energietransitie, het hybride werken en de ondersteuning van wijkinitiatieven de nodige aandacht vragen.

Juridische procedures
In ons werk zijn de grondbeginselen van de rechtsstaat uiteraard van groot belang. Daarom werd ook al vóór de Toeslagenaffaire bij advisering in concrete zaken en afwikkeling van procedures niet alleen gekeken naar de rechtmatigheid van de beslissingen, maar ook naar mogelijke concrete maatwerkoplossingen. De medewerkers die bezwaren en klachten afhandelen hebben ook extra aandacht voor de gedupeerden van de toeslagenaffaire.

Control
Transparantie is van groot belang, zodat de burger op de hoogte kan zijn van zijn rechten en plichten. Al jaren kunnen burgers via www.overheid.nl bijvoorbeeld de lokale regelgeving van de gemeente Arnhem en zijn mandaten vinden. Met de inwerkingtreding van de Wet elektronische publicaties op 1 juli 2021 is er nog betere ontsluiting van informatie voor de burger mogelijk. We ondersteunen de afdelingen om besluiten goed te motiveren, zodat voor de betrokken burgers helder is waarom een bepaald besluit genomen is.
Voor de invoering van de Wet open overheid (Woo) zijn we al gestart met het publiceren van beslissingen op Wob-verzoeken als open data. Deze werkwijze past bij het beeld van een transparante, betrouwbare en goed controleerbare overheid, waaraan we graag willen voldoen..
Met de verdere implementatie van de Woo zal geleidelijk steeds meer informatie actief openbaar worden gemaakt.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatie-strategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke visie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau.

Naast deze communicatielijnen gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat uit de interne-, arbeidsmarkt-, en strategische merkpositiecommunicatielijn. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.
Maar òòk willen we aan woningzoekenden, scholieren, studenten en bedrijven binnen èn buiten Arnhem laten zien dat het goed toeven is in Arnhem. Zowel in de stad als bij de gemeentelijke organisatie.

Specifiek aan bedrijven willen we laten zien dat ze zich goed in Arnhem kunnen vestigen en/of investeren en dat er kansen liggen. Deze liggen in Arnhem met name in de Energiesector en de creatieve sector, waarop dan ook de focus qua communicatie zal liggen. Deze ‘stads-PR’ voert de gemeente uit samen met de Citymarketing Arnhem. Ook wordt er samengewerkt met de bedrijven en organisaties in de genoemde sectoren zoals Connectr, IPKW (Industriepark Kleefse Waard) en Arnhems Buiten maar ook The Economic Board, De Provincie Gelderland en Oost.nl.

Hiertoe zal in het eerste kwartaal 2023 een apart hoofdstuk worden gemaakt in het dan op te leveren ‘algemeen strategisch communicatieplan’ van de gemeente. Gelet op het feit dat deze laatstgenoemde (corporate) communicatietaak in toenemende mate van belang wordt geacht (‘Arnhem op de kaart zetten’) en dit binnen de huidige communicatieopdracht nog niet expliciet was belegd, wordt tevens in financiële zin in kaart gebracht wat hiervoor nodig is.

Daarnaast gaan we uitvoering geven aan het plan om de visuele identiteit in lijn te krijgen met de moderne vraaggerichte organisatie die we willen zijn. Citymarketing Arnhem heeft hiervoor gedegen onderzoek gedaan, de waarden voor de stad Arnhem in kaart gebracht en op basis hiervan een passende visuele identiteit ontwikkeld. We willen de huisstijl van de gemeente 'restylen' door een verdiepingsslag te maken op wat er al ligt, zodat de nieuwe huisstijl aansluit bij de behoefte van de organisatie en de stad.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente gaan we voor communicatie die begrijpelijk is en waarbij iedereen zich gezien en begrepen voelt. Dat doen we langs de volgende lijnen:

Schrijven in begrijpelijke taal
Wij gaan verder met bewustwording en training van de gemeentelijke organisatie. We gaan het gesprek aan met onze gemeenschappelijke regelingen en uitvoeringsorganisaties, om hen ertoe te bewegen om ook taalniveau B1 als norm te nemen. We zetten een Lezerspanel op. De deelnemers worden breed geworven onder de inwoners van Arnhem. Zij gaan een aantal keren per jaar feedback geven op onze schriftelijke communicatie. En ten slotte gaan we een proef houden met beeldbrieven.

Inkoop

Voor inkoop geldt dat, naast de gebruikelijke doel- en rechtmatigheid, de focus ligt op Lokaal, Sociaal, Duurzaam/Circulair inkopen (LSDC). Momenteel loopt er een project dat tot doel heeft om de resultaten op deze gebieden te versterken. Om dit te bereiken zal er bij toekomstige aanbestedingen meer maatwerk plaatsvinden, waarbij onderzocht wordt welke kansen er liggen op de maatschappelijke thema’s om hier vervolgens maximaal op in te kunnen zetten.. Daarnaast vraagt de ambitie op deze thema’s ook een bewustwording bij interne opdrachtgevers. Het project LSDC wil zowel in de uitvoering als aan de opdrachtgeverskant de maatschappelijke bewustwording doorontwikkelen om daarmee de resultaten op die thema’s te vergroten.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2021	Begroting Formatie 2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026
Bestuur	**46**	**47**	**47**	**47**	**47**	**47**
Aantal FTE Raad	39	39	39	39	39	39
Aantal FTE College B&W	7	8	8	8	8	8
Personeel	**997**	**1.003**	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	997	1.003	1.043	1.026	1.018	1.016
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.043**	**1.050**	**1.090**	**1.073**	**1.065**	**1.063**

Verloop formatie

	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2022-2025	**960**	**938**	**937**	**935**	**935**
Bij: n.t.b. capaciteit coalitieakkoord	0	58	44	39	38
Bij: n.t.b. capaciteit Strategie Beleid en Regie	14	28	28	28	28
Bij: Nieuwkomers 2022	8	0	0	0	0
Bij: op peilen houden/brengen Openbare Ruimte	6	6	6	6	6
Bij: uitbreiding klantenservice	4	4	4	4	4
Bij: extra capaciteit verstedelijkingsopgave	3	3	3	3	3
Bij: onderwijs uit Rijksmiddelen en Regio in formatie	2	2	2	2	2
Bij: ondersteuning adviesraden	1	1	1	1	1
Bij: regio-archeologie	1	1	1	1	1
Bij: regiosecretaris	1	1	1	1	1
Bij: fin adm med Regio	1	1	1	1	1
Bij; uitbreiding doorbraak naar werk ivm stucturele krapte	1	1	1	1	1
Bij: voor 2 jr: accountmanager zelfstandig ondernemers	1	1	0	0	0
Bij; voor 1 jr: praktijkondersteuner jeugd	1	0	0	0	0
Bij: voor 1,5 jr: jr bestuursadviseur veiligheid (wietexp/NPO)	0	1	0	0	0
Bij: procesregisseur veiligheidshuis, pilot wordt structureel	1	1	1	1	1
Bij: stratgische bestuursadviseur veiligheid	1	1	1	1	1
Bij: voor 2 jr: jr bestuursadviseur schulddienstverlening (corona)	1	0	0	0	0
Af: n.t.b formatie MJPB2023 Herijking Afval	0	-2	-2	-2	-2
Af: GO Arnhem-Nijmegen wegens vorming Groene Metropoolregio	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding		-1	-1	-2	-3
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.003**	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**

	Realisatie 2021	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**997**	**1.003**	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**78.170**	**88.585**	**90.053**	**88.556**	**87.824**	**87.698**
Gemiddelde loonsom (in €)	**78.442**	**88.292**	**86.315**	**86.280**	**86.255**	**86.283**

Toelichting formatieve mutaties

SBR
In de afgelopen jaren is een onevenwichtigheid ontstaan tussen de formatieve en daadwerkelijk ingezette capaciteit bij het cluster Strategie, beleid en regie (SBR). In afwachting van de uitkomsten van het onderzoek zijn in de afgelopen jaren incidenteel middelen beschikbaar gesteld om het knelpunt op te lossen.
Dit onderzoek, waarbij opgaven en bezetting met elkaar in verband en vergeleken met andere gemeenten zijn onderzocht, laat zien dat de SBR-bezetting zich passend verhoudt tot opgaven in de stad en de hierop geformuleerde ambities. Ook in vergelijking met andere gemeenten is geen sprake van grote afwijkingen. Naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek zijn er in de begroting 2023 middelen gereserveerd om hier structureel invulling aan te geven. Deze middelen zijn globaal vertaald naar formatie, 28 fte vanaf 2023.

Coalitieakkoord
Om de in het coalitieakkoord geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. In het coalitieakkoord zijn hiervoor middelen beschikbaar gesteld en wordt in kaart gebracht welke capaciteit per programma noodzakelijk is om de beoogde resultaten voor de stad te behalen. Omdat nog niet alle beschikbaar gestelde middelen naar formatie zijn vertaald, geeft de in de bovenstaande tabel (verloop formatie) opgenomen regel ten aanzien van de capaciteit coalitieakkoord nog niet het volledige beeld. De komende periode wordt gebruikt om deze vertaling af te ronden.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

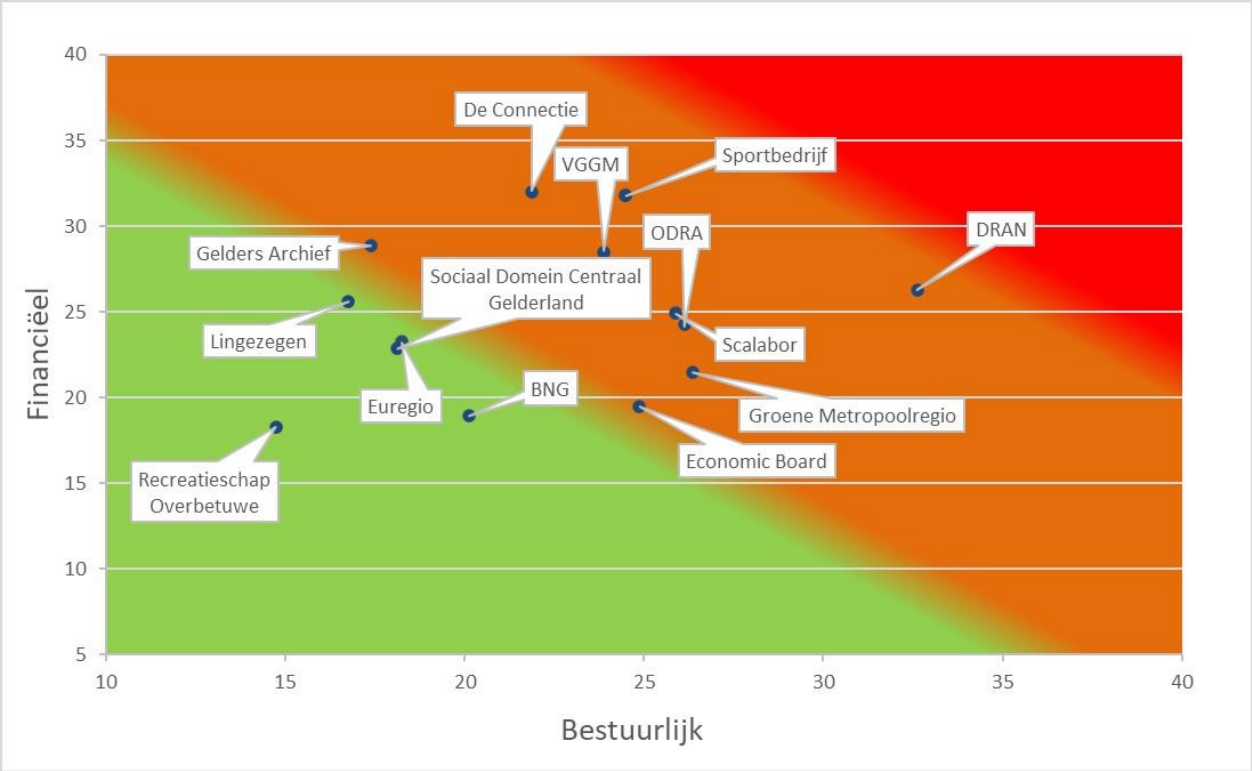
Diversiteit en inclusiviteit

De verbonden partijen vragen we mee te bouwen aan een inclusieve en diverse stad. Dat kunnen ze doen door te kijken naar de samenstelling van hun personeelsbestand, de bedrijfsvoering en de dienstverlening. In 2022 hebben we ze gevraagd aan te geven wat ze al doen, welke ervaringen ze hebben, wat ze nog meer willen bereiken en wat ze daarvoor willen gaan doen. Op basis van de reacties stellen we nog vast wat aanvullend nodig is. We stimuleren de verbonden partijen sowieso gebruik te maken van ons aanbod. Ze kunnen deelnemen aan het diversiteitsnetwerk ‘Diversiteitsreis’. Dit netwerk bestaat al uit veertien organisaties: Rabobank, Volkshuisvesting, HAN, Dirkzwager, Rozet, Politie Gelderland-Midden, Flores Onderwijs, Provincie Gelderland,

Rechtbank Gelderland, Musis en Stadstheater Arnhem, Scalabor, Focus Filmtheater, Rijnstad en gemeente Arnhem. Ook bieden we ze een verdiepend gesprek aan, waarin we ingaan op wat inclusie en diversiteit inhoudt en hoe je er als organisatie aan kunt werken.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2023 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:



Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).

Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.			
Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben - in opdracht van gemeenten - naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders. Deze taak wordt tijdelijk waargenomen door de concerncontroller.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	7.843.214
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	5.556.885
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	1.286.000
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	
Ontwikkelingen	Voor 2022 zagen wij: • Een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering e.d.); • Een ouder wordende SW-populatie die minder belastbaar is en meer begeleiding nodig heeft; • Dat door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers; • Landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering; • De invoering van de nieuwe cao Aan de slag gevolgen heeft als het gaat om het beleggen van risico's van werkgeverschap. In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht. In 2021 maakten wij in de rol van opdrachtgever ook nieuwe (financiële) afspraken voor de uitvoering van de Wsw taken. De termijn van het huidige aanwijsbesluit gaat vanaf 2023 voor onbepaalde tijd in en de nieuwe (financiële) afspraken voor de komende drie jaar zijn opgenomen in de Regeling uitvoering Wsw door Scalabor B.V. 2023-2025. Tot slot zien wij voor 2023 en verder dat voor de inkoop van diensten en producten (uitgezonderd de SW en beschut werk) waarschijnlijk een aanbestedingsprocedure wordt opgestart.		
Risico profiel	Middel		

Beheersstrategie

Scalabor heeft in haar begroting de volgende **risico's** opgenomen:

SW medewerkers
Bij de start van het bedrijf hebben gemeenten Scalabor aangewezen als begeleider van de SW-medewerkers. De financiële afspraken onderliggend aan dit aanwijzingsbesluit zijn inmiddels aangepast en gelden voor de periode 2023-2025. Op basis van een evaluatie kijken de gemeenten of het uitvoerend werkgeverschap bij Scalabor ook voor de periode 2026 en verder wordt ondergebracht. Dit proces zal ook dan weer vanuit de module WgSW van de MGR worden begeleid. Dit is een onzekere factor voor het bedrijf, waarbij eventueel risico in geval van het niet verlengen van de aanwijzing (en de dan benodigde afbouw van het bedrijf) volledig bij het bedrijf/ de aandeelhouder ligt.
In totaal komen 388 SW medewerkers in de komende jaren in aanmerking voor de Regeling Vervroegde Uittreding. Wij gaan ervan uit dat niet iedereen hiervan gebruik zal maken en hebben begroot op 25 fte uitstroom als gevolg van RVU per jaar. Wanneer dit hoger ligt dan heeft dat een (negatief) effect op de omzet.

Corona
De effecten van corona raken iedereen en zo ook mensen die begeleiden en de inwoners die (met hulp) begeleid worden naar een betaalde baan. Het blijft ook nu weer onduidelijk hoe het virus zich ontwikkelt, welke impact dit heeft op de capaciteit en of het Rijk weer extra middelen beschikbaar stelt.

Arbeidsontwikkeltrajecten (AO-trajecten)
Voor de AO-trajecten is een dienstverleningsovereenkomst afgesproken met de Gemeente Arnhem. Voor de omzet uit deze trajecten is rekening gehouden met een behouden aantal instromers. Ondanks een toename in de toeleiding naar Scalabor blijft het een risico dat de begrote aantallen ook gehaald kunnen worden.
Het contract met Scalabor voor arbeidsontwikkeltrajecten (AO) loopt per 1-1-2023 af. Voor de nieuwe contractperiode moet de gemeente een aanbestedingstraject volgen. Scalabor is niet de enige aanbieder van AO trajecten. Het is een risico voor Scalabor dat meerdere partijen inschrijven op de aanbesteding en dat een van de andere partijen het beste voldoet aan de voorwaarden en daarmee het contract mag uitvoeren.

Inflatie
Er is rekening gehouden met inflatie, maar of het gehanteerde percentage voldoende is blijft een risico.

Beheersmaatregelen

SW bestand
De begeleiding van SW medewerkers is ondergebracht in een aparte module binnen de gemeenschappelijke regeling (MGR). De vertegenwoordigers van de diverse gemeenten komen heel regelmatig bij elkaar over diverse ontwikkelingen binnen de gemeenschappelijke regelingen. De MGR is tevreden over Scalabor en heeft ook het aanwijsbesluit verlengd. Indien er ontwikkelingen zijn die aandacht behoeven is daar direct aandacht voor en kan het reguliere overleg daarvoor gebruikt worden. Hierdoor worden ontwikkelingen tijdig opgepakt en kan er op dat moment gehandeld worden om een risico te beperken.

Arbeidsontwikkeling
Scalabor heeft in 2022 haar complete producten en dienstpakket aangepast in afstemming met de gemeente Arnhem. In het jaar 2022 is tegelijkertijd gestart met een informatiecampagne waarbij onder andere de website compleet is vernieuwd. Daarnaast worden, met behulp van roadshows, de regisseurs werk en inkomen op de hoogte gebracht en wordt de feedback gebruikt om de aansluiting nog beter te maken.
Door een combinatie van

- gebruik maken van de opgedane ervaringen;
- in contact blijven met de Gemeente over de stand van zaken;
- open staan voor verbeteringen;
- verbeteringen ook doorvoeren;

wordt het risico op verminderde toeleiding van inwoners naar Scalabor en het verliezen van de aanbesteding verkleind.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem benut de kracht van beide, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur. Deze taak wordt tijdelijk waargenomen door de concerncontroller.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	1.680.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	20.620.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	17.500.000
Ontwikkelingen	De opdracht aan het sportbedrijf krijgt meer focus op gezondheid en bewegen en de inzet van de openbare ruimte ten behoeve van sport.		
Risico profiel	Middel		

Beheersstrategie

Sturing

Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem is de afgelopen jaren gegroeid van voldoende naar goed. Er is altijd ruimte voor verbetering. Samenwerking en professionalisering blijft daarom een punt op de agenda in relatie tot het Sportbedrijf. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf is tegenwoordig goed te noemen. Na jaren van investeren in de relatie weet men elkaar goed te vinden op de inhoud.
De informatievoorziening van het Sportbedrijf aan de gemeente Arnhem als opdrachtgever, is continu in ontwikkeling. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Op dit moment onderzoeken wij hoe we de uitgebreide verantwoording die het Sportbedrijf aanlevert op de inhoud, toegankelijker kunnen maken voor de gemeenteraad.
Het inzicht in de kostprijs van de activiteiten is door de jaren heen verbeterd. In 2021 is gewerkt aan inhoudelijk logische product/dienstgroepen met bijhorende activiteiten en daaraan gekoppelde financieel inzicht, ter verbetering van de sturing door de opdrachtgever. Dit heeft geresulteerd in een eerste versie van een activiteitenbegroting ten behoeve van 2022. Het verbeteren van inzicht in maatschappelijke meerwaarde tegenover kosten, door middel van het jaarlijks verbeteren van de activiteitenbegroting, is een doorlopend proces. Sportbedrijf en gemeente blijven samenwerken om dit inzicht en de sturing te verbeteren. In 2021 is ook een duidelijkere scheiding gemaakt tussen inkomsten uit (sport)subsidie en overige inkomsten. In 2022 is een verbetering aangebracht in berekening van kostprijs per locatie, om nog beter aan te sluiten op de daadwerkelijke kosten. Zo blijft SA waar het kan verbeteringen doorvoeren om zo transparant mogelijk aan te geven waar het budget aan wordt besteed en zo goed mogelijk te kunnen sturen op inhoud.

Financieel

In 2020 is de algemene reserve van het Sportbedrijf vergroot tot het afgesproken en gewenste niveau (€ 1,8 miljoen). Tegelijkertijd heeft corona impact gehad op het (beperkte) resultaat van het Sportbedrijf in 2020. Het eigen vermogen is daardoor afgenomen naar € 1,6 miljoen. In 2021 is er een positief resultaat behaalt van ongeveer €50.000. Dit is in overleg weer toegevoegd aan het EV.

Sportbedrijf heeft 2021 afgesloten met een klein positief resultaat. Dit valt mee, gezien de omstandigheden (teruggelopen inkomsten in verband met corona). Dit is mede te danken aan kostenbesparing, uitgestelde investeringen en compensatieregelingen vanuit het Rijk.
Voor 2021 is tegelijkertijd voldaan aan de taakstelling van € 0,5 miljoen op subsidie Sportbedrijf.
Voor 2022 is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Op dit moment heeft het Sportbedrijf een begroting ingediend voor 2022 die nagenoeg sluitend is en uitgaat van een klein negatief resultaat (€75.000,-). De taakstelling van €0,75 miljoen in combinatie met corona beperkingen heeft Sportbedrijf genoodzaakt een uiterst sobere begroting in te dienen en waar mogelijk de eigen inkomsten te verhogen
Voor 2023 is de financiële toekomst wat meer onzeker. Dat heeft te maken met de onzekerheid over de gestegen prijzen in het algemeen en de energiekosten in het bijzonder. Daarnaast zijn de loonkosten op basis van de CAO flink toegenomen. Tegelijkertijd heeft de gemeente reeds een aantal maatregelen genomen (extra ruimte van €0,3 miljoen) om Sportbedrijf in de energiekosten tegemoet te komen en komt de indexatie waarschijnlijk hoger uit dan voorgaande jaren. Deze onzekerheid voor 2023 maakt dat het Sportbedrijf voor 2023 wederom behoudend en sober moet begroten.

Samenwerking
In 2021 is de verzelfstandiging geëvalueerd door Hiemstra en de Vries. Zij concluderen dat, zoals bij elke verzelfstandiging, de nieuwe manier van samenwerken, veranderde rollen, verantwoordelijkheden etc. tijd nodig heeft gehad. In de eerste jaren van verzelfstandiging lag de nadruk voornamelijk op bedrijfsmatige aspecten en de ontvlechting van de gemeente. Het inhoudelijke gesprek over de maatschappelijke invulling van de opdracht en bijdrage aan gemeentelijke doelstellingen kreeg daardoor minder aandacht. Dit werd bemoeilijkt door het wennen aan nieuwe verhoudingen, 'losse eindjes' van de verzelfstandiging en een verschillende interpretatie van bepaalde begrippen. In de afgelopen jaren is de situatie significant verbeterd en is helderheid gekomen in bovengenoemde zaken.
De huidige samenwerking is over het algemeen goed te noemen. In 2022 hebben we constructief met elkaar samengewerkt en geen conflicten gehad. Het blijft zaak om, zoals in elke samenwerking, scherp te blijven op de verschillende rollen die men vervult en de daar bijhorende verantwoordelijkheden. In 2023 verwachten wij geen bijzonderheden op dit vlak.
De verbeterde verstandhouding zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij sinds 2022 lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	5.062.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	143.995.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen		
Rechtsvorm	Stichting		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.		
Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de portefeuillehouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner door het GR doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	119.965
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	146.418
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	164.000

Ontwikkelingen

The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio.

The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen.

The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg.

Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een beter aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

The Economic Board is een van de partners in de nieuwe regionale investeringsagenda met de provincie en de Groene metropoolregio. Arnhem betaalt de bijdrage aan The Economic Board via de Groene Metropoolregio.

Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Opdrachtgever is de concerndirecteur, wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	-78.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	17.627.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	33.431.000

Ontwikkelingen

Uit onderzoek blijkt dat bij een samenwerking binnen de gemeentelijke context het 3 tot 5 jaar kost (afhankelijk van de beginsituatie) om weer op het startniveau te komen in termen van opbrengsten, klanttevredenheid, organisatie-volwassenheid en medewerkertevredenheid. Bij de start van De Connectie is onvoldoende rekening gehouden met deze zogenaamde ‘servicedip’. Hoewel in de afgelopen jaren op een aantal terreinen progressie is gemaakt, is tegelijkertijd op een aantal terreinen sprake van noodzaak tot verbetering.
Deze noodzaak is door het bestuur van De Connectie vertaald naar een bestuursopdracht. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. De uitkomsten moeten leiden tot een nieuw ontwikkelperspectief waar de balans tussen financiële haalbaarheid en inhoudelijke noodzakelijkheid opnieuw is vastgesteld en deze een plek krijgt in een nieuw beleidsplan en MJPB. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten samen gewerkt aan de doorontwikkeling van de samenwerking. De eerste resultaten van de uitwerking van de bestuursopdracht zijn opgenomen in de tussenrapportage “Versterken in verbinden”. Daarnaast is dit jaar voor het eerst een aparte perspectiefbrief aangeboden. Met dit instrument wordt beoogd om de begroting van De Connectie meer volgend te laten zijn aan het perspectief dat de gemeenten hierop hebben.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De Connectie is een organisatie die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van de Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

De risico's die door De Connectie in de MJPB 2023-2026 zijn beschreven, zijn door de getroffen beheersmaatregelen in aantal en omvang afgenomen. Daartegenover is met name de dreiging op het gebied van Informatieveiligheid en privacy toegenomen. Om opgewassen te zijn tegen bedreigingen enerzijds en om anderzijds te kunnen voldoen aan de Baseline

Informatiebeveiliging Overheid (BIO) zal blijvend geïnvesteerd moeten worden om een passend niveau wat betreft informatieveiligheid en privacy te bereiken.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S07 Zorg		
Doel verbonden partij	In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.		
Deelnemers in samenwerking	Regio Arnhem en regio Nijmegen		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	10.607.584
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	6.064.932
Ontwikkelingen	In 2020 zijn er beleidsregels Wmo en Jeugdwet op- en vastgesteld. Ook is er een nieuwe Verordening Leerlingenvervoer aangenomen. De hieronder vallende beleidsregels zijn in 2022 geactualiseerd. Separaat aan deze ontwikkeling lijkt de nieuwe aanbesteding positiever uit te werken dan in eerste instantie verwacht. Beide ontwikkelingen dragen bij aan het beheersen van kosten op het gebied van Doelgroepenvervoer. Daarnaast heeft Corona in 2021 effect gehad op het routegebonden en vraagafhankelijk vervoer. Dit alles samen maakt dat voor 2021 de jaarcijfers doelgroepenvervoer met een positief resultaat afgesloten zijn. Voor 2022 verwachten we een vergelijkbaar scenario. In de begroting voor 2023 wordt voor het vraagafhankelijk vervoer getracht een realistische begroting te schetsen door uit te gaan van de cijfers uit 2019. Dit gezien dit het laatste volledige jaar zonder effect van Corona geweest is. Voor het routevervoer wordt als uitgangspunt de cijfers uit de periode september tm december 2021 gebruikt. Los hiervan beweegt het doelgroepenvervoer zich de komende jaren richting zero-emissie. Dit vraagt van gemeenten de komende jaren extra middelen. De transitie naar zero-emissie loopt gelijktijdig met de stijging van de brandstofprijzen. De stijgende prijzen zullen we terug zien in de index in de begroting voor 2023 (en verder).		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de Provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. Het in 2018 verschenen knoppenplan heeft ertoe geleid dat een aantal kostenbesparingen die mogelijk waren in regionaal verband inmiddels zijn doorgevoerd en een aantal zaken zijn meegenomen in de inmiddels afgeronde aanbesteding. Aan een aantal knoppen binnen het vraagafhankelijk vervoer is sinds 2021 een verder vervolg gegeven. Een aantal knoppen kunnen enkel door de gemeente zelf beleidsmatig worden opgepakt. De gemeente Arnhem heeft in 2020 aan een aantal van deze knoppen gedraaid door zowel beleidsregels Wmo als ook beleidsregels Leerlingenvervoer op- en vast te stellen. Dit om te kunnen blijven doen wat nodig is, maar ook een gemeentelijk kader als vertrekpunt te kunnen nemen. De eerste effecten hiervan hebben we in 2021 gezien. Deze trend heeft zich doorgezet in 2022 en verwachten we ook voor 2023.		

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. Informatie omtrent doelgroepenvervoer zal worden verwerkt in PowerBI waardoor dit onderdeel uit zal gaan maken van de komende bestuursrapportages.

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking (sinds 1 november 1993). De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd. De vergaderstukken van de Euregioraad worden door de Euregio aan de gemeenteraad verzonden.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Niels Scholten en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	1.750.313
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	3.337.597
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	28.000
Ontwikkelingen	De Euregio geeft uitvoering aan de Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 vormt een belangrijke financieringsbron voor de projecten die hieruit voortkomen. In samenwerking met de Groene Metropoolregio en het 100.000+ stedennetwerk worden nieuwe projectmogelijkheden met Nederlandse en Duitse projectpartners onderzocht. De samenwerkingsafspraken tussen de 7 Nederlandse en Duitse 100.000plus steden worden herbevestigd door de ondertekening van een Memorandum of Understanding. De Nederlandse regering en het bestuur van Noordrijn-Westfalen hebben afspraken gemaakt over het stimuleren van de grensoverschrijdende samenwerking. De vorderingen komen in 2023 aan de orde op de vijfde Grenslandconferentie die in Nijmegen wordt georganiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De Groene Metropoolregio is er op gericht de brede welvaart voor de inwoners van de regio verder te versterken. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.		
Deelnemers in samenwerking	Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio. Wethouder Nermina Kundic is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Andere wethouders nemen deel aan de bestuurlijke teams van de opgaven Productieve regio, Circulaire regio, Groene Groeiregio en Ontspannen regio.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.225.600 dat is opgenomen als de voor 2023 begrote bijdrage van Arnhem is opgebouwd uit € 422.000 voor basiskosten en € 803.600 voor kosten uitvoering regionale agenda.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	331.012
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	1.364.396
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	1.225.600

Ontwikkelingen

De Groene Metropoolregio is 1 januari 2021 als Gemeenschappelijke Regeling gestart en is de opvolger van het Gemeenschappelijk Orgaan regio Arnhem-Nijmegen.
De regio heeft de volgende ambitie gefomuleerd:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. De Groene Metropoolregio werkt via de regionale agenda werken aan een groene, groeiende en bloeiende regio. De regionale agend bevat vijf opgaven: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio.

Belangrijke inhoudelijke en financiële partners van de GMR zijn The Economic Board en de provincie Gelderland. De drie partijen werken sinds begin 2022 met een gezamenlijke investeringsagenda aan de activiteiten en projecten binnen de regionale opgaven.

Het Algemeen Bestuur van de GMR heeft medio 2022 de regionale agenda voor 2023-2024 vastgesteld. Daarbij is sprake van een verhoging van de kosten per opgave die deels voortkomt uit indexering, het ‘intillen’ van activiteiten en kosten die al door de regiogemeenten gemaakt werden en deels door nieuwe activiteiten. Voor 2023 is een extra bedrag nodig van €201.919 voor de regionale agenda. Hierin is via het coalitieakkoord 2022-2026 voorzien.

Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Provincie Gelderland, Waterschap Rivierenland, gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling. Het hieronder opgenomen begrote resultaat van € -/- 201.000,- betreft het resultaat voor onttrekking uit het beheerfonds.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	5.418.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	268.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	-201.000
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	267.400
Ontwikkelingen	De parkorganisatie gaat haar identiteit in 2023 verder versterken en zich ontwikkelen tot een herkenbaar ‘merk’ Park Lingezegen. Ze bouwen verder aan een sterk, betrokken en actief netwerk en haken aan bij de duurzaamheids- en energieopgave. De samenwerking is gericht op de regionale stakeholders zoals de deelnemende gemeenten, provincie en de Groene Metropoolregio. In het park is ruimte voor zelfoogsttuinen, voedselbos en fruitgaarden. De evenementen zijn een mix tussen kunst en cultuur en sport. Het park rijkt innovatievouchers uit aan duurzame initiatieven op het gebied van sport & vitaliteit, natuur & landbouw, kunst, erfgoed of voedsel.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg		
Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. Binnen de MGR wordt op verschillende terreinen regionaal samen gewerkt in samenwerkingsmodules op het terrein van participatie, onderwijs en zorg. De MGR bestaat uit een kleine beheerorganisatie en vijf modules. De modules zijn: Inkoop van specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW alsmede Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundic (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	699.000
	Per 31-12-2022	€	

Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	4.512.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	28.973.940

Ontwikkelingen De MGR zet in 2023 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort. Daarbij is geen sprake van nieuw beleid maar wel van doorontwikkeling op de reeds ingeslagen weg. In samenwerking met de gemeenten werkt de MGR voortdurend toe naar nog meer integraliteit, netwerksamenwerking en ketenoptimalisatie in het sociaal domein. In dat kader wordt een mogelijke samenwerking op het gebied van beschermd wonen onderzocht. De voorgenomen werkzaamheden zijn financieel vertaald in een sluitende concept-meerjarenbegroting, waaruit kostenbewustzijn en efficiëntie spreekt.

Risico profiel Laag

Beheersstrategie Niet van toepassing.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats Arnhem

Rechtsvorm Gemeenschappelijke regeling

Programma S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Doel verbonden partij Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.

Deelnemers in samenwerking Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.

Bestuurlijk belang Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.

Financieel belang De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.

Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	1.014.500
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	6.446.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	5.668.000

Ontwikkelingen Landelijke ontwikkelingen: invoering omgevingswet, invoering particulier bouwtoezicht. Fysieke verhuizing kantoor ODRA (zomer 2022). Maatregelen naar aanleiding van rapportage commissie Van Aartsen, waaronder mogelijke fusie met andere omgevingsdiensten. Krapte op de arbeidsmarkt.

Risico profiel Middel

Beheersstrategie Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.

	De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.		

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, Provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	254.043
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	20.329.852
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	1.134.566
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2024) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Wel wil het Ministerie hiervoor middelen beschikbaar stellen aan de RHC's: € 350.000 over de komende vijf jaren. Daarnaast heeft het Gelders Archief vanuit uw eigen middelen een voorziening gemaakt van € 400.000. Het moment dat de partners in de Gemeenschappelijke Regeling gaan bijdragen aan het e-depot, zal per partner individueel worden vastgesteld. Voor de gemeente Arnhem zal dit niet in 2023 zijn. De financiering op lange termijn van het e-depot zal mede afhankelijk zijn van voldoende opdrachtgevers die gebruik willen maken van uw digitale depot.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	9.615.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	63.228.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2023	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023	€	18.333.731

Ontwikkelingen

Volksgezondheid

Corona
In 2022 en mogelijk ook in 2023 zullen de activiteiten van VGGM voor een belangrijk deel nog in het teken staan van de bestrijding van Covid-19. Aard en omvang van de extra activiteiten zijn door het lastig voorspelbare verloop van de coronapandemie deels onzeker. Aanpassingen in de reguliere dienstverlening zijn soms noodzakelijk. De kosten direct samenhangend met de bestrijding van Covid-19 worden ook in 2022 door het ministerie van VWS vergoed. VWS zal echter niet meer de gederfde inkomsten binnen andere onderdelen van de GGD, zoals misgelopen klanten voor een reizigersvaccinatie, vergoeden. Hiermee loopt de GGD komend jaar een risico op een achterblijvende opbrengst.
De aanpak van de coronapandemie zal, zo voorziet het bestuur, meerjarige effecten hebben op de dienstverlening van VGGM. Uitdagingen voor de komende jaren zijn gelegen onder andere in de preventie en gezondheidsbevordering van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, het versterken van de infectieziektenbestrijding, het terug op niveau brengen van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en het binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie.

Opvang ontheemden uit Oekraïne
Vanwege het conflict tussen Rusland en Oekraïne zijn Oekraïense burgers het land ontvlucht en deels naar Nederland gereisd om in veiligheid te zijn. Voor veiligheidsregio's en GGD-en is een belangrijke taak weggelegd bij de coördinatie en regie ten behoeve van de opvang, eerste medische verzorging en (reguliere) taken voortkomend uit de Wet Publieke Gezondheid. De aard, omvang en bekostiging van deze taken in 2022 en 2023 zijn op dit moment niet helemaal duidelijk.

Publieke gezondheid
Met aanpassingen in de werkwijze (contacten niet altijd face-to-face maar ook telefonisch of via beeldbellen) blijft de reguliere zorg zoveel mogelijk gehandhaafd. Speciale aandacht is daarbij gericht op het voorkomen van situaties waarin kinderen ernstig ziek kunnen worden of in een onveilige situatie terecht kunnen komen. Het Rijksvaccinatieprogramma wordt conform opzet uitgevoerd.
De functieherwaardering van verpleegkundigen en artsen werkzaam bij VGGM in 2021 betekent een forse kostenverhoging van de jeugdgezondheidszorg en de algemene gezondheidszorg, oplopend naar € 999.000 in 2025. De extra kosten zijn verwerkt in een verhoging van de gemeentelijke bijdragen met ingang van 2023. In 2022 vangt VGGM de extra kosten op via het voorstel resultaatbestemming 2021
Als uitvloeisel van de in 2022 aangenomen raadsmotie 21M52g 'Investeren in preventie en publieke gezondheid loont' is in de gemeentelijke Begroting 2022 met deze financiële consequentie al rekening gehouden. In overleg met VGGM wordt bekeken hoe, ter uitvoering van de motie, aan de thema's preventie en gezondheidsbevordering nader invulling kan worden gegeven.
Ook de volgende kosten leiden tot een verhoging van de gemeentelijke inwonerbijdrage vanaf 2023:

- De extra kosten voor het aanbieden van een prenataal huisbezoek aan zwangere vrouwen en/of hun gezinnen in een kwetsbare situatie;
- De extra kosten voor de uitvoering van de vaccinaties tegen meningokokken en HPV;
- De kosten voor het beleggen van de regie op Zorg en Veiligheid.

Publieke Gezondheid Asielzoekers (PGA)
Het COA heeft het voornemen de uitvoering van de gezondheidsbevordering PGA vanaf 2023 aan te besteden. Op 31 dec. 2022 eindigt het contract tussen GGD GHOR Nederland en het COA over uitvoering van PGA, met uitzondering van het contract JGZ/PGA. Naar verwachting zal het COA begin 2022 een openbare aanbesteding uitschrijven.

Brandweer / Crisisbeheersing

Crisisbeheersing
Op 4 december 2020 verscheen het eindrapport Evaluatie Wet veiligheidsregio's en op 3 februari 2021 heeft het Kabinet hierop een standpunt ingenomen. Het is nog onduidelijk welke beleidsmatige en financiële consequenties voortkomen uit deze evaluatie. De verwachting is dat hier in het voorjaar van 2022 meer duidelijkheid over komt. De VGGM probeert zoveel mogelijk te anticiperen op deze veranderingen.

Brandweerzorg
Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. De invoering van de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (WNRA) vormt een risico voor de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Een landelijke denktank heeft een oplossing bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd. In najaar 2022 zal nadere uitwerking worden gegeven aan de noodzakelijke maatregelen, maar deze zullen naar verwachting voor onze regio beperkt zijn.
Op het vlak van brandweerzorg wordt eveneens gesignaleerd dat de tijd dat een vrijwilliger verbonden is aan de organisatie korter wordt. De uitstroom is opgelopen van circa 5% in 2012 naar circa 9% nu. Dit brengt paraatheidsrisico's met zich mee en ook tekorten op het opleidingsbudget. Daarnaast is het zogenaamde 20- jarigenbeleid een belangrijke ontwikkeling: brandweermensen mogen niet langer dan 20 jaar hun bezwarende functie uitoefenen. De werkgever begeleidt hen naar een passende functie na deze 20 jaar. Dit geldt voor mensen die vanaf 2006 in dienst getreden zijn.
Het Algemeen Bestuur heeft de wens uitgesproken de huisvestingskosten van de brandweerkazernes te regionaliseren. Het betreft hier een complex vraagstuk wat de nodige tijd en aandacht zal vragen. Komende periode wordt nader onderzocht wanneer en op welke wijze gekomen kan worden tot een beleidsmatig en financieel huisvestingskader, inclusief mogelijke overgangsmodellen. Ook moet helder worden wat dit nieuwe huisvestingskader voor ons eigen huisvestingskader gaat betekenen.
Tot slot zal In 2022 het regionaal dekkingsplan worden vernieuwd. Het is normaal dat het dekkingsplan periodiek wordt geactualiseerd maar dit keer zal sprake zijn van een forse aanpassing. Aanleiding hiervoor is de landelijke ontwikkeling van gebiedsgerichte opkomsttijden. De gemeenteraden zullen medio 2022 in de gelegenheid worden gesteld inhoudelijk in gesprek te gaan over de uitgangspunten die de basis vormen van het nieuwe dekkingsplan.

Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van VGGM is op dit moment krap georganiseerd en brengt de nodige risico's met zich mee. De VGGM komt om de volgende redenen met een verbeterplan:
1. De VGGM ziet een aantal autonome ontwikkelingen die direct effect hebben op de bedrijfsvoering van VGGM. Daarbij gaat het primair om een toename van het takenpakket van het Rijk en om wijzigingen van wet- en regelgeving. Denk hierbij aan taken als gevolg van de bestrijding van COVID-19 en toegenomen ICT-risico's. In de toekomst wordt een extra verzwaring voorzien op het gebied van de crisisbeheersing en het classificeren van veiligheidsregio's tot de vitale sector.
2. Enkele jaren geleden is door de directie geconstateerd dat vanuit de sector bedrijfsvoering onvoldoende ondersteuning wordt geboden aan het primaire proces. Bedrijfsvoering is te krap georganiseerd. Ook na taakuitbreidingen binnen de VGGM is de sector bedrijfsvoering niet of nauwelijks uitgebreid. Dit heeft geleid tot het uithollen van de organisatie.
3. Berenschot heeft een benchmark uitgevoerd en de overhead van VGGM vergeleken met andere veiligheidsregio's en andere publieke organisaties. Hun conclusie is ook dat VGGM krap is georganiseerd:
    a. De personele overhead van VGGM bedraagt 14,4% waar dat bij andere veiligheidsregio's 18,8% is. Bij publieke uitvoeringsorganisaties is de personele overhead 23,9% en bij gemeenten 32,9%. Berenschot geeft ook aan dat uit meer recent onderzoek blijkt dat het overhead percentage voor veiligheidsregio's toeneemt als gevolg van diverse ontwikkelingen op het gebied van ICT, personeel en verduurzaming van de bedrijfsvoering.
    b. Door de krappe invulling van de overhead is onvoldoende veranderkracht om maatschappelijke technische, innovatieve of wettelijke ontwikkelingen te adapteren.

De VGGM heeft de risico's die zij voor de korte termijn voorziet geïdentificeerd. Om deze risico's te beheersen heeft de directie een aantal (versterkings)maatregelen voor ogen om direct te treffen. Het voorstel is om in 2022 maatregelen te treffen om de urgente risico's te beperken. De aanloopkosten worden gedekt uit bestaande bestemmingsreserves.
Vanaf 2023 wordt de gemeentelijke bijdrage in dit verband met € 2,14 per inwoner verhoogd (ofwel een verhoging van de gemeentelijke bijdrage met 2,5%).
VGGM is zich bewust dat deze verhoging van de gemeentelijke bijdrage gebaseerd is op een beste inschatting van dit moment. Daarom stelt zij voor dit jaar een nader onderzoek (inclusief externe toetsing) te doen, zodat deze inschatting aan het eind van dit jaar mogelijk bijgesteld kan worden. Onderdeel van dit diepgaander onderzoek naar een toekomstbestendige organisatie vormen ook de ambities van bestuur en organisatie ten aanzien van de taken die bij VGGM zijn ondergebracht. Hiervoor vraagt de directie € 400.000 te bestemmen uit het resultaat over 2021.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:

- Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
- Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
- en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
- Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
- Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
- Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
- De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

	De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. De raad houdt waar nodig rekening met eventuele financiële risico's in de eigen begroting. In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat. De VGGM is al jaren een betrouwbare en stabiele partner.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2022 €
	Per 31-12-2022 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022 €
	Per 31-12-2022 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2023 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2023 €
Ontwikkelingen	Er wordt gewerkt aan de komst van een Eco-recreatiepark bij Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuws grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. In zijn algemeenheid spreekt men positief over de ontwikkeling, maar er is een groep omwonenden zeer negatief over het plan. In 2021 heeft de gemeente Overbetuwe zienswijzen gevraagd op het nieuwe bestemmingsplan. Daar zijn bezwaren op gekomen. In 2022 zal Uiterwaarde bezien of en hoe ze met dit plan verder gaan.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

Grondbeleid is voor de raad om twee redenen van belang. In de eerste plaats vanwege de relatie met de doelstellingen van de programma's en in de tweede plaats vanwege het financiële belang en de risico's. Deze paragraaf geeft een kort overzicht van de visie op het gemeentelijk grondbeleid, de uitvoering daarvan, de financiële resultaten en risico's van de grondexploitaties.

Visie op grondbeleid

Grondbeleid is geen doel op zich maar een middel om maatschappelijke en ruimtelijke doelstellingen te verwezenlijken. De gemeente heeft haar ruimtelijke ambities voor de langere termijn vastgelegd in onder andere het 'Ontwerp structuurvisie Arnhem 2020 - doorkijk 2040'. Het gemeentelijk grondbeleid staat in dienst van deze ambities. De uitgangspunten en kaders van het grondbeleid zijn door de raad vastgesteld in 2013 in het document 'Zicht op gegronde keuzes'. In dat document wordt beschreven hoe de gemeente haar grondbeleid voert. In de nota wordt het uitgangspunt gehanteerd om per situatie te beoordelen welk type grondbeleid het beste past, ook wel situationeel grondbeleid genoemd.

Uitvoering

Wonen

Op basis van de resultaten van het woonbehoefteonderzoek zijn keuzes voor de programmering gemaakt. Om vorm te geven aan de woningbouwontwikkeling heeft de gemeenteraad in juli 2020 het 'Plan van Aanpak: Woningbouwontwikkeling vastgesteld'. Hierin is opgenomen hoe de gemeente uitvoering wenst te geven aan deze woningbouwontwikkeling.
Binnen de lopende gemeentelijke grondexploitaties ligt de focus vooral op het afronden van de al langer bestaande grote projecten. Dit betreffen vooral de Zuidelijke Binnenstad en Schuytgraaf. Tevens worden projecten opgestart die toezien op de realisatie van woningbouw op gemeentelijke strategische gronden, zoals de Nijmeegseweg en Station Arnhem-Zuid. Daarnaast zijn, met betrekking tot de Woondeal, locaties opgenomen (onder andere Arnhem West, Spoorzone Arnhem-Oost, Presikhaaf III, Vredenburg/Kronenburg en Elderveld) waar kansen voor verstedelijking en het toevoegen van woningen liggen. Voor deze locaties zijn en worden ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies opgesteld om te komen tot het realiseren van de woningbouwopgaven.

In het Arnhems Coalitieakkoord 2022-2026 is richting gegeven aan hoe meer betaalbare en diverse woningen beschikbaar zullen komen. In lijn met de afspraken in het Stadsakkoord en de Woondeal worden de komende twintig jaar 16.000 woningen gerealiseerd.
Voor realisatie van deze ambitie is een Stadsontwikkelfonds ingesteld. Voor realisatie van de ambitie, maar ook voor cofinanciering van diverse initiatieven om versnelling te realiseren. Deze bestemmingsreserve wordt onder andere gevuld door positieve resultaten van het grondbedrijf.

Kantoren

In Arnhem is sprake van een sterke stijging van de vraag naar kantorenvastgoed1. De kantorenmarkt in de Gelderse hoofdstad wordt al jaren gekenmerkt door krapte. De vraag naar kantoorruimte blijft de afgelopen jaren alsmaar stijgen terwijl het aanbod juist afneemt.. De vraag naar kantorenlocaties in het centrum en het stationsgebied is hoog, maar het aanbod is dusdanig klein dat gebruikers noodgedwongen uitwijken naar andere locaties in de stad. De vraag naar kwalitatief goede kantoren in Arnhem is daarmee blijvend hoog.
De komende jaren zullen nog een beperkt aantal kavels worden uitgegeven in bestaande projecten. De ontwikkeling van nieuwe gronden ten behoeve van kantoren is vooralsnog niet voorzien.

Bedrijven

De markt voor bedrijfsruimte wordt in Arnhem gekenmerkt door krapte als gevolg van een gebrek aan bouwgrond2. De opkomende stedelijke distributie (last-mile delivery) zorgt voor een aanhoudend hoge vraag naar bedrijfsmatig vastgoed. Het beschikbaar aanbod is in Arnhem grotendeels verouderd, er is daarmee sprake van een kwalitatieve mismatch. Met name de vraag naar kwalitatief hoogwaardige en grootschalige opslag en logistieke bedrijfsruimte kan niet gefaciliteerd worden door de regio.
De komende jaren zullen nog een beperkt aantal kavels worden uitgegeven in bestaande projecten. De ontwikkeling van nieuwe gronden ten behoeve van bedrijfsruimte is vooralsnog niet voorzien.

1 NVM (2022) Stand van zaken Kantorenmarkt 2022
2 NVM (2022) Stand van Zaken Bedrijfsruimtemarkt 2022

Prognoses

Het aantal inwoners in Arnhem blijft groeien. Op 1 januari 2022 woonden er 163.885 inwoners. Het aantal inwoners groeit richting 172.000 inwoners in 20303. Het aantal inwoners zal in deze periode fors toenemen4. In 2050 zijn dat er mogelijk bijna 180.000.

De verwachting is dat deze groei ook na 2030 doorzet. De prognoses laten daarmee een sterke bevolkingsgroei voor de gemeente Arnhem zien. Uit de cijfers blijkt een urgentie om op korte termijn een flinke bouwproductie te realiseren. De woningbehoefte is dermate groot dat een tempoversnelling in productie noodzakelijk is. Het zwaartepunt voor de korte termijn ligt op het zorgen voor voldoende nieuwbouw om in te spelen op de acute woningvraag. In Arnhem is in het sociale segment de behoefte aan met name huurappartementen het grootst. Om in de toekomst passende woonruimte te voorzien word tin lijn met de afspraken van het Stadsakkoord en de Woondeal moet de komende twintig jaar 16.000 woningen gerealiseerd worden. Hierbij streven we naar sterke wijken met een diverse woningaanbod waarin mensen met verschillende achtergronden en inkomens met elkaar samen leven.

1 NVM (2022) Stand van zaken Kantorenmarkt 2022

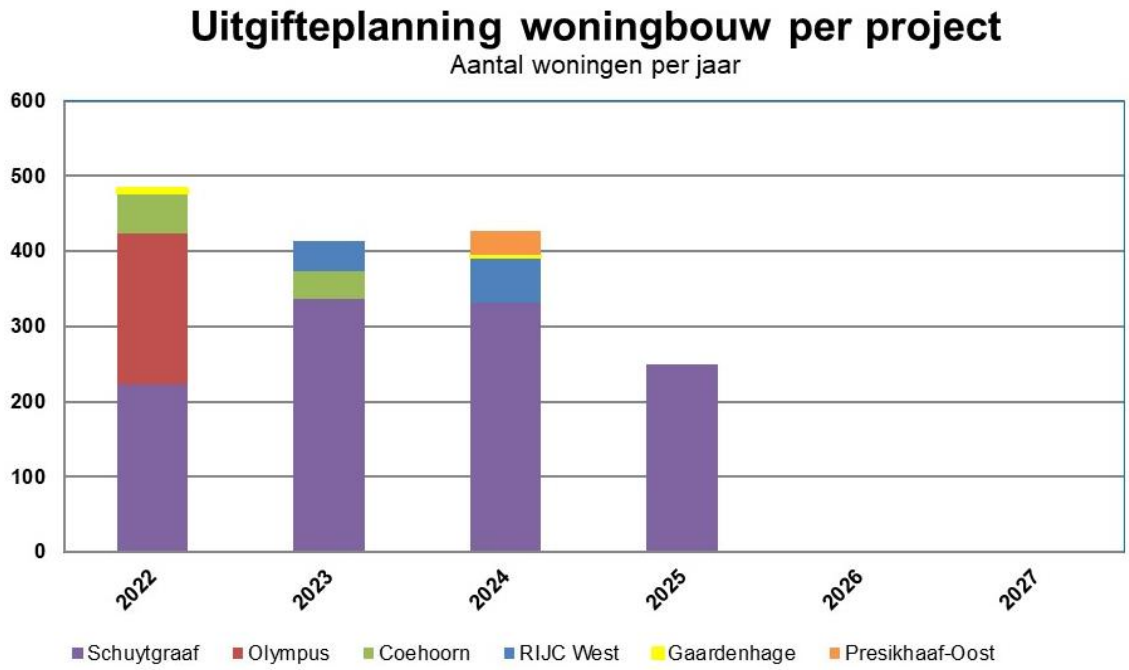
1 NVM (2022) Stand van Zaken Bedrijfsruimtemarkt 2022

1 Staat van de Stad, gemeente Arnhem 2021

1 Primos 2020: Prognose van bevolking, huishoudens en woningbehoefte 2018-2050 p.25

Verwachte resultaten

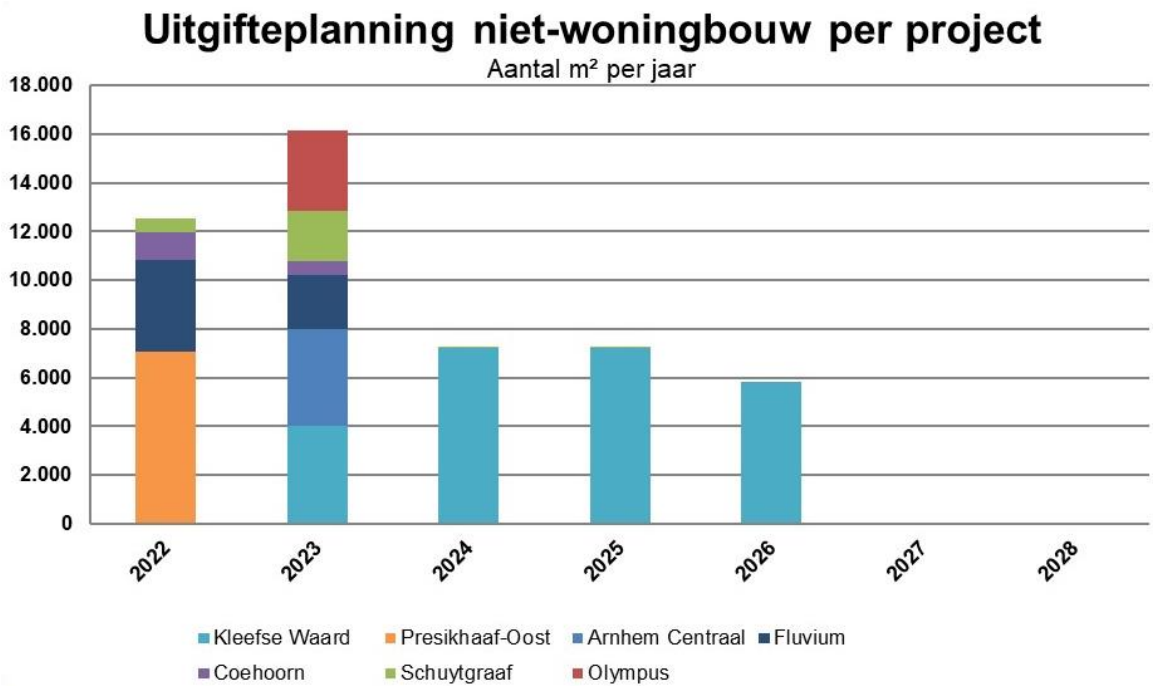
In onderstaande grafieken zijn het programma en de planning van de vastgestelde grondexploitatieprojecten weergegeven, allereerst voor woningbouw en vervolgens voor overige functies. Programma en planning zijn conform FJP 2021 en geven de stand per 1 januari 2022 weer.



Uit de grafiek voor de geplande woningbouw valt op te maken dat de gemeente een gering aantal locaties in eigendom heeft waar actief zelf de toevoeging van woningen aan de woningvoorraad wordt gerealiseerd. Vanaf 2024 heeft de gemeente alleen nog Schuytgraaf waar actief een woningbouwprogramma wordt toegevoegd. Om niet volledig afhankelijk te zijn van particuliere initiatieven en ontwikkelingen ten aanzien van (gewenste) ruimtelijke ontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar strategische gronden van de gemeente Arnhem en de mogelijkheid om deze in te zetten voor toevoeging van nieuw programma. Onder andere in Kronenburg en het gebied Spoorzone Oost wordt actief gewerkt om (voor de langere termijn) extra woningen te realiseren. Hierbij zal niet alles via alleen actief grondbeleid uitgevoerd worden, maar ook nadrukkelijk samenwerking met andere partijen (zowel publiek als privaat).

3 Staat van de Stad, gemeente Arnhem 2021

4 Primos 2020: Prognose van bevolking, huishoudens en woningbehoefte 2018-2050 p.25



Raming programma en grondopbrengsten 2022

Winstneming

Bij het voeren van actief grondbeleid, en daarmee het voeren van een grondexploitatie, komen winsten ten goede van de gemeente. De commissie BBV noemt in haar notitie Grondbeleid in begroting en jaarstukken (2019) dat gemeenten die winst niet pas kunnen nemen op het moment dat de grondexploitatie wordt afgesloten. Gemeenten moeten winsten uit hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid over het resultaat bestaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien:

1. het resultaat op de grondexploitatie betrouwbaar kan worden ingeschat; én
2. de grond (of het deelperceel) is verkocht; én
3. de kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie genomen).

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend middels de percentage of completion methode (POC-methode). Met het gebruik van deze methode wordt rekening gehouden met het voorzichtigheidsprincipe. Allereerst moet worden berekend welk percentage van de kosten en welk percentage van de opbrengsten al is gerealiseerd. Vervolgens wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door te kijken naar verwachte risico's die direct samenhangen met het project. De uitkomst is dan de voortgang van het project, uitgedrukt in een percentage. Dat percentage wordt gebruikt om de winst tussentijds te nemen.
Wanneer voor een in exploitatie te nemen, dan wel reeds in exploitatie genomen complex een verlies wordt voorzien, wordt direct een voorziening getroffen (conform het voorzichtigheidsprincipe). Daarover wordt in het FJP gerapporteerd.

Met ingang van 2022 wordt een eventuele winstneming geraamd bij het opstellen van de FJP. Na vaststellen van de FJP (jaarverantwoording) wordt dit opgenomen in de begroting 2022. De winsten worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds..

Reserves en risico's
Per project worden project specifieke risico's (zoals bedoeld in het BBV) geïnventariseerd en gekwantificeerd. Daarnaast zijn de project specifieke risico's samen met de conjuncturele en programmatische risico's van belang voor het financiële risico dat het grondbedrijf loopt. De wijze waarop met de risico's wordt omgegaan en de relatie met het weerstandsvermogen is beschreven in nota grondbeleid.
Voor een uitgebreide toelichting op de individuele grondexploitaties verwijzen wij u naar de vastgestelde FJP 2021.

Risico's ten aanzien van verstedelijkingsopgave

De gemeente Arnhem heeft afspraken gemaakt over de realisatie van de woondeal en de daarin opgenomen verstedelijkingsopgave. De bouw van woningen vergt voorbereidingskosten.
Voor de komende jaren is budget vrijgemaakt voor de plankosten voor realisatie van deze plannen
De gemeente heeft hoge ambities op tal van maatschappelijke opgaven, zoals betaalbare woningen, een groene leefomgeving, duurzame mobiliteit, parkeren, energievoorziening en klimaatadaptatie. Voor de voorbereiding van die ambities en plannen is budget vrijgemaakt, maar al deze ambities die samen komen in gebiedsontwikkelingen kennen vaak een (grote) publieke onrendabele top. De markt gaat deze onrendabele top niet oplossen, daarvoor is publieke financiering noodzakelijk, waarbij Rijk en provincie altijd vragen om cofinanciering. Dat vraagt dus om, naast voorbereidingsbudgetten, ook gemeentelijk budgetten om die ambities samen met andere partners te kunnen financieren.

De eerste stappen zijn al gezet om de ambities te verwezenlijken. Zo is er WBI subsidie toegekend voor Kronenburg en is er een WvG gevestigd voor Schaapsdrift en omgeving (onderdeel van Spoorzone Oost). Tot heden zijn de financiële risico’s bij een WvG voornamelijk beperkt tot de normale marktrisico’s die gelden bij aankoop en verkoop van vastgoed. Met marktrisico wordt bedoeld dat prijzen van een vastgoed object (bijvoorbeeld een woning) kunnen dalen maar ook stijgen in een vrije markt. Indien een object vervolgens niet actief in een (her)ontwikkeling wordt betrokken dan kan die ook weer voor een vrije marktwaarde worden verkocht. Eventuele verschillen in aankoop en verkoopprijs (zowel negatief als positief) komen dan ten laste of gunste van het Grondbedrijf. Mocht een object wel worden betrokken in een (her)ontwikkeling dan is de verwervingsprijs van het vastgoed een kostenpost in een businesscase die daar ook in gedekt moet worden, door bijvoorbeeld verkopen van grond, subsidies en eigen gemeentelijke middelen.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen is in het totale beeld de omvang van het risicoprofiel en de omvang van de beschikbare weerstandscapaciteit Grondbedrijf opgenomen. Beiden maken onderdeel uit van het totale gemeentelijke risicoprofiel en daarvoor beschikbare buffers. De grondexploitaties leggen geen groot beslag op de Arnhemse begroting en neemt de komende jaren af omdat de actieve grondexploitaties afnemen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen – anders dan reguliere begrotingsposten – meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de meerjarenprogrammabegroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen. Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2022 – 2026 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om – wanneer nodig – ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

In de investeringsplanning 2022 - 2026 zijn alle voorgenomen investeringen opgenomen, zowel de programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen. Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogrammabegroting niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

In de raadsbrief van 5 oktober 2021 (zaaknummer 607221) is aangegeven hoe de raad geïnformeerd zal worden over grote risicovolle projecten. In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen is een toelichting op deze brief opgenomen. Een van de afspraken in deze brief is ook om bij de toelichting op de investeringen in gebouwen informatie over risico's en de belangrijkste maatregelen op te nemen. Waar dit al mogelijk is, is hieraan invulling gegeven.

Investeringen 2022-2026

Bijgaande tabel bevat naast de geplande investeringen in de periode 2023 - 2026 de geactualiseerde jaarschijf 2022 uit het MIP 2022 - 2025. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2023 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2022, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.

- Voor het geactualiseerde begrotingsjaar 2022 zijn kredieten beschikbaar tot een bedrag van € 86,3 miljoen. Voor de jaren 2023 t/m 2026 worden in deze Begroting kredieten aangevraagd van € 199,4 miljoen. De nadruk ligt op de jaren 2023 en 2024 met geplande investeringen van resp. € 76,5 en 57,4 miljoen;
- Voor de hele planperiode van deze Begroting inclusief 2022 wordt uitgegaan van investeringen tot een totaalbedrag van € 285,7 miljoen. In het MIP 2021 - 2025 was dit € 277,6 miljoen. De stijging wordt in grote lijnen verklaard door: verkeersinfrastructuur (mobiliteitsprojecten) van € 3,7 miljoen en extra ventilatie van scholen (€ 1,5 miljoen).
- Evenals in 2021 zien we dat de piek van investeringen ligt in de geactualiseerde jaarschijf van de vorige Begroting (in dit geval 2022). Dit heeft vooral te maken met de investeringen in de Blauwe Golven, die voorzien zijn in 2022;
- Ten tijde van het opstellen van deze paragraaf zijn voor de jaren 2025 en 2026 geen grote, nieuwe investeringen begroot. Eventuele ontwikkelingen rond het Stadstheater hebben nog niet geleid tot besluitvorming door de gemeenteraad. Alleen een aantal min of meer reguliere investeringen (onder andere verkeer, onderwijshuisvestingsplan, riolering en bedrijfsvoering) is voorzien. Hiermee wordt ruimte gelaten

voor nieuwe (investerings)plannen door de nieuwe gemeenteraad en het nieuwe college na de gemeenteraadsverkiezingen van 2026;

- In de voorliggende investeringsplanning is geen rekening gehouden met ontwikkelingen in de uitvoering en handhaving van de wet Houdbare overheidsfinanciën (wet Hof), die het niveau van investeringen kan gaan beperken. Zie voor een nadere toelichting op de gevolgen van deze wet voor de gemeente Arnhem de paragraaf over het EMU-saldo van de gemeente.

Toelichting investeringen in gebouwen

In de nota waarderen en afschrijven is als gemeentelijke regel vastgesteld dat van voornemens tot investeren in een gebouw van meer dan € 2 miljoen in de paragraaf Investeringen een tekstuele toelichting wordt gegeven, zo ook in deze Begroting 2023. Op de investeringen voor basisschool De Binnenstad en scholengemeenschap Guido na zijn de hier toegelichte investeringen reeds door de gemeenteraad vastgesteld.

Nieuwbouw Prisma Heijenoordseweg

Programma	Het vervangen van de huidige verouderde school voor Speciaal onderwijs op een naastgelegen perceel, inclusief sportvoorziening.
Betrokkenen	De onderwijsspecialisten
Planning	Realisatie in 2022
Raming	Bruto investering: 11,1 mln. Netto investering: 10,7 mln.
Beschikbare middelen	€ 10,7 mln. is beschikbaar in het totale financieringspakket toekomstige huisvesting (V)SO. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur voor frisse scholen

Nieuwbouw Sporthal Mariëndaal aan de Middachtensingel

Programma	Bestaande sporthal aan de Kinderkamp wordt vervangen door nieuwbouw en zal ook worden gebruikt door basisscholen uit de omgeving en tevens als sportaccommodatie door het sportbedrijf.
Betrokkenen	De onderwijsspecialisten en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2023
Raming	Netto investering: 8,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 6,5 mln. is beschikbaar in het totale financieringspakket toekomstige huisvesting (V)SO. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Naast de dekking van uit de onderwijsmiddelen is er een investeringsbedrag van 1,6 mln. Beschikbaar binnen het programma sport

Vervangende nieuwbouw De Krakeling in Vredenburg

Programma	Vervanging op bestaande locatie voor een drietal basisscholen (Ommelander, Aletta Jacobs en de Troubadour) Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Delta, Flores
Planning	Realisatie in 2022
Raming	Netto investering: 8,7 mln.
Beschikbare middelen	€ 8,7 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.
Randvoorwaarden	Scholen betalen jaarlijks huur voor het kinderopvangdeel.

Dr. Bosschool	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Bruto investering: 8,4 mln; Netto investering 8,4 mln.
Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,4 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Vervangende nieuwbouw De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2023
Raming	Netto investering: 3,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 3,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Vervangende nieuwbouw voor drietal scholen in Presikhaaf Oost	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een drietal scholen (Willem Drees, John F. Kennedy en IBN- i Sina) Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores en Simon
Planning	Realisatie in 2023
Raming	Netto investering: 8,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 8,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Vervangende nieuwbouw voor tweetal scholen in Eimersingel-Oost	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes) Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2023
Raming	Netto investering: 6,9 mln.

Beschikbare middelen	€ 6,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw voor scholen Alteveer

Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2023
Raming	Netto investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw en renovatie voor basisschool De Sterrenkring

Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Netto investering: 3,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 3,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw en renovatie voor Parcivalschool-Noord in Heijenoord

Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Netto investering: 10,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 10,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw voor scholengemeenschap Guido in Arnhem-Noord

Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem. De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Netto investering: 7 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Nieuwbouw voor basisschool De Binnenstad	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Montessorischool De Binnenstad. De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,4 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Netto investering: 4,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw voor basisscholen Mozaïk en Parcival Arnhem zuid	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïk en Parcival in Arnhem zuid De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,3 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Netto investering: 8,3 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw voor basisschool De Witte Vlinder	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor de Witte vlinder De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 3,7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Netto investering: 3,7 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) gemeente Arnhem 2022-2026

Nr.	Programma Omschrijving	Omschrijving investering	E / M nut	Investeringsbedragen 2022 geactua-liseerd	2023	2024	2025	2026
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Overige Huisvesting en facilitaire zaken	E	1.537	2.045	3.881	535	915
		Overige ICT	E	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
		Regulier onderhoud vastgoed	E	1.568	884	800	1.116	888
S01	**Veiligheid**	Cameratoezicht Steenstraat	M	220				
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen ontwikkeling	M	2.419	2.774	1.254	1.107	1.107
		Wegen groot onderhoud	M	5.317	4.472	3.573	3.573	3.573
		Verkeersregelinstallaties	M	814	870	786	786	786
		Verkeersinfrastructuur	M	625	3.063			
		Verkeerskrediet	M	87	90	90	90	90
		Coehoorn Creatieve Wijk	M				812	
		Wegen beheer	M		90	56	56	56
		Openbare verlichting Overige	M	4.767	4.723	1.225	1.722	1.685
		Kunstwerken	M	1.549	685	730	730	730
		Blauwe Golven	M	10.421				
		Parkeerexploitatie	E	2.252	4.959	764	820	564
		Gele Rijdersplein	M		596			
		Regulier onderhoud vastgoed	E	236	2.053	571		
S03	**Economie**	Brandstore	M	250				
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	600	600	600	600	600
		Huisvesting Primair onderwijs	E	837			4.374	12.362
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	25.748	25.096	29.824		
		Ventilatie bestaande schoolgebouwen	E	5.129				
		Sporthal Middachtensingel (grond)	E	432	6.198			
		Regulier onderhoud vastgoed	E	758	160	128	332	46
S05	**Cultuur**	Culturele activiteiten	E					
		Regulier onderhoud vastgoed	E	650	1.277	181	92	68

Nr.	Programma Omschrijving	Omschrijving investering	E / M nut	Investeringsbedragen 2022 geactua-liseerd	2023	2024	2025	2026
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport	E					
		Overige Buitensport	E	300				
		Padelbanen	E	820				
		Sporthal Middachtensingel	E	1.600				
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.258				
		Regulier onderhoud vastgoed	E	1.579	188	168	289	343
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Klimaatfonds	E	265				
		Luchtagenda	E	192				
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ontwikkelingsplan Malburgen	M		338			
		Nieuwe Kadekwartier	M		331			
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	597				
		Parken & bossen	E	990	56	56	62	62
		Strategische gronden en vergroten groenmassa	E	1.302	1.335	1.335	438	438
		Overige Afval	E	54	365	62	67	67
		Afvalbeheer	E	1.248	2.976	449	449	449
		GRP Initatieffase	E	8.794	9.227	9.817	10.379	10.379
		Regulier onderhoud vastgoed	E	50				
				88.287	**78.474**	**59.374**	**31.454**	**38.234**

') Economisch- / Maatschappelijk nut

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan burgers en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2023.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2022	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	8.847	7.271	7.138	7.088	7.088
STAD	*4.355*	*3.367*	*3.234*	*3.184*	*3.184*
WIJK	*4.491*	*3.904*	*3.904*	*3.904*	*3.904*
Begroting	80.018	84.529	81.607	80.777	80.679
STAD	*58.941*	*62.650*	*60.310*	*59.480*	*59.382*
WIJK	*21.076*	*21.879*	*21.297*	*21.297*	*21.297*
Incidenteel	3.387	960	945	560	370
STAD	*2.043*	*476*	*462*	*511*	*321*
WIJK	*1.344*	*483*	*483*	*49*	*49*
Totaal Subsidies	**92.251**	**92.759**	**89.690**	**88.424**	**88.136**

In bovenstaande tabel is de voor 2023 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2022.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** is aanzienlijk hoger dan in 2022. Verklaring hiervoor ligt in de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is een deel van deze compensatie alleen incidenteel voor 2023 toegekend, waardoor in de meerjarenraming de stijging beperkter is.
Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de subsidieregelingen geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2022) wordt de begroting van het komende jaar (2023) hierop aangepast.
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2022 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2023 is.
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2023 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele** subsidies dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.
Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2023:

- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Duurzame mobiliteit (elektrische scooters en fietsen)
- Duurzame projecten
- Eetbare stad
- Initiatieven klimaatadaptatie
- Nationaal Programma Onderwijs
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijst zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2023 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het begrote bedrag. Met het vaststellen van de begroting c.q. deze lijst wordt per organisatie het maximale bedrag aan begrotingssubsidie voor 2023 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2023 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2022. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.

De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2023 ten opzichte van 2022 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

Centrum voor activerend werk
Het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2023 ligt op hetzelfde niveau als voor 2022. De begroting moet hierop nog worden aangepast. De begrotingswijziging zal bij een verzamelbesluit aan de raad worden voorgelegd.

St. Jonge Alleenstaande moeders
Opr€cht (penvoerder is Stichting Jonge Alleenstaande moeders) is de partner die zich inzet om schulden bij jongeren te voorkomen en zo vroeg mogelijk op te lossen. De financiering van Opr€cht is de afgelopen jaren gekomen vanuit een gift. Vanaf 2023 stopt de gift en neemt de gemeente de financiering over.

St. Omstand
Stichting Omstand is een presentatie-instelling voor hedendaagse beeldende kunst, die kunstenaars de ruimte biedt voor talentontwikkeling. Eerder is aan Omstand incidentele subsidie verstrekt. Vanaf 2023 ontvangt de organisatie een begrotingssubsidie.

St. Rozet
Rozet ontvangt naast de compensatie voor loon- en prijsstijgingen structureel € 230.000,- extra voor gebruikersonderhoud.

St. Sonsbeek & State of Fashion
Voor 2023 en 2024 wordt jaarlijkse € 500.000,- aan extra middelen beschikbaar gesteld om de Sonsbeektentoonstelling nog meer te versterken en bekend te maken bij een grotere groep Arnhemmers. Voor 2024 is daarnaast € 250.000,- beschikbaar om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

St. Streekomroep Midden Gelderland
De Streekomroep Midden Gelderland (RTV Arnhem) is in ontwikkeling en bezig met verdere professionalisering. Voor een goed functionerende omroep zijn structureel extra middelen nodig; daarom wordt er vanaf 2023 jaarlijks € 100.000,- extra beschikbaar gesteld.

Op de open data portaal van de gemeente wordt na afloop van het boekjaar een register gepubliceerd met de verstrekte subsidie per organisatie. De gegevens over 2021 zijn reeds als open data beschikbaar.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2022	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1					
Middelen					
Begroting	80.017.523	84.528.793	81.607.111	80.776.584	80.678.693
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*125.389*	*133.203*	*129.277*	*129.277*	*129.277*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*5.855*	*6.171*	*5.855*	*5.855*	*5.855*
Arnhemse Sport Federatie	*12.319*	*12.705*	*12.319*	*12.319*	*12.319*
Bijzonder in Arnhem	*1.500*	*1.547*	*1.547*	*1.547*	*1.547*
Centrum voor Activerend Werk	*310.000*	*104.771*	*100.466*	*100.466*	*100.466*

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2022	2023	2024	2025	2026
De Helling Exp.Werkplaats	90.999	93.820	93.820	93.820	93.820
De Nieuwe Oost	84.615	89.160	84.615	84.615	84.615
De Onderwijsspecialisten	122.000	125.782	125.782	125.782	125.782
Diverzo, COC Midden-Gelderland	10.810	11.146	11.146	11.146	11.146
Expertise Centrum Samenleving	19.984	20.604	20.604	20.604	20.604
Indigo	13.968	18.214	14.408	14.408	14.408
IVIO-Opleidingen	179.025	179.025	179.025	179.025	179.025
Kluppluz BV	288.642	297.594	297.594	297.594	297.594
Leger des Heils Gelderland	497.169	527.979	512.583	512.583	512.583
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	34.786	34.786	34.786	34.786	34.786
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	368.713	396.040	380.147	380.147	380.147
MEE Gelderse Poort	139.114	143.427	143.427	143.427	143.427
Pactum	1.721.854	1.832.453	1.775.237	1.775.237	1.775.237
Pro Persona Arnhem	152.388	157.113	157.113	157.113	157.113
Reg Opleids.centr Graafschap College	40.905	40.905	40.905	40.905	40.905
REIJE Energiediensten BV	80.000	80.000	0	0	0
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	280.170	303.808	288.856	288.856	288.856
Rijn Ijssel Roc	965.424	965.424	965.424	965.424	965.424
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	10.500	10.826	10.826	10.826	10.826
Scalabor	145.945	125.174	115.080	84.353	86.462
SIMON scholen	73.980	73.980	73.980	73.980	73.980
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	33.044	34.069	34.069	34.069	34.069
Sportbedrijf Arnhem BV	16.648.707	17.555.141	16.737.107	16.737.307	16.737.307
St Jonge Alleenstaande moeders	55.500	246.000	246.000	246.000	246.000
ST Toneelgroep Oostpool	69.347	73.074	69.347	69.347	69.347
St Vrienden van de Ernemse Optog	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
St. Airborne Museum	253.637	261.516	253.514	253.514	253.514
St. Airborne Region	80.000	80.000	80.000	80.000	80.000
St. BBA	103.872	110.352	107.096	107.096	107.096
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	52.366	54.006	52.366	52.366	52.366
St. Bewoners Spijkerkwartier	38.039	38.039	38.039	38.039	38.039
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	166.781	158.779	154.088	154.088	154.088
St. Bridge to Liberation	400.000	400.000	400.000	400.000	300.000
St. Buddy to Buddy Nederland	55.000	56.705	56.705	56.705	56.705
St. CASA	21.191	22.740	21.191	21.191	21.191
St. Citymarketing Arnhem	329.875	340.204	329.875	329.875	329.875
St. Culturele Evenementen Arnhem	36.342	37.480	36.342	36.342	36.342
St. De Innovatiefabriek Arnhem	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
St. De Instap	240.800	248.265	248.265	248.265	248.265
St. De Klup	16.000	16.496	16.496	16.496	16.496
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	418.527	418.527	418.527	418.527	418.527
St. Eusebius	334.747	341.234	341.234	341.234	341.234
St. Fashion Festival Arnhem	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
St. Flores Onderwijs	743.782	743.782	743.782	743.782	743.782
St. Focus Filmtheater	642.528	682.552	642.528	642.528	642.528
St. Gym & Turnen Arnhem	122.595	122.595	122.595	122.595	122.595
St. Halt, team Gelderland	21.093	21.093	21.093	21.093	21.093
St. Het Droombankje	282.500	291.258	291.258	291.258	291.258
St. Het Huis van Puck	218.283	230.008	218.283	218.283	218.283
St. Humanitas	50.850	52.427	52.427	52.427	52.427
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	29.096	31.261	29.998	29.998	29.998

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2022	2023	2024	2025	2026
St. Introdans	119.883	126.322	119.883	119.883	119.883
St. IrisZorg	4.732.941	5.027.947	4.879.666	4.879.666	4.879.666
St. Jacobiberg	228.358	240.648	228.358	228.358	228.358
St. Jeugdland	67.892	69.997	69.997	69.997	69.997
St. KAB Posttheater	203.498	214.428	203.498	203.498	203.498
St. Koningsdag Arnhem	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
St. Kruispunt	235.829	249.746	243.140	243.140	243.140
St. Leergeld Arnhem	80.500	80.500	80.500	80.500	80.500
St. Luxor Live	416.177	439.165	416.177	416.177	416.177
St. Moviera	3.459.806	3.675.366	3.567.060	3.567.060	3.567.060
St. Museum Arnhem	4.342.524	4.515.392	4.342.524	4.342.524	4.342.524
St. Musis en Stadstheater	7.223.993	7.614.359	7.223.993	7.223.993	7.223.993
St. Natuurcentrum Arnhem	1.989.587	2.112.304	2.051.265	2.051.265	2.051.265
St. Omars Gym	22.649	23.359	22.649	22.649	22.649
St. Ome Joop's Tour	21.818	22.495	22.495	22.495	22.495
St. Omstand	0	50.000	50.000	0	0
St. Ondernemersfonds Arnhem	380.000	380.000	380.000	380.000	380.000
St. Ontwerp Platform Arnhem	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
St. Pas	2.188.134	2.188.134	2.188.134	2.188.134	2.188.134
St. Peutercentra Arnhem	154.419	154.419	154.419	154.419	154.419
St. Phion	69.748	73.494	69.748	69.748	69.748
St. Platform Binnenstad Arnhem	52.422	54.064	52.422	52.422	52.422
St. PRAGO	101.162	101.162	101.162	101.162	101.162
St. Present	20.877	21.525	21.525	21.525	21.525
St. Productiehuis Plaatsmaken	192.358	202.820	192.358	192.358	192.358
St. Rijnstad	8.676.350	8.858.468	8.523.426	8.523.426	8.523.426
St. Rijnstate Ziekenhuis	52.957	52.957	52.957	52.957	52.957
St. Rozet	8.880.531	9.565.897	9.106.132	9.106.132	9.106.132
St. Sinterklaasintocht Arnhem	3.133	3.133	3.133	3.133	3.133
St. SLAK	206.337	217.420	206.337	206.337	206.337
St. Sonsbeek & State of Fashion	433.347	956.858	1.183.347	433.347	433.347
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	516.000	531.949	516.000	516.000	516.000
St. Stoelenproject De Duif	234.042	248.463	241.298	241.298	241.298
St. Streekomroep Middel Gelderland	130.803	237.831	230.803	230.803	230.803
St. VanHarte	9.201	9.201	9.201	9.201	9.201
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	2.966.594	3.152.365	3.058.559	3.058.559	3.058.559
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	22.352	22.352	22.352	22.352	22.352
St. Vitale Verbindingen	179.785	190.888	185.358	185.358	185.358
St. Vitesse Betrokken	81.230	81.230	81.230	81.230	81.230
St. Vluchtelingenwerk Nederland	497.883	513.318	513.318	513.318	513.318
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	0	16.430	0	0	0
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	2.163	2.234	2.234	2.234	2.234
St. Welzijn Ouderen Arnhem	2.158.701	2.291.569	2.223.630	2.223.630	2.223.630
St. Zwembad Klarenbeek	330.461	340.809	330.461	330.461	330.461
Stichting HAN Hydromotive	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Stichting Het Huurdershuis	52.351	53.975	53.975	53.975	53.975
Stichting Schakel025	126.537	135.766	126.537	126.537	126.537
Subsidies Alg	184.115	211.463	186.649	186.649	186.649
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	356.356	367.513	356.356	356.356	356.356
Voedselbank Arnhem	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
Vrijwilligersgala On Ganse	30.000	30.930	30.930	30.930	30.930

	Begroting 2022	Begroting 2023	Meerjarenraming 2024	2025	2026
Wijkvereniging De Oostelaar	*15.000*	*15.000*	*15.000*	*15.000*	*15.000*
Wijkvereniging Elderveld	*15.860*	*15.860*	*15.860*	*15.860*	*15.860*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*15.954*	*15.954*	*15.954*	*15.954*	*15.954*
Youth for Christ Nederland	*83.968*	*86.576*	*86.576*	*86.576*	*86.576*
Zorgbelang Inclusief	*35.381*	*36.478*	*36.478*	*36.478*	*36.478*
Totaal Subsidies	**80.017.523**	**84.528.793**	**81.607.111**	**80.776.584**	**80.678.693**

Begrotingssubsidies per programma

De voor 2023 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 84,5 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2022	Begroting 2023	Meerjarenraming 2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*27*	*27*	*27*	*27*
Veiligheid	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*
Economie	*2.026*	*2.057*	*2.026*	*2.026*	*1.926*
Onderwijs	*3.410*	*3.561*	*3.475*	*3.475*	*3.475*
Cultuur	*23.580*	*25.649*	*24.709*	*23.909*	*23.909*
Participatie en armoedebestrijding	*259*	*119*	*115*	*84*	*86*
Zorg	*1.811*	*1.706*	*1.648*	*1.648*	*1.648*
Welzijn en inclusie	*15.256*	*16.188*	*15.729*	*15.729*	*15.729*
Gezondheid en sport	*12.393*	*13.164*	*12.481*	*12.481*	*12.481*
Klimaat, energie en milieu	*80*	*80*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**58.941**	**62.650**	**60.310**	**59.480**	**59.382**

	Begroting 2022	Begroting 2023	Meerjarenraming 2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
CSA	*2.412*	*2.510*	*2.438*	*2.438*	*2.438*
Noordwest	*3.243*	*3.350*	*3.265*	*3.265*	*3.265*
Noordoost	*2.857*	*2.973*	*2.886*	*2.886*	*2.886*
Presikhaaf	*2.717*	*2.814*	*2.743*	*2.743*	*2.743*
Malburgen	*3.455*	*3.562*	*3.488*	*3.488*	*3.488*
Schuytgraaf/Elderveld	*1.961*	*2.040*	*1.984*	*1.984*	*1.984*
De Laar/Elden	*1.519*	*1.580*	*1.539*	*1.539*	*1.539*
RKV	*2.912*	*3.050*	*2.954*	*2.954*	*2.954*
Totaal Subsidies	**21.076**	**21.879**	**21.297**	**21.297**	**21.297**

Ontwikkelingen

Kostenstijgingen bij subsidiepartners

De sterk gestegen loonkosten en prijzen raken ook onze subsidiepartners. De loon- en prijsontwikkeling voor 2022 gaat naar alle waarschijnlijkheid hoger uitvallen dan waar in de begroting 2022 bij de indexatie van

subsidiebudgetten rekening mee is gehouden. Sommige partijen hebben al aangegeven dat ze gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Om ervoor te zorgen dat onze subsidiepartners hun werk zo goed mogelijk kunnen blijven doen ten behoeve van de stad en de inwoners kiezen we ervoor om deze organisaties over 2022 aanvullend te compenseren. De aanvullende compensatie over 2022 wordt toegekend bij de subsidieverstrekkingen in 2023. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen wordt deze compensatie alleen incidenteel in 2023 toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023.
Indien de kosten fors blijven stijgen, zal in overleg met subsidiepartners worden bekeken welke oplossingen mogelijk zijn.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst de goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, hebben we de afgelopen jaren gewerkt aan een nieuwe visie op het sociaal domein en de sociale basis. We zijn nu bezig met het implementeren van deze visies. Daarvoor is het belangrijk om de manier waarop de gemeente werkt met subsidies aan te laten sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. We ontwikkelen daarom een nieuw subsidiehuis voor subsidies in de sociale basis en een nieuwe methodiek om initiatieven te monitoren en te beoordelen. Naar verwachting kan het voorstel hiervoor in het najaar van 2022 aan de raad worden voorgelegd. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het nieuwe subsidiehuis implementeren. De nieuwe werkwijze zal naar alle waarschijnlijkheid in werking treden in het subsidiejaar 2025. Dan zal ook duidelijk worden wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Steekproef verantwoording
Op 17 februari 2022 heeft de gemeenteraad een gewijzigde Algemene subsidieverordening (ASV) vastgesteld. Een van de wijzigingen betreft het verhogen van het subsidiebedrag waarboven een controleverklaring van de accountant verplicht is (van € 50.000 naar € 100.000). Hiermee wordt tegemoet gekomen aan de wens vanuit de uitvoeringspraktijk om de regellast voor de verantwoording door gesubsidieerde partijen te verminderen.
Tijdens de raadsbehandeling is door de portefeuillehouder Financiën de toezegging gedaan dat er jaarlijks steekproeven gehouden worden, om zo het toegenomen risico op onrechtmatigheid te verminderen.
Aan deze toezegging wordt met ingang van 2022 invulling gegeven door jaarlijks willekeurig een dossier te trekken uit de groep die voor de wijziging van de ASV wel een controleverklaring aan moest leveren. De organisatie die uit de steekproef komt dient alsnog een controleverklaring te kunnen overleggen. We vergoeden de kosten van de controleverklaring.

Effecten en maatregelen coronacrisis
Vanaf het begin van de coronacrisis is scherp in het oog gehouden dat er veel subsidiepartners zijn die een maatschappelijke bijdrage leveren en die van belang zijn om doelen op het gebied van zorg, een sterke samenleving en een sterke economie in de stad te realiseren. We zijn coulant omgegaan met subsidieverstrekking om de gevolgen van de coronamaatregelen voor deze organisaties zoveel als mogelijk te verzachten. Subsidiepartners hebben de ruimte gekregen om de ontvangen subsidie anders in te zetten dan waarvoor deze in eerste instantie was aangevraagd, of om ontvangen subsidie door te schuiven naar een volgend jaar. Het is onzeker hoe corona zich gaat ontwikkelen en of de activiteiten van onze subsidiepartners worden beïnvloed door mogelijk nieuwe maatregelen. Ook in 2023 blijven we de gevolgen van corona monitoren en kijken we wat nodig is voor de partijen in de stad.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2022	2023	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 386	€ 406	5,2%
Rioolheffing	€ 184	€ 187	1,6%
Afvalstoffenheffing	€ 294	€ 296	2,0%
Totaal	**€ 864**	**€ 889**	**0,67%**

Algemene dekkingsmiddelen	2023 Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-1.707	2.436	4.143
OZB-woningen	3.985	30.636	26.651
OZB niet-woningen	0	28.706	28.706
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	490.209	490.209
Totaal	**2.283**	**552.368**	**550.085**

Overhead	2023 Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	76.773	4.106	-72.667
Totaal	**76.773**	**4.106**	**-72.667**

Heffing VPB	2023 Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2023 Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.039	0	-1.039
Totaal	**1.039**	**0**	**-1.039**

Deel 3 Financiële begroting

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	25.118	30.614	29.161	29.360	29.146	28.912	29.052
GEB2	Noordwest	28.383	29.295	30.210	31.398	31.036	30.649	30.890
GEB3	Noordoost	21.377	23.949	24.211	25.073	25.018	24.738	25.003
GEB4	Presikhaaf	21.142	23.749	24.582	25.118	24.997	24.680	24.914
GEB5	Malburgen	30.466	36.318	35.433	36.600	36.307	35.783	35.967
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	23.155	23.854	24.592	25.424	25.068	24.789	24.735
GEB7	De Laar/Elden	16.264	17.219	17.507	18.371	18.185	17.977	18.052
GEB8	RKV	23.316	27.403	27.220	28.334	28.055	27.667	27.981
Totaal		189.219	212.402	212.917	219.679	217.813	215.195	216.593

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK	Wijk	189.219	212.402	212.917	219.679	217.813	215.195	216.593
Totaal		189.219	212.402	212.917	219.679	217.813	215.195	216.593
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	96.891	88.886	88.233	100.547	99.985	100.306	101.055
S01	Veiligheid	20.254	19.380	22.848	22.205	21.967	21.797	21.788
S02	Bereikbaarheid	20.751	22.911	22.700	29.718	29.986	29.236	29.893
S03	Economie	6.616	7.032	8.106	9.375	8.026	7.323	6.745
S04	Onderwijs	19.757	19.603	21.534	24.592	25.966	27.659	27.223
S05	Cultuur	34.508	34.680	38.802	38.750	38.053	37.523	39.795
S06	Participatie en armoedebestrijding	184.837	166.425	173.570	164.795	165.899	168.974	169.024
S07	Zorg	59.433	58.550	75.805	64.375	64.437	65.426	65.723
S08	Welzijn en inclusie	23.673	23.794	26.566	27.579	26.105	26.434	25.737
S09	Gezondheid en sport	23.188	22.326	23.440	24.684	23.577	23.695	23.505
S10	Klimaat, energie en milieu	4.528	5.387	10.186	5.663	8.597	3.801	3.797
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	44.030	38.631	47.310	51.668	40.455	37.923	20.661
S12	Wonen en leefomgeving	38.256	41.026	42.159	52.517	48.306	47.015	47.025
Totaal		576.723	548.631	601.261	616.469	601.358	597.113	581.973
Totaal		765.943	761.032	814.497	836.148	819.171	812.307	798.566

		Baten						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	8.492	10.482	10.603	11.495	11.453	11.407	11.365
GEB2	Noordwest	1.941	1.792	1.852	1.815	1.815	1.812	1.812
GEB3	Noordoost	1.618	1.650	1.739	1.704	1.704	1.702	1.702
GEB4	Presikhaaf	2.285	2.051	2.176	2.128	2.128	2.125	2.125
GEB5	Malburgen	3.856	3.977	4.111	4.053	4.053	4.048	4.048
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	2.812	2.571	2.647	2.617	2.617	2.615	2.615
GEB7	De Laar/Elden	1.377	1.280	1.333	1.309	1.309	1.307	1.307
GEB8	RKV	1.257	1.136	1.200	1.173	1.173	1.171	1.171
Totaal		23.639	24.938	25.661	26.295	26.252	26.185	26.143

		Baten						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK	Wijk	23.639	24.938	25.661	26.295	26.252	26.185	26.143
Totaal		23.639	24.938	25.661	26.295	26.252	26.185	26.143
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	511.617	521.831	530.016	559.387	581.044	588.824	545.931
S01	Veiligheid	4.368	2.494	4.656	2.289	2.054	2.054	2.054
S02	Bereikbaarheid	6.339	7.663	7.725	9.529	9.623	9.574	9.526
S03	Economie	1.033	998	1.179	1.222	1.222	1.222	1.222
S04	Onderwijs	2.847	2.490	5.460	2.417	2.417	2.417	2.417
S05	Cultuur	6.485	6.496	7.524	7.524	7.524	7.369	7.369
S06	Participatie en armoedebestrijding	130.643	114.104	119.491	114.470	118.163	120.903	120.903
S07	Zorg	5.831	4.940	17.493	2.898	2.481	2.481	2.481
S08	Welzijn en inclusie	1.437	872	1.987	1.784	1.784	1.784	1.784
S09	Gezondheid en sport	5.296	3.076	3.501	3.398	3.397	3.396	3.336
S10	Klimaat, energie en milieu	1.728	232	4.306	1.032	4.148	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	46.480	33.889	38.795	45.341	36.208	35.050	22.493
S12	Wonen en leefomgeving	40.985	40.965	43.145	42.178	43.330	44.040	44.805
Totaal		765.090	740.049	785.277	793.468	813.394	819.114	764.320
Totaal		788.729	764.987	810.938	819.763	839.646	845.299	790.464

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	16.626	20.132	18.558	17.865	17.693	17.505	17.688
GEB2	Noordwest	26.442	27.503	28.358	29.583	29.221	28.837	29.078
GEB3	Noordoost	19.759	22.299	22.472	23.369	23.313	23.036	23.301
GEB4	Presikhaaf	18.857	21.698	22.407	22.990	22.869	22.555	22.789
GEB5	Malburgen	26.610	32.342	31.322	32.547	32.254	31.735	31.919
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	20.343	21.283	21.945	22.807	22.452	22.174	22.120
GEB7	De Laar/Elden	14.887	15.939	16.174	17.062	16.877	16.670	16.746
GEB8	RKV	22.058	26.267	26.020	27.161	26.882	26.496	26.810
Totaal		165.581	187.464	187.256	193.384	191.561	189.010	190.450

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK	Wijk	165.581	187.464	187.256	193.384	191.561	189.010	190.450
Totaal		165.581	187.464	187.256	193.384	191.561	189.010	190.450
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-414.726	-432.945	-441.783	-458.840	-481.059	-488.518	-444.875
S01	Veiligheid	15.886	16.886	18.193	19.916	19.913	19.743	19.734
S02	Bereikbaarheid	14.412	15.248	14.975	20.189	20.363	19.662	20.367
S03	Economie	5.584	6.034	6.928	8.153	6.804	6.101	5.523
S04	Onderwijs	16.911	17.113	16.075	22.175	23.549	25.242	24.806
S05	Cultuur	28.023	28.185	31.278	31.227	30.529	30.154	32.426
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.194	52.320	54.079	50.326	47.736	48.071	48.122
S07	Zorg	53.603	53.610	58.312	61.477	61.956	62.945	63.242
S08	Welzijn en inclusie	22.236	22.922	24.580	25.796	24.321	24.650	23.953
S09	Gezondheid en sport	17.893	19.251	19.939	21.286	20.180	20.299	20.169
S10	Klimaat, energie en milieu	2.799	5.155	5.880	4.631	4.450	3.801	3.797
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	-2.451	4.742	8.516	6.327	4.247	2.874	-1.832
S12	Wonen en leefomgeving	-2.729	61	-986	10.339	4.976	2.974	2.220
Totaal		-188.367	-191.418	-184.016	-177.000	-212.036	-222.001	-182.348
Totaal		-22.786	-3.954	3.559	16.385	-20.475	-32.991	8.102

		Toevoegingen aan reserve						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	1.514	826	1.149	1.581	832	832	832
GEB2	Noordwest	229	102	124	734	84	84	84
GEB3	Noordoost	209	72	134	594	94	94	94
GEB4	Presikhaaf	392	95	107	767	67	67	67
GEB5	Malburgen	422	197	207	1.317	167	167	167
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	658	292	256	566	216	216	216
GEB7	De Laar/Elden	142	61	119	429	79	79	79
GEB8	RKV	328	64	121	631	81	81	81
Totaal		3.893	1.708	2.217	6.620	1.620	1.621	1.621

		Toevoegingen aan reserve						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK	Wijk	3.893	1.708	2.217	6.620	1.620	1.621	1.621
Totaal		3.893	1.708	2.217	6.620	1.620	1.621	1.621
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	42.181	19.864	28.536	3.904	10.558	29.905	284
S01	Veiligheid	151	71	73	73	73	73	73
S02	Bereikbaarheid	7.423	6.837	7.316	13.742	10.018	10.025	9.756
S03	Economie	1.407	170	170	50	50	50	50
S04	Onderwijs	8.698	8.960	9.583	8.545	7.429	7.265	7.404
S05	Cultuur	4.765	1.377	1.821	3.204	3.238	3.294	1.194
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.288	554	554	554	0	0	0
S07	Zorg	6.280	12.530	12.530	1.082	1.000	1.000	0
S08	Welzijn en inclusie	4.211	0	0	1.100	500	500	500
S09	Gezondheid en sport	548	470	433	418	418	418	418
S10	Klimaat, energie en milieu	635	0	0	10.000	5.000	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	8.753	176	-109	10.000	488	1.467	6.172
S12	Wonen en leefomgeving	1.856	4.039	4.071	16.097	3.597	1.194	589
Totaal		91.194	55.047	64.978	68.768	42.369	55.190	26.439
Totaal		95.087	56.755	67.195	75.388	43.990	56.811	28.060

		Onttrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	602	187	988	192	182	14	28
GEB2	Noordwest	513	50	519	38	45	34	65
GEB3	Noordoost	633	31	495	49	66	57	95
GEB4	Presikhaaf	196	10	589	53	42	44	88
GEB5	Malburgen	352	123	995	175	96	243	149
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	707	180	882	237	174	218	50
GEB7	De Laar/Elden	315	65	327	71	35	76	26
GEB8	RKV	470	22	577	101	56	48	37
Totaal		3.790	667	5.370	917	696	732	537

		Onttrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK	Wijk	3.790	667	5.370	917	696	732	537
Totaal		3.790	667	5.370	917	696	732	537
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	27.972	23.028	31.933	56.594	594	239	13.498
S01	Veiligheid	706	343	1.086	397	401	400	397
S02	Bereikbaarheid	7.711	8.106	8.244	14.848	10.325	10.247	10.364
S03	Economie	208	700	700	0	200	0	0
S04	Onderwijs	7.570	7.766	7.792	7.913	8.371	9.467	9.827
S05	Cultuur	1.871	1.018	5.015	832	836	941	913
S06	Participatie en armoedebestrijding	10.118	1.516	5.947	0	0	0	0
S07	Zorg	2.627	354	893	81	498	0	0
S08	Welzijn en inclusie	827	200	2.272	200	0	0	0
S09	Gezondheid en sport	457	343	983	553	387	516	504
S10	Klimaat, energie en milieu	543	3.114	3.232	40	15	14	14
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.878	90	3.595	5.807	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	2.026	5.554	7.013	3.591	1.191	1.263	108
Totaal		68.512	52.134	78.705	90.855	22.818	23.088	35.625
Totaal		72.301	52.801	82.009	91.772	23.514	23.820	36.162

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
GEB1	CSA	17.537	20.770	18.723	19.254	18.342	18.324	18.493
GEB2	Noordwest	26.158	27.555	28.328	30.279	29.259	28.888	29.096
GEB3	Noordoost	19.334	22.340	22.391	23.914	23.342	23.073	23.300
GEB4	Presikhaaf	19.052	21.783	22.317	23.704	22.895	22.579	22.768
GEB5	Malburgen	26.679	32.415	31.178	33.688	32.324	31.659	31.936
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	20.294	21.396	21.515	23.136	22.494	22.173	22.287
GEB7	De Laar/Elden	14.713	15.935	16.163	17.420	16.921	16.673	16.799
GEB8	RKV	21.916	26.309	25.873	27.691	26.907	26.530	26.855
Totaal		165.685	188.504	186.488	199.087	192.485	189.899	191.534

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
		2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK	Wijk	165.685	188.504	186.488	199.087	192.485	189.899	191.534
Totaal		165.685	188.504	186.488	199.087	192.485	189.899	191.534
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-400.518	-436.110	-445.180	-511.530	-471.096	-458.852	-458.089
S01	Veiligheid	15.332	16.613	17.180	19.592	19.585	19.416	19.410
S02	Bereikbaarheid	14.124	13.979	14.047	19.083	20.056	19.440	19.759
S03	Economie	6.783	5.504	6.398	8.203	6.654	6.151	5.573
S04	Onderwijs	18.039	18.307	17.866	22.807	22.607	23.040	22.383
S05	Cultuur	30.917	28.543	28.084	33.599	32.932	32.507	32.707
S06	Participatie en armoedebestrijding	48.364	51.358	48.686	50.880	47.736	48.071	48.122
S07	Zorg	57.256	65.786	69.949	62.478	62.458	63.945	63.242
S08	Welzijn en inclusie	25.620	22.722	22.308	26.696	24.821	25.150	24.453
S09	Gezondheid en sport	17.983	19.377	19.389	21.151	20.211	20.200	20.083
S10	Klimaat, energie en milieu	2.891	2.041	2.648	14.591	9.435	3.787	3.783
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	425	4.829	4.812	10.520	4.735	4.340	4.340
S12	Wonen en leefomgeving	-2.899	-1.454	-3.929	22.844	7.382	2.905	2.701
Totaal		-165.684	-188.504	-197.743	-199.087	-192.485	-189.899	-191.534
Totaal		0	0	-11.255	0	0	0	0

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-16.385	20.475	32.991	-8.102
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-19.803	-13.201	-6.871	-5.179
Saldo na bestemming	**-36.188**	**7.274**	**26.121**	**-13.281**
Waarvan incidenteel	-63.852	-35.151	-21.269	-14.112
Structureel begrotingssaldo	**27.664**	**42.425**	**47.390**	**831**

Het saldo van de incidentele baten en lasten is als volgt opgebouwd.

Saldo incidentele baten en lasten	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000				
Incidentele ontwikkelingen hoofdstuk 2	-29.170	-29.368	-16.377	-13.212
Reservemutaties (excl. hoofdstuk 2)	-24.134	-4.701	-2.871	-4.679
Saldo overige incidentele baten en lasten	-10.548	-1.082	-2.021	3.779
Totaal	**-63.852**	**-35.151**	**-21.269**	**-14.112**

In de tabellen in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is in de tabellen met de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven wanneer dit een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" wanneer dit een incidentele ontwikkeling betreft. Alle ontwikkelingen tellen op tot de eerste regel in de bovenstaande tabel. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht.

Reservemutaties hebben volgens de definitie in het BBV een incidentele aard. Deze tellen daarom mee in het incidentele saldo. Een aantal ontwikkelingen uit hoofdstuk 2 leidt tot een mutatie in de reserves. Deze zijn daarom uitgezonderd in de regel reservemutaties in de bovenstaande tabel. De reservemutaties die dit betreft zijn in de onderstaande tabel opgenomen. Bij de verloopstaat reserves en voorzieningen is een overzicht van de doelen van alle bestemmingsreserves opgenomen, posten worden toegelicht.

Het saldo van de overige incidentele baten en lasten is opgebouwd uit verschillende aflopende posten in deze begroting. Hieronder worden alle de posten groter dan € 250.000 toegelicht.

Overige incidentele baten groter dan € 250.000

- Een specifieke uitkering voor de Arnhemse aanpak van energiearmoede van € 0,9 miljoen in 2023 zoals opgenomen in Verzamelbesluit 2-2022.
- Verkopen en bijdragen voor bouwgronden in de exploitatie zoals opgenomen in het programma Ruimtelijke ontwikkeling van € 36,5 miljoen in 2023, € 24,0 miljoen in 2024, € 28,8 miljoen in 2025 en € 16,3 miljoen in 2026.
- Niet-grondexploitatieprojecten waarvan € 1,2 miljoen in 2023 en 5,2 miljoen in 2024 in het kader van onderwijshuisvesting, € 0,6 miljoen in 2023 en 0,7 miljoen in 2024 voor niet-grondexploitatieprojecten in Malburgen, € 0,6 miljoen in 2023 en € 0,2 miljoen in 2024 in het kader van het nieuwe kade kwartier, en € 0,2 miljoen voor overige projecten. Deze inkomsten zijn opgenomen in het programma Ruimtelijke ontwikkeling

Overige incidentele lasten groter dan € 250.000

- In 2023 1,4 miljoen incidentele lasten voor het beheer van wegen, waarvan € 0,5 miljoen voor de ontwikkeling van het Gele Rijdersplein en € 0,7 miljoen in het kader van Buitengewoon Beter.
- € 0,4 miljoen in 2023 voor ondernemersdienstverlening.
- € 0,6 miljoen voor incidenteel groot onderhoud groen in 2023.
- € 0,3 miljoen voor incidenteel groot onderhoud aan speeltoestellen in 2023.
- € 0,3 miljoen sloopkosten Kermisland in 2023 zoals opgenomen in de Begroting 2021.
- € 1,4 miljoen voor incidenteel groot onderhoud voor waterbodembeheer. in 2023
- € 0,7 miljoen in 2023 voor de doorontwikkeling van Werk & Inkomen.
- € 0,4 miljoen in 2023 voor incidenteel onderhoud aan de riolering.
- € 1,2 miljoen in 2023 voor de Arnhemse aanpak van de energiearmoede waarvan € 0,9 miljoen zoals opgenomen in Verzamelbesluit 2-2022.
- € 0,5 miljoen in 2023 voor de kosten van personeel/organisatie en inzet communicatie voor de Arnhem Oost aanpak zoals opgenomen in de Perspectiefnota 2022.
- Kosten voor bouwgronden in de exploitatie zoals opgenomen in het programma Ruimtelijke ontwikkeling van € 35,0 miljoen in 2023, € 22,0 miljoen in 2024, € 27,2 miljoen in 2025 en € 10,3 miljoen in 2026.
- Niet-grondexploitatieprojecten waarvan € 0,3 miljoen in 2024 in het kader van onderwijshuisvesting, € 1,7 miljoen in 2023 en 5,4 miljoen in 2024 voor niet-grondexploitatieprojecten in Malburgen, € 0,9 miljoen in 2023 en 2024, € 0,6 in 2025 en € 0,5 in 2026 in het kader van het nieuwe kade kwartier, en € 0,2 miljoen voor overige projecten. Deze inkomsten zijn opgenomen in het programma Ruimtelijke ontwikkeling.

Geprognosticeerde balans 2023-2026

Activa	2023	2024	2025	2026
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.898**	**9.586**	**9.274**	**8.962**
Materiële vaste activa	**825.354**	**845.318**	**835.748**	**832.087**
Investeringen met een economisch nut	736.953	756.917	747.347	743.686
Investeringen met een maatschappelijk nut	73.370	73.370	73.370	73.370
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.031	15.031	15.031	15.031
Financiële vaste activa	**52.591**	**46.924**	**43.571**	**40.616**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	33.299	27.782	24.579	21.774
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	14.550	14.400	14.250	14.100
Totaal Vaste Activa	**887.843**	**901.828**	**888.593**	**881.664**
Vlottende Activa				
Voorraden	**10.008**	**5.418**	**-14.974**	**-12.560**
Uitzettingen < 1 jaar	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**85.000**	**85.000**	**85.000**	**85.000**
Totaal Vlottende Activa	**170.508**	**165.918**	**145.526**	**147.940**
Totaal Activa	**1.058.351**	**1.067.746**	**1.034.119**	**1.029.604**

Passiva	2023	2024	2025	2026
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**193.352**	**213.827**	**246.818**	**238.716**
Voorzieningen	**10.000**	**10.000**	**10.000**	**10.000**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**596.109**	**597.203**	**580.782**	**571.965**
Totaal Vaste Passiva	**799.461**	**821.030**	**837.600**	**820.681**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**183.891**	**171.716**	**121.519**	**133.923**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**258.891**	**246.716**	**196.519**	**208.923**
Totaal Passiva	**1.058.351**	**1.067.746**	**1.034.119**	**1.029.604**

In deze balansen houden we rekening met de in de Begroting meegenomen mutaties in de investeringen, reserves en voorzieningen, grondexploitatie en als resultante daarvan de vaste schuld van de gemeente. Mutaties in de vlottende activa en passiva begroten we niet, deze posten blijven in de geprognosticeerde balansen constant.
De reden hiervoor is dat deze balansposten vooral voortvloeien uit het ritme van doen van betalingen en ontvangen van geldmiddelen. Hierop wordt in de Begroting niet expliciet gestuurd.

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2022			Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			
	JV 2021			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2022	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2022 / 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	79.591	15.836	22.731	72.696	0	36.188	36.508	7.274	0	43.782	26.121	0	69.903	0	13.281	56.622
Bestemmingsreserves (BR's)	144.963	51.359	59.278	137.043	75.388	55.587	156.843	36.716	23.514	170.045	30.690	23.820	176.915	28.060	22.881	182.094
Totaal Reserves	**224.554**	**67.195**	**82.009**	**209.739**	**75.388**	**91.774**	**193.352**	**43.990**	**23.514**	**213.827**	**56.811**	**23.820**	**246.818**	**28.060**	**36.162**	**238.716**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2022			Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			
	JV 2021			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2022 /	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /
	01-01-2022	voeging	trekking	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost				0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	1.551	1.316	1.597	1.270	1.174	197	2.247	0	0	2.248	0	0	2.248	0	0	2.248
Bereikbaarheid	4.729	7.463	7.195	4.997	9.976	13.113	1.860	10.165	9.542	2.484	10.173	9.578	3.079	9.904	9.552	3.431
Beschermd en Weerbaar	3.362	0	0	3.362	0	0	3.362	0	0	3.362	0	0	3.362	0	0	3.362
Buitengewoon Beter	1.655	0	400	1.255	0	1.150	105	0	105							
Burgergeraden	0	0	0	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal Domein	286	240	175	351	0	175	176	0	175	1	0	0	1	0	0	1
Burgerparticipatie	202	38	240	0												
Cultureel Vastgoed	7.685	731	261	8.155	2.412	257	10.309	2.446	252	12.503	2.502	248	14.757	402	248	14.911
Duurzaam Arnhem	8.973	0	3.300	5.673	10.000	50	15.623	5.000	0	20.623	0	0	20.623	0	0	20.623
Duurzaamheidsleningen	405	0	16	389	0	15	374	0	15	359	0	14	345	0	14	331
Energiearmoedefonds				0	5.000	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Evenementen	744	170	400	514	50	0	564	50	200	414	50	0	464	50	0	514
Fractie-ondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Groenfonds	657	28	386	299	0	299	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grondexploitatie	17.671	0	0	17.671	0	5.600	12.071	488	0	12.559	1.467	0	14.026	6.172	0	20.197
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	5.524	504	1.599	4.429	508	3.230	1.707	509	1.182	1.033	605	1.242	397	0	75	322
ICT	15	0	14	1												
Inburgering, Integratie en asiel	2.193	0	219	1.973	0	0	1.973	0	0	1.973	0	0	1.973	0	0	1.973
Jeugdfonds	0	6.591	0	6.591	1.000	350	7.241	1.000	350	7.891	1.000	350	8.541	0	350	8.191
Kapitaallasten	9.195	3.450	7.857	4.788	7.413	232	11.969	3.500	274	15.195	4.000	274	18.921	500	274	19.147
Klimaat en energie	1.844	0	99	1.745	0	25	1.721	0	0	1.721	0	0	1.721	0	0	1.721

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2022			Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			
	JV 2021			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2022 /	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /
	01-01-2022	voeging	trekking	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027
Klimaatadaptatiefonds				0	12.500	0	12.500	0	0	12.500	0	0	12.500	0	0	12.500
Omgevingslawaai	406	0	62	343	0	207	136	0	0	136	0	0	136	0	0	136
Onderwijs	25.379	9.393	7.674	27.098	8.354	7.814	27.639	7.239	8.237	26.641	7.075	9.295	24.421	7.214	9.583	22.052
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaam)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risicobeheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	618	0	0	618	0	0	618	0	0	618	0	0	618	0	0	618
Solvabiliteit	7.532	11.972	0	19.504	0	19.504	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stadsontwikkelingsfonds				0	10.000	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000	0	0	10.000
Startersleningen	1.575	0	31	1.544	0	0	1.544	0	13	1.531	0	13	1.518	0	13	1.505
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-Overloop	18.354	205	18.032	527	0	527	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie Zorg	648	328	229	747	82	200	629	0	0	629	0	0	629	0	0	629
Vastgoed	3.011	3.275	4.737	1.549	3.275	2.518	2.306	3.275	2.628	2.953	3.275	2.762	3.466	3.275	2.729	4.012
Volkshuisvesting	553	43	517	79	543	43	579	543	43	1.079	543	43	1.579	543	43	2.079
Voorstudies	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Werk-Investeringsfonds	1.099	0	912	187	0	0	187	0	0	187	0	0	187	0	0	187
Wijkfondsen	344	0	0	344	0	0	344	0	0	344	0	0	344	0	0	344
WMO en Jeugdzorg	6.415	5.611	325	11.702	0	81	11.621	0	498	11.123	0	0	11.123	0	0	11.123
Zuidelijke Binnenstad	6.405	0	3.000	3.405	0	0	3.405	0	0	3.405	0	0	3.405	0	0	3.405
Totaal	**144.963**	**51.359**	**59.278**	**137.043**	**75.388**	**55.587**	**156.843**	**36.716**	**23.514**	**170.045**	**30.690**	**23.820**	**176.915**	**28.060**	**22.881**	**182.094**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer (S00)**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter de rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken, zonder zich eerst over de 'Wie-betaalt- waarvan" vraag te hoeven buigen.
Naam	**BR Raad (S00)**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.
Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop (S00)**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).
Naam	**BR Burgerberaden (S00)**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.
Naam	**BR ICT (S00)**
Doel	Deze Br dient om de ICT-omgeving up-to-date en stabiel te houden. Er worden twee centrale ambities onderkend: 1. Betrouwbare IT (basis op orde) Snel, Safe & Simpel IT voorziening. Door werken onder Architectuur wordt gewerkt aan een belangrijke voorwaarde voor vereenvoudiging en vergroting van de flexibiliteit van de IT, een volwassen IT-organisatie en veilige informatievoorziening door voortvarende maatregelen te nemen. Om deze ambitie te realiseren is gebleken dat een investeringsimpuls nodig is op de deels verouderde hardware. Eemn deel van de reserve zal dan gebruikt worden om toekomstige kapitaallasten van deze investering te dekken. (afloop 2019). 2. Klant centraal (inwoner, ondernemer en medewerker) Versterking samenwerking, ruimte op innovatie en oriëntatie op klant. Er is een strategie ontwikkeld langs deze ambitie met een focus op een beperkt aantal projecten. Deze worden verdeeld in 4 prioriteitsgroepen. Voor ieder project wordt een business gemaakt. De belangrijkste projecten zijn: • Zaakgericht werken, • Ondersteuning van samenwerking, • Informatieveiligheid, • Informatievoorziening van regionale samenwerking (regionale belastingsamenwerking, ICT-diensten, digitale dienstverlening aan inwoners/ ondernemers).
Naam	**BR Kapitaallasten (S00)**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Bedrijfsvoering (S00)**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie. De verzelfstandigingen van MSSA, het Natuurcentrum, het Sportbedrijf, het Parkeerbedrijf, het budgetadviescentrum, de intergemeentelijke uitvoeringsorganisatie en de sociale wijkteams leiden er toe dat er binnen de organisatie een afbouw van overhead moet plaatsvinden. Het is onvermijdelijk dat er hierbij frictiekosten zullen ontstaan. Voorgesteld wordt om specifiek voor deze kosten in 2016 een bestemmingsreserve in te stellen, waaruit de toekomstige kosten vervolgens gedekt kunnen worden.

Naam	**BR Solvabiliteit (S00)**
Doel	Een belangrijke doelstelling is naast een robuuste begroting en buffers voor risico's ook het streven naar een robuustere financiële positie. Hiervoor wordt structureel gespaard in de bestemmingsreserve Solvabiliteit. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning (S00)**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Buitengewoon Beter (S02)**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Bereikbaarheidsfonds (S02)**
Doel	Deze bestemmingsreserve is ingesteld ten behoeve van het verhogen van de bereikbaarheid van de binnenstad, het ontwikkelen van parkeervoorzieningen en het onderhoud van de hoofdwegen die betrekking hebben op de bereikbaarheid van het stadscentrum (Besluit MJPB 2009-2012).

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte (S02)**
Doel	Op 28 oktober 2013 heeft de Raad besloten een egalisatiereserve in te stellen voor het flexibeler inzetten van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Door minder gebonden te zijn aan vaste en gelabelde budgetten kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad. De flexibiliteit wordt verkregen door de schotten tussen onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water) en jaren weg te halen. Daarnaast is ultimo 2013 de BR Fietspaden voormalig recreatieschap Veluwe (€ 183.000) binnen deze bestemmingsreserve geïntegreerd. De gemeente Arnhem heeft namelijk van de Recreatiegemeenschap Veluwe 8,9 km fietspad overgenomen (raadsbesluit 27-9-2010). De reserve diende voor het op niveau brengen en gedurende een aantal jaren houden van de betreffende fietspaden.

Naam	**BR Evenementen (S03)**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds (S03)**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs (S04)**
Doel	In het Raadsbesluit van 30 september 2013 heeft de raad ingestemd met het doteren van de onder uitputting kapitaallasten onderwijs en overige onderwijshuisvestingsbudgetten aan de bestemmingsreserve speciaal onderwijs. Deze dotaties zijn daar de uitvoering van. Huur en pacht speciaal onderwijs betreft de huurbudgetten die voorheen voor (V)SO de Radar (tegenwoordig Briant college) gereserveerd waren. De bestemmingsreserve zal ingezet worden ter dekking van de kapitaallasten voor de nieuwbouwprojecten basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs.Per 1 januari 2015 is de bestemmingsreserve "Kapitaallasten onderwijs" samengevoegd met de bestemmingsreserve "Onderwijs", tot één Bestemmingsreserve "Onderwijs". Dit geeft flexibiliteit. Vrijvallende onderwijsmiddelen kunnen dan bijvoorbeeld in deze reserve worden geboekt en het wordt mogelijk om gelden voor het speciaal onderwijs die in de betreffende jaarschijf nog niet nodig zijn voor bovengenoemde projecten, eventueel in te zetten voor bijvoorbeeld het primair onderwijs. Onderwijsprojecten kunnen hierdoor de komende jaren worden gerealiseerd zonder dat het extra geld kost. Verder moet rekening worden gehouden dat met ingang van 2017 kapitaallasten structureel worden overgedragen aan de schoolbesturen, onder voorbehoud van hun medewerking. Deze overdracht zal dan gefinancierd worden vanuit deze nieuwe bestemmingsreserve.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed (S05)**
Doel	Onder de BR Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) worden 4 projecten verstaan: een filmtheater in de Zuidelijke binnenstad: Focus Filmhuis Arnhem (1), uitbreiding van het museum aan de Utrechtseweg: Museum Arnhem (2), onderhoud schouwburg Arnhem (3) en verbouw en uitbreiding Musis Sacrum (4). Het doel van deze bestemmingsreserve is om deze gebouwen gedurende een periode van 40 jaar te beheren en exploiteren. Om dit te kunnen realiseren worden eenmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding kapitaallasten gedoteerd aan de reserve. De voeding van de reserve wordt ingezet ter dekking van de exploitatietekorten van de projecten die onderdeel uitmaken van Cultureel Vastgoed.

Naam	**BR Participatie (S06)**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse risico's op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de WWB en het bereiken van de doelstellingen. De risico's die afgedekt worden door de reserve zijn: A. In 2015 wordt nieuwe wetgeving ingevoerd, waarbij de doelgroep die door de gemeente gereintegreerd moet worden, wordt uitgebreid (Wajong en WSW). Met de invoering van de nieuwe wet zijn in de jaren 2014 en 2015 waarschijnlijk invoeringskosten gemoeid, die niet uit het Participatiebudget kunnen worden gedekt. B. De door het Rijk verstrekte budgetten voor reintegratie zijn de afgelopen jaren sterk teruggelopen. Tegelijkertijd blijft verhoogde inzet op participatie en re-integratie nodig om de doelstellingen te realiseren. Dit belang wordt versterkt door de recessie. C. niet nominatief te verantwoorden kosten m.b.t. re-integratie: Bij besteding van het Participatiebudget is een groot knelpunt dat niet direct tot personen te herleiden kosten hieruit niet mogen worden betaald. Deze kosten komen ten laste van de reserve. D. risicobeheersing: Voor de declaratie van het Participatiebudget geldt een foutmarge van 0%. Niet te declareren kosten van reintegratie komen ten laste van de gemeente. Dekking is mogelijk binnen deze reserve. De omvang van het mogelijke risico is moeilijk in te schatten.

Naam	**BR Werk-Investeringsfonds (S06)**
Doel	Afspraak 1.1 coalitieakkoord 2018-2022: Om een goede match te maken zorgt de gemeente voor goede contacten met werkgevers en gaat de gemeente mensen met een bijstandsuitkering intensiever begeleiden. Maatwerk is daarbij het uitgangspunt. De gemeente wil de landelijke trend qua uitstroom gaan volgen en daarnaast wil de gemeente gedurende een periode van 4 jaar (2019-2022) nog 500 Arnhemmers extra aan het werk helpen. Gemeente Arnhem richt een Werk-Investeringsfonds in van € 2,5 miljoen om deze mensen naar werk toe te begeleiden. de resultaten van deze investering worden jaarlijks geëvalueerd.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein (S07)**
Doel	De Raad heeft conform de uitwerking van het coalitieakkoord (afspraak Z2) op 3 november 2014 ingestemd met de vorming van een Sociaal Noodfonds. Met het raadsbesluit van 15 december 2014 heeft de raad ingestemd met de nadere uitwerking van de afspraken inzake de toegang tot het Noodfonds. Het Noodfonds is opgesplitst in twee aparte reserves: één voor de realisatie van het zorgniveau (BR Noodfonfds) en één voor de burgerinitiatieven (BR Burgerinitiatieven sociaal domein). DeBR Burgerinitiatieven sociaal domein is bedoeld voor het stimuleren en organiseren van activiteiten door inwoners/en of organisaties die zich richten op het versterken van de zelfredzaamheid van de inwoners van Arnhem.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg (S07)**
Doel	De zorgmaatregelen zoals voorgesteld in de Perspectiefnota 20-23 kennen een inherent risico eventuele nadelen op de voorgestelde zorgmaatregelen kunnen verrekend worden met deze reserve.

Naam	**BR Jeugdfonds (S07)**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten (S07)**
Doel	Ingesteld door coalitiepartijen bij de MJPB 2020-2023 om extra middelen voor de zorg beschikbaar te maken.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar (S08)**
Doel	De bestemmingsreserve betreft regionale middelen (regio Arnhem en Achterhoek) voor de voorbereiding en uitvoering van de wet code huiselijk geweld en kindermishandeling in het kader van het Rijksprogramma Beschermd en Weerbaar (wettelijke taak) en voor de voorgenomen activiteiten op het gebied van voorkoming en bestrijding van geweld in de privésfeer, ook in het kader van het Rijksprogramma Beschermd en Weerbaar. In de Regiovisie Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, die in de tweede helft van 2014 door de 19 gemeenteraden is vastgesteld, is afgesproken dat Arnhem de besteding van de regiomiddelen op hoofdlijnen aan de regiogemeenten voorlegt. Tussen 2015 en 2018 wordt gefaseerd een nieuw landelijk verdeelmodel voor de Decentralisatie-Uitkering (DU) Vrouwenopvang ingevoerd. Dit houdt voor de regio Arnhem/Achterhoek een afname in van de DU. Arnhem is als centrumgemeente ontvanger van de DU. Arnhem wil de bestemmingsreserve reserveren voor het afdekken van de risico's die de taakstelling in verband met de afname van de DU met zich meebrengt.

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel (S08)**
Doel	Vooruitlopend op de nieuwe wet Inburgering die in 2021 wordt voorzien, is de reserve ingesteld om het restant c.q. het niet-bestede deel van diverse nieuwe en bestaande geldmiddelen en budgetten die samenhangen met de opvang en integratie van asielzoekers en statushouders, te verzamelen en daarmee beschikbaar te hebben en te houden ten behoeve de integratie en inburgering van de huidige doelgroep. De reserve is bedoeld beschikbaar te blijven tot één jaar na de invoering van de nieuwe wet Inburgering.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling (S11)**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.

Naam	**BR Stadsontwikkelingsfonds (S11)**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.

Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad (S11)**
Doel	Deze reserve dient ter dekking van de boekwaarde van het projecten in de zuidelijke binnenstad vanaf 2017 totdat de projecten gereed zijn.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal (S11)**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Strategische Posities (S11)**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.

Naam	**BR Grondexploitatie (S11)**
Doel	De reserve grondexploitatie is de beschikbare weerstandscapaciteit van het grondbedrijf. Deze bestemmingsreserve is conform raadsbesluit 30 juni 2014 niet opgeheven, maar zal blijven bestaan om toekomstige schommelingen in de grondexploitatie op te vangen (voor zover er weer sprake is van een positief saldo).

Naam	**BR Omgevingslawaai (S11)**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.

Naam	**BR Voorstudies (S11)**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen (S11)**
Doel	De duurzaamheidslening wordt verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwekking bij particuliere woningen. Uit de bestemmingsreserve worden de jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de duurzaamheidsleningen gedekt.

Naam	**BR Klimaat en Energie (S11)**
Doel	De bestemmingsreserve dient ter dekking van het bereiken van de doelen van New energy made in Arnhem 2015-2020 en het dekken van fluctuaties in het uitgavenpatroon die voortvloeien uit de veranderopgave Klimaat en Energie.

Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam) (S11)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem (S11)**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaat adaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund.

Naam	**BR Groenfonds (S12)**
Doel	Deze reserve is bij raadsbesluit op 28 juni 2004 ingesteld. De reserve wordt ingezet om investeringen mogelijk te maken in gebieden, die dringend aan een impuls toe zijn, maar waarvoor geen middelen beschikbaar zijn. Tevens geldt voor particulieren met een perceel > 1500 M2 een herplantingsplicht voor bomen, die gekapt worden. Wanneer herplanting niet mogelijk of wenselijk is, dient de waarde van de bomen gestort te worden in het Groenfonds. In het groenplan zijn een groot aantal projecten benoemd, die voor uitvoering in aanmerking komen. Wanneer er subsidies beschikbaar komen moeten er ook eigen middelen beschikbaar zijn (cofinanciering).

Naam	**BR Arnhem Oost (S12)**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.

Naam	**BR Startersleningen (S12)**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.

Naam	**BR Volkshuisvesting (S12)**
Doel	Deze reserve is het uitvoeringsinstrument van de Nota Wonen. Overeenkomstig besluit van de raad d.d. 30 juni 2014, wordt deze reserve deels ingezet om een redelijke compensatie te bieden voor de gedupeerden van de WOS-fraude. De reserve wordt jaarlijks gevoed met het renteresultaat dat wordt behaald op de uit te zetten Startersleningen.

Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds (S12)**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

Naam	**BR Burgerparticipatie (W1;W2;W3;W4;W5;W6;W7;W8)**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Energiearmoedefonds (W1;W2;W3;W4;W5;W6;W7;W8)**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen (W1;W2;W3;W4;W5;W6;W7;W8)**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Vastgoed (xR8)**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van onvoorziene uitgaven bij onderhoud vastgoed. Bijvoorbeeld bij calamiteiten. Voeding van de bestemmingsreserve kan de komende jaren door toevoeging uit verkoopopbrengsten en eventuele positieve resultaten op het onderhoudsbudget als gevolg van gunstige aanbestedingen. De reserve is ingesteld bij Rb. 19 december 2011 en mag een maximum van € 900.000 gaan bedragen.

EMU-saldo 2023

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2022 tot en met 2024, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2022 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2022, aangevuld met raming resterende periode	2023 x € 1000,- Volgens begroting 2023	2024 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2024
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-3.559	-16.385	20.475
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	57.235	39.512	19.652
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-60.794**	**-55.897**	**823**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

In afwijking van eerdere aankondigingen is de voor de jaren 2019 tot en met 2022 vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) niet verlaagd en bedraagt deze ook in 2023 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 993,8 miljard betekent dat een bedrag van € 3,975 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,683 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire 2022, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,975 miljard.

Naar verwachting zal het EMU-tekort van de gemeente in 2022 en 2023 het toegestane maximum fors overschrijden. De overschrijdingen in 2022 wordt voornamelijk verklaard door grote investeringen in de huisvesting van Speciaal Onderwijs en de restauratie van de Blauwe Golven.
In 2023 wordt de overschrijding vooral verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves) en wederom investeringen in de huisvesting van Speciaal Onderwijs.
Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien. In termen van het EMU-saldo worden de ook voor dat jaar geplande investeringen in huisvesting van Speciaal Onderwijs gecompenseerd door het voorziene begrotingsoverschot (dat gereserveerd zal worden).

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	19.672	18.966	19.346	20.384	20.717	19.496	19.474
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	75	527	0	0	0
Arbeidsparticipatie	21.646	17.446	26.381	20.615	18.564	18.567	21.022
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	299	739	651	1.078	579	579	579
Begeleide participatie	36.225	36.982	40.623	34.795	35.454	35.740	34.000
Begraafplaatsen en crematoria	54	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.552	2.005	1.772	2.301	2.343	2.096	1.765
Belastingen overig	0	5	5	5	5	5	5
Bestuur	8.121	7.593	5.789	6.875	6.908	6.919	6.836
Burgerzaken	6.995	6.551	7.346	6.473	6.345	6.315	6.307
Crisisbeheersing en brandweer	12.937	13.664	13.608	14.008	14.006	13.999	13.990
Cultureel erfgoed	1.630	1.254	2.303	1.612	1.677	1.664	1.607
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.895	19.698	22.220	21.981	21.821	21.404	23.733
Economische havens en waterwegen	920	1.076	1.017	1.013	1.010	1.007	979
Economische ontwikkeling	3.759	3.498	4.466	4.770	4.516	4.015	3.688
Economische promotie (Arnhem promo)	2.561	2.794	2.990	3.527	2.931	2.729	2.478
Geëscaleerde zorg jeugd	5.294	5.790	5.790	6.357	6.250	6.155	6.206
Geëscaleerde zorg volwassenen	48.789	59.730	52.734	55.814	55.409	55.409	54.711
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	32.204	28.800	30.793	39.741	30.325	28.497	11.236
Inkomensregelingen	150.957	139.020	139.512	142.141	145.512	148.216	148.185
Maatwerkdienstverlening jeugd	52.963	56.951	72.214	63.463	61.400	61.917	62.403
Maatwerkdienstverlening volwassenen	45.759	50.196	52.147	51.262	51.637	51.198	51.991
Maatwerkvoorziening WMO	5.468	5.641	5.778	6.480	6.815	6.815	6.815
Media	9.189	9.302	9.238	9.919	9.461	9.461	9.461
Milieubeheer	7.600	8.418	17.634	9.837	12.070	7.091	7.085
Musea	4.528	4.954	5.705	5.932	5.760	5.660	5.660
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	17.807	17.906	21.746	19.733	19.673	19.509	19.582
Onderwijshuisvesting	19.428	19.258	18.077	22.591	23.822	25.770	25.032
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.612	12.944	14.126	18.891	15.455	15.295	15.017
Openbaar vervoer	631	893	1.392	860	857	854	826
Openbare orde en veiligheid	9.008	7.388	10.802	10.746	10.511	9.848	9.847
Overhead	71.862	70.151	69.493	76.773	77.302	76.434	76.190
Overige baten en lasten	4.892	2.759	821	6.118	6.663	7.397	8.470
OZB Niet-Woningen	2.219	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.874	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.252	10.493	10.423	10.429	10.638	10.608	10.865
Riolering	12.870	13.222	12.457	12.853	12.735	12.953	13.188
Ruimtelijke ordening	4.584	3.142	5.387	4.226	2.872	2.872	2.871
Samenkracht en burgerparticipattie	17.586	17.511	19.553	19.688	17.934	17.740	17.919
Sportaccommodaties	5.089	4.090	4.732	4.863	4.448	4.505	4.486
Sportbeleid en activering	18.912	17.866	18.207	19.140	18.294	18.297	18.209
Treasury	-861	-3.197	-235	-1.707	-2.164	-1.293	-951
Vennootschapsbelasting VpB	543	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.295	25.191	23.980	35.314	33.892	32.923	33.247
Volksgezondheid	6.526	7.416	7.835	7.995	7.905	7.986	7.841
Wijkteams	21.358	21.221	21.484	23.107	22.508	22.359	22.359
Wonen en bouwen	6.440	7.071	9.448	8.983	9.680	8.664	8.719
Eindtotaal	765.943	761.032	814.497	836.148	819.171	812.307	798.566

	Baten						
	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	20.644	21.392	22.167	22.420	23.643	24.353	25.063
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	460.208	453.138	463.452	490.209	509.716	516.184	471.686
Arbeidsparticipatie	2.769	46	6.386	1.026	1.026	1.026	1.026
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	26	44	44	44	44	44	44
Begeleide participatie	793	0	438	100	100	100	100
Begraafplaatsen en crematoria	39	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	594	780	794	794	794	593	593
Belastingen overig	104	381	381	381	381	381	381
Bestuur	3.047	1.562	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.353	2.127	2.127	2.013	2.553	2.553	2.553
Crisisbeheersing en brandweer	1.608	1.256	1.276	1.276	1.276	1.276	1.276
Cultureel erfgoed	635	558	606	606	606	606	606
Cultuurpresentatie, -prod en -part	5.572	5.820	6.645	6.645	6.645	6.645	6.645
Economische havens en waterwegen	834	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	132	137	205	137	137	137	137
Economische promotie (Arnhem promo)	875	817	930	1.041	1.041	1.041	1.041
Geëscaleerde zorg jeugd	248	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	2.827	1.665	2.374	2.317	2.317	2.317	2.317
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	41.684	29.727	31.770	40.773	31.841	30.999	18.443
Inkomensregelingen	126.833	114.526	114.116	115.018	118.711	121.426	121.426
Maatwerkdienstverlening jeugd	516	7	15.019	7	7	7	7
Maatwerkdienstverlening volwassenen	4.004	3.965	1.185	1.282	865	865	865
Maatwerkvoorziening WMO	27	50	50	50	50	50	50
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	3.227	1.693	7.058	2.684	5.756	1.452	1.452
Musea	278	118	273	273	273	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	9.948	9.657	13.189	9.992	9.992	9.992	9.992
Onderwijshuisvesting	4.724	4.307	4.267	4.204	4.204	4.204	4.204
Openb groen en (openlucht) recreatie	998	692	825	737	696	696	696
Openbaar vervoer	921	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	2.766	1.278	3.380	1.013	778	778	778
Overhead	4.875	4.715	4.484	4.106	4.106	4.077	4.041
Overige baten en lasten	-18.207	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.446	28.706	28.706	28.706	28.706	28.706	28.706
OZB Woningen	26.859	28.016	27.697	30.636	32.245	33.787	35.427
Parkeren	11.933	15.452	15.452	18.248	18.299	18.208	18.118
Riolering	16.815	17.148	17.148	17.311	17.316	17.316	17.316
Ruimtelijke ordening	87	0	1.669	318	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	782	125	146	0	0	0	0
Sportaccommodaties	4.996	4.727	4.951	5.008	5.007	5.006	5.006
Sportbeleid en activering	1.930	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.337	2.390	2.268	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.598	606	662	616	616	616	616
Volksgezondheid	718	622	823	663	663	663	604
Wijkteams	17	18	18	18	18	18	18
Wonen en bouwen	5.305	4.476	5.625	4.325	4.450	4.290	4.345
Eindtotaal	788.729	764.987	810.938	819.763	839.646	845.299	790.464

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-972	-2.426	-2.821	-2.036	-2.926	-4.856	-5.589
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-460.208	-453.138	-463.377	-489.682	-509.716	-516.184	-471.686
Arbeidsparticipatie	18.877	17.400	19.995	19.589	17.538	17.541	19.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	273	695	607	1.034	535	535	535
Begeleide participatie	35.431	36.982	40.185	34.694	35.354	35.640	33.900
Begraafplaatsen en crematoria	15	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	958	1.224	978	1.507	1.549	1.503	1.172
Belastingen overig	-104	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Bestuur	5.074	6.032	5.698	6.784	6.817	6.828	6.745
Burgerzaken	4.641	4.425	5.220	4.460	3.792	3.762	3.754
Crisisbeheersing en brandweer	11.328	12.408	12.332	12.732	12.730	12.724	12.715
Cultureel erfgoed	995	696	1.697	1.006	1.071	1.058	1.001
Cultuurpresentatie, -prod en -part	14.323	13.878	15.575	15.336	15.176	14.759	17.088
Economische havens en waterwegen	86	163	103	100	97	94	66
Economische ontwikkeling	3.627	3.362	4.261	4.633	4.380	3.878	3.551
Economische promotie (Arnhem promo)	1.686	1.977	2.060	2.486	1.890	1.688	1.437
Geëscaleerde zorg jeugd	5.046	5.790	5.790	6.357	6.250	6.155	6.206
Geëscaleerde zorg volwassenen	45.962	58.066	50.360	53.497	53.092	53.092	52.395
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-9.480	-927	-976	-1.032	-1.516	-2.502	-7.207
Inkomensregelingen	24.124	24.494	25.397	27.123	26.801	26.790	26.759
Maatwerkdienstverlening jeugd	52.447	56.944	57.194	63.456	61.393	61.910	62.396
Maatwerkdienstverlening volwassenen	41.755	46.231	50.962	49.980	50.772	50.333	51.126
Maatwerkvoorziening WMO	5.441	5.591	5.728	6.430	6.765	6.765	6.765
Media	9.189	9.302	9.238	9.919	9.461	9.461	9.461
Milieubeheer	4.373	6.725	10.576	7.153	6.314	5.639	5.633
Musea	4.250	4.836	5.433	5.660	5.487	5.542	5.542
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	7.859	8.249	8.557	9.741	9.681	9.518	9.590
Onderwijshuisvesting	14.704	14.951	13.810	18.387	19.618	21.566	20.829
Openb groen en (openlucht) recreatie	11.614	12.252	13.300	18.154	14.759	14.600	14.321
Openbaar vervoer	-290	-421	77	-454	-457	-460	-489
Openbare orde en veiligheid	6.242	6.110	7.422	9.733	9.733	9.070	9.069
Overhead	66.987	65.436	65.009	72.667	73.196	72.357	72.149
Overige baten en lasten	23.099	2.759	821	6.118	6.663	7.397	8.470
OZB Niet-Woningen	-27.228	-28.706	-28.706	-28.706	-28.706	-28.706	-28.706
OZB Woningen	-23.985	-24.031	-23.712	-26.651	-28.260	-29.803	-31.443
Parkeren	-2.681	-4.959	-5.030	-7.819	-7.661	-7.600	-7.253
Riolering	-3.945	-3.926	-4.690	-4.459	-4.581	-4.364	-4.129
Ruimtelijke ordening	4.497	3.142	3.718	3.909	2.872	2.872	2.871
Samenkracht en burgerparticipattie	16.803	17.387	19.408	19.688	17.934	17.740	17.919
Sportaccommodaties	93	-637	-219	-145	-559	-502	-520
Sportbeleid en activering	16.982	17.866	18.207	19.140	18.294	18.297	18.209
Treasury	-3.198	-5.587	-2.503	-4.143	-4.600	-3.729	-3.387
Vennootschapsbelasting VpB	543	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	21.696	24.585	23.318	34.698	33.276	32.307	32.631
Volksgezondheid	5.808	6.794	7.011	7.332	7.241	7.323	7.237
Wijkteams	21.342	21.203	21.466	23.090	22.490	22.341	22.341
Wonen en bouwen	1.136	2.595	3.823	4.658	5.230	4.374	4.374
Eindtotaal	-22.786	-3.954	3.559	16.385	-20.475	-32.991	8.102

	Toevoegingen aan de reserves						
	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	3.951	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.650	554	554	554	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	2.861	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	3.000	3.000	3.500	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	400	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	71	71	73	73	73	73	73
Cultureel erfgoed	237	237	291	291	291	291	291
Cultuurpresentatie, -prod en -part	4.528	1.140	1.530	2.913	2.947	3.003	903
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	1.071	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	336	170	170	50	50	50	50
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	1.849	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.924	170	-114	0	488	1.467	6.172
Inkomensregelingen	360	0	0	5.000	0	0	0
Maatwerkdienstverlening jeugd	6.520	12.530	12.530	1.082	1.000	1.000	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	176	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	3.736	1	1	10.001	5.001	1	1
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	63	63	74	74	74	74	74
Onderwijshuisvesting	9.272	9.434	9.892	8.853	7.738	7.573	7.712
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.666	0	28	12.500	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	81	0	0	0	0	0	0
Overhead	535	655	284	284	284	284	284
Overige baten en lasten	37.295	19.209	28.530	620	7.274	26.121	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.386	6.812	7.198	10.562	9.807	9.816	9.548
Riolering	236	545	549	553	554	650	45
Ruimtelijke ordening	2.182	0	0	10.000	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.062	0	319	1.100	500	500	500
Sportaccommodaties	650	650	673	658	658	658	658
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.868	4.276	4.370	3.983	1.013	1.012	1.011
Volksgezondheid	266	188	194	194	194	194	194
Wijkteams	66	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	791	50	49	3.043	3.043	543	543
Eindtotaal	95.087	56.755	67.195	75.388	43.990	56.811	28.060

Onttrekkingen aan de reserves	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	75	527	0	0	0
Arbeidsparticipatie	5.338	1.516	2.986	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	2.867	0	2.861	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	397	21	21	0	0	0	0
Burgerzaken	671	599	999	303	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	46	43	60	47	51	50	47
Cultureel erfgoed	344	198	1.046	219	288	277	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	1.477	771	3.919	612	548	664	689
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	200	300	300	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	8	400	400	0	200	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	1.338	0	650	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	291	21	3	0	0	0	0
Inkomensregelingen	1.803	0	360	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening jeugd	1.057	99	339	81	498	0	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	689	0	716	0	0	0	0
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0	0	0
Media	50	50	50	0	0	0	0
Milieubeheer	4.932	3.180	6.397	248	15	17	15
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	67	21	73	44	28	61	130
Onderwijshuisvesting	7.889	8.020	8.534	8.237	8.563	9.798	9.952
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.367	1.135	1.701	2.691	362	280	0
Openbaar vervoer	13	25	554	25	25	25	0
Openbare orde en veiligheid	660	300	1.025	350	350	350	350
Overhead	510	1.228	1.096	162	578	223	201
Overige baten en lasten	26.378	21.340	30.141	55.761	175	0	13.281
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.245	4.921	5.678	8.513	7.825	7.836	7.962
Riolering	379	850	850	859	773	927	51
Ruimtelijke ordening	876	0	182	5.600	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.397	455	2.214	200	0	0	0
Sportaccommodaties	826	392	1.150	629	487	568	566
Sportbeleid en activering	85	85	85	85	85	85	85
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	3.120	6.510	5.875	6.310	2.475	2.387	2.401
Volksgezondheid	279	80	294	212	116	199	135
Wijkteams	88	16	16	16	16	16	16
Wonen en bouwen	615	226	1.360	41	56	56	56
Eindtotaal	72.301	52.801	82.009	91.772	23.514	23.820	36.162

	Saldo Totaal						
	Rekening	Begroting 2022		Begroting	Meerjarenraming		
	2021	Geamendeerd	Juli	2023	2024	2025	2026
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-972	-2.426	-2.821	-2.036	-2.926	-4.856	-5.589
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-456.257	-453.138	-463.452	-490.209	-509.716	-516.184	-471.686
Arbeidsparticipatie	15.189	16.437	17.563	20.143	17.538	17.541	19.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	273	695	607	1.034	535	535	535
Begeleide participatie	35.425	36.982	37.324	34.694	35.354	35.640	33.900
Begraafplaatsen en crematoria	15	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	958	1.224	978	4.507	4.549	5.003	1.172
Belastingen overig	-104	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Bestuur	4.676	6.011	5.677	6.784	6.817	6.828	6.745
Burgerzaken	4.371	3.826	4.221	4.157	3.792	3.762	3.754
Crisisbeheersing en brandweer	11.353	12.436	12.345	12.758	12.752	12.746	12.740
Cultureel erfgoed	887	735	942	1.078	1.074	1.072	1.068
Cultuurpresentatie, -prod en -part	17.374	14.247	13.186	17.637	17.575	17.098	17.303
Economische havens en waterwegen	86	163	103	100	97	94	66
Economische ontwikkeling	4.498	3.062	3.961	4.633	4.380	3.878	3.551
Economische promotie (Arnhem promo)	2.015	1.747	1.830	2.536	1.740	1.738	1.487
Geëscaleerde zorg jeugd	5.046	5.790	5.790	6.357	6.250	6.155	6.206
Geëscaleerde zorg volwassenen	46.474	58.066	49.710	53.497	53.092	53.092	52.395
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-6.848	-778	-1.093	-1.032	-1.028	-1.035	-1.035
Inkomensregelingen	22.681	24.494	25.037	32.123	26.801	26.790	26.759
Maatwerkdienstverlening jeugd	57.909	69.375	69.386	64.457	61.895	62.910	62.396
Maatwerkdienstverlening volwassenen	41.243	46.231	50.246	49.980	50.772	50.333	51.126
Maatwerkvoorziening WMO	5.441	5.591	5.728	6.430	6.765	6.765	6.765
Media	9.139	9.252	9.188	9.919	9.461	9.461	9.461
Milieubeheer	3.176	3.547	4.181	16.907	11.300	5.623	5.620
Musea	4.250	4.836	5.433	5.660	5.487	5.542	5.542
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	7.855	8.290	8.559	9.771	9.727	9.530	9.534
Onderwijshuisvesting	16.088	16.364	15.167	19.003	18.792	19.340	18.589
Openb groen en (openlucht) recreatie	11.913	11.117	11.627	27.963	14.397	14.320	14.321
Openbaar vervoer	-303	-446	-477	-479	-482	-485	-489
Openbare orde en veiligheid	5.663	5.810	6.397	9.383	9.383	8.720	8.719
Overhead	67.012	64.862	64.197	72.789	72.902	72.418	72.232
Overige baten en lasten	34.016	628	-791	-49.023	13.762	33.519	-4.811
OZB Niet-Woningen	-27.228	-28.706	-28.706	-28.706	-28.706	-28.706	-28.706
OZB Woningen	-23.985	-24.031	-23.712	-26.651	-28.260	-29.803	-31.443
Parkeren	-539	-3.068	-3.509	-5.770	-5.679	-5.620	-5.667
Riolering	-4.088	-4.231	-4.991	-4.764	-4.800	-4.640	-4.135
Ruimtelijke ordening	5.803	3.142	3.536	8.309	2.872	2.872	2.871
Samenkracht en burgerparticipattie	16.468	16.932	17.513	20.588	18.434	18.240	18.419
Sportaccommodaties	-83	-380	-696	-116	-388	-412	-427
Sportbeleid en activering	16.897	17.781	18.122	19.056	18.210	18.212	18.124
Treasury	-3.198	-5.587	-2.503	-4.143	-4.600	-3.729	-3.387
Vennootschapsbelasting VpB	543	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	20.444	22.351	21.812	32.370	31.814	30.932	31.240
Volksgezondheid	5.794	6.902	6.911	7.314	7.319	7.317	7.295
Wijkteams	21.320	21.187	21.450	23.074	22.474	22.325	22.325
Wonen en bouwen	1.312	2.419	2.512	7.660	8.217	4.861	4.861
Eindtotaal	0	0	-11.255	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00 Bestuur Dienstverlening en financiën	S01 Veiligheid	S02 Bereikbaarheid	S03 Economie	S04 Onderwijs	S05 Cultuur	S06 Patricipatie en armoedebestrijding
Middelen							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	527	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.862
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	1.078	0	0	0
Begeleide participatie	0	0	0	0	0	0	28.582
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.301	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.875	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	6.473	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	14.008	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	1.612	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	21.826	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	4.770	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.527	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	128.315
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	0	0	0	0	0	37
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.380	0
Milieubeheer	51	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	5.932	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	7.416	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	17.176	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	860	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	8.197	0	0	0	0	0
Overhead	74.615	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.118	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	7.219	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-1.707	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	21.639	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wijkteams	704	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	100.547	22.205	29.718	9.375	24.592	38.750	164.795

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en inclusie	Gezondheid en sport	Klimaat energie en milieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	0	0	0	13.960	13.960
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	527
Arbeidsparticipatie	0	2.462	0	0	0	0	10.323
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	1.078
Begeleide participatie	105	0	0	0	0	0	28.687
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.301
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.875
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	6.473
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	14.008
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	1.612
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	21.826
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.013	1.013
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	4.770
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.527
Geëscaleerde zorg jeugd	2.094	0	0	0	0	0	2.094
Geëscaleerde zorg volwassenen	20.987	20.525	0	0	0	0	41.512
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	39.741	0	39.741
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	128.315
Maatwerkdienstverlening jeugd	13.026	2	0	0	0	0	13.028
Maatwerkdienstverlening volwassenen	4.223	0	0	0	0	0	4.260
Maatwerkvoorziening WMO	848	0	0	0	0	0	848
Media	0	0	0	0	0	0	9.380
Milieubeheer	0	0	0	5.663	3.762	0	9.476
Musea	0	0	0	0	0	0	5.932
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	7.416
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	17.176
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	13.773	13.773
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	860
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	8.197
Overhead	0	0	0	0	0	0	74.615
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.118
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	7.219
Riolering	0	0	0	0	0	12.853	12.853
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	4.226	0	4.226
Samenkracht en burgerparticipattie	5.585	4.590	0	0	0	0	10.175
Sportaccommodaties	0	0	3.476	0	0	0	3.476
Sportbeleid en activering	0	0	13.720	0	0	0	13.720
Treasury	0	0	0	0	0	0	-1.707
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	5.874	27.513
Volksgezondheid	0	0	7.440	0	0	0	7.440
Wijkteams	17.508	0	0	0	0	0	18.213
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.938	5.045	8.983
Eindtotaal	64.375	27.579	24.684	5.663	51.668	52.517	616.469

	Lasten				
	GEB 1	GEB 2	GEB 3	GEB 4	GEB 5
	CSA	Noordwest	Noordoost	Presikhaaf	Malburgen
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Afval	744	1.124	830	619	1.011
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.749	1.441	1.030	1.441	2.160
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	866	738	793	797	926
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0
Bestuur	0	0	0	0	0
Burgerzaken	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	44	40	8	22	24
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	338	779	324	518	938
Geëscaleerde zorg volwassenen	1.795	2.476	2.217	1.640	2.430
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	2.016	1.780	1.374	1.950	3.210
Maatwerkdienstverlening jeugd	4.331	8.238	5.170	4.360	7.335
Maatwerkdienstverlening volwassenen	7.228	6.377	5.332	5.995	8.128
Maatwerkvoorziening WMO	569	618	1.106	606	1.160
Media	67	67	67	67	67
Milieubeheer	47	43	43	41	38
Musea	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.430	1.243	1.236	1.622	3.206
Onderwijshuisvesting	0	707	108	709	1.154
Openb groen en (openlucht) recreatie	711	559	516	544	653
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	244	329	329	329	329
Overhead	256	269	238	222	311
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0
Parkeren	3.180	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	1.099	1.544	1.215	1.150	1.328
Sportaccommodaties	69	127	180	42	84
Sportbeleid en activering	429	1.112	1.098	599	425
Treasury	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.530	1.119	894	1.003	887
Volksgezondheid	14	21	261	87	136
Wijkteams	604	650	705	756	659
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0
Eindtotaal	29.360	31.398	25.073	25.118	36.600

	Lasten				
	GEB 6	GEB 7	GEB 8	TOTAAL	TOTAAL
	Schuytgraaf Elderveld	De Laar Elden	Rijkerswoerd Kronenburg Vredeburg	Wijk	Lasten
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Afval	660	603	834	6.425	20.384
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	527
Arbeidsparticipatie	619	721	1.132	10.292	20.615
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	1.078
Begeleide participatie	452	700	837	6.108	34.795
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	2.301
Belastingen overig	0	0	0	0	5
Bestuur	0	0	0	0	6.875
Burgerzaken	0	0	0	0	6.473
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	14.008
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	1.612
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12	4	2	156	21.981
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	1.013
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	4.770
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	3.527
Geëscaleerde zorg jeugd	592	343	431	4.263	6.357
Geëscaleerde zorg volwassenen	1.196	447	2.102	14.302	55.814
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	39.741
Inkomensregelingen	994	983	1.519	13.826	142.141
Maatwerkdienstverlening jeugd	7.930	5.259	7.813	50.435	63.463
Maatwerkdienstverlening volwassenen	3.826	3.750	6.364	47.002	51.262
Maatwerkvoorziening WMO	497	416	662	5.632	6.480
Media	67	67	67	538	9.919
Milieubeheer	55	40	54	361	9.837
Musea	0	0	0	0	5.932
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.307	1.201	1.073	12.317	19.733
Onderwijshuisvesting	2.737	0	0	5.415	22.591
Openb groen en (openlucht) recreatie	798	594	743	5.118	18.891
Openbaar vervoer	0	0	0	0	860
Openbare orde en veiligheid	329	329	329	2.550	10.746
Overhead	273	237	352	2.158	76.773
Overige baten en lasten	0	0	0	0	6.118
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	3.985
Parkeren	23	0	7	3.210	10.429
Riolering	0	0	0	0	12.853
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	4.226
Samenkracht en burgerparticipattie	1.047	994	1.136	9.513	19.688
Sportaccommodaties	275	207	403	1.387	4.863
Sportbeleid en activering	585	290	881	5.420	19.140
Treasury	0	0	0	0	-1.707
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	698	728	943	7.802	35.314
Volksgezondheid	3	23	9	556	7.995
Wijkteams	446	434	640	4.894	23.107
Wonen en bouwen	0	0	0	0	8.983
Eindtotaal	25.424	18.371	28.334	219.679	836.148

	Lasten	
	WIJK	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Bedragen x € 1.000		
Middelen		
Afval	6.425	20.384
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527
Arbeidsparticipatie	10.292	20.615
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	1.078
Begeleide participatie	6.108	34.795
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.301
Belastingen overig	0	5
Bestuur	0	6.875
Burgerzaken	0	6.473
Crisisbeheersing en brandweer	0	14.008
Cultureel erfgoed	0	1.612
Cultuurpresentatie, -prod en -part	156	21.981
Economische havens en waterwegen	0	1.013
Economische ontwikkeling	0	4.770
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.527
Geëscaleerde zorg jeugd	4.263	6.357
Geëscaleerde zorg volwassenen	14.302	55.814
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	39.741
Inkomensregelingen	13.826	142.141
Maatwerkdienstverlening jeugd	50.435	63.463
Maatwerkdienstverlening volwassenen	47.002	51.262
Maatwerkvoorziening WMO	5.632	6.480
Media	538	9.919
Milieubeheer	361	9.837
Musea	0	5.932
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.317	19.733
Onderwijshuisvesting	5.415	22.591
Openb groen en (openlucht) recreatie	5.118	18.891
Openbaar vervoer	0	860
Openbare orde en veiligheid	2.550	10.746
Overhead	2.158	76.773
Overige baten en lasten	0	6.118
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.210	10.429
Riolering	0	12.853
Ruimtelijke ordening	0	4.226
Samenkracht en burgerparticipattie	9.513	19.688
Sportaccommodaties	1.387	4.863
Sportbeleid en activering	5.420	19.140
Treasury	0	-1.707
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	7.802	35.314
Volksgezondheid	556	7.995
Wijkteams	4.894	23.107
Wonen en bouwen	0	8.983
Eindtotaal	219.679	836.148

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	490.209	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleide participatie	0	0	0	0	0	0	100
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	794	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	2.013	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.276	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	606	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	6.645	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	137	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.041	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	114.369
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	1.853	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	564	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	1.013	0	0	0	0	0
Overhead	4.106	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	28.706	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.636	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.160	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	55	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wijkteams	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	559.387	2.289	9.529	1.222	2.417	7.524	114.470

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en inclusie	Gezondheid en sport	Klimaat energie en milieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Middelen							
Afval	0	0	0	0	0	22.420	22.420
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	490.209
Arbeidsparticipatie	0	1.026	0	0	0	0	1.026
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleide participatie	0	0	0	0	0	0	100
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	794
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	2.013
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.276
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	606
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	6.645
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	137
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.041
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	1.559	757	0	0	0	0	2.317
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	40.773	0	40.773
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	114.369
Maatwerkdienstverlening jeugd	7	0	0	0	0	0	7
Maatwerkdienstverlening volwassenen	1.282	0	0	0	0	0	1.282
Maatwerkvoorziening WMO	50	0	0	0	0	0	50
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	1.032	200	0	1.249
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	1.853
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	564
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	733	733
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	1.013
Overhead	0	0	0	0	0	0	4.106
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	28.706
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.636
Parkeren	0	0	8.160	0	0	0	8.160
Riolering	0	0	0	0	0	17.311	17.311
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	318	0	318
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	3.165
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	55	0	0	527	581
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	216
Wijkteams	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.051	274	4.325
Eindtotaal	2.898	1.784	3.398	1.032	45.341	42.178	793.468

	Baten				
	GEB 1	GEB 2	GEB 3	GEB 4	GEB 5
	CSA	Noordwest	Noordoost	Presikhaaf	Malburgen
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Afval	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0
Begeleide participatie	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0
Bestuur	0	0	0	0	0
Burgerzaken	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	105	88	65	91	142
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	0	0	0	0
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0
Milieubeheer	262	256	168	128	183
Musea	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	916	658	739	1.159	2.571
Onderwijshuisvesting	0	534	97	584	932
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0
Overhead	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0
Parkeren	10.088	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	61	256	395	102	167
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	35	0	0	0	0
Volksgezondheid	27	22	238	63	56
Wijkteams	2	2	2	2	2
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0
Eindtotaal	11.495	1.815	1.704	2.128	4.053

	Baten				
	GEB 6 Schuytgraaf Elderveld	GEB 7 De Laar Elden	GEB 8 Rijkerswoerd Kronenburg Vredeburg	TOTAAL Wijk	TOTAAL Baten
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Afval	0	0	0	0	22.420
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	490.209
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	1.026
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	44
Begeleide participatie	0	0	0	0	100
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	794
Belastingen overig	0	0	0	0	381
Bestuur	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	2.013
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	1.276
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	606
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	6.645
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	137
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	1.041
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0	0	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	0	0	0	2.317
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	40.773
Inkomensregelingen	42	45	71	648	115.018
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	0	0	0	7
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	0	0	0	1.282
Maatwerkvoorziening WMO	0	0	0	0	50
Media	0	0	0	0	0
Milieubeheer	111	105	221	1.435	2.684
Musea	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	727	770	600	8.139	9.992
Onderwijshuisvesting	1.493	0	0	3.640	4.204
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	0	0	4	737
Openbaar vervoer	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	1.013
Overhead	0	0	0	0	4.106
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	28.706
OZB Woningen	0	0	0	0	30.636
Parkeren	0	0	0	10.088	18.248
Riolering	0	0	0	0	17.311
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	318
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	237	345	279	1.842	5.008
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	35	616
Volksgezondheid	0	41	0	447	663
Wijkteams	2	2	2	18	18
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.325
Eindtotaal	2.617	1.309	1.173	26.295	819.763

	Baten	
	WIJK	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Bedragen x € 1.000		
Middelen		
Afval	0	22.420
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	490.209
Arbeidsparticipatie	0	1.026
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleide participatie	0	100
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	794
Belastingen overig	0	381
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	2.013
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.276
Cultureel erfgoed	0	606
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	6.645
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	137
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.041
Geëscaleerde zorg jeugd	0	0
Geëscaleerde zorg volwassenen	0	2.317
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	40.773
Inkomensregelingen	648	115.018
Maatwerkdienstverlening jeugd	0	7
Maatwerkdienstverlening volwassenen	0	1.282
Maatwerkvoorziening WMO	0	50
Media	0	0
Milieubeheer	1.435	2.684
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.139	9.992
Onderwijshuisvesting	3.640	4.204
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	737
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	1.013
Overhead	0	4.106
Overige baten en lasten	0	0
OZB Niet-Woningen	0	28.706
OZB Woningen	0	30.636
Parkeren	10.088	18.248
Riolering	0	17.311
Ruimtelijke ordening	0	318
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0
Sportaccommodaties	1.842	5.008
Sportbeleid en activering	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	616
Volksgezondheid	447	663
Wijkteams	18	18
Wonen en bouwen	0	4.325
Eindtotaal	26.295	819.763

Mutaties circulaires

Taakmutaties, decentralisatie-uitkeringen (DU) en integratie-uitkeringen (IU) meicirculaire 2022

IU Inburgering: leerbaarheidstoets
De leerbaarheidstoets is onderdeel van de brede intake in de Wet inburgering. De leerbaarheidstoets heeft als doel om inzicht te geven in het niveau van de Nederlandse taal dat een inburgeringsplichtige kan bereiken gedurende de inburgeringstermijn. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de begeleiding bij de afname van de leerbaarheidstoets. Concreet betekent dit dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor het inplannen van de afspraken met de kandidaten voor de afname van de leerbaarheidstoets, het beschikbaar stellen van afnamelocaties en de begeleiding van de afname van de toets. Gemeenten hebben geen rol bij de verwerking of beoordeling van de leerbaarheidstoets. Arnhem ontvangt hiervoor vanaf 2022 circa € 51.000 ter dekking van deze kosten.

Suppletie uitkering bommenregeling
Gemeenten kunnen in aanmerking komen voor een bijdrage in de gemaakte kosten voor het opsporen en ruimen van conventionele explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. Op basis van de ingediende aanvraag ontvangt Arnhem in 2022 een bedrag van € 92.211 voor dekking van deze kosten.

DU Uitvoeringskosten klimaatakkoord
Vanaf 2023 tot en met 2030 krijgen gemeenten meer uitvoeringsmiddelen voor klimaat- en energiebeleid. Om de uitvoering van het bestaande klimaatbeleid in 2022 te kunnen voortzetten, ontvangen gemeenten in 2022 een overbruggingsbudget van € 40 miljoen. Dat is onvoldoende om de reeds in 2022 gewenste versnelling teweeg te brengen. Daarom wordt van de toekomstige uitvoeringsmiddelen € 74,331 miljoen naar 2022 verschoven. Deze € 74,331 miljoen wordt aan de gemeenten uitgekeerd door ophoging van de decentralisatie-uitkering. Over de resterende middelen die in het Coalitieakkoord zijn gereserveerd voor de uitvoeringskosten van medeoverheden voor het klimaatakkoord en aanvullend klimaatbeleid vinden nog gesprekken plaats tussen onder andere VNG, IPO en het Rijk. Arnhem ontvangt voor 2022 een bijdrage van € 886.687.

DU Brede aanpak dak- en thuislozen
Het kabinet zet in op het voorkomen van dakloosheid, om- en afbouw van de maatschappelijke opvang en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Het kabinet stelt daarvoor structureel € 65 miljoen beschikbaar. Hiervan wordt in 2022 een bedrag van € 61,9 miljoen verstrekt aan centrumgemeenten maatschappelijke opvang/beschermd wonen. De overige € 3,1 miljoen blijft op de VWS-begroting en wordt gebruikt voor landelijke subsidies, monitoring, opdrachten en APK kosten. Arnhem ontvangt in 2022 € 1.373.538. De brede aanpak dak- en thuisloosheid zet in op om- en afbouw van maatschappelijke opvang en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning. De middelen 2022 zijn in Arnhem nodig voor tijdelijke uitbreiding van de opvang van jongeren en van gezinnen, in afwachting van resultaten van projecten in het kader van wonen voor aandachtsgroepen. Tevens zijn de middelen nodig ten behoeve van een pilot beschutte opvang volwassenen (draaideurcliënten). Deze middelen zijn voorlopig alleen voor 2022 toegekend, en de inzet van deze middelen zijn onderdeel van de structurele inzet op de brede aanpak dak- en thuisloosheid.

DU Crisisdienstverlening
In juli 2021 heeft het ministerie van SZW en OCW samen met verschillende partijen uit het onderwijs en arbeidsmarktveld afspraken vastgelegd in een Landelijke Werkagenda Aanpak Jeugdwerkloosheid naar aanleiding van de coronacrisis.
Om jeugdwerkloosheid ten gevolge van de crisis te bestrijden en voorkomen is een Aanpak Jeugdwerkloosheid Arbeidsmarktregio Midden-Gelderland 2022-2024 opgesteld. Deze aanpak is gebaseerd op zowel de ter beschikking gestelde middelen middels de decembercirculaire 2020 als de nieuwe DU Crisisdienstverlening zoals opgenomen in de meicirculaire 2022. Arnhem ontvangt € 869.000 in 2022.

DU Vrouwenopvang: kind- en gezinsbescherming
Aan de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang wordt in 2022 een bedrag van € 21 miljoen en over de periode 2023-2025 jaarlijks een bedrag van € 20 miljoen toegevoegd in het kader van kind- en gezinsbescherming. Arnhem ontvangt voor deze jaren circa € 700.000.

DU Gezond in de stad

In de meicirculaire wordt het landelijke bedrag voor Gezond in de Stad verhoogd met € 4,6 miljoen. In het kader van het actieprogramma Kansrijke Start van 12 september 2018 zijn in 3 tranches middelen via de decentralisatie-uitkering Gezond in de Stad aan het gemeentefonds toegevoegd voor gemeenten die een lokale coalitie willen vormen rondom de eerste 1000 dagen van kinderen. Bij deze meicirculaire worden middelen voor een extra 4e jaar Kansrijke Start toegevoegd. Arnhem ontvangt hiervoor in 2022 € 43.782.

DU einde lening inburgeringsplichtig

In 2022 ontvangen gemeenten € 2,625 miljoen voor de ondersteuning van ELIPs. Deze afspraken zijn gemaakt in het bestuurlijk overleg van april 2020 tussen het ministerie van SZW en de VNG over het ondersteunen van de zogenaamde Einde lening inburgeringsplichtig (ELIPs). Dit zijn inburgeraars die hun lening voor de inburgering (vrijwel) volledig hebben uitgeput, maar nog steeds inburgeringsplichtig zijn. Gemeenten kunnen inburgeraars die tot deze doelgroep behoren begeleiden. Via een decentralisatie-uitkering worden hiertoe middelen aan gemeenten beschikbaar gesteld voor begeleiding en het in een beperkt aantal gevallen financieel ondersteunen van ELIPs bij het betalen van extra cursusuren of examengelden. De ELIPs-groep is in praktijk afgebakend als: “inburgeringsplichtige asielmigranten onder de Wet inburgering 2013 die nog niet aan de inburgeringsplicht hebben voldaan maar wel:
- € 9.500 hebben verbruikt van hun lening (ongeacht de termijn) of;
- € 7.500 hebben verbruikt van hun lening en waarvan de inburgeringstermijn binnen 12 maanden afloopt.”
Arnhem ontvangt hiervoor in 2022 een bedrag van € 26.923.

DU Experiment gesloten coffeeshopketen

De ministeries van JenV en VWS werken aan de opgave uit het regeerakkoord 2017 om het mogelijk te maken dat er een experiment gesloten coffeeshopketen komt. Hiervoor is weten regelgeving opgesteld en zijn tien gemeenten aangewezen waar het experiment zal plaatsvinden. Door deelname aan het experiment krijgen deze gemeenten extra taken en bevoegdheden met betrekking tot coffeeshops en coffeeshopbeleid. De bijdrage houdt verband met het uitvoeren van deze extra werkzaamheden, zoals het uitvoeren van toezicht en handhaving. De gemeenten ontvangen hiervoor een tegemoetkoming, bestaande uit een vaste component en een variabel deel afhankelijk van het aantal coffeeshops. Voor de jaren 2022 tot en met 2024 bedragen de middelen jaarlijks landelijk € 1,378 miljoen. De verdeling over de gemeenten is voor elk van de jaren gelijk en gebaseerd op een vaste component en een variabel deel, afhankelijk van het aantal coffeeshops per gemeente. Arnhem ontvangt voor 2022 tot en met 2024 elk jaar € 162.500. In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Dit moet plaatsvinden in een gesloten coffeeshopketen, vrij van criminaliteit. Het doel van het experiment is om te bekijken of en hoe een gesloten coffeeshopketen mogelijk is. In het regeerakkoord van 2021 is onlangs besloten het experiment voort te zetten. De gemeente Arnhem neemt deel aan dit experiment en uit hoofde van dit experiment is een nieuwe DU opgenomen in de meicirculaire 2022. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. Ook in deze fase van het experiment is het van belang dat er aan de reeds opgezette aanpak uitvoering gegeven kan worden. Daarnaast zijn deze middelen ook noodzakelijk voor de uitvoering van de nog op te starten experimentfase. Voor de uitvoering van deze fase is rekening gehouden met toevoeging van deze middelen.

DU Uitstapprogramma prostituees

Het kabinet stelt sinds 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma’s om mensen die de prostitutie willen verlaten, hierbij te ondersteunen.
In de septembercirculaire 2020 zijn meerjarig middelen toegevoegd voor het uitstapprogramma voor prostituees. Voor 2022 komt naast de structurele € 3 miljoen eenmalig € 1 miljoen extra beschikbaar. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van prostituees plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten de prostitutie. De programma’s hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan prostitutie te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Arnhem ontvangt een bedrag van € 42.265.

DU Veilige steden

In totaal 15 steden ontvangen in 2022 een bedrag van € 0,520 miljoen in verband met het programma Veilige Steden. Het programma heeft als doel de sociale veiligheid van vrouwen in de publieke ruimte te vergroten. Arnhem krijgt hiervoor in 2022 een bedrag van € 30.000. Hiervoor wordt een voorlichtingscampagne ontwikkeld waarvoor een financiële bijdrage is gevraagd aan programma Veilige Steden. Door middel van deze uitkering kan het voorlichtingsprogramma in 2022 ontwikkeld worden.

DU Informele scholing
De gemeenten Arnhem, Ede en Tilburg ontvangen ieder een bijdrage van € 50.000 in 2022 voor projecten die zij ontwikkelen op het gebied van informele scholing. De gemeenten in kwestie zetten in op brede kennisontwikkeling over informele scholing in hun regio en versteviging van het lokale aanbod.

Taakmutatie Energietoeslag
Op 15 maart jl. is het wetsvoorstel eenmalige energietoeslag lage inkomens (voorstel van wet houdende wijziging van de Participatiewet in verband met het eenmalig categoriaal verstrekken van een energietoeslag aan huishoudens met een laag inkomen) ingediend bij de Tweede Kamer. Met het wetsvoorstel krijgen gemeenten de bevoegdheid om dit jaar via categoriale bijzondere bijstand een eenmalige tegemoetkoming voor de gestegen energieprijzen toe te kennen aan huishoudens met een laag inkomen. Voor de uitvoering en uitgifte van de eenmalige aanvullende tegemoetkoming – voor huishoudens met een laag inkomen - heeft het kabinet in maart 2022 een eenmalig budget van € 679 miljoen beschikbaar gesteld. In de voorjaarsbesluitvorming is een aanvullend bedrag van € 175 miljoen beschikbaar gesteld, waardoor het totaal beschikbare bedrag uitkomt op € 854 miljoen. Deze middelen worden via de algemene uitkering aan gemeenten verstrekt.
Zoals gemeld in de brief aan de Tweede Kamer van 15 maart jl. is het gemeenten toegestaan vooruitlopend op de inwerkingtreding van het wetsvoorstel al tot uitbetaling van de eenmalige energietoeslagen over te gaan. De VNG en gemeenten hebben hier ook om verzocht. Arnhem ontvangt in 2022 € 10.955.000 ter dekking van deze kosten.

Taakmutatie Eigen bijdrage huishoudelijke hulp
In het Coalitieakkoord is opgenomen dat dit kabinet werkt aan een aanpassing van de eigen bijdrage voor de huishoudelijke hulp in de Wmo. De komende periode wordt deze maatregel met cliënten, gemeenten en het Centraal Administratie Kantoor (CAK) uitgewerkt. De maatregel vraagt een wetswijziging en vergt een aanzienlijke implementatietijd waardoor de beoogde datum van inwerkingtreding op 1 januari 2025 is gesteld. De aanpassing dient vanaf 2025 te leiden tot een landelijke taakstellende besparing van € 95 miljoen. De algemene uitkering wordt vanaf 2025 met dit bedrag verlaagd. Voor Arnhem betekent dit een verlaging van ruim € 1,2 miljoen vanaf 2025. Dit kan naar verwachting in het beleidsveld worden opgevangen doordat hogere bijdragen worden geïncasseerd. Aangezien dit niet met zekerheid is te zeggen, wordt hiervoor wel een risico opgenomen.

Taakmutatie toezicht en handhaving voor EPBD III
De algemene uitkering wordt in 2022 met € 1,797 miljoen verhoogd in verband met de tweede herziening van de Europese richtlijn energieprestatie van gebouwen (EPBD III). De regeling is op 10 maart 2020 geïmplementeerd en heeft als doel om de energie-efficiëntie van gebouwen te verbeteren. Naar aanleiding van EPBD III is er een verplichting geïntroduceerd voor documenteren van de energieprestatie van een installatie, voor het installeren van zelfregulerende apparatuur per verblijfsruimte en voor laadinfrastructuur voor elektrische auto's. Ook zijn de eisen voor de energieprestatie van technische bouwsystemen en de keuring van verwarmingsinstallaties en airconditioningssystemen aangepast. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het toezicht en de handhaving. Informatie over de jaren 2023 en verder volgt in een volgende circulaire. Arnhem krijgt hiervoor in 2022 € 15.872 ter dekking van deze kosten van de ODRA.

Taakmutatie Versterken dienstverlening gemeenten
Systeemleren
In de reactie van het kabinet van 15 januari 2021 op het rapport Ongekend onrecht van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK) is toegelicht dat naast de hersteloperatie voor getroffen ouders en kinderen, ook maatregelen nodig zijn die structureel tot brede verbeteringen in beleid en uitvoering moeten leiden. Onderdeel hiervan is het versterken van de dienstverlening bij alle onderdelen van de overheid, waaronder de gemeenten. Het kabinet heeft besloten voor het versterken van de dienstverlening bij gemeenten en het extra ondersteunen van mensen in kwetsbare posities voor de periode tot en met 2027 in totaal € 150 miljoen per jaar beschikbaar te stellen. De bedragen zijn reeds verwerkt in de decembercirculaire 2021. Er was al € 5 miljoen landelijk beschikbaar via de algemene uitkering voor systeemleren. In de meicirculaire worden de middelen van de decentralisatie-uitkering Systeemleren met ingang van 2023 additioneel toegevoegd aan de algemene uitkering. Arnhem krijgt van 2023 tot en met 2027 circa € 66.000.

Taakmutaties, decentralisatie-uitkeringen (DU) en integratie-uitkeringen (IU) december- en septembercirculaire 2021

IU Beschermd wonen: nacalculatie uitname WLZ
De ophoging van de structurele uitname vanaf 2022 met € 149 miljoen vanwege de openstelling van de Wet langdurige zorg (Wlz) voor mensen met een psychische stoornis per 1 januari 2021. Het ministerie van VWS, het ministerie van BZK en de VNG hebben afspraken gemaakt over de wijze van nacalculatie van het naar de Wlz over te hevelen budget en de verdeling over de centrumgemeenten. In de meicirculaire 2020 (paragraaf 3.2-2) is hiervoor reeds € 495 miljoen structureel overgeheveld van de integratie-uitkering Beschermd wonen naar de Wlz. Omdat er meer cliënten dan oorspronkelijk geraamd zijn overgegaan van Wmo beschermd wonen naar de Wlz vindt er in deze circulaire een aanvullende uitname plaats van € 149 miljoen. Voor Arnhem betekent dit een verlaging van circa € 5,4 miljoen die vanuit het beleidsveld gedekt kan worden, omdat er ook minder kosten zijn.

DU Aanpak laaggeletterdheid
In de septembercirculaire 2019 zijn voor de periode 2020 – 2024 middelen beschikbaar gesteld voor de meerjarige aanpak van laaggeletterdheid. In de septembercirculaire 2021 zijn actuele maatstafgegevens voor de verdeling van 2022 beschikbaar gekomen en verwerkt. De nieuwe (definitieve) verdeling 2022, evenals een raming voor de jaren 2023 en 2024, is opgenomen deze circulaire. Arnhem krijgt voor 2022 tot en met 2024 een bedrag van respectievelijk € 163.000, € 177.000 en € 196.000.

DU Gemeenteraadsverkiezingen
Het kabinet stelt € 30,38 miljoen voor 2022 beschikbaar om gemeenten te compenseren voor de extra kosten die zij moeten maken bij het organiseren van de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2022 gezien de huidige epidemiologische situatie. De extra kosten hangen onder meer samen met het huren van locaties en het inhuren van stembureauleden voor het vervroegd stemmen op de maandag en dinsdag voorafgaand aan de reguliere dag van stemming, met aanvullende kosten voor de inrichting van stemlokalen, en met het mogelijk moeten huren van alternatieve locaties die in de coronacrisis beter geschikt zijn om als stemlokaal in te richten. Het bedrag wordt uitgekeerd in de vorm van een decentralisatie-uitkering en verdeeld op basis van het aantal kiesgerechtigden per gemeente. Daarbij is een gedifferentieerd bedrag per kiesgerechtigde naar gemeenteomvang gehanteerd. Arnhem ontvangt in 2022 € 272.508.

Taakmutatie aanvullend pakket en impuls re-integratie (coronamiddelen)
Als onderdeel van het steun- en herstelpakket stelt het kabinet in 2022 extra middelen beschikbaar voor de re-integratie van bijstandsgerechtigden (€ 14,740 miljoen in 2022). Gemeenten ontvangen deze extra middelen zodat zij de reguliere dienstverlening op peil kunnen houden nu de instroom in de bijstand toeneemt. Daarnaast ontvangen gemeenten in 2022 een tijdelijke impuls voor re-integratie (€ 43,438 miljoen) die gemeenten in staat stelt om de dienstverlening aan mensen die nu als gevolg van de crisis de bijstand instromen te intensiveren. Arnhem ontvangt voor beide onderdelen samen in 2022 bijna € 1,3 miljoen.

Taakmutatie extra middelen schuldenbeleid en bijzondere bijstand (coronamiddelen)
Als onderdeel van het steun- en herstelpakket stelt het kabinet in 2022 extra middelen voor het gemeentelijk schuldenbeleid (€ 30 miljoen in 2022) en de bijzondere bijstand (€ 15 miljoen in 2022) beschikbaar. Gericht op het bieden van snelle hulp en ondersteuning aan mensen die vanwege de crisis te maken krijgen met (dreigende) schulden- en armoedeproblematiek. Arnhem ontvangt in 2022 voor deze onderdelen samen € 637.000.

Taakmutatie rijksvaccinatieprogramma HPV mannen
Met ingang van 1 januari 2022 worden naast meisjes ook jongens in het kader van het Rijksvaccinatieprogramma gevaccineerd tegen het Humaan Papillomavirus (HPV-virus). Daarnaast wordt de vaccinatieleeftijd verlaagd naar 10 jaar. Ten behoeve van deze taakuitbreiding wordt de algemene uitkering vanaf 2022 structureel opgehoogd met landelijk € 2,778 miljoen. De middelen zijn toegevoegd aan de eerder overgehevelde middelen voor de uitvoering van het Rijksvaccinatieprogramma. Arnhem krijgt hiervoor structureel circa € 24.000.

Taakmutatie versterking dienstverlening gemeenten
In de reactie van het kabinet van 15 januari 2021 op het rapport Ongekend onrecht van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK) is toegelicht dat naast de hersteloperatie voor getroffen

ouders en kinderen, ook maatregelen nodig zijn die structureel tot brede verbeteringen in beleid en uitvoering moeten leiden. Onderdeel hiervan is het versterken van de dienstverlening bij alle onderdelen van de overheid, waaronder de gemeenten. Het kabinet heeft besloten voor het versterken van de dienstverlening bij gemeenten en het extra ondersteunen van mensen in kwetsbare posities voor de periode tot en met 2027 € 150 miljoen per jaar beschikbaar te stellen. Het Rijk kan zich voorstellen dat de transitie niet in deze periode kan worden voltooid en zal daarom vroegtijdig met de VNG het gesprek aangaan over de periode na 2027. Om de dienstverlening bij gemeenten te versterken en mensen in kwetsbare posities extra te ondersteunen heeft de VNG een visiedocument opgesteld met daarin activiteiten die met name inzetten op het vergroten van de menselijke maat in de dienstverlening, ontwikkeling van professionals en systematisch leren, zodat waar nodig structurele verbeteringen op zowel rijksniveau als gemeentelijk niveau worden doorgevoerd. Het visiedocument van de VNG is langs acht actielijnen uitgewerkt.
Voor Arnhem betekent dit een totaalbedrag van circa € 1 miljoen voor de jaren tot en met 2027, verdeeld over deze acht actielijnen. Daarnaast wordt een DU Systeemleren in 2022 ontvangen van € 312.500 en een DU Personen met verward gedrag van € 362.000 voor 2022 tot en met 2027.

Bijlagen

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**100.547**	**559.387**	**3.904**	**56.594**	**511.530**	**7.805**	**18**	**0**	**175**	**-7.612**	**503.918**
Raad	2.754	0	0	0	-2.754	0	0	0	0	0	-2.754
College	2.021	0	0	0	-2.021	0	0	0	0	0	-2.021
Regionale samenwerking BU	2.051	91	0	0	-1.960	0	0	0	0	0	-1.960
Herdenken	33	0	0	0	-33	0	0	0	0	0	-33
Regionale samenwerking WH	18	0	0	0	-18	0	0	0	0	0	-18
Publieke dienstverlening	6.473	2.013	0	303	-4.157	0	0	0	0	0	-4.157
Wijken en wijkgericht werken	704	0	0	16	-688	5.647	18	0	0	-5.629	-6.318
Financiën	9.897	551.067	620	56.113	596.663	0	0	0	175	175	596.838
Digitalisering, automatisering, privacy	32.975	1.379	0	0	-31.595	37	0	0	0	-37	-31.632
Bedrijfsvoering	13.129	4.463	3.284	162	-11.788	2.121	0	0	0	-2.121	-13.909
Personeel en Organisatie	30.495	374	0	0	-30.120	0	0	0	0	0	-30.120
Veiligheid	**22.205**	**2.289**	**73**	**397**	**-19.592**	**2.550**	**0**	**0**	**0**	**-2.550**	**-22.141**
Openbare orde en veiligheid	20.686	1.919	73	397	-18.443	2.550	0	0	0	-2.550	-20.993
Veiligheidshuis	1.518	370	0	0	-1.148	0	0	0	0	0	-1.148
Bereikbaarheid	**29.718**	**9.529**	**13.742**	**14.848**	**-19.083**	**8.469**	**10.088**	**802**	**0**	**816**	**-18.267**
Mobiliteit	29.718	9.529	13.742	14.848	-19.083	8.469	10.088	802	0	816	-18.267
Economie	**9.375**	**1.222**	**50**	**0**	**-8.203**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-8.203**
Economische Zaken	5.848	181	0	0	-5.667	0	0	0	0	0	-5.667
Communicatie en Citymarketing	1.090	0	0	0	-1.090	0	0	0	0	0	-1.090
Toerisme en recreatie	872	791	0	0	-81	0	0	0	0	0	-81
Evenementen	910	35	0	0	-875	0	0	0	0	0	-875
Erfgoed B	655	215	50	0	-490	0	0	0	0	0	-490
Onderwijs	**24.592**	**2.417**	**8.545**	**7.913**	**-22.807**	**17.732**	**11.779**	**382**	**368**	**-5.968**	**-28.774**
Onderwijs	24.592	2.417	8.545	7.913	-22.807	17.732	11.779	382	368	-5.968	-28.774
Cultuur	**38.750**	**7.524**	**3.204**	**832**	**-33.599**	**694**	**0**	**0**	**0**	**-694**	**-34.293**
Cultuur	37.003	6.745	2.913	612	-32.558	694	0	0	0	-694	-33.252
Erfgoed	1.748	779	291	219	-1.041	0	0	0	0	0	-1.041

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Participatie en armoedebestrijding	**164.795**	**114.470**	**554**	**0**	**-50.880**	**32.446**	**648**	**5.000**	**0**	**-36.798**	**-87.677**
Werk en Inkomen	162.813	114.470	554	0	-48.897	10.666	373	0	0	-10.292	-59.189
Armoedebeleid	1.946	0	0	0	-1.946	17.652	275	5.000	0	-22.377	-24.323
Schulddienstverlening	37	0	0	0	-37	4.128	0	0	0	-4.128	-4.165
Zorg	**64.375**	**2.898**	**1.082**	**81**	**-62.478**	**116.470**	**0**	**0**	**0**	**-116.470**	**-178.948**
Jeugd /Jeugdzorg	14.928	0	1.082	81	-15.929	47.589	0	0	0	-47.589	-63.518
WMO en sociale wijkteams	49.447	2.898	0	0	-46.549	68.881	0	0	0	-68.881	-115.430
Welzijn en inclusie	**27.579**	**1.784**	**1.100**	**200**	**-26.696**	**11.705**	**0**	**0**	**0**	**-11.705**	**-38.400**
Welzijn	14.684	757	0	200	-13.727	11.503	0	0	0	-11.503	-25.229
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	3.102	1.026	0	0	-2.076	14	0	0	0	-14	-2.090
Inclusie en integratie	656	0	1.100	0	-1.756	188	0	0	0	-188	-1.944
Vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.137	0	0	0	-9.137	0	0	0	0	0	-9.137
Gezondheid en sport	**24.684**	**3.398**	**418**	**553**	**-21.151**	**7.363**	**2.289**	**434**	**373**	**-5.134**	**-26.285**
Sport	17.196	3.165	351	455	-13.927	6.807	1.842	307	259	-5.012	-18.939
Publieke gezondheid en GGD	7.488	232	66	98	-7.223	556	447	128	114	-122	-7.346
Klimaat, energie en milieu	**5.663**	**1.032**	**10.000**	**40**	**-14.591**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-14.591**
Duurzaamheid incl energietransitie	4.419	32	0	15	-4.372	0	0	0	0	0	-4.372
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	1.243	1.000	10.000	25	-10.219	0	0	0	0	0	-10.219
Ruimtelijke ontwikkeling	**51.668**	**45.341**	**10.000**	**5.807**	**-10.520**	**361**	**1.435**	**1**	**1**	**1.074**	**-9.446**
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	4.226	318	10.000	5.600	-8.309	0	0	0	0	0	-8.309
Water, milieu en luchtkwaliteit	3.762	200	0	207	-3.355	361	1.435	1	1	1.074	-2.282
ODRA, vergunning en handhaving	3.913	4.051	0	0	137	0	0	0	0	0	137
Grondzaken	39.766	40.773	0	0	1.007	0	0	0	0	0	1.007
Wonen en leefomgeving	**52.517**	**42.178**	**16.097**	**3.591**	**-22.844**	**14.085**	**39**	**0**	**0**	**-14.046**	**-36.891**
Groen en klimaatadaptie in de stad	6.249	7	12.500	1.041	-17.702	4.240	4	0	0	-4.236	-21.937
Openbare ruimte	20.030	18.751	553	1.137	-695	3.141	35	0	0	-3.106	-3.801
Afval	13.960	22.420	0	0	8.460	6.425	0	0	0	-6.425	2.036
Natuur en stadsparken	6.943	726	0	1.372	-4.845	96	0	0	0	-96	-4.941
Dierenwelzijn en biodiversiteit	291	0	0	0	-291	184	0	0	0	-184	-475
Wonen	5.045	274	3.043	41	-7.772	0	0	0	0	0	-7.772
Totaal	616.469	793.468	68.768	90.855	199.087	219.679	26.295	6.620	917	-199.087	0

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BIO – Baseline informatiebeveiliging Overheid
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overlast en Zorg Overleggen

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGB - Persoonsgebondenbudget
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur
ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SVO – Stedelijk Verhuur Overleg
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem

SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten

De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges

Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen

Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)

In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming

Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead

De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten

Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.